

דמאי

חשון תשע"ט

תוכן הענינים

מפתחות ע"ס המסכת.....א

סימן א בדיני המותרין באכילה והנאה בדמאי.....יט

סימן ב בדיני המותרין במכירת דמאי.....לז

סימן ג בפרק ה'.....נמ

סימן ד בדיני המוקף ומן המהור על הטמא.....עא

סימן ה בדיני תנאי להפרשת תרו"מ בשבת.....צד

סימן ו הערות לפו"ר.....קיד

סימן ז הערות בעניני תרו"מ.....קוז

מפתחות מורחבות

סימן א

בדיני המותרין באכילה והנאה בדמאי

א דעת תו' שבת כ"ו א' דטבל אסור בהנאה של כילוי מדאורייתא, וכן תרומה אסורה לישראל בהנאה של כילוי מדאורייתא, כדאשכחן שאסור להאכיל בהמתו כרשיני תרומה ולהדליק בשמן שריפה, - וס"ל דהכל ענין אחד ונלמד מהפסוק דמשמרת תרומותי שאין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך אף בטבל טמא, שלאחר הרמה יש לו רק הדלקה, ונמצא שקודם הרמה אסרה תורה אף לכהן הדלקה, ולאחר הרמה נשארו ישראל באיסורן, ולפ"ז אין האיסור בכילוי אלא בהנאה, וזהו שכתבו תו' דאין איסור בטהור טפי מבטמא, והרשב"א ותו' הרא"ש כתבו דטהור מותר בהנאה של כילוי, דלא נאסר קודם הרמה, אלא מה שמצותו לאחר הרמה, אבל קשה דבהדיא אסרו במתני' סופ"ק דפאה להפקיר ולזרוע ולבהמה, ויש לדחות דהני כוליהו לאכילה וכן אכילת בהמה, מיהו בתו' מנחות ס"ז ב' דחו הדברים, וכן הביא הר"ש בדעת רש"י, וכ"נ דעת הרמב"ם, אבל דעת הרבה ראשונים דתרומה אינה אסורה לישראל בהנאה של כילוי אלא מדרבנן וכמו שהוכיח הר"ש פ"א דתרומות, ולפ"ז ע"כ דלא נלמד מהאי קרא, ויש לפרש איסור הכילוי של טבל מפני ביטול מצות תרו"מ והפסד כהן, ולפ"ז לאו דוקא בהנאה אסור, ונראה דוהוי דעת רש"י שפי' דאין מדליקין בטבל טמא וכ"ש בטהור, דלא איצטריך לאשמועינן אלא בטמא דלאחר הרמה מצותו בשריפה, וס"ד דשפיר מקיים מצותו כששורף הטבל, דלא חמיר כח תרומה המעורב בו מלאחר הפרשה, קמ"ל קרא דקודם הפרשה ליכא כח תרומה כלל, ונמצא שמאבד מצותו, ובמל"מ נסתפק לדעת החולקים על תו' אם איסור הנאה של כילוי בטבל מדאו', ולמש"כ אין האיסור בהנאה, ונראה דמה"ט אסור להפקיר, וכן אסור לאבד פירות של טבל, וכ"מ בתוספתא שאסור לעשות עם הנכרי בטבל, מיהו

בירו' הגרסאות חלוקות בזה, ולפ"ז אסור להניח הפירות לירקב, ונראה דאף להסוברים דתרו"מ אינה מצוה חיובית חובת גברא, מ"מ יש מצוה חיובית בחפצא לעשר הפירות, וכשהבעלים נותן לאחר לזכות ולהפריש אינו כמבטל מצותו, אלא כנותן לאחר לפרנס את העני, שהפסיד מצוה, אבל אינה מצוה דבעלים אלא שהאפשרות בידו.

ב ויש להסתפק אם מותר לישראל להדליק לנכרי את הנר לצורך הנכרי בשמן טבל של הנכרי, מי אמרי' בשל נכרי אינו עומד להפרשה, או"ד השתא מיהא ישראל מכלה הטבל, ומהתוספתא דאין עושין עם הנכרי בטבל נראה דאסור, מיהו בירו' הגרסאות חלוקות בזה, ועירו' פ"ג ה"א דמשמע שאסור לרופא ליתן טבל לתוך פיו של נכרי אפי' משל נכרי, ולפ"ז יש ליישב מ"ש בתוספתא נכרי שאמר לישראל תן שמן ע"ג מנתי בודאי אסור ובדמאי מותר, דהיינו בשמן של הנכרי, ומ"מ בודאי אסור, אבל אי מיירי בשמן של ישראל הק' מרן זללה"ה מ"ט שרי בדמאי.

ג בדמאי הקלו בהנאה של כילוי כשלקחן מתחלה לכך, אבל בסיכה החמירו שהיא כשתי', כדתנן סופ"ק שמן שהגרי סך באצבעותיו חייב בדמאי, וכבר כתבנו במקו"א דאף דבשאר איסורין סיכה לאו כשתי' מדאו', וכן בתרומה ליכא לאו ומיתה, מ"מ אפשר דבתרומה כיון שהכהן מקיים מצות אכילה בסיכה, קרינן ב' בור ולא יחללו, ובירו' משמע שיש בזה איסור עשה מקרא דולא נתתי ממנו למת, א"נ י"ל מקרא דלך נתתים למשחה דיליף מיני' בירו' היתר סיכה לכהן, אבל בדברי הראשונים ז"ל נראה דאף בתרומה איסורו רק מדרבנן, מיהו במתני' ובמב"ם גבי תשלומי תרומה משמע שהוא מדאו', וכן בר"ש וברא"ש שם כתבו דמפיק ל' מקרא, ולפי מה שצדדנו נוחא טפי הא דהחמירו בדמאי בסיכה, ולפ"ז נראה דהגומר זיתיו ע"מ לסוך קרינן ב' ואכלת וחייב מדאו', ותדע דקרא דואכלת במע"ש כתיב ומצותו אף בסיכה.

פ"א מ"ד שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי, ברא"ש הק' דלא אמרו סיכה כשתי' אלא בסיכה של תענוג, ותירץ דשמא להנאת גופו מכיון שלא תזיק לו האריגה, משמע דבקי' פירש שלהחליק הצמר הוא צריך, מיהו לכאור' ביוהכ"פ יש להתיר סיכה כזו, אלא דעיקר הדברים צ"ע דבהדיא קתני בתוספתא דאף הלוקח שמן לסוך ע"ג חטטין חייב בדמאי, מיהו רשב"א פוטר, וכן בתרומה קתני שמותר לסוכה ע"ג חטטין, וש"מ דבכלל מצות סיכה היא, וממילא יש לאסור בטבל וכמשנ"ת, וכבר העיר בזה מרן זללה"ה בספר שביעית.

שם מ"ג שמן ערב ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין, בר"ש פ"י דטעם הפטור משום דהו"ל תערובת דמאי, וצ"ע דהשמן בעין ממש, ואפי' תבלין ושאר אמרי' בחולין דלא בטלי ואסירי בדמאי, וגם הו"ל לפרושי מדת התערובת המותרת, ועו"ק כיון דלאכילה נמי שריא מה ראו ב"ה לשנות ההיתר רק בסיכה, והגר"א פ"י דעומד רק להריח, ולפ"ז ניחא, אבל מצינו ששמן ערב עשוי לסיכה ומקיימין בו מצות סיכה בתרומה ובשביעית, ומרן זללה"ה פ"י דכיון שאינו ראוי אלא לסיכה הקלו בו, משא"כ בשמן שהגרדי סך דראוי אף לאכילה, ואפשר דכיון דעיקר הסיכה בו להתבשם, והשמן הוא רק כדי לקלוט הבשמים, הקלו בסיכתו כאילו אינו בא לסוך בשמן וכמו שהקלו בתערובת דמאי, ומסתברא שאין סכין בו אלא מעט ולא כדרך סיכה בשמן בעלמא, ולפ"ז אם משתמש בו לאכילה אסור, וכן בשמן שנתקלקל וראוי רק לסיכה חייב בדמאי, ועי' בזה לק' סק"ד, שמן ערב פ"י הראשונים ז"ל שמעורב בבשמים, וכ"מ בתוספתא דקרי לשמן מפוטם שמן ערב, דקתני ואין עושין את השמן ערב, ואם עשאו ערב סכין בו.

ד. כתב מרן זללה"ה דמאי סט"ו סק"א דטבל שנפסל מאכילה אע"פ שראוי לסיכה פקע שם טבל מיני', וגבי תרומה כתב במקו"א דכיון דמקיים מצותה בסיכה לא פקעה קדושתה כשראוי' לסיכה, ויש לעי' מנ"ל לחלק בין טבל לתרומה בזה, דלכאור' כיון שלאחר הרמה מקיים מצותו יש לחייבו בהפרשה, וכן אמרו בתוספתא לגבי פסולת אוכלין דכשם שאסורות בתרומה כך אסורות בטבל, ואפשר דמצות

תרומה ליכא אבל איסור טבל לא נפקע כמו שלא נפקעת התרומה, וגבי שמן ערב נקט מרן זללה"ה דחייב בהפרשה בודאי, אף שפי' דאינו ראוי אלא לסיכה, ושם בסוה"ד נסתפק בד"ז, וכן ברמב"ם ורע"ב פ"י דשמן מפוטם אינו ראוי לאכילה ומ"מ נשאר בקדושתו בתרומה ובאיסור טבל, וי"ל דלא נפסל לגמרי אלא שאינו עומד לכך, ומה"ט קתני סתמא פטור במתני' גבי שמן ערב, אע"פ שבאכילה אסור, ולכאור' אף אם ננקוט דטבל שאינו ראוי אלא לסיכה לא חל עלי' שם טבל, דאף אם איסור סיכה מדאורייתא הו"ז בנטפל למצות אכילה, אבל עיקר החיוב רק באוכל, מ"מ שמן שפיטמו לסיכה ומכח הפיטום אינו ראוי לאכילה יש יותר סברא שלא יפקע שם טבל מיני', ועכ"פ מדרבנן, ולפ"ז צריך לעשר הבורית ולא נהגו כן, ואפשר דאין שימוש בורית שלנו בכלל סיכה, דאין זה כשמן בעצמותיו, אלא כענין כביסה בנתר ובורית, ואפשר דבתערובת כזו בטל השמן, כענין שמצינו בין לקילור וקמח למלוגמא, דאף שנוצר מהתערובת ענין הראוי לסיכה, מ"מ השמן נפסל לגמרי ובטל שם אוכל מיני' לגמרי.

ה. פ"א מ"ג קמח לעורות שמן לנר, זרע ובהמה איסורן חמור מעורות ונר, והכא קמ"ל דאע"פ שכבר נעשה קמח ושמן לא חשיב כהחלט לאכילה ונמלך לעורות ונר דחייב, ולסוך בו את הכלים קמ"ל דלא חיישינן לפליטתו כשישתמש בכלים, ונראה דלקחו ע"מ למכור לנכרי כ"ש דפטור, אבל ע"מ למכור לישראל לאכילה חייב, ואם מכרו לישראל לבהמה י"ל דג"כ חייב, דחיישינן שמא ימלך הלוקח, והיכא דלקחו ע"מ למכור סתם, כתב מרן זללה"ה דנתחייב בלקיחתו, ותו לא מיפטר אף כשלקחו ממנו לבהמה, והיינו דקתני בבביתא ולא יאכיל לבהמת אחרים, דלמכור בלא"ה אסור, שם בתוספתא בדין נפלו לו בירושה.

ו. חולין ו' א' אר"ז אפשר גזור על התערובת דמאי, יש לעי' כיון דמיירי בתערובת דלא בטלה מדאורייתא, א"כ ממילא הו"ל בכלל הגזירה, וי"ל דכיון דלא אתי בה לידי חיוב מיתה כיון שאין בו כשיעור ככא"פ לא גזור, ונראה דדוקא בשאין ניכר

ובכה"ג ל"ג, וה"ה דאסור לחבר להביא מנחה מדמאי, מיהו נחתום המוכר במדה גסה שפטור מן הדמאי, חלתו נמי פטורה לר"י, ומיושב בזה ירו' פ"ה ה"א, ובטעמא דל"ג י"ל משום דצריך לעשר באופן שגם המעשר ישאר בקדושת תרומה, ולא רצו לתקן כן, ועוד דמע"ש ותרומה חשיב הפסד לשניהם כמ"ש בירו', ובדין לקוח בכסף מעשר שחזר ופדאו, ובטעמא דבנפלה למאה המורם חייב לר"י, היינו משום שאין חילוק בינו לתערוכת כולה, ורק בהנהגה מדרבנן נוהג בה כתורומה, משא"כ בפחות ממאה התערוכת אסורה מדרבנן.

ט. ירו' שם תני וכולן שקרא שם כו' מה שעשה עשוי, בחומר האיסור וה"ל טבל חמור טפי דלאחר שהפריש נשאר רק חלק ממאה באיסור מיתה, וגם משום ממון כהן ליכא בספק, אלא שאינו דבר הגון לחלל תרומה לאחר הפרשתה, ועוד דבהפריש ממנו על מקו"א ע"כ נקבע בהן קדושה, ובדברי מרן זללה"ה אי מהני הפרשה על מקו"א, ובהפריש ראשון אם צריך להפריש שני, בדין אם מאכילין את העניים תרו"מ ומע"ש של דמאי, ובפשוטו לא אמרו אלא קודם הפרשה, דאינו ראוי להאכילן תרומה שנוהגין בה בכל קדושת תרומה, וגם ההיתר הוא רק קודם שהפריש להקל נתינת אוכל לעניים, דטריחא ל"י וגם צריך להפסיד התרו"מ ומע"ש מלבד אכילתו, ועוד ממשמעות המשניות בזה, אבל בריטב"א סוכה בשם הרמב"ן כתב דלפי פירושו ה"ה דמאכילין אותן תרו"מ של דמאי, ואפי' טמאה, והדברים מחודשים.

י. בירו' אמרי' דלמ"ד מע"ש ממון גבוה מה שעשה אינו כלום, והנה בטבל מהניא הפרשתו, דהו"ל כגזבר, והכא היינו טעמא דכיון שהחויב מתחדש ברצונו, דממון גבוה אין רצונו קובע כלום, והו"ל כאחר המפריש, ורק כשהפירות מחויבין בהפרשה שליחותי' דגבוה עבד, ויש להסתפק בלקח טבל בכסף מע"ש אם התרומה קנה מעשר, דבהקדש משמע בירו' דהמקדיש טבלו אע"פ שהגזבר חייב להפריש מ"מ האוכל את התרומה משלם להקדש, ואמנם המקדיש עבד איסורא כפורע חוב (ומפקיר) מטבל, אבל ההקדש חל, ואפשר דמחויב לפדותה

בעינא בתערובת, דמדרבנן אמרו שבטל בכה"ג, אבל בשניכר לא בטל, מש"כ דמיירי בלא בטל מדאורייתא יש ללמוד כן מדשרי רבי ליתן יין למורייס בתרומה ש"מ דבמצותה קיימא, ומ"מ בדמאי לא גזרו, וכן יין לאלונתית נשאר בקדושתו וכן ביצים המצומקות ביין, ושאר ותבלין דס"ד דל"ג, ובטעמא דשאר ותבלין פרש"י שהוא מתקן הכל והוא עיקר, וטעם זה ליכא בכל נו"ט, שם ואצ"ל משום ודאי, י"ל דאגב אינך תנייה, ואפשר דבא לומר דאף לאחר שנתערב אסור, כמו שבודאי אסור דקתני היינו אף לאחר שנתערב, שם רפרם אמר כו' לכא' לא פליג אשינויא קמא, אלא על דעת המקשן שהשוה שאור ותבלין לתערובת, אבל ק"ק דלכא' הא דקתני חושש לשאור כו' מיותר, וע"כ דהתנא נחית לאשמועינן דבכה"ג תערובת דמאי אסורה, ואם איתא דכמאן דעריב בידים דמי, א"כ לא נשמע דשאר ותבלין בעלמא אסירי, ואמנם י"ל דרפרם מרישא דייק דאינו חושש לשאור ותבלין משום דלא חיישינן לאיחלופי, ולא משום דאפי' החליף מותר, אבל אכתי למה שנה התנא דינא דתערובת דמאי כשבלא"ה אסור, אבל אי רפרם פליג אשינויא קמא נחא, מהא דפריך ולחלופי לא חיישינן, יש ללמוד דשינויא דרפרם עיקר, ירו' דמאי פ"א ה"ג דר"י הוה מתקן בשר וביצה מפני משקין שבהן, ושמא הו"ל בדין תבלין, שם ח' ב' ואתם מאכילין אותה טבלים.

ז. בעובדא דר"י שהי' מעשר הבשר דקדק מרן זללה"ה איך חילל המע"ש, ובדוחק י"ל שהפריש עשירית, וצידד ז"ל דבקרא שם משנתערב מהני חילול, ובאמת במתני' דהמזמין את חבריו שיאכל אצלו קתני תנאי שהמע"ש מחולל על המעות, ואע"פ שמאכילו פת ותבשיל דלא הוי תערובת דמאי, וכן בעובדא דרחב"ד שהזכיר התנאי על התבלין שנתערבו, ולכא' משמע מזה דטעם מהני ליה פדיון, וכדעת הרמב"ם והראב"ד, ואפשר הטעם דמדאו' פקעה מצותו, וכל איסורו מדרבנן והם אמרו שיפדה.

ת. פ"א מ"ג חלת ע"ה, משמע דוקא של ע"ה, ואף לר"י בירו' דוקא לוקח עיסה מע"ה שכבר נתחייב ברשות ע"ה, ומדומע שאני דאינו מערב ברצון,

יג. שם בירור' ביאור פלוגתא דאמוראי, ומ"ש באכסניא כר"י היינו שהי' חבר, ואם נימא דבלן לא התירו למסור לו דמאי, והטעם מפני שאינו נחפז לדרכו וגם אכילתו קבועה נוחה הא דמייתי דר"י אבל ק"ק לפרש אכסניא דוקא בלא לן, ושמא מייתי דהיינו דומיא דר"י דלא קבע בכאן אלא כפי המזדמן בדרכו, והגר"א כ' דר"י לענין קביעות מעשר מיירי, וכ"מ בתוספתא וירור' פ"ב דמעשרות, שהביאו לו תאנים ושאלוהו אם חייבין לעשרן, עיי"ש, ומבואר דס"ל דאף בלן מותר, וכן הגיה בר"ש, ועירור' דרק ר"י בלן אסור לפי שלווייתו מזומנת לו, שם בירור' דפריך למ"ד בעניי ע"ה מאכסניא, לפי שאין להתיר מסירת דמאי לאכסניא ישראל ע"ה, ומש"ה מוקים לה בגוי, שם בפר"ש והרא"ש.

יד. שם במשנה ר"ג הי' מאכיל את פועליו דמאי, פי' הרא"ש אע"פ שמזונותן עליו, וצריך טעם למה מותר, והרי אם לקחן לאכילה אסור למכרן לזרע ולבהמה, וצ"ל דהני דפטירי אף לאכילה עדיפי, דלגבי ידיהו כליכא חיוב כלל דמי, ואפשר לפרש דר"ג הי' מחויב מזון כשיעור סעודה, ונתן להם לאכול ככל חפצם, ותוספת זו כצדקה חשיבא, ועד"ז חילקו בירור' בין הא דר"ג למתני' דלק' פ"ז, והגר"א פי' דמיירי במזון שלא נתחייב בו כלל, ופי' כן כונת הירור', שם בירור' תמן תנינן כר' בפשוטו כונת הירור' דהתם נתחייב ליתן לו ק' תאנים והיינו מתוקנים, והכא נותן להם ככל חפצם ויכולין לעשר משלהם, ולשיטת הירור' החידוש הוא רק במסירת פירות דמאי, והפועלים היו חברים, ומ"מ יש חידוש כיון שזוכין בסעודתן שחייב להן, אבל לדעת הגר"א שלא הי' חייב בסעודה זו, קשה דאין כאן מסירת דמאי דבשליחותו הם מעשרין, שאינן זוכין קודם אכילה, ולכן פי' מרן זללה"ה דאף להירור' מפרשין דר"ג בהיתר אכילת דמאי לעניים, ולפמש"כ אפשר לפרש דיני' דר"ג אף בעשרים, מה"ט דלא חשיב מסירת פירות לרשותן כ"כ, ועכ"פ לכו"ע יש לקיים לדינא דלאורחיים מותר ליתן ולומר להם שיפרישו כחברים.

טו. שם גבאי צדקה כו' לתלמודן דב"ש פליגי אדינא דמאכילין דרישא, צ"ל דרבנן לטעמיהו דב"ש

וליתן לכהן, וכן במע"ש, ואפשר דבמע"ש לא קנה מעשר כנגד התרומה, כי היכי דלא קנה כנגד המע"ש.

יא. בקור' הגרע"א ז"ל מ"ט לא תני תוספת הביכורים, ובתוספתא דמני לה, ועוד דברים.

יב. פ"ג מ"א מאכילין את העניים כו' בגמ' דידן מבואר דהעני אוכל משלו דמאי, דהא אמרי' דמפקר נכסי' וחזי ליה, והא דקתני מאכילין י"ל דלא שמוענין דהעשיר מותר להאכיל, או דהתקנה היתה מפני העשיר, המאכיל, עפיה"מ, והי' אפשר לומר דרק עני הנוטל מן התמחור דחשיב שמאכילין אותו, אוכל, אבל בפשוטו כל עני בכלל, וכדמתפרש סתם בגבאי צדקה בסיפא אפי' דקופה, ויש לשאול מאי מהני מפקר נכסי' להתירו בדמאי, הרי פרנסתו מזומנת לפניו ולא התירו בכה"ג, ונראה מזה דבעיקר התקנה אפקינהו לעניים מהגזירה, ואע"פ שהערים, סו"ס לא עבר על איסור דרבנן, ומזה יש ללמוד דכל עני מותר, ובפשוטו א"צ לטעמא דמפקר נכסי', דסגי בזה שעני אוכל, להוכיח שאינו דבר איסור ממש, ובדין אכסניא ג"כ מבואר בתלמודן דה"ה דאכסניא אוכלת משלה, וגם מבואר דלב"ש דאין מאכילין ה"ה דאין אוכלין.

ושיטת הירור' לפי' הגר"א בשנו"א דלא הותר במתני' אלא מסירת דמאי לעניים, אבל העני חייב לעשר, ונחלקו בירור' אם מותר למסור לעני ע"ה, ולפ"ז בכל המשניות שהוזכר דמאי לקולא, לאו משום מפקר נכסי' הוא, אלא משום דמדאור' שרי, וכ"ה בירור' ברכות פ"ז, ובשאר דוכתי לא הוזכר שם טעם דהפקר.

הא דמייתנין בכל דוכתא הא דאר"ה דבש"א אין מאכילין, י"ל דהיינו לאפוקי מהירור' דמאכילין היינו מוסרין, דלא נידוק מסיפא דמתני', דב"ש מודו ברישא, וע"כ היינו כהירור'.

שם ואת האכסניא, בתלמודן מבואר דהיינו פטור מחנה, וש"מ דאכסניא ישראל, וצ"ע"ק בתור' שהביאו פי' הירור' באכסניא גוי, ובדברי הגרע"א ז"ל באיסור מסירה לגוי, ובדברי הירור' דמחנה פטור טפי מעניים, ושם בדין הי' במחנה ונכנס לעיר.

בחו"ל, ובאמת במשניות כשהוזכר חלה מיירי בנחתום, ובבעה"ב סתמא משמע דא"צ להפריש, כדחזינן פ"ז מ"א שלא הוזכרה חלה, וכן בפוגדקית ועני ושכנתו, אבל גבי נחתום הוזכר פ"ה מ"א מ"ג ושם בתוספתא, וכן ביר' חלה שם הלוקח מן הנחתום בסוריא, ועיר' ערלה פ"ב ה"א, ולפ"ז סתמות הדברים כחילוק שבתוספתא דנחתום חשוד על החלה ובעה"ב אינו חשוד, ויש כמה טעמים לחלק בין חלה לתרו"ג, ומהא דאמרו יר' חלה שם דלא נחשדו על החלה בסוריא משמע דהטעם מפני שאין לה שיעור, משא"כ בא"י שמפריש א' ממ"ח, ואינו בקי בדין דאין לה שיעור, ובדברי הרמב"ם בזה.

ב יר' חלה פ"ד ה"ד הלוקח מן הנחתום כו' לדעת הגר"א דבארץ נחשדו, מפרש טעמא דסוריא לא נחשדו מפני ששל אור אין לה שיעור, שם ביקש רגב"ר להנהיג כו' מעתה יחושו הכהנים על חלתו, יש לפרש דכיון דעיקר החלה של אור, א"כ החלה השני' חייבת בתרו"מ, דלא פטרו חלת ע"ה אלא בעיקר החלה, וס"ל שאין ראוי להנהיג כן, שם מחלפה שיטתי' כו' פ' דטעמא דאימת קדשים י"ל אף בחלה שני', ובמסקנא משני דבחלת חו"ל אין אימת קדשים עליו, שם הלוקח מן הנחתום כו' הך ברייתא בא"י, והראב"ד מפרש דקמ"ל דמתארח אצל הנחתום ג"כ פטור, שם חזקת בעה"ב בסוריא כו' לכא' פ' דכשידוע שהתבואה משלו חייב להפריש דמאי אף מחלתו, ואמאי לא מיפטר כחלת ע"ה, ומשני דבחו"ל אין אימת קדשים עליו, וברמב"ם, ובדין זה"ז שמפרישין כ"ש אם חשודין.

ג יר' ערלה פ"ב ה"א ולמה לא תנינן חלת דמאי כו' יש לפרש דכיון דאשמועינן בתרו"מ ה"ה בחלה, שם דמאי צריך חלה, יש לפרש אם מקילינן בתרו"מ של דמאי לחשבה כתרומה שפטורה מן החלה, שם נוטל הוא דמיו מן השבט, פ"י כיון דחשבת לי' כחולין לענין חלה, הדין נותן שיטול דמיו מן השבט, שם ר"י שאל לגמליאל וזוגא כו' יש לפרש דשאלו אם נוהגין הכהנים להפריש חלה מתרו"מ של דמאי, והשיבו דרובן מפרישין תרו"מ

קאמרי, וכן משמע דהחברים מעשרין, מיהו אינן חייבין כדקתני והרוצה לתקן, וביר' ותוספתא קתני דצריך להודיע, ואפשר דהי' מקום לומר דדוקא מאכילין בסעודתן אבל לא ליתן להם אכילה לזמן מרובה, וכמ"ש בפיה"מ, והיינו דקמ"ל חכמים דמתני', ועוד דכיון שמקבלין מהרבה בנ"א יש לחוש יותר שמאכילין טבל, ועוד דכיון שראוי שהעניים יחושו לעצמן ויתקנו, א"כ גורמין הפסד כשמעריבין המתוקנים עם הדמאי, וקמ"ל דמ"מ אין להחמיר עליהם לעשות כב"ש, ויש להקשות למ"ד ביר' דאסור למסור דמאי לעני ע"ה מ"ט דרבנן דמחלקין סתם, וי"ל דהגבאי אינם אלא כשלוחין של העניים, וכדתנן סופ"ו לוקח סתם ופטור, ביר' בעי מ"ט דב"ש, ויש לפרש הק' למ"ד ברישא דמאכילין אף לעני ע"ה, ומשני דהתם באכילה אחת יכול להשגיח עליו שיעשר, אבל הגבאי שנותן לו מתנה לזמן מרובה אינו יכול להשגיח עליו מה שיעשה לאח"ז, ולפ"ז לכו"ע אסור ליתן לעני ע"ה אלא לאכילה של עכשיו, וכ"ז להיר' אבל לתלמודן דהעני מותר לאכול בלא הפרשה, ה"נ דמותר ליתן לו, ופי' הגר"א צ"ת מ"ש אם יכול לגודרו לעולם או שיגדרנו באכילה אחת שלא יכשל, ולפ"ד להיר' לא נחלקו ב"ש ארישא דמתני', שם ביר' מ"ט דרבנן כו' יש לפרש שלא רצו להטריח על הגבאי כ"כ, ומה"ט לא חייבוהו לעשר, והגר"א פ' דהע"ה ירגיש שמדקדיקן אחריו, שם באיסור נתינה לתוך פיו של חולה, דהיינו משום איסור כילוי, שאין לרופא לעשותו בידים.

סימן ב

בדיני המותרין במכירת דמאי

א הר"ש בחלה פ"ד מ"ו כתב דלא נחשדו ע"ה על החלה, ופי' חלת דמאי הפרשת תרו"מ מחלת ע"ה, אבל דעת הגר"א דע"ה נחשד על החלה, ובהדיא קתני בתוספתא פ"ק דחלה דהלוקח מן הנחתום צריך להפריש חלת דמאי, אלא שהר"ש דמאי פ"ה מ"א מפרשה לענין הפרשת תרו"מ מהחלה, אבל אי מפרשינן חלת דמאי כפשטה, וכ"פ הרמב"ם במתני' דחלה שם, הרי מפורש כהגר"א, אלא שבדעת הרמב"ם כתבו דמפרש התוספתא

והו"ל חולין, ויש סמך בירו' סוף תרומות שהי' כהן, וגמליאל הי' תלמיד ר"י וע"כ ששואלו רק מנהג, אריב"ב תנאי ב"ד הוא שתהא חלה בתרו"מ אם היא חולין, ולא יצטרך להפריש, דלא רצו להנהיג הפרשה דלא ליתו לזלזולי ב'.

ד. פ"ב מ"ד הנחתומין לא חייבו כו' כל המשפיעין כו' דעת הר"ש והרא"ש ותו' ב"מ בחד תירוצא ותו' הרא"ש והרשב"א והר"ן שם וכ"כ מרן זללה"ה בדעת הרמב"ם וכ"נ דעת הגר"א דלא התירו למכור דמאי לע"ה בשום ענין, וכל הנדון במכירה לחבר על מי מוטל להפריש, דאין למוכר להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן דעלולין לשכוח או לטעות וגם המצהה עלי' רמ"א, ובמקום הפסד הקלו, ואפשר דלעולם המוכר קרוב להפסד וראוי להקל עליו, אבל לע"ה אסור משום לפני עור, מיהו תו' בחד תירוצא כתבו דשמא התירו מכירה כמו שמאכילין את העניים דמאי, וה"נ הקלו על המוכר שאין זה מכשול גמור אם ינהג הע"ה כעני, ובאמת מיושב טפי לומר שאין המוכר והנחתום מודקדקין על הלוקחין אם הם חבירים או ע"ה, אבל מהא דהתירו בכמה דוכתי אף טבל גמור ועוד ראיות, מוכח דכל הנדון במכירה לחבר, חדא בירו' דמתני' דפ"ה מ"א מיירי בטבל גמור לחלה, ועוד שם פ"ב ה"א, ועוד במשנה פ"ג מ"ג, ועוד מדמוכר הנחתום עיסה טבולה למע"ש ולא הרויח כלום לפי הירו' דהוי במיתה, ועוד מדאסרו משום תינוקות וכ"ש שיש לאסור לע"ה, ועוד דבירו' לא התירו כלל לעניים לאכול דמאי, ועוד דאיסורי מכירה אף לחבר נאמרו, וצריך ראי' דהתירו אף לע"ה, ומזה נראה דדיני המשנה נקבעו לפי המוכר לחבר, ובלא"ה החבר אינו מוכר לע"ה לח ויבש, ואם יכנס ע"ה לחנותו יעשר וימכור לו, מיהו לעשות שליח לקנות לע"ה דמאי מבואר בסופ"ו דשרי.

ה. ירו' ה"ד תמן תנינן כו' בפשוטו מיושב המשניות דהתם בלוקח מע"ה, וכמ"ש הר"ש, ואמנם כ"כ הגר"א בדעת הירו' רפ"ה, וניחא בזה דלא התירו לחבר למכור ודאי טבול לחלה בשום ענין, אבל בדר"י ור"א מבואר דהתירו, וע"כ דסמכו שהלוקח

יפריש, והיינו בחבר, ואפשר דדייק לה מדהוצרך התנא להזכיר חלה, ואם איתא דכל הנדון בדמאי א"כ מיותר להזכיר חלה, וכ"מ לק' סו"פ דאף בודאי טבל פטור הנחתומין ממע"ש, אלא דאפשר לפרש שמעשר על של לוקח ונותן לו, שם כאן בעושה בטהרה כו' מיושב יותר לומר דלר"י אין חילוק בין דקה לגסה בנחתום, ולכאנ"ל נראה דפטור החלה אינו תלוי בפטור התרו"מ, ואף במוכר מתוקנים פטור את הנחתום בגסה או בטומאה, אבל מרן זללה"ה לא כ"כ, שם מפני הטהרות, היינו שהנחתום הוא המכשירה לטומאה, וראוי לו להפריש בטהרה, אבל כשלא נתחדש אפשרות טומאה ע"י המוכר לא חייבוהו מפני הטהרה, שם וקשיא על דר"י כו' אפשר דהק' למה הקלו בלא מע"ש, ומשני דאין חשש מכשול גמור כיון שאינו מוסרו לע"ה, ועי' להלן בשם הגר"א, יש לעי' אם טעמא דמדה דקה מפני התינוקות מה הועיל הנחתום בתרו"מ הרי התינוקות אוכלין טבול למע"ש שהוא במיתה, ושמא חששו בנחתום רק לחלה שהיא ודאי, בהגהות הגר"א על הירו' נראה שבא לפרש דהק' על דר"י למה לא הטילו הכל על הלוקח אף בעושה בטהרה, הרי הלוקח חבר, ומשני שהלוקח נאמן ואינו חבר, ועוד בדבריו ז"ל ובדבריו מרן זללה"ה סו"ו סק"ו.

ו. פ"ה מ"א הלוקח מן הנחתום כו' יש לעי' אי מיירי בחלת ודאי א"כ צריך לברך על הפרשתה ול"מ כן מסדר המשנה, ומשמע מזה דבכלל מתני' גם חלת ספק, אבל קשה א"כ מאי פריך בירו' דתפטר מתרו"מ, דילמא לא התירו אלא בודאי חלה, בירו' בעי למה מפריש תרו"מ על החלה, ומשמע מזה דלא נתחייב הנחתום להפריש, דאל"כ הי' ראוי שיפרש הלוקח עכ"פ קודם שקרא לה שם חלה, שם בירו' כלום אמרו ב"ש כו' לפי הגר"א מבואר דבחלה טמאה יש פטור של לוקח לאיבוד, וא"כ מה שאמרו דבלוקח עיסה מע"ה חייב לר' הושעיא היינו בשעשאה בטהרה, ויש לעי' כיון שכל העיסה ראוי לאכילה מן הראוי שיהא דינו כנמלך, שם במגבל עיסתו במ"פ כו' ומ"מ דינו כעושה בטומאה כיון שאף אצל הלוקח לא תטמא, ובביאור דברי הר"ש בזה, שם אלא כר"י כו' לא נתפרש מאי קאמר, וכן

טעמי' דר"מ מפני שאין יודעין שלוקח מאחרים וסומכין שמעשר, ומדברי הראב"ד נראה דלא התירו אלא למי שאומנותו בכך שלא יפסיד, אבל באירע לבעה"ב שלקח מע"ה חייב לעשר.

שם אלו הן המשפיעין כו' יש לעי' אמאי לא סגי במדה דקתני סיפא, ועוד מה נוסף במוכרי תבואה, דבפשוטו אף לר"מ מותרין, ואפשר שמשנה זו מבארת לשון התקנה שהתירו למשפיעין במדה גסה, ור"מ סבר דדוקא הני דאומנותן בכך ושדרכן לימכר בגסה, לאפוקי קטנית כמ"ש בתוספתא, ורבנן סברי דבתר מדה דהשתא אזלינן, ואפשר דבחנוני וסיטון הדין קובע דאף אם יבא לוקח במדה גסה לא יזיל החנוני מחירו כיון שאומנותו להרויח מחלוקת המדה גסה, וכן הסיטון לא ישנה מחירו במאורע זה, ודין דרכו להמדר נאמר רק כשמכר בין בדקה בין בגסה, ועסק"ט, ביר' מייחנן מכונן הסיטונות ומוכרי תבואה דלא אתיא כר"מ, ונראה דהיינו מכונן, אבל במוכרי תבואה מודה, אבל בבהגר"א ובשנו"א לא כ"כ, בתוי"ט הביא מדברי הת' דסיטון מוכר לח, אבל רוב הראשונים חולקין ע"ז, ולפירושם מוכרי תבואה היינו בעה"ב המוכרין תבואה, ולא במאורע אלא שאומנותו בכך, ומ"מ אינו סיטון המוכר לחנונים אלא אף ליחידים, וסתם תבואה נמכרת במדה גסה לכל אדם.

ט. שם מ"ה רמ"א את שדרכו להמדר כו' הגרסא שלפנינו כגרסת הרמב"ם והתוספתא, ולפי הנראה בתוספתא מיירי ר"מ במינים שדרכן להמדר בגסה כגון תבואה ולאפוקי קטנית, והכי משמע לשון להמדר, וכ"מ בפיה"מ, ובתוספתא מבואר דמיירי בשדרכו למכור בין בדקה בין בגסה ועי' קאר"מ דהמין קובע, ולפי"ז י"ל דבסיטון וחנוני לא משנה המין, ורק במוכרי תבואה וקטנית לכל אדם דיינינן אם הגסה עיקר או הדקה, ורבנן סברי דאזלינן בתר מכירה דהשתא, גרסת הר"ש והרא"ש דאת שדרכו להמדר בגסה ומדרו בדקה טפילה גסה לדקה וחייב, וכ"ה סוגית היר' לפי' הגר"א, ותוכן סוגית היר' להגר"א דנחתום מוכר במדה גסה בחנותו ובפלטר בדקה, ולר"מ דאזלינן בתר מכירה דהשתא חייב, וצ"ע כיון דפלטר כחנוני למכור בדקה, מה מועיל

המשך הסוגיא, ועי' גרסת הגר"א, ואם נימא דלא פטרו חלה אלא כשבעל העיסה אומר שהוא עישר התבואה, ניחא דמייתי מדר"י ור"א שהנחתום לא עישר ובכה"ג לא פטרו החלה, והמשך הסוגיא מוקים לה אף בע"ה שאומר שעישר, וכב"ש, וכגון שעשאה בטהרה ומ"מ אינו נאמן על המעשרות, וצ"ת.

ז. פ"ב מ"ד הנחתומין כו' אבל מ"ע קורא שם וא"צ להפריש, ומש"ה קתני כדי תרו"מ, שזהו השיעור שמפריש, אבל מעשר גם מ"ע, ובפשוטו אינו קורא שם למע"ש כלל, וא"כ העיסה טבל גמור להיר', והא דחייבוהו בתרו"מ וחלה י"ל מפני הטהרה, אבל מע"ש יש לו פדיון, ועוד דעי"ז יקל על הלוקח להפריש דהמע"ש אינו הפסד כ"כ בכל אדם שמוציאו לצרכיו ברגל, ורק בנחתום שצריך להרבות חשיב הפסד, ובתו' הרא"ש כתב בחד תירוצא שקורא שם למע"ש ואינו מפרישו ולא מחללו, וכ"מ בריטב"א, אבל זה קשה, ובפירושו וכן בר"ש מבואר כתירון בתרא דהקלו עליהם שלא יפרישו כלל, והלוקח יפריש, וכ"נ ברמב"ם ובהגר"א, ולדעת הרמב"ם דהטבול למע"ש בלאו ניחא טפי ד"ז, ועמשה"ק לעיל למ"ד משום תינוקות, שם בר"ש בד"א במוכר על פתח כו' בפשוטו הפרהדרין חובטין רק אצל הנחתום ולא בפלטר, ולפי"ז פלטר אף בגסה אסור למכור טבול לחלה ודאי, מיהו ביר' משמע דמשום מדה דקה מחייבין בפלטר, ועי' לק' סק"ט בזה, וצ"ע ברמב"ם שפסק ד"ז למאי דמוקים לה היר' כר"מ, ועי' לק' שם בזה.

ת. שם החנונים כו' כל המשפיעין כו' נראה דבלשון זה קבעו חכמים ההיתר במכירת דמאי, ונחלקו תנאים מה עיקר הקובע פטור וחייב, ובפשוטו היתר מדה גסה מפני שריוחן מועט ביחס לכמות, ואם נוסף חייב הפרשה לא ירויח, משא"כ חנוני שמרויח עד שתות וההפרשה מעוטה, אבל הרמב"ם פי' מפני שנותנין במדה גדושה, ונראה שפי' כן לשון משפיעין שמוסיפין יותר, ומבהגר"א ביר' נראה כמש"כ, בב"מ נ"ו א' מייחנן פלוגתא דר"מ ורבנן אם התירו לבעה"ב למכור דמאי, והיינו במדה גסה, ופרש"י

המכירה לפי מדה ושיעורו ג' קבין, והיינו דקתני כ"ז שמוכרן אכסרה ולא אם מוכרן אכסרה, וזהו ביאור באיזה ענין מיירי במכירת הסלין, שהמכירה לפי סל והיינו אכסרה, והכי משמע בתוספתא שלא הוזכר אכסרה, ובפולוגת הרמב"ם והראב"ד אי רבנן פליגי אר"י, עירו' פ"ג ה"ג דמשמע קצת דקיי"ל כר"י, ורק ר"מ אפשר דפליגי עלי'.

יב ירו' ה"ה תפתר בא"ל מכנסו, פי' משלי הן ואינן מעושרין, ואע"פ שאסור למכור טבל, י"ל שמפריש קודם המכירה על של לוקח, שם אפי' תימר שלא מהכנסו, משמע שאפי' אם המוכר רוצה לתקן הכל משלו אין מניחין אותו, וצ"ע מ"ט, ושם אם יונהג כן ילכו כולם אצל המעשר ויחזור הדבר לקלקולו שלא יפריש כראוי, ואפשר דמיירי שאינו רוצה למכור דמאי, והלוקח רוצה לקבל דמאי, מ"מ יש זכות למכור לעשר המע"ש על של לוקח.

יג פ"ג מ"ב הרוצה לחזום כו' בתוספתא פליגי ר"י ושרי בדמאי, והטעם משום דאיכא כמה ספיקי, לפי שהעלים מתייבשים מהר, וגם אין דרך בנ"א ללקטן, ואם מלקטן נותנן לבהמתו, וגם אם מלקטן לאכילה סתמא עני הוא, ואפשר שימצאם חבר, ואפשר שמעושרין הן, בירו' דנו מ"ט ליכא שריותא דמדה גסה, ואיכא דמוקים לה כר"מ, או ככו"ע מפני שאין הזוכה זוכה בגסה, והק' הרא"ש הרי הכא יש חשש שימצאם ע"ה, ולא התירו בגסה אלא לחבר, וי"ל דכיון דתנא דמתני' נחית להשימענו דליכא הכא שריותא דגסה מדנקט לה בגונא שמיקל ממשאו עי"ז, ע"כ מתפרש דאף בגונא דליכא חשש ע"ה אסור, והרמב"ם פי' משום חשש ע"ה, ומשמע דעתו שבגסה מותר למכור אף לע"ה.

יד פ"ג מ"ג המוצא פירות בדרך כו' בטעמי דר"י דשרי בזה י"ל דכיון שנטל מן הדרך לא חשבינן ל' כגורם התקלה, דכ"ז שנמלך בדרך חשיב כלא בטלה התקלה, והיינו דקתני ונמלך להצניע דעדיין הוא בדרך, ואמרו' שליט"א פי' דגם בזה איכא למיתלי שלא יאכלום בטבלן, דכיון שהוא משליכן מסתמא אינן ראויין כ"כ, ויש לעי' בנטלן להצניע אם דוקא בדמאי שרי, די"ל דכשהגביהן סילק התקלה

שיש לו גם חנות של נחתומין במקור"א, וצ"ל דניכר שהנחתום מוכר כאן באופן עראי, כדקתני או בחנות הסמוכה לפלטר, ועוד צ"ע דהא הברייטא אפסור מע"ש קיימא, ור"א מוקים לה במוכר בדקה, וא"כ מאי קאמר דכשמוכר בדקה חייב אף במע"ש, וקצת משמע מזה ומסתמות הדברים דהירו' לא ס"ל טעמא דפרהדרין חובטין אותן, אלא נחתומין הו"ל קצת מדה גסה, ולכך פטרום משני, ואפשר דבאמת עיקר הברייטא משום דליכא פרהדרין בפלטר, אלא דמשמע לגמ' דאף כשהי' מוכר בגסה חייב בפלטר, וניחא פסק הרמב"ם לפ"ז, ולכאו' הי' מקום לפרש שהנחתום מוכר לבעל הפלטר בגסה ולרבנן הדין נותן שיפטר, ולר"מ דטפילה דקה דחנותו למכירה זו חייב, וכ"ז איננו שוה.

יז שם בירו' מפני התינוקות כו' תוכן הסוגיא דמ"ד מפני התינוקות סבר דהי' ראוי להתיר מכירת דמאי לחבר, אלא שגזרו דחנוני מוכר רק מעושר, שלא רצו לסמוך שיעשר לתינוקות, ומה"ט גם אם מוכר בגסה חייב, דמעיקרא גזרו שכל שבחנות יהא מעושר, ור' לא סבר דאזלינן בתר המקח מי משתכר, ואף באותו מקח אם בחלק ממנו המוכר משתכר צריך להפריש, ור"ז בא לפרש במאי פליגי רבנן ור"ש דהא אינהו נמי בתר מכירה דהשתא אזלי, אלא דלדידהו בתר המדה דהשתא אזלינן, ולכן אין חשש תינוקות, משא"כ לר"ש דבמוכר רביע במחיר סאה פטור אכתי יש חשש תינוקות, ונמצא ד' מחלוקות בדבר, לר"מ בתר המין הנמכר, לר"נ בתר חנות המוכר, לרבנן בתר המדה, לר"ש בתר המחיר, מסקנת הירו' כטעמא דהמוכר משתכר כדמשמע בהלכה ה', אבל אכתי אפשר דקבעו לילך אחר המדה, ולא לפי המחיר, וזוהי דעת הרמב"ם.

יא שם במשנה רי"א סלי תאנים כו' בפשוטו משמע שסיבת הפטור מפני שמוכרן אכסרה, וכ"מ לשון הרמב"ם, ולשיטתו כל פטור מדה גסה הוא מפני שמוסיפין במדה, והא דנקט סלין וקופות היינו מפני שאין דרך למכור אכסרה אלא במדה כזו, אבל יותר נראה דעצם המכירה לפי סלין מיקרי מדה גסה, אלא שאם מודר בכל סל שני קבין ומחצה וכיו"ב א"כ

המקח, הרמב"ם והרמב"ן פי' נתחייב במעשר שהמקח קובע למעשר וע"י שגמר בלבו נקבע המקח, ואי גרסי' מן השוק הר"ז מתפרש אחר שנתחייב, ואף קודם שנגמ"מ אסור למכור פירותיו לע"ה, וא"כ א"צ לטעמא שכבר נתחייב כדי לא להחזיר, ועוד בזה, ובדין נתן מעות ולא משך דקאי במי שפרע דקדק מרן זללה"ה מהרמב"ם דאסור להחזיר, ועוד דלא גרע מיר"ש, ולפמשנ"ת אין ראי' מהרמב"ם, ובריר"ש המקח נגמר, דכיון שאינו מבטלו נשאר המקח בקיומו, משא"כ במעות שיכול לחזור בו, וכ"ה בפיה"מ וברדב"ז בדעת הרמב"ם.

טז. שם במשנה שאינו מחוסר אלא מנין, בירר' לבהגר"א איכא פלוגתא אם מעשר משל מוכר ואז מתפרש הלשון מ"ט שרי ליטול מעט מעלי הירק למעלה שאינו מחסרו אלא כשמעט ממנין האגודות, ואם מעשר משל לוקח מתפרש הלשון מ"ט אסור להחזיר שכבר נשלם המקח, ולכו"ע בפרי שמקפיד על חיסורו מעשר משל לוקח וכברייא דב"ב פ"ח א', ובפשוטו המע"ש מחלל ג"כ על מעותיו שבבית, ובתו' ב"ב שם בזה, שם בירר' עושה אותן ציבור לפניו, ולא חיישינן שהמוכר יערבם במתכוין, שם ויקבע לתוך פירותיו, מש"פ הגר"א שיעשרם על פירות שבביתו, צ"ע מנ"ל דאסור, הא בפשוטו אין לו פירות כאלו ממש ושאינם מתקנים, ולכן ע"כ לעשר מיני' ובי', וגם צריך למחוק מהירר', ולכאור' הק' למה לא יוכל לעשר משל מוכר, שהרי הוא אומר שהם מתוקנים, וכדתניא בתוספתא מע"ש פ"ד דאם המוכר מוציא לו פירות לעשר על שלו יכול לעשר עליהם, ומשני דלא היתירו אלא קודם שלקח דמשל ע"ה על של ע"ה הוא מעשר, משא"כ אחר שלקח, ובביאור התוספתא דמע"ש שם, תניא בתוספתא דהלוקח מן הסיטון ונמלך יכול להחזיר, וצ"ל הטעם מפני שמחזיר במדה גסה, והכי משמע בסיפא שם.

יז. פ"ג מ"ג לא ישלח לחבירו דמאי, וה"ה לתת בפניו כדמשמע בב"מ נ"ו א' דחכמים היתירו אף במתנה והיינו בפניו, וש"מ דדוקא במדה גסה שרי, ויש לעי' למה הזכירו רבנן מתנה ול"מ דלאפוקי

ואע"פ שלא זכה, מ"מ לא היתירוהו להחזירין בלא מעשר, אבל בירר' משמע דכ"ז שלא זכה ואינו יכול לעשר דבר שאינו שלו פטור, ויש לדקדק א"כ מ"ט קתני שריותא בדמאי, וראיתי בשנו"א שפי' ואם מתחלה נטלן בשביל שלא יאבדו דפטור משום דהוי כלבהמה, ודקדק כן מדקתני רישא נטלן לאכלן דהול"ל נטלן לעצמו, ולפ"ז מיייר' בסיפא שנתכוין לזכות אלא שלא ע"מ לאכלן, וק"ק דלמה לו לזכות כדי להצניע, ואמור"ר שליט"א פי' כונתו שנטלן לעצמו אלא שלא החליט לאכילה, ולמדנו מהגר"א דהנוטל דמאי לבהמה מותר להצניע, וצ"ע למה לא נחוש לתקלה, ואפשר דנקט לאכלן לאשמועינן דמיייר' בראויין לאכילה, ויש להסתפק אם מותר להשליך פירות שעדיין לא נתחייבו בראית פה"ב, ובפשוטו נראה דאסור, דסו"ס איכא תקלה.

טז. פ"ג מ"ב הלוקח ירק מן השוק כו' ג' אופנים יש במקח, משך והחליט המקח, אלא שעדיין לא באו לחשבון התשלום, משך ולא החליט המקח שרק הלוקח יכול לחזור בו, החליט המקח ולא משך, דשניהם יכולין לחזור בהם, ועוד יש דין נתן מעות דקאי במי שפרע ויתבאר להלן, ורישא דמתני' מיייר' במשך והחליט המקח, אלא שדרך המוכרין לקבל החזרה בכה"ג, דאינו נראה לאינשי כגמר מקח קודם שגמר חשבון התשלום עם המוכר, והיינו דקתני שאינו מחוסר אלא מנין, שזהו האמת ע"פ דין שכבר נשלם המקח, וסיפא דמתני' מיייר' בלא משך, ונראה דה"ה במשך ולא החליט המקח, דנהי דחייב באונסין כדין לוקח, ואם רוצה לקיים מקחו הו"ל כשלו מעיקרא ואין המוכר יכול לחזור בו, מ"מ אם חזר בו בטל מקח ולא חשיב כמוכר דמאי, ובמקח זה סגי באמירה לקיים המקח כיון שכבר משך, ובריר"ש סגי בגמר בלבו, ואפשר דמש"ה לא נקט תנא דמתני' בכה"ג, כיון דביר"ש אסור להחזיר אף בכה"ג, ב"ב פ"ח א' ת"ר הלוקח ירק מן השוק ובריר' והניח כו' משמע שהניח כדי ליקח, ומ"מ פטור כיון שלא גמר בלבו, ובגמר בלבו ביר"ש הו"ל כהוציא בפיו, וכיון שכבר משך כשבריר' והניח, ה"י נחלט המקח בדיבורו, ובריר"ש אינו חוזר בו כשהוציא בפיו, ונשאר המקח בקיומו כיון שרק חזרתו מבטלת

מר"מ אתו, בירו' אמרי' דר"י אוסר בדמאי בדקה ומתיר גסה, ויש לפרש דלרבנותא דר"י קאמר אבל רבנן נמי מודו לזה ומתני' ככ"ע, לדעת תו' ב"מ נ"ו א' דהתירו למכור אף לע"ה צ"ב למה התירו לשלוח לע"ה, בטעמא דר"י שרי בודאי יש לפרש משום דזהירי ב', ויש לעי' מהו הצורך המתיר לשלוח לחבירו טבל, דבירו' אמרו שר"י לא חלק על חבירו למעשה, אלא שהוצרך לשלוח טבל כדי לשלוח אתרוג שלם, ומרן זללה"ה נקט דה"ה דשרי לשלוח טבל לצורך שההוא לא יצטרך לעשר פעם נוספת, ובטעמא דר"י שלח לר"ז ולא עישר.

סימן ג

בפרק ה

א פ"ה מ"ב נוטל אחד מל"ג ושליש כו' לכאור' הול"ל ג' ממאה דזה נוח יותר לחלוקת הדינים, אלא שאם הי' שונה כך, הי' מתפרש דאחד מאה מהכל הוי תרו"מ, ובאמת רק אחד ממאה חוץ מהתרו"ג, ולכך שנה תחלה אחד מל"ג ושליש, והאחד ממאה מתפרש כדינו, אבל הר"ש פי' דנוטל אחד ממאה מהכל לתרו"מ כאב"ג, או שמייחד אחד ממאה למעשר, ורק חלק ממנו עושה תרו"מ, פחות משהו שכנגד התרו"ג, וצ"ע למה הוצרכו לכך, ובפשוטו אחד ממאה מלבד התרו"ג קאמר, וכן בתוספתא הוצרך הר"ש לומר שאין החשבון מכון, והיינו מפני שהפריש שנים ממאה לתרו"ג ואחד ממאה לתרו"מ, אבל אם מפריש מעט פחות לתרו"מ נשאר לו יתרון לחלה, אבל לסאתים של התרו"ג וסאה של התרו"מ אף שחייבין בחלה א"צ להפריש כנגדן כיון שלא הפסיד לכהן, ושפיר מפריש חלה על התרו"ג ותרו"מ בלא שיעור.

ב שם מ"א נוטל כדי תרו"מ וחלה, חלה חייבת בתרו"מ מדתנן בפ"ק דרק מן הדמאי פטרו וחלת ע"ה בלבד, ובפשוטו חייבת גם במע"ש, והרדב"ז בפ' מה' ביכורים נסתפק בזה, כנראה מפני לשון הרמב"ם, ולפ"ז בגונא דהתוספתא שבר"ש, אע"פ שהפריש בסתמא חיילא התרו"מ על החלה ולא על התרו"ג, והתרו"ג והחלה על הכל, וע"כ חזינן מזה

שאין הכרע מהלשון, וזהו שדנו בירו' אם מפריש גם על החלה, דכיון שאם ירצה להפריש על החלה מה שעשה עשוי, הי' התנא צריך לדקדק ולבאר שאין החלה בכלל האחד ממאה, משא"כ בעלמא שא"א לחול תרו"מ על התרו"ג דלא הוצרך לפרש, וכן המע"ש מתפרש כדינו על החלה ולא על התרו"ג והתרו"מ, שם והשאר חלה, בירו' מפרש טעמא דחלה בין ראשון לשני, ויש להסתפק אם מדאורי' נקבע סדר למי שאיחר, או דסברא דרבנן היא, וכהיום נוהגין להפריש חלה אחר מע"ש, ושמעתי מאאמו"ר שליט"א הטעם משום דבדרך כלל הנחתומין מפרישין חלה, וכ"ה באמת לדעת הר"ש דאין ע"ה חשוד על החלה, וברמב"ם נמי פירשו דבא"י אינו חשוד על החלה, ובירו' משמע דבדמאי אין להקפיד על הסדר, היכא שיש לו סיבה לשנות, וג"ז קולא שלא לשנות סדר ההפרשה ללחם מכל הפירות דהחלה לבסוף, מ"ש בירו' תני ר"ח אף בודאי כן, נראה דהיינו הברייתא שהביא הר"ש דנוטל אחד מכ'.

ג שם זה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו, במתני' התרו"מ מכון, אבל במשניות דפ"ז קתני מה שאני עתיד להפריש או לשייר, ובפשוטו אינו יכול לשייר בצמצום, ומשמע דמתפרש כפי הצריך, ומרבה במעשרות היינו כשמכוין שיהא הכל תרו"מ, מיהו במשניות דרפ"ז מאבד התרו"מ, וי"ל שאינו חושש לטבל שמעורב בו, שם הר"ז בצד זה מעשר, בפשוטו צריך רק לסיים מקום, עיר' חלה פ"ג ה"ה, וכשאומר ושאר מעשר סמוך צריך להצביע על הככר, אבל אפשר דבצד זה פירושו בצדו של הככר הזה, וא"צ להצביע על מקום, דממילא מתפרש סמוך לו בככר, דבחיטה אין כדי מעשר, ולפ"ז אפשר לפרש דלכך במ"ב מייחד התרו"מ תחלה כדי שתהא סמוכה לכל המעשר ויטול מן המוקף, ואם יאמר יותר מאחד ממאה הרי הוא תרו"ג בצד צפוננו, פעמים שהתרו"ג בין התרו"מ והככר, ולא ניחא לי' לתנא לייחד מקום התרו"ג רחוק מהככר דוקא, ודוחק, ואאמו"ר שליט"א אומר דבלשון המשנה נוח טפי לפרש שהאחד ממאה אינו כולל התרו"ג בחשבון, משא"כ כשמתייחס בלשונו גם ליותר דמשמע טפי שהוא

הפירות או מהככר, אבל בשנר"א מפרש דמיירי על החלק שהפריש וה"ק אחד ממאה [מהכלל] שישנו כאן בחלק המופרש, ולפ"ז ניהא טפי במ"ב שאין התרור"ג בכלל, אבל אפשר שהלשון חסר פירוש אם אינו מבאר דאחד ממאה מהכלל, ואזלינן בתר מחשבתו לענין אם לכלול התרור"ג בחשבון, בירר' מייתי אר"י בסמוך על תנאי ב"ד הוא, ולא קאי אמתני' אלא הם דברי ר"י בתוספתא על הברייתא דמרבה במעשרות כגירסת הגר"א, ועי"ש בגרסא שלפנינו, ולפ"ז לשון בסמוך ר"ל שאם הטעות בסמוך בכדי שהדעת טועה יש תנאי ב"ד, וצ"ע איך ידע לכוין להוציא התרור"מ מצפון צפון, ולפנינו קאמר בירר' דבלח אין עצה זו מפני שמתערב.

ו. פ"ה מ"ג הלוקח מן הנחתום כו' פי' אפי' החמה והצוננת שני דפוסין, אבל באותו יום לכו"ע שני דפוסין לאו כלום הוא דהא קמן דעביד שני דפוסין יחד, מיהו הר"ש פי' בירר' דלר' שמעון בתר דפוסין אזלינן אף באותו יום, וק"ק דבירר' אמרו תנורין ולא לחנם שינו מלשון דפוסין שבשמעתין, ולפ"ז לר"י העיקר תלוי בחמה וצוננת ולא בדפוסין, אבל התר' בב"מ פי' דלר"י תרתי בעי, אבל מחמה על הצוננת לחוד מעשרין, ולכאור' קו' הגמ' אלא משני דפוסין כו' ר"ל דאיכא תרתי וכמש"כ דהכי מתפרש לר"מ ועדיפא מינה פריך, לפי שפתח דצוננת וחמה ניהא, מסיים עלה אבל כשינכר ההבדל בשני דפוסין ג"כ, בודאי ראוי להחמיר, ועוד דהא שמעינן לר"מ גבי פלטר דחייש לשני דפוסין, וכיון שלא אמרו בגמ' הבשלמא אלא בדין מרע על היפה אין הכרע לשנות מזה פשטא דמתני' דר"י לא חייש לדפוסין וכדחזינן בפלטר, וע"ע להלן מש"כ בדבוקא נקטי' רבינא לאפוקי מדחיית אביי, וסוגית הירר' כפר"ש והרמב"ם דלר"י מן החמה על הצוננת אסור בדפוס אחד.

שם ומן הצוננת על החמה, ד"ז מיותר להשמיענו דין מן הרע על היפה, וגם להשמיענו דאף בזמן מרובה שהצוננת כרעה - כלפי החמה מותר, ובפי' הרא"ש באמת כתב דבט"ו יום עדיין אין הצוננת בגדר רע, ובירר' אמרו ל' יום, ועכ"פ מתני' נחתא לבאר דמיירי אף ברע, בב"מ נ"ו א' הוכיח רבינא ממתני' דר"מ

בכלל, מיהו בתוספתא חזינן דמתפרש הלשון כפי הצריך, ועי' לק' בלשון מה שיש כאן, שם ומע"ש בצפון או בדרומו ומבואר דבסתמא חל במקום שיכול לחול, ואם המע"ר בצפון חל סמוך לו.

ד. שם מ"ב זה שעשיתי מעשר עשוי תרור"מ עליו, בירר' קאמר דמיירי בכהן ולוי, דאילו הישראל אינו רשאי להפריש תרור"מ בשאינו שלו, והגר"א הגיה דאתיא כר"י דמה שעשעה עשוי, ולכאור' יש עוד רא' דמיירי בכהן ולוי מדאינו מפרשי את המע"ר מהפירות, והרי בטבל ודאי מפרשי כדתנן בפ"ז, וכמו שדקדק בזה הגרע"א ז"ל, ולפ"ז בדקדוק שנה התנא בהאי לישנא משום דאתיא כרבנן דאאב"ג, ומה"ט מדקדק לכוון התרור"מ בצמצום, מיהו בדמאי משמע דלכו"ע הישראל מפרשי דכיון שאינו מחויב בנתינה הרי הוא מפרשי את שלו, וי"ל דמה"ט מהני גם היום שאין כהנים ולויים מיוחסין, דכיון דמעלה אותן בדמים הרי המעשר שלו, והרמב"ם פסק כאאב"ג בד"ז, וצ"ע שהרי לא פסק כותי' בדין שתור"מ ניטלת באומד.

ה. בשנר"א כתב דחלה ג"כ אינה ניטלת אלא באומד כתרומה, וצ"ע מהא דתוספתא שהחלה אחד ממ"ח ורק התרור"ג בצמצום, ויש ליתן טעם דרק תרור"ג ניטלת באומד שאין שיעור לפירות החייבין בתרור"ג ועדיין לא מדד גורנו והנתינה באומד דרך כבוד ובדרך כלל הגורן מרובה ויש בו כדי נתינה, אבל חלה יש שיעור לעיסה, וצריך שיהא כדי נתינה כיון שעיסה דבר מועט הוא, וגם האומד אינו דרך כבוד כ"כ, כיון שיודע לכיון בדבר מועט, וראי' לזה ממ"ד בתוספתא דאין תורמין את המדוד, וכן מדלא הוזכרו דיני טעות גבי חלה, בדברי הגרע"א ז"ל שדן למה מפרשי א' ממ"ח, בפשוטו י"ל דלא נתחייב הלוקח יותר מהנחתום, מיהו בתוספתא לא הוזכר שלקח מהנחתום ואפ"ה קתני אחד ממ"ח, שם והשאר תרומה על הכל, להכי הוצרך לפרש דכולל גם האחד ממאה, לפי שקבע לו מקום בפ"ע, קודם הפרשת התרור"ג, אבל באינן מתפרש סתמא כפי הצריך מן הדין, וכמשנ"ת לעיל, שם ממה שיש כאן כו' בראשונים ז"ל נראה דר"ל אחד ממאה מכלל

דהפלטור מתרי זבין, וצ"ע במשה"ק הר"ש מ"ג, דודאי בדחזינן שעשה שני דפוסין מעשר מזע"ז, אבל מ"מ זה מסייע לומר דהפלטור מתרי זבין, בירו' בעי בעשרה פלטרי' וט' נחתומין, אם יש להניח שאין פלטור אחד לוקח משנים, וע"כ שנחתום אחד מספק לשני פלטרי', או"ד טפי מסתבר שכמה נחתומין מספקין קצת יותר מלפלטור אחד, מלחדש שאחד מספק לבדו לשנים, מודה ר"י כו' בפשוטו מודה דמעשר מכל דפוס ודפוס, ובדברי המל"מ והגרע"א ז"ל בזה.

ט. שם מ"ו הלוקח מן הסיטון כו' נראה דאפי' בפעם אחת דוקא מאותו הסוג ואותו המין מעשר מזע"ז, דלא תיקנו קולא בלוקח בפעם אחת, אלא אמרו דבשני פעמים חיישינן שהוסיף, ומתני' מתפרשת דאפי' בגונא דפ"א שרי בב"פ אסור, ולא ניהא לי' למיתני שריותא דפעם אחת דוקא בכה"ג, ולכן נקט לה באיסור דב"פ, ואפשר דבחנוני כה"ג שרי אף בב"פ כמ"ש בירו', ומתפרש דאף בגונא שחנוני מותר סיטון אסור, א"נ אותו המין היינו דדמי לי' ממש בשחמתית גופה, בירו' תני הלוקח מן החנוני כו' ולכא' החילוק דבחנוני אין חשש שהביאו לו מבחוץ, אבל בשתי חביות אפשר דמשל שנים הן, ולכן החשש רק בדבר שדרך להעביר מחבית לחבית, אבל סיטון החשש שמא הביא בעה"ב ונתן לתוך הסוג, שם הדא דתימר באילין כו' יש לפרש דבדרך כלל אינו מעביר ואילין שפיא זהו מאורע, דאל"כ לא הי' התנא סותם להתיר, ואפשר דשפיא היינו סופי החביות שמערין מזל"ז, וכגירסא באילין אורתי קדמיתא דהיינו שפיכות הראשונות, א"נ סוגי חביות קאמר, וניהא הא דנקטה מתני' סיטון לאפוקי חנוני, שם נאמן הסיטון בפשוטו היינו ע"ה, וטעם ההיתר כתב אאמו"ר שליט"א כיון דמעיקר הדין הוי ס"ס הקל, ובתוספתא אמרו דנאמן ע"ה להעיד על הטבל דלא נחשד על כך, מיהו הכא גרע כיון שלדעתו הלוקח כמעושר שסומך על חברו, וכן משמע בירו' דאף כשאין כונתו להעיד לענין מעשר סמכין עלי', ובדברי הר"ש שהזכיר דהסיטון מוכר דמאי, ובדברי מרן זלה"ה דאף כהיום אפשר להקל כמתני', ובשני כלים אין להקל לפמ"ש, מיהו י"ל

מיקל בדמאי, ויש להבין מאי ס"ד הא חזינן בסיפא דמחמיר, וע"כ דפלוגתתם בחשש דמתרי ניהו, ולפמ"ש בירו' דר"מ מודה דבל' יום יש לחוש שלוקח מאחר, ניהא דמצינו בדר"מ שמיקל אף בדבר שמזדמן במשך השנה כמה פעמים שהחמה משל אחד והצוננת משל אחר, ומ"מ לא חייש דהשתא אירע כן, והיינו דאר"י שאני אומר כו' דחיישינן שביום זה החליף, ולכן אין ראי' מדמיקל ר"י בפלטור דהתם ס"ל דלעולם לא זבין מתרי, ויש להסתפק אם אביי פליג ארבינא וס"ל דלר"מ לעולם מותר, או דס"ל דטעמי' דר"מ מפני שהחשש רחוק, ופשטות הלשון דאביי פליג, וכ"מ בפ"י הרא"ש הנ"ל, ולפ"ז מיושב טפי הא דמקשה רבינא משני דפוסין והקדים לבאר דר"מ התיר אף בזמן מרובה שהצוננת בגדר רע, דכונתו להוכיח שר"מ מיקל אף בדבר שמצוי וע"כ דברדמאי הקלו, וא"ל אביי דנחתום לעולם מחד זבין, שם בדברי ר"י אם לקח ג"י זא"ז ועישר ב"פ על השלישי י"ל דמותר דכולי האי לא חיישינן.

ז. שם ר"ש אסור בתרו"מ ומתיר בחלה, למסקנת הירו' ה"פ ר"ש אסור בכל החששות שיש לחוש בתרו"מ, ואינו מתיר אלא בחלה שהחשש רחוק ביותר, ועוד בביאור הירו' לגרסא דידן, והגר"א הוסיף עוד תירוץ בירו' דר"ש מיירי בפלטור, ואם הוסיף כן מסבירא היינו משום דמשמע דלר"א דמיירי בטירה הי' כאן תירוץ בירו', ולבתר הכי מוקים לה בעושה בטומאה, ובשנו"א גרס הכי במתני', וצ"ע דהא איכא שינויא אחרינא בירו', ולפ"י הגר"א בשנו"א מודה ר"ש לר"י בנחתום ולר"מ בפלטור, ורק בחלה בפלטור פליג אדר"מ, אבל אם הגרסא במתני' כלפנינו ובירו' כהגר"א מודה ר"ש לר"י בפלטור ולר"מ בנחתום ורק בס"ס לחומרא אסור.

ת. שם מ"ד הלוקח מן הפלטור כו' אפשר דר"מ סבר דיותר יש לחוש שמא הפלטור לוקח תדיר משני נחתומין, מאשר לחוש שמא היום החליף הנחתום ליקח מאחר, דכו"ע מודו שאין הנחתום לוקח משנים כאחד, ור"י סבר דיותר יש לחוש לדבר שמזדמן לפעמים כשנגמר אוצרו של האחד אבל פלטור שלוקח מאחד אין סיבה שישנה מנהגו, ובירו' אמרו דלר"מ אין דרך נחתום לעשות שני דפוסין וזה מוכיח

ע"מ לקרא שם מיד בהנחתה מידה, בפשוטו עיקר מוקף תלוי בזמן החלות לבד, ואפי' נימא דמהני בזמן ההפרשה היינו כשאפשר להפריש כעת, ולא בדשלב"ל אפי' בידו, בירושלמי משמע שהתירו כאן שלא מן המוקף, והר"ש מפרש דסגי במוקף לעיקר העיסה, בדברי הרמב"ן שהביא בהלכות תנאי הכהנות, וכתב ביבמות דסגי במוקף בזמן החלות, שם במשנה ומפרשתה ומנחתה כו', למה פליג ר' יהושע על ד"ז, בתירוצי הר"ש למה צריך להקיף, ולא סגי שתתנה שיחול כשתניחנה מידה, ומה החסרון במפסיק מנא, הרי גם במקפת הכלים אין האוכלין נוגעין זב"ז.

ג. חלה פ"ג מ"א כיון שהיא נותנת את המים כו', פי' שנבלעו המים בקמח, בלשון מגבהת ולא קתני קוצה כבעלמא, שם ובלבד שיהא כו', בבירור הגרסאות שיהא או שלא יהא, שם בר"ש ענין ההפרשה קודם לגלול כקודם מירוח בתבואה, ביאור דברי הר"ש בגרסת שלא יהא, ואם אפשר ליישב הירושלמי לגרסת שיהא, בדיון הקמח הנוסף אם מתבטל לעיסה שכבר הופרש ממנה, ואם מועיל צירוף סל למעט שנתבטל בככר ליחשב שיש כאן חמשת רבעים נוספים, בקושית הר"ש איך חשיב מוקף, בירושלמי נראה שהתירו שלא מן המוקף.

ד. במה שהעתיק הרמב"ן תנאי הכהנות להלכה בזה"ז והרי רק מפני הטהרה הקלו כן, ובשו"ע הביא דעת סה"ת והרשב"א דבזה"ז תמתין עד גמר הלישה, ואם יש לחוש לצירוף סל בקמח הנוסף.

ה. בתוספתא שהביא הרמב"ן בהלכות חלה שמפריש ואח"כ מברך, וברמב"ם ושור"ע מברך ואח"כ מפריש, ולא פליגי דהחלות אחר הברכה והכנת החתיכה לעצמה קודם הברכה, ויש ללמוד דחשיב מוקף אע"פ שהפריש החתיכה, וצ"ע ברמב"ן נדה ע"א ב'.

ו. מע"ש פ"ג מ"ב עד שלא גפן כו' דעת הגר"א דבעינן חביות נוגעות ממש, ובפשוטו מקיפין מתפרש סמוך וא"צ נגיעה, שם משגפן קנה מעשר, י"ל דאף של אומן כן, שם בש"א מפתח ומערה לגת,

דכהיום שאין מעשרין בעלי השדות כלל, א"כ הממונה שאצל הסיטון משוי לכולהו כבעה"ב אחד.

י. שם מ"ז אפי' משתי עיירות, החידוש דתלינן שהכל משלו, ולא אמרי' שמסתמא אין לו שדות בשתייהן ולא טלטל מעיר לעיר, וא"כ מאחר זבין, שם בעה"ב שהי' מוכר ירק כו' החידוש דהשלוחין מביאין והם המעשרין וכל הבאה הר"ז נדון בפ"ע, ויש לחוש לשכחה ולטרתה המוכר, משא"כ ברישא דהנדון על מעשר פעם אחת.

שם ומגנות אחרות מעשר מכא"א, כאן לא הוזכר שלקח ב"פ, ולא קתני מזע"ז כבאינך, ומתפרש מכל אגודה ואגודה וכגרסת הראשונים ז"ל כל אחת ואחת, והיינו דמיייתי עלה בירו' מדר"מ דלא סגי בכל אחת ואחת, והא דלא קתני דצוברין לפניו נראה דבאגודות הדרך כן, ומשום קשוואין ותמורות איצטריך בתוספתא לבאר, אבל הרמב"ם פי' דמייירי בלקח ב"פ, ומסדר דבריו נראה דס"ל שהבעה"ב אינו מערב הגינות, אבל בסיטון יש חשש תערובת.

שם מ"ח הלוקח טבל משני מקומות, החידוש דע"ה נאמן על הטבל, אפי' לעשר מזע"ז, שם אע"פ שאמרו כו' הלשון משמע דמתני' מיירי בעבר על איסור זה, ואפשר הטעם דכיון שמעשר מזע"ז ע"כ שלא לקחו לצורך בפעם ראשונה מיהא, שם אין אדם רשאי כו' פי' אפי' סיטון.

סימן ד

בדיני מוקף ומן הטהור על הטמא

א. עירובין ל"ב א' רשב"ג אומר בד"א בע"ה כו' לפי שלא נחשדו חברים כו' כאן מיירי בטבל גמור שצריך להפריש תרומ"ג, ומכאן הזכירו בכל מקום לשון זה, וצריך יישוב בגיטין ל' ב' שאמרו כן על תרומ"מ, ומ"מ נראה עיקר שאין דין מוקף בתרומ"מ אלא שאין לאכול על סמך הפרשה כשאנו יודע אם התרומה קיימת, מנגלן דמוקף לא מעכב, ביאור למה נכתב מוקף בתרומ"מ, ובטעמא דקרא דא"צ מוקף בתרומ"מ ומה בין זה לתרומ"ג.

ב. טבוי"י פ"ד מ"ב האשה שהיא טבוי"י כו', למה צריכה להקיף ולא סגי במה שהפרישה מהמחומר

חייב, ומרן זללה"ה כתב בדעת הרמב"ם שרק בסוריא מזלזלין, והדברים מחודשים, מ"מ שמענו שיש ענין חלת דמאי ואין לעקור מתני' מפשטה, שם לעשותה בטהרה לכאורה סתם עיסת ע"ה טמאה וא"א להפריש ממנה בטהרה, שם עד שתסרח מבואר בירושלמי דאף מן הרע על היפה שרי, ובירושלמי מבואר דאף בספק שאינו דמאי הקלו, דהא תר"ג ליכא בדמאי וקתני בבריתא שאף בזה הקלו, וצ"ב טעמא דמילתא, מ"מ יש בזה סמך להקל בקופסאות וכיו"ב כיון דהוי ספק טבל.

יב תרומות פ"ב מ"א אין תורמין מן הטהור על הטמא כו' כל הסוגיות מוכיחות שיש שני דינים א' מן הטהור על הטמא ב' מוקף, ותריהו מדאורייתא, ודברי הר"ש שביאר משום גזירה מדרבנן צ"ע, ור"א פליג בטהור על הטמא ומודה במוקף, ויש לעי' אם יש הללמ"מ בעיגול שנטמא מקצתו במאי מוקים לה ר"א, בירושלמי נחלקו אם הלכה כר"א, ובדברי הרמב"ם והראב"ד בזה, ולענין הלכה יש להחמיר בודאי ולהתיר בספק.

יג שם בירושלמי פ"ב ה"א ביאור הדרשות של מן הטהור על הטמא ומוקף, ובהמשך הסוגיא בדיני עיגול שנטמא מקצתו, ובהללמ"מ, ומאי קמ"ל מתני' דשני עיגולין ובערימה של קשואין ודלועין.

יד שם בירושלמי בדין שני עיגולין שננטמאו מקצתן, ובדין נטמא עיגול אחד כשהי' מוקף לעיגול השני, בביאור התוספתא והירושלמי בדין שני בורות בתפיסה אחת, ולמה סגי בלא נגיעה, ומאי שנא מעיסה שהיתה אחת ונחלקה ונטמא מקצתה, עוד בסוגית הירושלמי שם.

טו ירושלמי חלה פ"ב ה"ג בדין צירוף הבית בטהור וטמא, ובשני כלים המוקפין זל"ז, ומהו דבר שמקפיד על תערובתו, ואם טמא וטהור מעיקר הדין חשיבי מוקף כיון שלא ניכר ההבדל, בדין קב טמא וקב טהור שנשכו זב"ז לענין צירוף לשיעור חלה, איך תורמין יין שאינו מבושל על המבושל אם מקפיד על תערובתו, בדברי הרשב"א בפסקי חלה, ובט"ז ונה"כ סי' שכ"ו ס"א.

בפשוטו מודו ב"ש ברישא, ולפ"ז צ"ב מאי מקשה עליהו בירושלמי מחמשה שקין, ובדברי רשב"א בתוספתא ובעירה לגת וחזר ומילאן באותן חביות, שם בד"א במקום כו' מבואר בירושלמי דלענין מוקף בכל ענין צריך לפתחן.

ז שם בירושלמי פ"ג ה"ו בד"א בשל יין אבל בשל שמן כו', בביאור טעמא דשמן, ובדין חותלות של תמרים בירושלמי, ובדין קופסאות שימורים ושקיות, ולענין מעשר ודאי קנה, ויש סברא שהם בטלין ואין חוצצין לענין מוקף, ומ"מ אין לסמוך בלא ראי'.

ת ירושלמי תרומות פ"ב ה"א הרי שהביא מינין הרבה בקופה כו' בחידוש שחשיב הפסק באותו כלי, ודמהני חלל לצרפן, של כל בית הגתות אחד כו' משמע אפי' בלא בית, בביאור תפוסת הגורן באמצע, שם בדין קש ותבן באמצע, ובדין דבר שניטלה ממנו תר"ג באמצע והוא מאותו המין, שם ה' טמא באמצע כו' ביאור התשובה, ובדין מפה באמצע.

ט תוספתא פ"ג ה"ט שתי מגורות בעליה אחת, ביאור מגורה, ונראה יותר כגרסתנו שתורם מכל אחד, ולא כגרסת הרמב"ם, ובתוספתא ה"ז בשני בורות בתפיסה אחת, שם שקי תבואה בדין חיבור כלים זל"ז ע"י הבית, בירושלמי פסחים פ"ג ה"ג וישליכנה לאויר הבית ביאור הסוגיא ומשמע שם שחתיכה שבאור חשיבא מוקף לבצק שבתוך העריבה.

י ירושלמי חלה פ"ג ה"ו? היה צריך לתרום ד' וה' חביות מן הבור, ביאור הסוגיא מה הנדון במוקף בקורא שם מיד ובקורא בזא"ז, ויש ללמוד מכאן שתרו"ג מתרת לפי חשבון, ובביאור הא דשרי לר"י תרומות פ"ד מ אף שלא מן המוקף במוסיף על תרומתו עד אחד מחמישים, ובתוספתא פ"ה ה"ו מבואר שאינה תרומה גמורה, ובירושלמי נראה שפטורה מן המעשרות.

יא חלה פ"ד מ"ו נוטל אדם כדי חלה כו', מבואר בירושלמי דאף בסוריא איכא מ"ד דלוקת מן הנחתום חייב בחלת דמאי, ובפשוטו בא"י לכו"ע

הגרע"א ז"ל דקדושין אסור, ואפשר דפדה"ב נמי שרי כיון שכבר החליט המענות לכהן, ואין תיקון בנפדה.

ג. בדין להפריש במחשבה בשבת בפשוטו אין חמור בדיבור טפי ממחשבה ואסור, ומה שהזכירו שבת קמ"ח א' היתר מפני שיכול ליתן עיניו בצד זה היינו להתיר העלאה במעשה, אבל בתיקון של היתר הטבל אין חילוק בין דיבור למחשבה, ואחר שהפריש במחשבה או בדיבור בחול מותר להגביה בשבת כמ"ש הר"ש פ"ד מ"ד, וצ"ע בתו' גיטין ל"א א' ובתו' הרא"ש שבת קכ"ז ב' ובדין להפריש מדמאי במחשבה לתו' הנ"ל ובבהגר"א סי' ת"ק ס"ו בשם ראב"ן וברש"ש גיטין שם, ובאיסור מתקן בלא מעשה ברש"י שבת קמ"ב א' ובשעה"צ סי' תרל"ג אות ט"ו.

ד. שם במשנה מה שאני עתיד להפריש ע"כ אינו מצמצם ומפריש מעט יותר מאחד ממאה, ויש לעי' אם אינו מרבה בתרו"מ אח"כ, שם ושאר מעשר סמוך לו היינו בכל סביביו מה שנקרא סמוך לו, מיהו יש לדון אם היינו הסמוך לו כעת או מה שיהא סמוך לו ברגע ההפרשה, בדברי מרן זלה"ה ס"ק י"ג בזה, שם ומע"ש בצפוננו של הכלי או האוכל ולא צפוננו של המעשר, ובדין הטעם משנכנס מהמעשר בפירות ע"י כבוש או רותח, וע"כ דחלק זה לא הופרש מעיקרא.

ה. ירושלמי פ"ז ה"א דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו אם מדאורייתא לא מהני מידי נמצא שאוכל טבל לצד שאינו מעושר, ומה הועילו חכמים בתקנתם לחוש לספק טבל, י"ל שע"ז תשמר התקנה והקלו כאן כמו שהקלו לעניים, וא"כ יש מקום למחמיר להזהר, וכן מה שהקלו לסמוך על ברירה בדמאי למ"ד אין ברירה לא מהני מידי, ומ"מ הקלו בזה, ובדין תנאי על ודאי למד אדם מקנה דשלב"ל אם מהני כשאנו ברשותו, או"ד אין כח תנאי בדבר שלא יתכן שיחול מבע"י כלום, שם ר"י הו"ל תנאי ודאי כו' במה נסתפק ר"י אם מהני תנאי הא מתני' היא בתאנים כמ"ש בירושלמי, ובמ"ש אאמור"ר שליט"א לפרש דר' ינאי לטעמיה דאדם

טז. שם במשנה חלה סופ"ב, רא"א ניטלת מן הטהור על הטמא כיצד, ביאור הענין אם מפריש על שתיהן או רק על הטמאה, בר"ש ורמב"ם בזה, ואם הפחות מכביצה מן הטמאה או מן הטהורה, ולמה נשנו דברי ר"א כאן ולא בסופ"ק, ואם נוטל אחד מכ"ד כדין עיסה טהורה, ובדברי הרמב"ם שהעתיק מתני'.

יז. ביצה ט' א' דאמר שמואל חלת חו"ל כו' בבכורות כ"ז א' אמר תרומת חו"ל, ומזה למדו לחלה, ומיירי בבבל שגזרו נביאים חיוב מעשרות, ובפשוטו מפריש על מה שאכל, ולא צריך להשאיר כלום, וכיון שלא התנה כלום מעיקרא ליכא דין ברירה, וע"כ שחל רק מכאן ולהבא כמו בכח ברירה למפרע, ובדברי הראשונים דמהני רק במשאי מאותה עיסה וברמ"א סו"ס שכ"ג בזה.

סימן ה

בדיני תנאי להפרשת תרו"מ בשבת

א. דמאי פ"ז מ"א המזמין את חבירו כו' מבואר שמותר לו לאכול אצלו, ולעיל פ"ב אמרו רבנן דאינו נאמן, ובפשוטו אע"פ שמעשר, שהמכשול מצוי, ואפשר דהיינו דרך קבע, אבל באופן מקרי לסיבה מיוחדת שרי, שם אומר מע"ש דבחול מעשר כשאוכל, דהא בשבת ג"כ מפריש וע"כ שאינו חושש שיראהו מפריש, בקושיית הר"ש מהא דשרינן במדיר שבת הראשונה, ובביאור תירוצו, ועיקר הקושיא צ"ב דהא התם קרא לו בשבת שאינו יכול לעשר אבל לא יתכן להתיר לאכול בלי מעשר כשיכול להתנות ולעשר, בדברי הר"ש שבקרא שם מע"ש רשאי להפריש בשבת כאן יש חידוש יותר שמברר בהפרשתו חלק המעשר.

ב. בדין להפריש תרו"מ מע"ש ולהתנות שיחול בשבת נחלקו בזה בירושלמי ה"ד ולבסוף חזר בו ריב"ב מכח מתני' דטבוי דקתני שאם אמר הר"ז תרו"מ משתחשך הרי התרו"מ טהורה ולא מהני לעירוב, ובבריתא דר"ח קתני אומר לכתחלה, ונראה דדוקא בתרו"מ פליגי אבל במרו"מ לכו"ע אסור, וכמה חילוקים ביניהם, ומיושב בזה מה שהוכיח

פחות מכזית הרי סתמא אינו אוכל מאה זיתים, שם ואינו אסור משום גזל לא מהני שיאכל פחות מעט, כיון שאין לו זכות אכילה בפועל, ולכן צריך הסכמת בעה"ב, צ"ע בעובדא דרבי וריבר"י למה לא עשו תנאי על מה שישירו.

ת שם תני ר"י אסור מ"ט דר"י יש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו, מהא דמודה ר"י שמפריש משלו על של חבירו מבואר שהתירו כאן לעשר ע"י ברירה, וצ"ע לר"י דלית ליה ברירה אפי' בדרבנן מאי מהני, ואם חל רק לאחר שנתברר נחא דליכא חסרון ברירה, אבל אכתי משמע שמעשר משלו על של חבירו קודם שזכה בחלקו, שם מודה ר"י שהוא הולך ולוקח כו' וצריך להפריש משלו כל המע"ר והמע"ש, דאע"פ שלבסוף נשאר לבעה"ב מ"מ צריך שליחות לזה, שם ויש אדם מפריש על דבר שאינו שלו בנדרים ל"ו ב' מבואר דמדין זכין יכול להפריש אלא שנסתפק אם זכות הוא לו, וכאן חשיב זכין כיון שהגדון על החלק שהאורח אוכל או מפני שאינו עתיד להפריש מהטבל שלקח, ושם דנו רק מפני שרוצה לעשות מצוה בעצמו, ומ"מ משמע שרק כאן התירו מפני שזוהי חובתו של המוכר, ועחז"א ס"ק י"ח בזה.

ט פ"ז מ"ב מזגו לו את הכוס בירושלמי כיני מתני' לענין מזיגת הכוס, פי' דבמשקין צריך להתנות בנוסח אחר, ומיירי בתנאי של ע"ש, ובשנו"א פי' דלאפוקי שלא נימא דמתני' קמ"ל שבכוס צריך לחזור ולהלחיש בשפתיו בשעת מזיגת הכוס נוסף לתנאי של ע"ש, מיהו הרמב"ם פי' דהיינו בחול, וביארו בירושלמי דע"כ חל למפרע אלא שלא הוחלט קודם ההפרשה, ומעשר שני בפיו מפני שכל צפוניו שבשולי הכלי תר"מ ומעשר ראשון.

י שם בירושלמי ולא נמצא מטלטל כו' בביצה כ"א ב' אמרין שמותר לטלטל שירי כוסות שהם מוקצין אגב הכוס אבל באיסוה"נ אסור, וי"ל דה"ה תרומה טמאה, שם כל שהוא חולין משמע דכשדעתו על החולין סגי בכל שהוא, שם אריב"ב עם יציאתו מן הכוס קדש, הקשה הר"ש דע"כ חל למפרע ונמצא שטלטל תרומה טמאה, וי"ל דכיון שבשעה שטלטל

מקנה דשלב"ל ועשה תנאי על טבל שלא הי' ברשותו, שם מה דחמית מקל בלשין תלוי בי הענין כמו בתלמודן יבמות צ"ג ב', וכמ"ש הרש"ש.

ו שם בירושלמי א"ר ינאי צריך שיהא זכור תנאו שמעון בר ווא בשר"י וצריך להלחיש בשפתיו, אין לפרש שיזכור שעשה תנאי, אלא שיזכור כל הפרטים שהתנה במחשבה בשעת ההפרשה ולר"י צריך ללחוש בשפתיו, והטעם שכאן צריך טפי מכל הפרשה דסגי במחשבה, לפי שסומך על תנאו וחסר בכונת הפרשה כעת, ואפי' אם סמכין על מה שהתנה שיחול מאליו בשעת ההפרשה בשבת, מ"מ לא רצו לסמוך ע"ז כיון שלא הי' שלו בע"ש, או אפי' בשלו כיון שתנאי ענין מחודש רצו שיחשוב בשעת הפרשה כמו בכל ההפרשות בחול, וברמב"ם מבואר דבטבל צריך לרחוש בשפתיו אע"פ שהי' שלו בע"ש, ובכוס ע"כ ללחוש קודם שמשיר בשולי הכוס, ומרן זלה"ה פי' דר"י ור"י נחלקו אם ההפרשה נשלמה מע"ש או בשבת ולר' ינאי דאדם מקנה דשלב"ל נחלט קודם שבת ולכן א"צ להלחיש בשבת, והדברים סתומין גם משמע שתנאי של ודאי ושל דמאי פועל באותו אופן.

שם ר"י בעא קומי ר"ז ולא נמצא כמתקן בשבת א"ל אדחי תנאי וי"ג אדהיתנה, מה שפי' ר"ש שנדחו דברי ר' יוחנן תמוה בלשון ובסברא ואין דרך הגמ' כן, ואטו ר' ירמיה חידש כאן דבר ששייך לדחות דברי ר"י מכח זה, ועוד קושיות, והעיקר כגרסא שסומך על התנאי, אבל גם בזה צ"ע מה חידש לו, ואפשר דקמ"ל שמלחיש בשפתיו בהדיא שיחול כפי התנאי, וזה מועיל שלא יראה כמתקן בתחלה בשבת שהרי מפרש שסומך על התנאי, בעיקר הדברים נראה שהקושיא על ר' ינאי כמו על ר' יוחנן, שאין חילוק בין מפרש בדיבור למחשבה, דכיון שא"ר ינאי שצריך לזכור בלבו מה שהתנה ולכוין ע"ז בשעת ההפרשה הר"ז מוכיח שההפרשה בשבת, ואין מחלוקת בין ר' ינאי לר' יוחנן ביסוד הדברים.

ז שם בירושלמי ואינו אסור מפני אובדן אוכלים, גם בחול מאבדין תר"מ של דמאי אלא הכונה בזוי אוכלין שבחול מצניען, ויש לעי' אם סגי בפירורין

לא הוחלט שזה מוקצה הרי הוא מותר בודאי בטלטול באותה שעה, שענין מוקצה הוא הדבר שמוחלט לאיסור, והרא"ש פירש שמניח הכוס על השלחן, וא"כ אינו יכול לשפכו ולא לשתות פעם שני', ומעיקרא נמי ידעו שמניחו כשגמר לשתות ומה שחידש זה ההיתר לשפוך התרו"מ מן הכוס, בקושית הגרע"א ז"ל שנתיר לטלטלו אגב הכוס שלא נעשה בסיס, ובמשנ"ת בזה לעיל מסוגיא דביצה כ"א ב', שם בירושלמי הכל מודים על הכוס שהוא על אתר כו' דלא חיישינן שישפך באמצע שתייתו ונמצא ששתה חציו הראשון טבל, ודברי הרא"ש צ"ע.

יא יבמות צ"ג א' שקל עישר מפירי דביתיה עליה, הרמב"ן פירש שחל משתחשך כשהגיע הפירות והיו מוקפין יחד, ובאמת כבר הקשו תו' שאין סיבה להתיר איסור דאורייתא דמוקף בזמן שיכול לעשר בשבת, ועוד תמיהות ביישוב דמוקף, ונראה לפרש כבירושלמי שר"י שאל את ר"ח על תנאי אם מהני רק איסור דרבנן דהפרשה, ומייתי מקרא דשייכא הפרשה בשבת והיינו דוקא כה"ג, ומה שלא פי' כן הראשונים לפי שאמרו איצטרריך קרא למשרי טלטול, ומיד מסיים אלא לאו כה"ג לטלטול, והביאו בזה דהשתא מפרשינן דקרא אסמכתא ומעיקרא ס"ד דמדאורייתא מייתנין.

פשטות הדברים שהפירות משדהו של ר' ינאי, וטעמא דלא חשיב בידו לפי שלא הי' חלקו מבורר ותלוי בדעת האריס, ומיושב קושית הגרע"א דר"י לשיטתו מהני ליה תנאי כיון דס"ל אדם מקנה דשלב"ל, ועוד בארוכה בכ"ז, בדברי התו' צ"ג ב' למה לא עישר ר"י בשבת מן המוקף, בדברי הר"ש דמאי פ"ד מ"ד למה לא עשה ר"י תנאי, בביאור ג' תירוצים שכתב שם, ולפי' הרמב"ן באמת זהו מה שעשה ר"י.

יב דמאי פ"ז מ"א אומר מע"ש כו' ביאור ענין התנאי לדעת מרן זללה"ה שמה שעתיד להפריש יחול מיד, ובאמת אינו חל כלום, אבל סמכו חכמים על היכר זה להתיר ההפרשה בשבת, ולדעת אאמור"ר שליט"א עושה תנאי שיחול המעשר בשבת כמו המקדש לאחר ל', שכבר נשלם הכח עכשיו, אלא

שאינו רוצה שיחול עד שבת, שאז יפריש התרו"מ, וכ"מ בירושלמי שנחלקו אם צריך שילחיש בשפתיו, ואם ההפרשה רק בשבת א"כ פשיטא שצריך להלחיש בשפתיו ככל הפרשה, אפי' אם מועיל במחשבה, וחילול מע"ש לא מהני בלא עסוקין באותו ענין, גם יש דנים אם מהני מחשבה במעשר עני, וביותר קשה פי' הר"ש והרא"ש והגר"א שהחליטו שא"צ להלחיש בשפתיו, ומרן ז"ל הקשה למה לא תיקנו התנאי כמ"ש אאמור"ר שליט"א אלא שקושיתו רק בפירות שברשותו, אבל במתארח פשיטא ליה שאין התנאי מועיל כעת כלום, ובמש"ש דדוקא כדר' ינאי שהפריש התרו"מ מבעו"י מותר להתנות שיחול בשבת, אבל לא כשצריך להפריש בשבת התרו"מ מהפירות, וכבר חלק ר' יהודה ע"ז בסתמא מה"ט, וש"מ שרבנן הקלו בזה, ובמה שלא נסתייעו בירושלמי ה"ד ממתני' דתנאי.

יג דינים שנתבארו א. שאם מפריש התרו"מ מע"ש, יכול להתנות שיחול בשבת בלא מעשה ודיבור נוסף, ב. אם אינו מפריש רק מתנה שיחול כשיפריש בשבת, בפירות שברשותו בזמן התנאי, לדעת מרן ז"ל צריך לחזור ולעשר בשבת כאילו לא התנה, ולדעת אאמור"ר שליט"א סומך על התנאי ומ"מ צריך לחזור ולהלחיש בשפתיו, ולמעשה צריך לכונן כפי המועיל, - בחילול מע"ש ובפרשת תרומת מעשר יש לדון אם מהני תנאי כיון שלא היו בעולם כלל, ובמתני' לא מצאנו בהדיא בטבל הפרשת תרו"מ ולא חילול מע"ש, ג. בדמאי התירו להתנות גם כשאינו ברשותו, ולא מצינו שהתירו כן אלא למתארח בשבת, וא"כ למוצ"ש לא יאכל עד שיעשר, ולדעת מרן זללה"ה שהכל חל מכח הפרשת שבת ניחא, ונפ"מ להקל בפירות שמסתמא מעושרין דהו"ל כדמאי, דלענין איסור הפרשה בשבת יש להקל, אבל לענין חלות מעשר על דבר שאינו ברשותו מכח התנאי קשה להקל, וצריך לכיין שאם לא חל מכח התנאי מעשר עכשיו, ובדין לעשר על חבילו שלא עשה תנאי בשליחותו למי שעשה תנאי, אם צריך לזכות בהן דוקא, ד. בדין לעשר ע"י ברירה אם אפשר לסמוך ע"ז בימינו, ובאיזה אופן, ובדין המתארח אצל ע"ה אם צריך לזכות מנתו, או דמשנתנו לפניו

לכן הוסיפו מיחל במקום שותה מיד, וגם לרמוז ולפ"ז במחלל שבת שאינו עושה שליח לתרו"מ, צריך לזכות דוקא.

בטבל שמפריש המעשרות לעצמן לא שנינו חילול מע"ש, שאין לו ענין למהר החילול, ואף תרומת מעשר אינו מפריש, ולא אמרו המע"ש בצפוננו או בדרומו, לפי שצריך להפריש המע"ר, ול"ד לפ"ה מ"ב, ומזה מוכח דמיחל אינו חילול, ומשמע מהראשונים ששייך לחלל המע"ש מיד אע"ג שעדיין לא בא לעולם, מיהו היכא דחל למפרע ע"י ברירה אה"נ, אבל בכח תנאי לא שמענו דמהני, ומרן ז"ל כתב בזה דחשיב בידו, וממתני' אין ראי' דכיון שהפרישן בפ"ע א"צ לחלל בשבת, ומה"ט לא הפריש תרומת מעשר.

טז. פ"ז מ"ג פועל שאינו מאמין לבעה"ב כו' מהא דאוכל תחלה ואח"כ מפריש ש"מ דיש ברירה, ומהא דמפריש קודם זכיתו ש"מ דמעשר בשליחות בעה"ב או בזכייט ב"ד, ואע"פ שמעשר בשליחות בעה"ב חייב ליטול התרו"מ ולחלל המע"ש, ולא מצי למימר שישארו הפירות לבעה"ב כמו שהיו, שאם הם מתוקנים לא הפסיד כלום, ואם הם טבל לא חמיר איסור מע"ש מטבל, הרמב"ם העתיק משנה זו לדידן דבדמאי הקלו שיש ברירה, ואיך מתפרשת מתני' דהמזמין לפ"ז, שם מפני שהוא תנאי ב"ד ע"כ הפקיעו ממונו שלא בידיעתו, וא"כ י"ל שגם הזכות לעשר מכח ב"ד, ויש להסתפק אם ר"י חושש לממעט מלאכתו או שנתנו לו זכות לאכול כדי שבעו, הרמב"ם מפרש בדר"י לא יחשון משל עצמו אלא משל בעה"ב, ועוד בגרסת הרמב"ם ובהשגת הראב"ד.

יכול לעשר בשליחות בעה"ב שרוצה שיהא לו נ"ר, ולפ"ז במחלל שבת שאינו עושה שליח לתרו"מ, צריך לזכות דוקא.

יד. ירושלמי פ"ז ה"א ר' הושעיא ה' לו תנאי ודאי כו' ושלח לזבדי בן לוי דיתקן לה, בפשוטו הירק לקחה מן השוק, ויש לעי' למה לא אמר לה שיתקן על סמך התנאי שלו, ולמה לא הוכיחו מזה ששלחו כדי שיזכה בירק עבורו, ואפשר שלא תדע מהו לעשר בשליחות או שלא תתרגל לעשר בשבת, ויתכן שעל סמך תנאי ודאי צריך להוציא המעשרות כנוסה ודאי, וחשש שלא תדע לנהוג כן, שם צריך למזכי לר"ה בירקא, יש לעי' מה מועיל זיכוי כעת הרי לא התנה ע"ז, שם אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים מבואר ששייך תנאי על אחרים ואיך זה מועיל, שם בשם ר"א איתתבת כו' אם ר"א הקשה כן ש"מ דלא מהני תנאי על אחרים.

טז. פ"ז מ"ה היו לו תאנים של טבל כו' היו דמאי כו' בדמאי אין חידוש דמהני תנאי דק"ו מודאי, וע"כ החידוש בחילול מע"ש שלא שמענו אלא במזמין, ובפשוטו כולה מתני' במפריש בשבת, ומפריש ואח"כ אוכל, ובכל הספרים גרסין בסיפא למחר, וש"מ דרישא ג"כ בהכי מתפרשא או שצריך לגרוס כן, דהא קתני דמאי דומיא דטבל, וא"צ כאן לדין ברירה אלא מדין תנאי אתינן עלה, ול"ד למ"ד דקתני ומיחל ושותה כלומר שמותר מיד להתחיל ולשתות, ולכן אמרו שמא יבקע הנוד, אבל כאן מפריש שפיר למחר קודם אכילה, לשון ומיחל מתפרש ומתחיל ושותה, ובחולין גרסין ושותה מיד, וזו גם כונת ומיחל, שאין נאות לשנות רק ושותה

סימן א

בדיני המותרין באכילה והנאה בדמאי

א. בתוי שבת כ"ו א' כתבו דאיסור הנאה של כילוי לישראל בתרומה, נלמד מאיסור הנאה של כילוי בטבל אף לכהן, דלאחר הרמה הותרה התרומה רק לכהן, והנה דעתם ז"ל דהאיסור בהנאה דוקא, אבל כילוי בלא הנאה אינו בכלל זה, דהא בתרומה שמצותה בשריפה ע"כ דהאיסור רק ההנאה, וזה נלמד מאיסור הדלקה בטבל, ש"מ דהכל ענין אחד, וזהו שכתבו דטבל טהור שוה לטמא לענין זה, כיון שאין האיסור איבוד הטבל, אלא הנאה כזו, ובאמת בתו' הרא"ש וברשב"א כתבו בשם תו' דטבל טהור מותר בהדלקה, דלא נאסרה הנאת הדלקה אלא בטמא, שלאחר הרמה זוהי מצותו, ודכוותה בטהור נאסרה אכילה, אבל בתו' מנחות ס"ז ב' דחו הדברים, וכן מצינו איסור זריעה והפקר ולהאכיל לבהמה אף בטבל טהור בסופ"ק דפאה, וכן אמרי' במערים כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה, וכ"כ בר"ש סופ"א דתרומות בשם רש"י, ומ"מ לפרתו' יש כאן איסור לנהוג בתרומה קודם הרמה, השימושים שלאחר הרמה, ואין האיסור איבוד הטבל.

אבל דעת הרבה ראשונים דאיסור הנאה של כילוי בתרומה לישראל אינה אלא מדרבנן, וכמו שהוכיח הר"ש תרומות שם וכ"ה ברא"ש, [ונעתו' הרשב"א והר"פ ור"ד והר"ן פסחים ל"ד א', ותו"י ותו' הרא"ש יבמות ס"ו ב'], ולפ"ז חזינן דאין איסור הנאה של כילוי בתרומה משום זרות מדאו', ואם באנו לומר דבטבל אסור, ע"כ החילוק משום דתרומה טמאה מצותה בשריפה, ושפיר נהנה בשריפתה, אבל טבל אסור לאבדו קודם הרמה, שעדיין לא נתקיימה מצותו, [ואם אירע

שנשרף הטבל יכול ליהנות ג"כ, מיהו י"ל דבכה"ג לא חשיבא הנאה של כילוי].

ונראה שזוהי דעת רש"י שבת שם שכ' דכ"ש טבל טהור שאין מדליקין בו, וכ"נ דעת הרמב"ם פ"ו מה' מעשר ה"ב [נוכמ"ש הכ"מ], דהאיסור הוא משום איבוד הטבל, ולא איצטריך לאשמועינן אלא בטמא דלאחר הרמה תהא מצותה בשריפה, וס"ד דבכה"ג לא חשיב הפסד המצוה, דכח התרומה דפתיכא ב' נעשית מצותו בשריפה, וקמ"ל דאין לך בו אלא משעת הרמה ואילך, והיינו דקתני ואצ"ל בשבת, דממ"נ אסור, ובמקו"א הארכנו בזה, ובמל"מ פ"ב מה"ת הי"ד נסתפק לדעת הסוברים דהנאת תרומה דרבנן מה דין הנאה של טבל מדאו', ולפמ"ש"כ אין לחדש ענין הנאה האסורה בטבל, כיון דבתרומה שריא, והאיסור הוא האיבוד.

ולפ"ז יש איסור לאבד טבל בין טהור בין טמא ואע"פ שאינו נהנה, ולכאו' נראה דמה"ט אסור להפקיר טבל כדתנן סופ"ק דפאה, ובפשוטו בכל גונא אסור אף בדליכא חשש תקלה, ולפמשנ"ת הטעם מפני שמבטל מצות הפרשה, ולכן למכור לצורך מותר, מפני שחיוב ההפרשה עובר ללוקח, וכ"כ מרן זללה"ה במעשרות ס"ג סק"ח דזה שהוא מפקיר הוא שימוש בטבל, ואינו רשאי להפטר ממצות הפרשה, ובשעה שרוצה להוציא מידו שלא יוכל עוד לקיים מצות הפרשה חייבוהו חכמים לעשות מצותו, אלא שהזכיר ז"ל לשון שימוש בטבל, ולפמ"ש"כ כ"ש שריפת הטבל שאסור ואפי' בלא הנאה.

ונראה דאף פירות טבל של הפקר אסור לאבד, וכן אין מדליקין סתמא אף

בשל הפקר, דביטול המצוה מתייחס לפירות דחלק הכהן מעורב בהן, ואיכא פסידא דכהן וביטול המצוה, וכן אם מניח הפירות לירקב חשיב ג"כ כמאבד, כיון שאינו מניח אחרים לקיים המצוה ולתת לכהן חלקו, מיהו אם מפקיר ומניח לאחרים להפריש נראה דליכא איסורא מדאורייתא, ועי' לק' סק"ב דאסור לזרוע טבל של נכרי בשל נכרי, וע"ע חזו"א שביעית ס"א ס"ק כ"ח. — בביאור סוגיא דשבת כ"ו א' עמש"כ במקו"א [א"ה, נדפס בתרומות ס"ד], ושמעתי מאממו"ר שליט"א דפשוטות הסוגיא אינה כמש"כ, אלא שנתחדש איסור הנאה בטבל, ולא רק גילוי לדין טבל טמא, ולע"כ.

ובגדון אם תרו"מ היא מצוה חיובית, יעוי' בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ד סק"ב דממצות ביעור נראה שהיא מצוה חיובית, וכן אם יש ב"ת, ואממו"ר שליט"א בזרעים ב' סי"ב ס"ק ... הביא מחלוקת הפוסקים בזה ביו"ד ס"א ועיי"ש בבהגר"א ובאו"ח סי' תקפ"ט ס"א, דהסוברים שאחר יכול לברך בשבילו ס"ל דכברכת המצוות היא, והחולקים ס"ל דלאו מצוה חיובית היא, וכ"כ במנח"ח מצוה רפ"ד סוף אות ב' ציינו מרן זללה"ה שם, ולפמש"כ נראה דהיא מצוה חיובית בחפצא, והיא מוטלת על מי שבידו להפריש, ומ"מ לענין ברכה י"ל דלאו כברכת המצוות דמי, כיון שאינה מוטלת על הבעלים בחובת גברא, [ול"ד לציצית דהקיום תלוי בגברא], וכמו שאין ברכת המצוות בנתינה לעני, אבל על הפירות יש חיוב גמור שלא לאבדם, ושלא לאצור ברשותו עד שירקבו ולא יוכלו להפריש חלק הכהן, ובנתן פירותיו לאחרים אינו כמבטל עשה, אע"פ שאינם מעשרין בשליחותו, דאין מצוה שהוא יעשר אלא שיתעשרו הפירות, מיהו כיון דעישור הפירות חובה, י"ל דחשיב שפיר כברכת המצוות.

ב. **ויש** להסתפק נכרי שיש בידו שמן של טבל וביקש מישראל להדליק לו את הנר, אם יש איסור לישראל לכלות הטבל, או"ד כיון דביד נכרי הוא לא חשיב כמבטל מצות הפרשה, דבלא"ה אינו עתיד להפריש, וראיתי בתוספתא פ"ק דדמאי הי"ג אין זורעין את הטבל ואין מחפין את הטבל ואין עושין עם הנכרי בטבל, [שו"ר בירו' הגירסא עושין עם הנכרי בטבל, ובהגר"א חלוקין בזה כתי"א וב'], ונראה מזה דאסור לזרוע טבל של נכרי בשל נכרי, וביירו' פ"ג ה"א רופא חבר שהי' מאכיל לחולה ע"ה נותן לתוך ידו ואינו נותן לתוך פיו בדמאי, אבל בודאי אפי' לתוך ידו אסור, משל חולה אבל משל רופא אסור, בישראל אבל בב"נ אפי' בודאי מותר, משל רופא אסור, [והדין הראשון הובא ברמב"ם פ"י מה' מעשר הי"ג], ונראה דהתם נמי רק לתוך ידו שרי ולא לתוך פיו, ואפי' משל נכרי, דאסור לאבד או להאכיל טבל בידים, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ד ס"ק ט"ו הביא התוספתא וכתב מכאן יש להוכיח דאיסור כילוי של טבל אינו על הבעלים שחייב לעשר אלא אף בשל אחרים ואף שאינו נהנה כלל, ואפשר שהוא מדרבנן, עכ"ל.

ולפ"ז אפשר לפרש מ"ש בתוספתא דדמאי שם הט"ז נכרי שאמר לישראל תן שמן ע"ג מכתי בודאי אסור ובדמאי מותר, דבשמן של הנכרי מיירי, וכגון שעלתה נשיכה בגבו וביקש מהישראל לסוכו שם, ואפ"ה בודאי אסור דהו"ל כנותן לתוך פיו, ובדמאי הקלו, ואפשר דרק ע"ג מכה התיירו, אבל לשון הרמב"ם פ"ג הי"ז עכו"ם ששאל מישראל ליתן לו שמן על מכתו אסור בודאי ומותר בדמאי, משמע דבשמן של ישראל מיירי, ונתקשה מרן זללה"ה בדמאי ס"ד סק"ה מ"ט שרי בדמאי, וביותר קשה דבתוספתא הי"ח קתני דהלוקח יין ושמן ליתן ע"ג חטטין חייב בדמאי, וא"כ אפי' לקחו מתחלה לכך חייב,

כ"ש דסתמא אינו מתפרש בשלקחו מתחלה לכך, ואי מיירי בשל גוי נחא.

שם בתוספתא נפל על בשרו משפשפו, ואינו חושש, הרמב"ם העתיק ד"ז בדמאי ולכאור' ה"ה בודאי עי' תוספתא תרומות פ... דמשפשפו בטומאה, ומשמע דפקעה קדושתו, ולע"כ בד"ז.

ג. **בדין** סיכה החמירו בדמאי שהיא כשתי', והלוקח שמן לסוך גופו חייב בדמאי, כדתנן בסופ"ק שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי, וע"כ מיירי בלקחן מתחלה לכך, דבנמלך חייב אפי' לסוך בו את הכלים, וכ"ה לשון הרמב"ם פי"ג מה' מעשר הט"ז שמן שלקח הסורק כו', וכבר כתבנו במע"ש ס'... ס"ק דאף אם סיכה כשתי' בעלמא מדרבנן, מ"מ לענין תשלומי תרומה אפשר שהוא מדאורייתא, דכיון דהכהן מקיים בזה מצות אכילה, א"כ זר שסך מחלל את התרומה, ובירור' מע"ש פ"ב ה"א ופ"ה ה"ה משמע שעובר בעשה והתם לענין מע"ש מיירי ע"ש, ועמש"כ שם דבירור' מפיק היתר סיכה מלמשחה, וא"כ י"ל דלך נתתים למשחה הוי לאו הבא מכלל עשה לזר, וער"ש ורא"ש רפ"ו תרומות, מיהו בתו' הרא"ש נדה ל"ב א' כתב דגם תשלומי תרומה בסך מדרבנן, וכ"מ בתו' יומא ע"ז א' (והא דמייתי מכן בתו' מתעגל בו צ"ע דההיא בדאורייתא נמי שריא) וכ"נ דעת הראשונים ז"ל שם, וצ"ע, ובתרומות ס"ב סק"א כתבנו רא"י משבת ס"ט ב' דחומש רק במקום חיוב מיתה נאמר, ולפ"ז בסיכה פטור מדאורייתא.

ונראין הדברים דאם גמר מלאכת השמן לסיכה חייב במעשר מדאורייתא, דשפיר קרינן ב' עשר תעשר ואכלת, דהאי קרא במע"ש כתיב שבסיכה ג"כ מקיים מצותו, וכן בתרומה מקיים הכהן מצותו בסיכה, ולא אשכחן פטור אלא בגמ"מ לשימושים שאינם בכלל אכילה כלל.

ולפ"ז י"ל דכללא דמילתא שפטרו בדמאי כל שהנוטע ע"מ כן פטור מדאורייתא, דשעת מקח כשעת חובתה דמיא לענין תקנת דמאי, ולסיכה חייב דגמ"מ לסיכה ג"כ חייב, מיהו עי' להלן בשמן ערב דמשמע שהקלו בסיכה.

פ"א מ"ד שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי, ברא"ש הק' דסיכה זו לאו לתענוג היא, וגבי יוהכ"פ אמרי' דסיכה שאינה של תענוג מותרת, וש"מ דלאו כשתי' היא, ותירץ דשמא להנאת עצמו צריך שלא תזיק לו האריגה, משמע דמעיקרא סבר שנותן השמן כדי שהאריג יחליק ע"ג ידו, ותירץ דלצורך ידו הוא סך, מיהו אכתי ק"ק דלכאור' יש להתיר ביוהכ"פ כה"ג, דלא הויא בכלל סיכה של תענוג, וכמו העובר במים שלא לשם רחיצה דשרי, ושמא ר"ל דמפטם את היד ויד מפותמת אינה ניוקת מהאריג.

ברם עיקר הדברים צ"ע דבהדיא קתני בתוספתא דהלוקח יין ושמן ליתן ע"ג חטטין חייב בדמאי, וע"כ דאף סיכה שאינה של תענוג בכלל סיכה היא, [מיהו רשב"א פוטר, ומשמע הטעם דלא חשיב ל' כשתי'], וכן מותר לכהן לסוך תרומה ע"ג חטטין כדתניא בתוספתא תרומות פ' ..., ויוהכ"פ שאני דרק משום עינוי אסור, וכל שאינה של תענוג אין לאסור, ואף בשאר איסורין י"ל דסיכה שאינה של תענוג מותרת, דסיכה כשתי' מדרבנן, ולא אסור אלא בשל תענוג, עמ"ש תו' נדה ל"ב א' מהא דהמניח חלב של שוה"נ ע"ג מכתו, ומ"מ בטבל ותרומה סיכה כשתי' בכל מילי, דהתועלת שיש לגוף מסיכה כאכילה דמיא, בין לענין חיוב מעשרות ובין לענין אכילת תרומה דמסתברא דדינם שוה וכמש"כ לעיל, ונראה דהרא"ש לשיטתו בתו' נדה ל"ב א' דאיסור סיכה בתרומה נמי מדרבנן, ועפ"ז סבר דכל הדרבנן בסיכה לא נאמר ע"ג חטטין, והתוספתא אפשר דמפרש לה משום דבטלה דעתו לייחד היין והשמן רק

לחטטין, וחשיב כלוקח גם לאכילה ומתחייב בכולו, ודוחק, וצ"ע, שו"ר בספר מרן זללה"ה שביעית סי"ד סק"י עי"ש, (ועי' פי' הרא"ש הנדפס שהק' כן אמתני', וכן העתיקו הגרע"א ז"ל, ומרן זללה"ה שם העתיקו על שריותא דשביעית כמו שנדפס על גליון הר"ש).

שם מ"ג שמן ערב ב"ש מחייבין וב"ה פוטריין, בר"ש פי' דב"ה פוטריין משום דהו"ל תערובת דמאי, והא דלא מייתי מינה בחולין ו' א' דל"ג על תערובת דמאי, י"ל דשאני הכא שעיקרו למשיחה, והתם בעי לאתויי דאף לאכילה ל"ג בתערובת, ועתורע"א שביאר כן כונתו, וכ"מ בר"ש, וצ"ע דהכא שהשמן בעין אין בזה קולא דתערובת, וגדולה מזו אמרו חולין שם דאפי' תבלין דלטעמא עבידי לא בטלי ואסירי אף בדמאי, וכבר הק' כן מרן זללה"ה סי"ד סק"י י"ג, ועוד דהו"ל לפרושי מדת התערובות דפטרי ב"ה, ועו"ק כיון דלפי האמת אף תערובת דלאכילה שריא, א"כ למה נחלקו בשמן ערב דעיקרו למשיחה, ובדוחק י"ל דתערובת כזו בלאכילה לכו"ע אסור, ומ"מ בסיכה הקלו, ואין נראה כן, דצריך לחדש קולא נוספת בתערובת, וגם לא מצינו קולא בסיכה, ועוד דבפשוטו מותר אף באכילה לב"ה, מיהו י"ל דנקט פטור מפני שפשוט שאינו נעשה לאכילה כלל, ולשון הרמב"ם בפ"א מה"ת ה"ג בשמן מפוטם שמוציאו מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה.

והגר"א בשנו"א פי' דב"ה פטרי מפני שעשוי רק להריח, והכי משמע בירו' דמייתי

שמן של פליטון וורדינון דלהתבשם עשויין ולא לסיכה בעלמא, ואם נפרש דבלוקח להתבשם מיירי, דב"ש מחייבי בשמים כסיכה וב"ה פוטריין ניחא, אבל אם נימא דב"ה פטרי אף במסתפק ממנו לאכילה, כיון דעיקרו עומד להתבשם, וכדמשמע לשון פטור בסתמא, צ"ל דכיון שגמ"מ לאו לאכילה ולסיכה הרי הוא פטור מדאורייתא, ולכן לא החמירו בדמאי, מיהו קשה דסתם שמן ערב נעשה לסוך על

גופו, ואע"פ שהוא מבושם לא בטל מיני' דין סיכה, וכדתנן בתרומה ובמע"ש שאין מפטמין את השמן ופי' הטעם מפני שנבלע מהשמן בעיקרין, או מפני שמבטלו מאכילה, אבל לא מפני שמאבדו ממצותו לגמרי, וש"מ דעשוי לסיכה, ובתוספתא שביעית פ"ו ה"ח קתני דלוקחין שמן ערב בדמי שביעית, ולפ"ז הלוקח שמן ערב היינו לסיכה, ומ"מ פטרי ב"ה.

ומרן זללה"ה שם פי' [בדעת הר"ש והר"מ] דכיון שאינו ראוי אלא לסיכה הקלו בדמאי, והא דהחמירו בלוקח לגרדי ולחטטין היינו מפני שראוי גם לאכילה, ולפ"ז צ"ל דסיכה הוא ממוצע וכשראוי גם לאכילה החמירו בו, משא"כ שמן לנר וכלים דאין מגרע מה שראוי לאכילה, דלא לקחו לצרכי גופו.

ואפשר דלא התירו בשמן ערב אלא מפני שעיקר הסיכה להתבשם, והשמן הוא רק כדי לקלוט הבשמים, וכיון שאינו נראה כבא לסוך בשמן לא החמירו בסיכה, ולפ"ז מצינו קולא בסיכה, ואף שצדדנו לעיל דאסירא מדאורייתא, מ"מ כיון דלא חמירא כ"כ הקלו בה, ואפשר דהדרך לסוך מזה רק מעט לבישום ולא כדרך הסך שמן בעצמותיו, ולפ"ז אם משתמש בו לאכילה חייב לעשר, וכן בשמן שנתקלקל וראוי רק לסיכה חייב, דדוקא מפני שעיקרו לבישום הקלו, ועי' בזה לק' סק"ד.

שמן ערב, פי' הר"ש והרא"ש שמן מעורב עם בשמים, וכן נדמ"ח מפיה"מ להרמב"ם, וכ"ג מדנקט שמן ערב ולא שם הפרי, דהנדון מפני שהוא ערב ומבושם, ואמנם בברכות מ"ג א' אמרי' דעל שמן אפרסמון מברך בורא שמן ערב, [ועי' נדה ח' ב' ובר"ש שביעית פ"ז מ"ו לענין אם הוא חייב במעשר שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף, דהיינו דרי כדאמר שבת ..., וכאן מיירי בשמן שחייב בודאין],

של תרומה תהא אסורה לזרים, ותו לא מידי, עכ"ל, ולפ"ז אין לנו היתר בבורית א"כ נחלק בין טבל לתרומה, ובתוספתא תרומות פ"י ה"ג קתני כשם שאסורות לאכול בתרומה כך אסורות בטבל כו', וא"כ כשם שתרומה אינה נפקעת בראוי לסיכה ה"ה טבל, ואפשר דאיסור טבל לא פקע, ומ"מ מצות תרו"מ נמי ליכא ומותר בהנאה של כילוי, אבל לא בסיכה.

ובשמן ערב פי' מרן זללה"ה בדמאי ס"ד ס"ק י"ג דטעמא דפטרי ב"ה מפני שאינו ראוי אלא לסיכה, וש"מ דאפ"ה בודאי חייב, נושם כתב להסתפק בנפסל מאכילה וראוי לסיכה אם חייב במעשר מדרבנן, ודברנו אם סיכה כשתי' מדאו' בתרומה], וכ"ה לשון הרמב"ם בפ"א מה"ת ה"ג דטעמא דאין מפטמין את השמן מפני שמוציאו מכלל המאכלות ועושהו שמן משחה, ולשון פיה"מ והרע"ב דלא חזי לאכילה, ומבואר מזה דאעפ"כ חייב במעשרות, ויש לדחות דחזי קצת לאכילה, אלא שאינו עומד לכך כלל, וכלשון הרמב"ם פ"י"ג מה' מעשר הט"ז שאין חזקתו לאכילה, ומדקתני סתמא פטור נמי נראה דאינו עומד לאכילה כלל, ומ"מ י"ל דלא נפסל לגמרי.

והנה דעת מרן זללה"ה דטבל שראוי רק לסיכה פקע שם טבל מיני', ויש בזה ג' דרגות א' סוג שמן שאינו ראוי לאכילה מעיקרו, ב' שמן שנתקלקל, ג' שמן שפיטמו לסיכה וע"י תיקונו נפסל מאכילה, ובנדון א' יש לנקוט דרך אוכל חייב במעשרות, וכן לענין טומאת אוכלין לכאו' לא מהני סיכה, וא"כ כללל הוא דכל שחייב במעשרות מטמא טו"א, (מיהו עדיין יש להסתפק אם יש מין כזה בעולם, דדבר שנסרח אינו ראוי לסיכה, כדאמר' בשמן והבאיש למאי חזי, ואם אמנם כל שראוי לסיכה ראוי לאכילה, א"כ י"ל דסיכה כשתי' לענין חיוב מעשרות), ואם נחלק בין תרומה לטבל יש לפרש דסיכה נטפלת

וכ"כ הרע"ב בפ"י קמא, אבל בתוספתא מע"ש פ"ב ה"ה קתני אין עושין את היין אלונתית ואת השמן ערב, והיינו אין מפטמין דמתני' ובשביעית פ"ו ה"ה מסיים בה ואם עשה כו' השמן ערב סך את השמן כו', וכ"ה בפ"ט דתרומות [וכ"ה הגרסא במע"ש באור הגנוז] ושם ה"ח אין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקחין שמן ערב לסיכה, ונראה מזה דשמן ערב היינו שמן מפוטם כפר"ש, וכן בתוספתא וירו' דקתני דלא אמרו אלא בשל פלייטון, נראה דהנדון בחשיבות הפיטום, ונראה דנקט שמן ערב ולא שמן מפוטם, לומר דבמבוסם מיירי, דיש מפוטם ביין ודבש דקאי גם לאכילה, וערש"י חולין ו' א' דין לאלונתית היינו מים ויין ושמן אפרסמון, ועומד לאכילה.

ד. **כתב** מרן זללה"ה בדמאי סט"ו סק"א דטבל שנפסל מאכילה וראוי לסיכה פקע מיני' שם טבל, ואע"ג דסיכה כשתי' לא אמרו אלא בראוי לאכילה, אבל אין נעשה טבל בשביל סיכה, ולפיכך שמן טבל ששמוהו בבורית וכבר נפסל אפי' מאכילת כלב אינו חייב לעשרו ואין איסור בשימוש, כו' עי"ש, ויש לעי' כיון דתרומה ומע"ש ניתנו לסיכה, למה יפקע שם טבל בדבר הראוי למצות תרומה, ואף אם נימא דדבר שמתחלה אינו ראוי אלא לסיכה, לא חל חיוב מעשר משום סיכה לחוד, מ"מ בשמן שתיקנו לסיכה למה יפקע טבל מיני', הרי תיקנו לאכילה הראוי לתרומה ומע"ש מן התורה, ואטו כהן המתקן תרומה לסיכה בטל מצותו, ורק בשמן הראוי לאכילה איכא מצוה, ומצאתי דמרן זללה"ה גופי' כתב [בעובדא דזיתים שלקחו מעצי הערבים נדפס שם] דלא מהני להשליך לתרומה דבר הפוסל מאוכל אדם להפקיע שם תרומה מיני', דכיון דשמן לכתחילה ניתן לאכילה ולסיכה לא שייך למידן שתפקע שם תרומה מינה א"כ נפסלה מסיכה, אבל כל שלא נפסלה מסיכה ודאי דינה כתרומה שזר אסור בסיכתה ולפיכך אם נעשה בורית משמן

למצות אכילה, אבל אין חיוב משום סיכה לחוד.

וּלְפִי אפשר דאיסור סיכה בטבל חמיר טפי משאר הנאות, דכל שמקיים בכך מצות תרומה, קרינן ב' בטבלו ולא יחללו את אשר ירימו, ומה"ט החמירו בסיכת דמאי טפי משאר הנאות של כילוי, ומ"מ י"ל דמשום סיכה לחוד לא חייל דין טבל.

ושמן שנתחייב במעשר ועתה אינו ראוי אלא לסיכה, י"ל דלא פקע טבל מיני, כיון שראוי לקיום מצות תרו"מ ביד הכהן, וכ"ש בשמן שפיטמו דחשיבותו לסיכה פסלתו מאכילה, דודאי י"ל דלא בטל מיני מצות תרו"מ מדאורייתא, ועכ"פ מדרבנן, וכדמשמע לכא' משמן ערב דחייב במעשרות, - בשאר איסורים אין לחדש יתרון בסיכה, דלאו כשתיי"הא מדאורייתא.

ולאמור שמן שפיטמו ואינו ראוי אלא לסיכה פטור מן הדמאי, וראוי להחמיר שחייב בודאי, מיהו אפשר דמותר בהנאה של כילוי כיון שאין בו מצות תרו"מ, ואף דלא פקע מיני איסור טבל, וכמו אוכל שנתקלקל ונשאר באיסורו, ומ"מ בסיכה יש לאסור, ומה שאין נוהגין לעשר הבורית וסבון, י"ל דלאו בכלל סיכה הן, אלא ככביסה, דבעלמא נתר ובורית נלקיות, ואח"כ סכין בשמן, ולא נאמרה סיכה כשתי"ה בשימוש כזה, ואף כשיש בהם דברים המועילים לעור, ואף אם השמן שותף בזה, מ"מ לא חשיב כשמן הראוי לסיכה, אבל מן זללה"ה נקט דהסבון בכלל סיכה, ובתרומה לא פקעה קדושתה, ורק בטבל ס"ל דפקע וכמשנ"ת, וצ"ע, ועי' בספר אאמור'ר שליט"א זרעים ב' ס"ז סק"ה בחילוק בין חלות דין טבל לאחר שחל דין טבל אי פקע, ובחיוב תרו"מ בטבל שאסור כבר, ובמקו"א סק"ט כתבנו בזה, ולע"כ כה"צ בזה.

ואפשר דהשמן בבורית מתבטל, ואף שיש תועלת ממנו, דבתערוכת המחודשת

אין מציאות שמן אפי' לסיכה, ומצינו ענין כזה בתוספתא דהלוקח יין ליתן לתוך הקילור וקמח לעשותו מלוגמא ורטי' פטור מן הדמאי וחייב בודאי, והן עצמן פטורין מן הודאי, דהיינו לאחר שנתן את היין לקילור ואת הקמח למלוגמא בטל מהן דין טבל ורשאי להשתמש בהן אף שהיו ודאי, [ולפ"ז י"ל דקילור ומלוגמא כשמן לחטטין דחייב בדמאי, אלא כיון שיתבטל קודם השימוש מותר, ואפשר לומר דלאו כסיכה דמי] וכן קתני התם בכפת המרחץ דפטורה מן הודאי, ומשמע הטעם משום דזהימא טובא, וכן קמח של ודאי שנתן לתוכו עורות מותר ליתן לתוכו עורות אחרים, וה"נ י"ל בסבון שלנו דכקילור ומלוגמא דמי דפטור אף מן הודאי, אם מפני שאין זו סיכה אלא כקילור ומלוגמא, או מפני שבטל כיון בקילור וקמח במלוגמא.

ה. **פ"א מ"ג** קמח לעורות שמן לנר, נראה דלהאכיל לבהמה ולזריעה חמיר טפי מעורות ונר, דבוריעה חשבין הגידולין כחלק מהאיסור, ואכילת בהמה כיון דאיתרביא מנפש באכילת תרומה לכהן חמירא טפי באכילת טבל או תרומה לישראל, וכמש"כ לעיל סק"ג לענין סיכה, והא דאיצטריך לאשמועינן בסיפא בקמח ושמן, היינו משום דעיקר קמח ושמן לאכילה, וס"ד דחשיב כהוחלטו לאכילה, ובהני דלקחן לאכילה ונמלך לבהמה חייב, קמ"ל דבתר לוקח אזלינן, - ובשמן לסוך בו את הכלים איכא רבותא, דאע"פ שעתידי להשתמש בכלים פטור, דכשיבא להשתמש יהיו בדין תערוכת דמאי דלא גזרו, ואמנם בלקח ע"מ לערב חייב, הכא דלקחן לכלים פטור, ואח"כ כשיתערב באוכל הו"ל כתערוכת דמאי ואפשר דעדיף מיני, עי' ערלה פ"ב מ"ג כלים שסכן בשמן טמא כו'.

ונראה דכ"ש לקחו ע"מ למכור לנכרי דפטור, דזרע ובהמה גריעי משאר הנאות של כילוי, וכ"מ בתוספתא וברמב"ם פ"ג הט"ו דרק בלקחן לאכילה ונמלך אסור למכור לנכרי,

שליט"א דהלוקח פטור, דאין לו ענין בחיובי המוכר.

שם בתוספתא כיוצא בו מי שנפלו לו פירות בירושה או נתנו במתנה לא ימכרם כו', ואפשר הטעם דלעולם חשיב כנמלך דמחשבתו לשמש במתנה לבהמה היא כמתחדשת לאחר המתנה, ולא חשיבא מתנה לצורך בהמה אבל אם נתן לו לצורך בהמתו י"ל דפטור, ובמוצא בדרך במקום שמעשן דמאי, כתב מרן זללה"ה שם דדינו כלוקח ובמתכוין לבהמה ואינך פטור.

ו. חולין ו' א' אר"ז אפשר גזרו על התערובת דמאי כו' יש לעי' מהיכי תיסק אדעתין שלא תהא תערובת בכלל הגזירה, הרי מיירי בתערובת שטעמה ניכר ולא בטלה מדאורייתא [כמשי"ת להלן], והר"ז כדמאי בעין דגם בתערובת זו אסירא מדאורייתא, וי"ל כמ"ש מרן זללה"ה דמאי ס"ד ס"ק ... דבדאיכא בתערובת כזית בכא"פ הו"ל כבעין ואסור, והכא כיון שאינו יכול לבא לידי אכילת שיעור, לא גזרו על פחות מכשיעור, דאפי' למ"ד אסור מן התורה אין בו חיוב מיתה.

ונראה דהיינו דוקא בשאינו ניכר בעין, שאם נחייבנו להפריש יצטרך להפריש מכל התערובת, אבל בדניכר לא מהני מה שדרך לאכלו בתערובת, ואפשר דמה"ט דנו לחלק בתערובת דמאי ולהקל, כיון שצריך להחמיר ולהצריך הפרשה מכל התערובת הפטורה, ולכן קבעו דדמאי בתערובת בטל, אבל בשניכר בעין ליכא ביטול כלל, וגרע מתבלין ושאור דלא בטלי, (ולפ"ז אפשר דבפלוגתא דשמן ערב מרומז קולא זו, ואמנם שם השמן בעין, מ"מ הקלו מפני שזוהי תערובת מחודשת, ועי' לעיל סק"ג).

מש"כ דמיירי בתערובת שאינה בטילה מדאורייתא, יש להוכיח כן מהא דתנן רפי"א דתרומות דנותנין את היין למורייס,

וש"מ דלקחן למכירה אינו מחייב, כשאין איסור במכירה, מיהו יש לדון דאמנם בחומר האיסור גוי עדיף, אבל בגזירת דמאי מכירה לאכילה גרע, ועי' בסמוך בישראל].

ויש להסתפק לקח ע"מ למכרן לישראל מאי, א"נ לקחן לבהמה ונמלך למכרן לישראל, ונראה דאם הלוקח לוקחן לאכילה חייב המוכר לעשר, וזה יש ללמוד מהתוספתא דקתני לא ימכרם לנכרי, ומשמע דלישראל בלא"ה אסור, אבל אם לוקחן לבהמה יש להסתפק בדבר, ובלוקח ע"ה יש לאסור שמא ימלך ויאכלם, ואף בלוקח חבר קרוב הדבר דלא התירו למכור אא"כ עישר, גזירה שמא ימלך.

ואפשר לבאר בזה הא דקתני בברייתא חולין ז' ב' הר"ז לא יתן לא לפני בהמתו ולא לפני בהמת חבירו, וכ"ה בתוספתא הנ"ל, ולכאור' מה חידוש יש בבהמת חבירו, אלא דהי' מקום לומר דחבירו כלוקח לבהמה דמי וליפטור, קמ"ל דכיון שחל החיוב תו לא מיפטור, ואמנם יש ללמוד מזה דבלקחן לבהמה מותר ליתן לפני בהמת חבירו, ואף בלוקח ממנו דמים עבור זה, אבל משמע גם דליתן לחבירו בשביל בהמתו פשיטא דאסור, בלאו טעמא דנמלך וכבר נתחייב, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ד סוסק"ד בזה עי"ש, ודעתו ז"ל דלוקח למכירה מתחייב במעשר, כיון שעומדין לאכילה בסתמא, וחייילא תקנת דמאי, ויש לדון במש"כ לעיל כשלקחן ע"מ למכור לבהמה.

יש להסתפק סיטון שבא לזרוע התבואה שלקח אם חשבינן ל' כנמלך, או"ד כיון שאינו חייב בהפרשה הר"ז כלוקח לזריעה, ואת"ל דפטור ה"נ י"ל דחנוני פטור, דמשמע שחיובו רק מפני התינוקות או מפני שמשכר, אבל מדברי מרן זללה"ה שם נראה דחשיב כהוחלט לאכילה, ויש לעי' לפ"ז הלוקח מן הסיטון לזריעה דהלוקח פטור, אם הסיטון חייב לעשר, מיהו לדעת מרן ז"ל אף הלוקח חייב מאחר שכבר נטבלו, אבל דעת אאמו"ר

וש"מ דנשאר בקדושת תרומה, ומ"מ תניא דבתערובת דמאי מותר, וכן אמרו בירו' דמאי פ"א ה"ג דהאי ברייתא כרבי דנותנין את היין למורייס והוא אסור לזרים, וכן היין שעשאו אלונתית מבואר בתוספתא שנשאר בקדושתו, [ובתוספתא קתני דאין עושין את היין אלונתית אבל לפמש"פ רש"י דהיינו מים ויין ושמן אפרסמון, הא קתני דעושין את היין יינומלין, מיהו ע"י סוף ... בתוספתא דאלונתית ויינומלין תרי מילי נינהו], וכן ביצים המצומקות ביין לטעמא עבידי וטעמם ניכר, וכן למאי דס"ד דתבלין ושאר נמי שרו אף דטעמן ניכר, ע"כ דאף בדלא בטל שרי, ורפרם חידש רק בשאור ותבלין וכדפרש"י שהוא מתקן הכל והוא עיקר, וזה כענין ששנינו ערלה פ"ב ... כל המחמץ והמתבל כו' שהם כעושים את הפת והתבשיל, והו"ל כמעמיד דלא בטל, ול"ד לשאר תערובת שכולם שוים בהשתתפות הטעם, מיהו לשון הרמב"ם פ"ג הי"ח תבלין ושאר הואיל וטעמו ניכר אינן בטלין, משמע דהני דוקא בשאין טעמו ניכר וצ"ע, ועפר"ח סי' צ"ח ד"ה וקודם מ"ש בזה.

שם השתא בהמתן של צדיקים כו' משמע דאף אם האמת שיין זה הי' מעושר, חשיב תקלה דעבר אתקנתא דרבנן, מיהו אם נתגלה לבסוף שהי' מעושר נראה דלא חשיב תקלה, ודוקא כשנשאר ספק חשבינן לי' כאיסור ודאי מדרבנן.

שם הלוקח יין כו' חייב משום דמאי, דלא תימא כי היכי דלא החמירו בלוקחן בתערובת, ה"ה בעתיד לערבן, דסו"ס לא יבא לידי חיוב מיתה.

שם ואצ"ל משום ודאי, יש לעי' ל"ל למיתני ד"ז, ואפשר דאתא למימר דאחר שנתערבו נמי אסורין, דהא דאסור לערבן בלא מעשר בודאי לא איצטריך למיתני, דאפי' איבוד שלא ע"מ לאכול אסור, וע"כ דלאחר שנתערבו מיירי, ואיצטריך לאשמועינן משום

דלראבר"ש אחר שנתן את היין למורייס, מותר לזרים בתרומה, וה"ה בטבל כדאמר בירו' שם, וכן בקילור ומלוגמא קתני בתוספתא דאחר שעירב מותרין אף בודאי, וקמ"ל דהכא אסורין אף בדמאי וכ"ש בודאי, ואי הוה קתני רק חייב משום דמאי הי' מתפרש דאסור לערב, אבל אם עירב בלא מעשר פטור מן הדמאי, ועוד י"ל דאגב אינך דמפרש בהו דין ודאי, נקטי' נמי הכא.

שם כיון דאמר עשי לי משליכי כו' לכאור' היינו דוקא כשהעיסה של החבר, אבל אם אמר לשכנתו שתבשל לו בשר והכל משלה, אלא שהחשש הוא רק בתבלין, לא חשיב כעירב בידים, וכמו שלוקח מורייס מן הע"ה, ודוחק לומר דאם אמר למוכר עשה לי מורייס חייב לעשר.

שם רפרם אמר שאני כו' בפשוטו נראה דאין רא' דפליג רפרם אשינויא קמא דכמאן דעריב להו בידים דמי, אלא דקושטא קאמר דלא התירו בשאור ותבלין, דהמקשן הי' סבור דאף שאור ותבלין שרי, ולפי שיטתו השיבוהו דכמאן דעריב להו דמי, ורפרם אמר דקושיא מעיקרא ליתא, [ונראה דבכה"ג מימרא דרפרם עיקר, משא"כ אם הי' נאמר שינויא דרפרם ברישא, דהי' מקום לומר דסתמא דגמ' פליג עלי'].

וי"ש לעי' מאי קמ"ל תנא בהא דקתני ה"ז חושש לשאור כו' ולכאור' צ"ל דנחית לאשמועינן דאע"פ של"ג בתערובת דמאי, הכא אסור, וא"כ אם איתא דבשאור ותבלין בלא"ה אסור, אמאי נקטי' בגונא דכמאן דעריב בידים דמי, ואי רפרם פליג אשינויא קמא נחא, וניחא דאף בכה"ג ל"ג כיון שלא נכנס לרשותו, אלא בתערובת, והרמב"ם הביא רק דרפרם, ועי' מהר"י קורקוס.

ואפ"ר לומר דרפרם מרישא דייק דקתני אינו חושש לשאור כו' דמשמע הא אילו חיישינן לאיחלופי, הי' חושש לשאור ותבלין,

והיינו תקלה על ידן לצדיקין, ומסתמא האושפיזא היו חבירים, וסבר רפב"י דלקחום לבהמה, וכשלא אכלה שאל שמא לקחתם לאכילה, או דמתחלה נתנו שלא מדעתו.

ז. יר' פ"א ה"ג ר"י כד הוה אכיל אפי' קופד אפי' ביעה הוה מתקן כו' דו חשש למשקין שבו, כתב מרן זללה"ה ס"ד סק ... דלמ"ש הר"ש מע"ש פ"ב מ"א דא"א לחלל טעם של מע"ש הי' צריך להפריש המע"ש ולקברו, ואפשר דבקרא שם מע"ש בבלוע מהני פדיון, עי"ש ועמש"כ בזה מע"ש ס ... סק ..., ולכאו' יש לשאול ממתני' פ"ז מ"א המזמין את חבירו שיאכל אצלו כו' ומע"ש בצפוננו או בדורו ומחולל על המעות, והרי אוכל גם פת ותבשיל שיש בהם רק נו"ט, ואין לומר דלא גזרו על תערובת דמאי, דהא קיי"ל בשאור ותבלין דלא בטלי, ויש לדחות דכיון שגזרו על דמאי בכולו, הרי הוא מחלל כל התבשיל, ולא חששו דילמא רק התבלין אינן מתוקנין, ואכתי יש לשאול בבישול בשר ותבלין דחייבו רק מפני התבלין, וכן מצינו בירו' להלן בדרחב"ד שהזכיר התנאי על התבלין לחוד, וסתם תנאי דדמאי היינו כמתני' דמע"ש מחולל על המעות, ולא שמשליך עשירית, וכן בחולין ו' א' דחושש משום מעשר סתמא היינו כמעשר דדמאי.

ולכאו' יש ללמוד מסתמות הדברים כדעת הרמב"ם והראב"ד דמהני חילול לטעם הבלוע, ואפשר לומר בטעמא דמילתא דמדאורייתא פקע איסור מע"ש מכיון שאינו ראוי לפדיון, ושאני מע"ש משאר אסורין דאיסורו תלוי במצות העלאה לירושלים, ומכיון שאין למע"ש זכות ממון אפי' פחות משו"פ, דכל השבח לחולין והמע"ש נסתלק ונשאר רק חוב, ככה"ג בטלה מצות העלאה לירושלים וממילא פקע נמי איסורו והיינו דקתני בתוספתא אל יצא מע"ש מידי פדיון, דמדרבנן החמירו לפדותו, וכבר כתבנו כן במע"ש שם ע"ד מרן זללה"ה הנ"ל דבקרא

אע"פ שלא אמר עשי משליכי, ויתיישב בזה הא דלא קתני סתמא אינו חושש כו' ויתפרש גם על העיסה עצמה, [נוע"י לשון הרמב"ם פי"א מה' מעשר הי"ב], אבל אכתי לא נתיישב מ"ט נקט התנא סיפא ככה"ג, אם נימא דמודה לתירוץ קמא, ושמא הי' מקום לומר דבדבר מועט הימנו, כיון שיודעת שלצורך החבר הוא ואומרת שעשירתו, לא חשידא בהפסד מועט לרמות, קמ"ל, וצ"ע.

מהא דפריך ולא חיישין לאיחלופי, משמע דנקטינן שינויא דרפרם עיקר, דהא לשינויא קמא, אף אם החליפה מותר, ואפשר לומר דהא דלא חיישין לאיחלופי בכל העיסה, מיהו מהצעת הבריייתא משמע דבעיסה אין חשש, אם מפני שאין לחוש לעיסה מזומנת בידה, או מפני שמכיר עיסתו ותבשילו, ואכתי י"ל דמשביעית פריך לכו"ע, (אם נימא דלא הקלו בתערובת שביעית).

בירו' דמאי פ"א ה"ג אמרי' דר"י הוה מתקן גם בשר וביצה שאכל אצל ע"ה מפני משקין שבהן, ואפשר לומר דאתיא כרפרם דתבלין לא בטלי, אבל הלשון משמע דחומרא דר"י הואי, ואפשר דכיון דשריותא דתערובת דמאי אינה אלא משום דבחצי שיעור ליכא חיוב, החמיר ר"י על עצמו, [דהא ס"ל ח"ש אסור מה"ת], והכי משמע מדקאמר למשקין ולא אמר לתבלין, דהיינו ביצים המצומקות ביין או תבשיל שיש בו טעם יין (כדתנן בנדרים), אבל בזה שמתארח אצל ע"ה לא חשיב כמערב בידים, כיון דהכל של ע"ה וכמש"כ לעיל.

חולין ח' ב' ואתם מאכילין אותה טבלים, מדבריו אלו מוכח דמעיקר הדין אסירי והיינו דפריך בגמ' ועובדא דירו' הי' בביתו ושם נהגו כדיון ומ"מ לא אכלה, ואמר דמחמרא אנפשה, [ואפשר שבדרך כלל אכלה תבן דפטור מן המעשרות, או דרפב"י עשר], ולכאו' אם היתה אוכלת הי' זה תקלה לרפב"י,

חלה פ"ד מ"ו משמע כחזרת מרן זללה"ה, וכ"מ בתו' יומא ט' א' ד"ה תנן, וצ"ע.

ומהא דלא שרינן אלא חלת ע"ה אף לר"י, יש ללמוד דלא שרינן בלקוח בכסף מע"ש אלא בלקח פירות מע"ה בדמי מע"ש, אבל אם חילל מעות מע"ש שברשותו על פירות דמאי שברשותו חייב לעשר, כמו בלש עיסה מדמאי שבידו, וכן בהביא מנחה מדמאי שבידו, ומה"ט לא הזכירו נפ"מ בזה בין ר"י לר"ה, דבזה אף לר"י חייב, והא דלוקח פירות דמאי לכתחלה, היינו משום דע"כ צריך ליקח פירות מן השוק.

ובטעמי דר"י דל"ג על הני, י"ל דלא רצו לתקן הפרשת מעשרות נוספת, בדבר שצריך לנהוג בו קדושת תרומה, אם משום דאתו לידי תקלה במע"ר ושני או בשירים, או מפני שיש בזה זלזול בקדושתן מדאורייתא, ואין ראוי לתקן אלא בחולין, ועוד דאם נוסף בתרומה קדושת מע"ש, וכן בלקוח בכסף מע"ש קדושת תרומה, ה"ה גורם הפסד לתרומה ולמע"ש, כדתנן מע"ש פ"ב מ"ב דאין לוקחין תרומה בכסף מעשר, שלא יביא את התרומה לידי פסול, ובירור' אמרו גם משום הפסד המעשר ע"ש, ובשיירי המנחות הרי הוא פוגם בקומץ שהקריבו מן הטבל.

יש להסתפק לר"י חזר ופדה את הפירות שלקח בכסף מע"ש (כגון שנטמאו) אם חוזר ומתחייב, ומסתברא דחייב, ואף לר' הושעיא יתכן דחייב מפני אחד שאין אימת קדשים עליו, שו"ר בירו' סוף"ק דעירובין לענין מחנה דאם ה' עמהם מחוץ לעיר ונכנסו לעיר כבר נפטר, (ואפשר לומר דגם בעיר דינם קצת כמחנה), וצ"ע.

ובירור' אמרו דבסאה תרומה שנפלה למאה דהדין שצריך להרים אחת ונוהג בה קדושת תרומה, ס"ל לר"י דחייבת בדמאי, והטעם משום דבאמת אין יתרון בקדושתה טפי מהשירים, ואינו בדין להקל בה, אע"פ

שם לטעם מהני חילול, אבל אפשר דאף בקרא שם ואח"כ נבלע, פקע איסורו אם נימא דבטלה מצותו מהטעם שכתבנו, מיהו מהראיות הנ"ל אין ללמוד אלא בקרא שם אחר שנבלע, ולע"כ כראוי בזה.

ח. פ"א מ"ג חלת ע"ה, מבואר מזה דחלת חבר חייבת, אע"פ שעשה העיסה מדמאי, ואפי' לר"י דאמר שלא גזרו מתחלה על חלת ע"ה, והלוקח עיסה מע"ה חלתו פטורה מן הדמאי, היינו דוקא מפני שנתחייבה ברשות ע"ה, אבל נתחייבה ברשות החבר חייב, וא"ת מ"ש גבי מדומע דאמר' לר"י דנדמעו ברשות חבר נמי פטור, וי"ל דשאני מדומע דשלא מדעתו נעשה, אבל בעיסה נתחייב במעשרות קודם ולא הותר לו להפקיע המעשרות בעשיית העיסה.

ולפ"ז י"ל דבדיוקא דמתני' קמיפלגי ר"ה סבר דחלת ע"ה היינו חלה שהפריש ע"ה, והמדומע שלו, ור"י סבר דמדומע סתמא קתני ורק בחלה בעינן של ע"ה, וע"כ דטעמא משום דלא גזרו, וחלת ע"ה היינו שנתחייבה אצל ע"ה.

במשי"כ דחבר שעשה עיסה חלתו חייבת אף לר"י, ראיתי בספר מרן זללה"ה ס"ד סק"ח שכ"כ [אלא שלא הוכיח כן מדקתני חלת ע"ה שהוא מיותר לכאור'] והדר ב' מהירור' פ"ה ה"א דפריך על נחתום למה חלתו חייבת בדמאי, וש"מ דאף שהנחתום חבר [כמש"פ הר"ש פ"ב מ"ד ע"פ הירור'] חלתו פטורה, ולכאור' נראה דשאני התם שהנחתום פטור מן הדמאי אם מפני שמוכר במדה גסה או שבעושה בטומאה פטורוהו מלהפריש, כדקתני שהלוקח מפריש גם תרומ"מ, ובכזה"ג באמת דינה כחלת ע"ה, דהא דמחייבין חלת חבר היינו מפני שהי' אסור לו לעשות עיסה בלא הפרשה ולפטור חלתו, וטעם זה ליכא בנחתום שהי' פטור מן הדמאי, שו"ר בר"ש

דרך בהני מה שעשה עשוי, - ונראה דבלקח בב"א חציו ממעשר וחציו מחולין, חייב להפריש מן החולין לר' הושעיא, מפני אחד שאינו מפריש.

בפשוטו נראה דאם הפריש מדמאי על מדומע הר"ז ג"כ בכלל מה שעשה עשוי לר' יוחנן, [מיהו לר"א יש לדון אי דמי למן הודאי על הדמאי], וא"צ שיקרא שם מעשר במדומע עצמו, אבל אמור' שליט"א צידד דלא מהני בכה"ג, ולע"כ.

בדין מאכילין את העניים דמאי לכאו' נראה פשוט דדוקא טבל של דמאי, אבל תרו"מ ומע"ש של דמאי אין מאכילין, וזה אינו תלוי בחידושא דהכא דמה שעשה עשוי, דהתם חייבין במעשר ופשיטא דחיילא הפרשתו, והנדרן אם התירו לו לאכול לאחר ההפרשה, כמו שהתירו לו קודם אע"פ שחייב בהפרשה, ובפשוטו נראה דלא התירו אלא קודם ההפרשה לנהוג בהן כדין תורה כדי שלא ימנעו מליתן להם בגלל הפסד התרו"מ ומע"ש, וגם לעניים גופיהו דחיקא מילתא, ולפעמים שיש להם דבר מועט, וכ"ז לא מהני אלא קודם הפרשה, אבל ליתן לעניים תרומה ומע"ש לא מסתבר כלל, ואין הצורך מחייבו, דהישראל ודאי ראוי שיתן מתנותיו לכהן, ואין עניי ישראל מקבלין מתנות כהונה, והכהן שקיבל מתנות כהונה ומצווה באכילתן אינו בדין שיתנם לעניי ישראל, וגם איכא זלזול טובא בתרומה ומע"ש, ועוד דהגע עצמך ישראל אחד משלם עליו קרן וחומש וחבירו אוכלו, וכן את התשלומין ג"כ יאכל העני, וישראל אחד אוסר כל פירותיו מפני תערובת תרו"מ של דמאי, וחבירו העני אוכל, ועוד דקתני רפ"ב דערלה דתרו"מ של דמאי צריך להרים ומפרש התם מפני הפסד כהן, ואם מותר ליתנו לעני הי' בדין שיהא פטור מליתנו כלל, ופשטות המשנה בפ"ד מ"ד מי שקרא שם לתרו"מ של דמאי ולמ"ע של ודאי כו' ואם הי' כהן או עני כו' דהתרו"מ לכהן

שמדברנן נוהג בה כתרומה, משא"כ במדומע דמחמירין בכל התערובת מפני תרומה שבה, אבל לאימת ע"ה סגי בזה שצריך לנהוג בה כתרומה וליתנה לכהן.

ט. יר' ה"ג תני וכולן שקרא שם לתרו"מ או למע"ש שלהן מה שעשה עשוי, אכולהו קאי דאף בהנאה של כילוי נאסר, וכ"מ ברמב"ם פ"ג הי"ט.

והנה לא נוסף בחומר האיסור ע"י ההפרשה, דאדרבה יותר קל אכילת סאה תרומה ממאה סאין טבל, וכן משום הפסד כהן אין לאסור דמעיקר הדין אין חיוב נתינה בספק, אלא כיון שקרא עליהן שם הרי הוא פוגע בהקדשתו, והרי באמת יש כאן ספק ככל דמאי, ולא התירו ד"ז, דאין זו הנהגה ראוי, ועוד דאם הפריש מאלו על דמאי אחר או מאחר עליהן בדין הוא שיחול, ומשכח"ל שא"צ לחזור ולתרום, כגון בהפריש מהעיסה על חלתה אליבא דר' יוחנן, וכן בלקח ממנו בפעם אחת חצי מכסף מעשר וחצי מחולין, וכן בלקח חצי לזרע וחצי לאכילה או שנמלך על חציין לאכילה, וכיון דחיילא הפרשתו, חיילא נמי תקנת דמאי, ומה שעשה עשוי.

ובבבד"ג איכא נפ"מ בשיירי מנחות, כגון שהפריש ממקור"א עליהן, (או מהן על מקור"א אם מהני), מיהו מרן זללה"ה בס"ד סוסק"ט נסתפק אי מהני הפרשה מאלו על מקור"א, והיינו מפני שאינם בחומר תקנת דמאי והו"ל מן הפטור על החיוב מדרבנן, ולכאו' נראה דכיון שמה שעשה עשוי וחיילא קדושה בחומר של דמאי, [ונפ"מ להצטרף לפרוטה חמורה, ועוד], ה"ה דמהני הפרשה.

ונראה דאם קרא שם לתרו"מ, עדיין לא נתחייב במע"ש, דמה שעשה עשוי בקריאת שם, ולא מפני שנזדקק להפריש, שו"ר דמרן זללה"ה נסתפק בזה שם, ונראה דאם הפריש תרומה גדולה לא עשה כלום, מדפריך לר' הושעיא, והכי מתפרש כל הענין

בכסף מע"ש ובשיירי מנחות לא עשה כלום, וכבר תמחה על הרמב"ם שסתם דבכולן מה שעשה עשוי, (ויתכן לומר דהרמב"ם סבר דבהני גם בודאי לא עשה כלום, ולכן סתם, ולפ"ז בודאי צריך לפדות המע"ש ואח"כ להפריש, או משלו על המע"ש, ובמנחה בלא"ה של טבל פסולה, ועי' להלן).

וביאור הדברים דבממון גבוה לא יתכן שרצונו של המחזיק בהן יקבע הלכות, דהרי הוא כאדם מן השוק שמפריש מהן, וכמו שאינו יכול להפריש מהן על מקו"א, ה"ה מיני' ובי', מיהו משמע דאם היו חייבין בדמאי הי' יכול להפריש, וזה יתכן בשני פנים או משום דמעיקרא קדשי באופן זה שחלק ההפרשה ישאר חולין, ולפ"ז במנחות פסולין, או דהחיוב מוטל גם על המע"ש, ושליתותי' דגבוה קעביד, ורק בדבר שתלוי בדעתו, אמרי' דבממון גבוה לא יתכן שישתנה דבר לפי רצונו, דהדין צריך ליקבע בזמן חלות המעשר וההקדש, מיהו אף לפ"ז מסתברא דאם הי' חייב בדמאי היתה המנחה פסולה, אם משום פסול טבל, או משום דבצר לי' שיעורא דמן החולין, ועי' בסמוך דאף בטבל יש לדון עד"ז.

מב"ז של הקדש מבואר בירו' תרומות פ"א ה"א דהגזבר יכול להפריש, ודכוותה במע"ש אף דממון גבוה הוא, הבעלים כגזבר דמי, ונראה דהתרומה בקדושת מע"ש קיימא, כמו בהקדש דקתני דמשלם קרן ובפשוטו הכוונה דמשלם דמי תרומה להקדש, וש"מ דלאחר ההפרשה התרומה שייכת להקדש, וה"ה במע"ש, אבל אם ממון הדיוט הוא, אפשר דמתחייב במצות נתינה, ולפ"ז הלוקח טבל בכסף מע"ש חיילא קדושת מע"ש על הכל, ומצות הנתינה היא ליתן התרומה הקדושה בקדושת מע"ש לכהן, מיהו נראה דהמקדיש טבלו והלוקח טבל בכסף מע"ש איסורא קעביד שמפסיד לכהן תרומתו, והר"ז כפורע חובו מטבל, ואפשר דמחויב לפדותו

והמע"ע לעני, ובלשון הרמב"ם פכ"ג מה' שבת הט"ז מפורש שהתרו"מ לכהן והמע"ע לעני, וש"מ דהתרו"מ של דמאי אסור לעני, (מיהו י"ל דהכהן רשאי ליתן לעני), ועו"ק דלפ"ז תרו"מ של דמאי שנטמאה ראוי' לאכילה לעניים, ולא משתמיט בשום דוכתא להתיר תרומה טמאה, ובב"ק קט"ו ב' מבואר דתרו"מ של דמאי טמאה אין בה הנאה לכהן אלא בשמן, ואם איתא הא חזיא לכהן עני, ויש לדחות דמכח המתנות לית בי' הנאה, ולכן א"צ ליזהר שלא להפריש, וכ"כ מרן זללה"ה שם דתרו"מ ומע"ש אסור לעניים.

ברם בריטב"א סוכה ל"ה ב' כתב בשם הרמב"ן דאף תרו"מ טמאה של דמאי חזיא לעניים, ועי' אמרו במתני' שם באתרוג של דמאי דב"ה מכשירין, והביאו הגרע"א ז"ל בגליון הרמב"ם פ"י מה' מעשר הי"א, ועיי"ש דהריטב"א כותב כן כדבר מחודש שנמצא לפי פ"י הרמב"ן במתני', [ולפו"ר שם יש לפרש החסרון בטבל משום דלית בי' היתר אכילה כמ"ש רש"י שם א', וגם י"ל דל"ד לאחין שקנו האתרוגין, דזה שיכול להפריש ממקו"א אינו משנה את מהות הטבל, כיון שהחיוב בעצמותו, משא"כ בדיני ממון שאינו חלות בחפצא, ועוד שהרי יכול לאכלו בלי מעשה קודם, משא"כ הכא שצריך הפרשה], וא"כ להמפרשים שם מתני' כפשטה באתרוג של דמאי, אין לחדש היתר לעניים בתרו"מ ומע"ש, וזו דעת רש"י ותו' והרמב"ם שם, שו"ר בר"ן שהביא הדברים וכתב דל"ד לאתרוג.

י. שם בירו' תני וכולן כו' חוץ משיירי מנחות כו', תוכן הסוגיא דמ"ד מה שעשה עשוי במע"ש, סבר ממון הדיוט הוא, ובשיירי מנחות איכא פלוגתא דאמוראי אם לכו"ע המקדש בחלקו אינה מקודשת, וא"כ לכו"ע לא מהניא הפרשתו, או שד"ז במחלוקת, ולמ"ד מע"ש ממון גבוה לא מהניא הפרשתו, ולפ"ז הדין נותן לדידן דבלקוח

וליתנו לכהן בלא קדושת מע"ש והקדש, ואפשר דכי היכי דהמע"ש שצריך להפריש מן הפירות ע"כ לומר דמעיקרא לא תפסה קדושת מע"ש כנגדו, ה"ה בתרומה, והקדש שאני, ולע"כ בזה, ועי' בספר מרן זללה"ה ס"ד סק"ט משמע דלא חיילא קדושת מע"ש על התרומה והמע"ש, אלא שהוכיר בלשונו ז"ל מפני שילך לאיבוד.

הא דמהני למ"ד ממון הדיוט או למ"ד דמקדש בחלקו מקודשת אע"פ שאין לו בהן אלא טוה"נ, היינו משום דבאמת אינו מחדש בהם דינים מרצונו, דהא רק לצד שהם טבל חיילא הפרשתו, ומדאוריתא יכול לנהוג בהן כקודם הפרשה, ורק לענין הסברא דרבנן דמה שעשה עשוי, הוצרכנו לזה שיהא לו בהן זכות נתינה, דאל"כ רצונו לא מעלה ולא מוריד וכמשנ"ת.

יא. הגרע"א ז"ל הק' מ"ט לא מני תוספת הביכורים, [ועי' תפא"י], ובתוספתא באמת מני לה, אלא דרשב"י משום ר"ש אומר דב"ש מחייבין וב"ה פוטרין, ואיכא למימר דכיון דמדכר דב"ש בשמן ערב לא ניחא ל"י למיסתם בלי להזכיר דב"ש, מיהו שו"ר בירושלמי פ"ה ה"א דבחלת ע"ה נמי פליגי ב"ש אלא צ"ל דרבנן פליגי ופטרי אף מודאי, כמ"ש בתשו' שבתפא"י, ועי"ש דמני נמי תשלומי תרומה וחומשה וחומש חומשה, ואיכא למימר דבכלל חלה נינהו, וכן מותר העומר ושתה"ל ולחה"פ בכלל שיירי המנחות.

יב. פ"ג מ"א מאכילין את העניים דמאי, בגמ' מבואר בכמה דוכתי דאי מפקר נכסי' אכיל דמאי, ומבואר מזה דאף בדמאי שלו הרי הוא אוכל, [ועתוי"ט בדברי הרמב"ם בפי', וצ"ל דמפקר גם הפירות דמאי שיש לו, ומניח רק מזון ב"ס, עתורע"א, מיהו פשטות הדברים דאוכלין בכל גונא, וכמ"ש בתוי"ט דהדר ב"י הרמב"ם], ויש לשאול א"כ מ"ט קתני מאכילין, ואפשר דעיקר התקנה

משום מאכילין היתה, שיתנדבו בקל לפרנס עניים, ועוד דאיכא רבונא דאע"פ שהמאכילין עשירים לא נאסר עליהם נתינתו לעניים בלא מעשר, ויתכן דדוקא עניים שמאכילין אותן אוכלין ולאפוקי הנוטלין מן הקופה או שאין להם מאתיים וזו דאינם אוכלין, מיהו מהא דמהני מפקר נכסי', ולכאור' קשה שהרי לא התירו אלא מפני הצורך, והאי אית לי' אלא שאינו רוצה ליטול מן ההפקר, מזה משמע דבפירוש הוציאו כל העניים מכלל הגזירה, וזה שהפקיר אינו עובר על דרבנן, אע"פ שבאמת אינו דבר הגון, ולפ"ז מסתברא דכל עניים בכלל ההיתר, וכ"נ בסיפא דמתני' שהגבאין מחלקין סתם, ובפשוטו לאו בגבאי תמחוי בלבד מיירי.

ובעיקר הא דאמרו מגו דאיבעי מפקר נכסי' כו' לכאור' א"צ לזה, דמצי למימר מדשרי לעניים ש"מ התירא אכיל, [ועי' להלן דשיטת הירוש' בכל הני דוכתי דאע"ג דלא חזו לעני, כיון דרוב ע"ה מעשרין מערבין ומזמנין עליו ויוצא יד"ח במצה ואתרוג], אלא דניחא ל"י למימר דאיהו גופי' נמי פעמים שהוא מותר בה, ואין האיסור מוחלט באדם זה, אלא דמ"מ מדקאמר מיגו דאיבעי מפקר נכסי' וחזי ל"י, משמע שאם יפקיר יהא מותר באכילה מעיקר הדין וכמשנ"ת.

ובדין אכסניא ג"כ מבואר בעירובין י"ז ב' דהיינו דינא דפטרו במחנה מדמאי, והיינו דאנשי המחנה א"צ לעשר דמאי, וכן אנשי העיר מאכילין אותן דמאי, וש"מ דמאכילין ואוכלין בכולן שוה, וכן לב"ש דאין מאכילין, אין אוכלין כדתנן בסוכה ל"ה ב'.

שיטת הירוש' דעניים אסורין לאכול דמאי, [כ"כ בשנו"א], ושריותא דמתני' רק בהיתר מסירת דמאי ע"מ שהעני יעשר, דבעלמא אסור למכור ולשלוח דמאי, ובעניים הקלו על בעה"ב שלא יצטרך לעשר כשנותן להם, ונחלקו אמוראים אם רק לעני חבר

מותר, או דגם לע"ה, ואע"פ שקרוב לומר שלא יעשר, הקלו כדי שלא תנעול דלת בפני עניי ע"ה, כי הבעה"ב יעדיף ליתן לחבר, וצריך להודיע לעני שהוא דמאי כדי שיעשר. ולפ"ז מאכילין דוקא קתני ולא אוכלין, ובאמת בירו' לא פי' בכל המקומות שהתירו בדמאי, משום דאי בעי מפקר נכסי וחזי לי', אלא משום דרוב ע"ה מעשרין כדאמר בפ' שלשה שאכלו עי"ש, וכן במתנה הקלו מה"ט.

בב"ל דוכתא מייתנין בגמ' הא דאר"ה תנא בש"א אין מאכילין כו', [ונראה דר"ה אמר דבריו בעירובין י"ז ב' אמתני' דמחנה דשם מיירי בעיקר שריותא דאכסניא, ולא במיגו דאי בעי מפקר נכסי, ולכן כתוב שם אר"ה ובשאר דוכתי ואר"ה בוא"ו], ופי' תו' דבא לומר אי משכחת תנא דאסר ב"ש היא, [ואם היה אומר דבריו בסוכה דקתני בהדיא ב"ש פוסלין הוה ניחא טפי דאתיא לאשמועינן דב"ש פליגי על עיקר הדין, ולא משום דל"ל מיגו, אבל מדמייתי לה בכל דוכתא ל"מ כן, וכן כתבנו לדקדק דעיקר דבריו אמתני' דמחנה אמרן, והתם לא צריכינן למיגרן].

ואפ"ר דכיון דבסיפא דמתני' קתני דבש"א שגבאי צדקה נותנין את המעושר לשאינו מעשר, כו', א"כ משמע מזה דרישא דמאכילין היינו רק מסירה כדמפרש בירו', שהרי לא נחלקו ב"ש ארישא, לכך ביאר ר"ה דב"ש אעיקר הדין פליגי, וא"כ מתפרש שפיר מאכילין דשרו באכילה.

שם ואת האכסניא דמאי, התו' בכמה דוכתי הביאו את הירו', דמוקים לה באכסניא נכרי, ופי' דהחידוש דמותר לפרוע חובו מדמאי, אע"פ (שזוהי הנאה של כילוי) שמבטל מצות הפרשה מהפירות, [ודוקא באכסניא התירו], והנה בתלמודן מייתי לה בהדיא לדין מחנה והיינו באכסניא ישראל, וכונת תו' רק לומר דגם באכסניא גוי הוצרכנו

לחידושא דמתני', ודוקא דמאי, אבל הירו' מוקי לה בגוי לאפוקי ישראל, וזה דלא כתלמודן, ולשונם ז"ל צע"ק עי' עירובין י"ז ב' וביותר בפסחים ל"ה ב'. - עמ"ש בתורה"א דהדבר תלוי אם יש מצות נתינה בתרו"מ של דמאי, ולפי התו' בעירובין כתב דאסור, ובפשוטו (נראה דמשום דאף אם תיקנו ליתן לכהן אין זה מחייב שיהא בזה דין פרעון, [קודם הפרשה דלאחר הפרשה תנן רפ"ב דערלה דצריך לפרעם והיינו מפני הפסד כהן], אבל) האיסור הנאה של כילוי שמבטל מצות הפרשה, וכמשנ"ת סק"א.

ול"הירו' פטור מחנה הוא ענין אחר, ומשמע שם דהיינו דוקא מחוץ לעיר, ולא מיירי בבני העיר המאכילין אותן, אלא כיון שהם מחוץ לעיר מזונותן מצומצמין ולא הטריחו עליהם לעשר, ואמרו שם בירו' דאם נכנסו הפירות עמהם לעיר כבר נפטרו, ואם יצאו עמהן מן העיר כבר נתחייבו, ולתלמודן מבואר דבעשיר שהפקיר נכסיו והעני פטור מן הדמאי, וה"ה דעני והעשיר חייב, [ועי' לעיל סק"ח בדין לקוח בכסף מעשר שפדאו אם חוזר ומתחייב].

יג. יר' פ"ג ה"א אר"י מתני' בעניי חברים ובאכסניא כר"י תני מעשה כו' פי' דר"י סבר דלא התירו לתת דמאי אלא לעני חבר שבודאי יעשר, ובזה הקלו על בעה"ב שלא יצטרך לעשר קודם שיתן, וצריך להודיע לעני שיעשר, אבל בעני ע"ה שלא יעשר אסור ליתן לו, דלא הותר דמאי לעני כלל ורק מסירת דמאי לאחר הותר בעניים.

והא דאמר באכסניא כר"י היינו נמי בחברים, והגר"א פי' דהא דמייתי דר"י אינו אלא מעשה שהי' ר"י אכסניא, אבל אין חילוק בין לנו ללא לנו לענין דין אכסניא, וכן הגיה בגליון הר"ש דדברי ר"י לענין קביעות מעשר נשנו, ומחק מן הר"ש דנפ"מ לענין דמאי עי"ש, ומקורו בתוספתא דמעשרות פ"ב ה"ב

ס"ל דעניי חברים חייבין לעשר, ומתני' בע"ה דוקא ונהיינו דפריך למה צריך להודיע, ולכא' מאי קו' הא צריך להודיע משום חברים, אלא דלא מיירי בחברים, מיהו י"ל דמשמע שלכל עני צריך להודיע אפי' לע"ה, שהרי יודע למי נותנו, וע"ז פריך למה צריך להודיע], ומשמע שמפסידין חבירותן בכך, מיהו בפשוטו אף בע"ה קאמר וכמ"ש הר"ש, ועי' תורע"א.

יד. **שם** במשנה ר"ג ה' מאכיל את פועליו דמאי, פר"ש עניים היו, ומתפרש שהיו אוכלין דמאי, וכתב הרא"ש דאע"פ שמזונותן עליו, מותר לפרוע חובו מדמאי, ואפשר לומר הטעם דכיון דלדידהו היתר הוא, הר"ז כמוכר דמאי למי שלוקח לזרע ולבהמה, דמשלם מחיר של סאה והמוכר מרויח, מיהו לאחר שנתחייב ביד המוכר הדין נותן שאסור למכור לזרע, ורק כשגם המוכר לקח לזרע י"ל דמותר למכור, אבל בכה"ג לא חשיב שמרויח מהדמאי, עי' לעיל סק"ה בזה, ובדוחק יש לומר דכיון דמותרין באכילה עדיף, דלגבי אכילתם לא חשיב כמבטל הפרשת תרו"מ.

ואפשר לפרש ע"פ הירו' דר"ג ה' מחויב ליתן להם מזונות בשיעור מסוים דהיינו מזון סעודה אחת, או ק' תאנים, ובכה"ג מחויב ליתן להם פירות מעושרים, שישאר להם שיעור זה לאכילה, וכיון שעניים היו נתן להם ר"ג לאכול כל חפצם, וכיון שנתן להם יותר מהצריך, נתן להם מדמאי, שהתוספת שנותן להם הו"ל כצדקה, וזה יותר מהריוח שיש לו בתרו"מ ומע"ש, ואי רבנן פליגי עלי' כמ"ש הרע"ב, ס"ל דדמי לפרוע חובו מדמאי, דסו"ס מאכיל הוא את פועליו שמזונותן עליו.

ובתוספתא אמרו שהי' מודיע להם שהם דמאי, ולפמש"כ היו יכולין גם להפריש תרו"מ וגם לאכול כל צרכם, אלא שידעו שבתורת צדקה נותן להם כל צרכם, ולא רצו להפסידו יותר, כיון שהם פטורין מן

ששם נשנו דברי ר"י לענין קביעות מעשר, ולפי הגרסא שם משמע (שבני העיר או) שתלמידיו שהלכו עמו שאלוהו והשיב להם דתלוי בלינה, ולכא' ה' אפשר לומר דלא התירו אלא באכסניא שאכילתה עראית, אם מפני שדינם כעניים או מפני שלא ראו לגזור במאורע שהם נחפזים בדרכם, ושפיר סמכינן שהם בעצמם יתקנו, אבל הדבר ק"ק לפרש אכסניא דמתני' בלא לנו דוקא, ואפשר דר"י ה' דינו כאסנאי אף במקום שלן שם, כיון שלא בא להתארח במקום זה אלא לפי המזדמן בצרכי הדרך, ולאפוקי אכסנאי שמתאחר במקום מסוים דחייב בדמאי, שו"ר בירו' מעשרות פ"ב ה"ב דדוקא ר"י חשיב קבע במקום הלינה מפני שמזומנת לו לווייה, ולפ"ז י"ל דר"י בלן אין דינו כאסנאי.

שם ר' יוסי אמר בעניי ע"ה היא מתניתא כו' מה מקיים ר"י לאכסניא כו' פי' דהקלו ליתן גם לעניי ע"ה בלא מעשר, כדי שלא תנעול דלת בפניהם, שיתנו הבעה"ב רק לחברים, וצריך להודיע להם שיעשרו, ונראה דלהאכיל להם ממש אסור, ורק הכא שאינו מאכילו בודאי שאינו מעושר התירו, והיינו דאמרו צריך להודיע מפני אחד שמעשר, דהיינו שמא יעשר, ובעי גמ' מאי מקיים ר"י לאכסניא, דאין סיבה להתיר ליתן לאכסניא ע"ה שאינו מעושר, דליכא למימר טעמא דשלא תנעול דלת, ומשני באכסניא גוי, שהתירו לפרנסם מדמאי ולא הוי כפרוע חובו מן הטבל, אבל בישראל אסור מפני שמכשילו באכילת טבל.

והר"ש פי' דאף להירו' מותרין עניים לאכול דמאי, וקשיא לי' א"כ מ"ט דמ"ד עניי חברים ולא עניי ע"ה, דמשמע הטעם מפני שלא יעשרו, והרי הם מותרין בדמאי, ועוד דמשמע בגמ' דאפי' לנו מותרין, דעירוב דשבת בלן מיירי, וכן אכילת מצה, ולפמ"ש הגר"א דעת הירו' דאסור לעניים לאכול דמאי ניחא, - והרא"ש פי' דמ"ד בעניי ע"ה מתני',

אורח בבית בעה"ב יכול לומר לו שיעשר ויאכל.

אבל מן זללה"ה בס"ז סק"א כתב דאף לפי הגר"א בירו' דס"ל לאמוראי אליבא דת"ק דעניים אין אוכלין דמאי, מודו בד"ג וב"ש דעניים אוכלין, דמדין מסירה פשיטא דאורחין משל בעה"ב קאכלי ולא חשיב כמוציא דמאי מתח"ל, דבשליחותי' דבעלים מעשרי, ולפמש"כ אפשר דכו"ע מודו לר"ג בזה, ואי פליגי היינו משום דפועלים עדיפי מאורחין וזוכים בסעודתן, ואפשר דרק לפי הגר"א דר"ג האכילין סעודה שאינו חייב בה כלל הכריח מן זללה"ה ד"ז, אבל לפמש"כ דר"ג האכילין סעודה שחייב בה אלא שהוסיף ליתן להם ככל חפצם, [וכן להרא"ש שמזונותן עליו ממש, ומ"מ שרין], לפ"ז י"ל דפועלים שאני, והנדון באיסור מסירת דמאי בכה"ג, ובדברי ב"ש וחכמים בגבאין עמש"כ לק' סקט"ו, [שו"ר שם סק ... דלהגר"א לא האכילין ר"ג דמאי אלא הם הפרישו].

טו. **שם** גבאי צדקה בש"א כו' יש לעי' למאי דאמרי' בתלמודן דב"ש סברי אין מאכילין את העניים דמאי, למה לא נחלקו ברישא, ואיכא למימר דלרבנותא דרבנן נקט', דאף כשיש עצה שכל האדם יאכלו מתוקן, גובין סתם ומחלקין סתם, אבל לפ"ז צ"ל דרבנן לטעמייהו דב"ש קא מהדרי דלדידהו מותרין העניים לאכול [ואף המעשר אינו מעשר כאן, אא"כ רוצה להחמיר על עצמו, וסתמא דמתני' דמעשר היינו הנאמן למעשרות, דאלו הם אנשים ידועים, אבל המהדרין בין הנאמנים לעשר דמאי, לא שייך לקבוע חלוקת מה שאינו מעושר להם, דיחידיים נינהו ואינם מפורסמים לידע מנהגם בזה], ושמא הי' מקום להנהיג כב"ש, מפני שהגבאים מקבלין פירות מהרבה אנשים ויש לחוש יותר שיזדמן טבל ביניהם, וכן מקבלין פירות שודאי מעושרין ואין ראוי לערבן יחד, ועוד דהדבר הגון שאף העניים יתקנו אע"פ שלא גזרו בהן חכמים,

הדין, ואם היו ביניהם חברים שרצו לעשר, היו חוששין מאכילתם כדי תרו"מ.

ובשנויא פי' דמיירי בשאין מחויב ליתן להם סעודה זו, ולפ"ז החידוש דאע"פ שיש לו כעין טוה"נ מזה דסו"ס פועליו הם, אפ"ה חשיב בדין צדקה ומאכילין דמאי, [ומפרש כן גרסת הירו' ע"ש בפ"י הירו'].

בירו' פריך ממתני' דלק' פ"ז פועל שאינו מאמין לבעה"ב דשם משמע שעל בעה"ב להפריש, ומדר"ג משמע שעל הפועל להפריש, [ואין לומר דהתם בעשר, דאם בעשיר על בעה"ב להפריש נמצא פורע חובו מדמאי, ע"י לעיל, ולהירו' דהנדון מי חייב להפריש אין לחלק בין עשיר לעני], ומשני אר"י תמן במאכילו מן המנויין ברם הכא במאכילו מן האבוס, ולכאור' יש לפרש דתמן שנותן לו רק כפי הצריך לאכילתו והיינו מן המנויין שנותן לו במנין, וכדתנן התם שאם חושך גרוגרת אחת ממעט מלאכתו של בעה"ב, בכה"ג על בעה"ב להפריש דאל"כ ממעט במזון הראוי לו, ברם הכא שנותן לו בלי הגבלה וכדתנן נדרים מ"א ב' לא יאכל עמו מן האבוס שלפני פועלים ופי' החדוש אע"פ שיש פירות מרובין כל צרכן, בכה"ג על הפועל להפריש שעדיין ישאר לו כל צרכו באבוס, והגר"א פי' דהחילוק אם חייב בסעודה זו או שמזמינו בתורת חסד.

והנה להירו' הנדון אם יכול למסור לו דמאי ע"מ שהמקבל יעשר, והיכא דמזונותן עליו, הפועל זוכה בסעודה וחשיב בעה"ב כשולח או מוכר דמאי, משא"כ כשמארחו לא נפיק מרשותי' דבעה"ב, כ"ז שלא עישר, א"נ כיון דהבעה"ב מחויב בנתינה זו אסור ליתן דמאי, אף אם המקבל אינו מתכוין לזכות קודם אכילה, ולפ"ז י"ל דמודו רבנן לר"ג, ופועליו חבירים היו דליכא חשש שיאכלו שאינו מעושר, ואי פליגי רבנן עליו י"ל דס"ל דפועלים זוכין בחלקם והו"ל כמכירה, אבל

ב"ש לחלק סתם ולהודיעו שיעשר, ולא משמע לי' דרך ההנהגה הראוי' לכתחלה קאמרי, ואם יש להם רק דמאי מותרין ליתן לע"ה, אלא עיקר הדין קאמרי דאסורין ליתן לע"ה דמאי, ומשני דשאני מאכילין דרישא דהנדון באכילה אחת ויכול להשגיח שיתקן, ועכ"פ באופן שיהא קרוב שיתקן, אבל הגבאים שנותנין מתנה מרובה אפי' יגדרנו עכשיו שיעשר סעודה זו, אבל לאח"ז אינו יכול להשגיח עליו, ועוד דבסעודה אחת מכיון שהזהירו להפריש קרוב הדבר שיפריש, משא"כ לאח"ז דמצוי שישכח או יתעצל.

ולפ"ז אף לר' יוסי אסור ליתן לעני ע"ה מתנה מרובה מדמאי, דלא התירו אלא מאכילין, או גבאי צדקה מטעמא דמפרש, וכמ"ש בפיה"מ, אבל בתלמודן אין לנו מקור לד"ז, כיון שהם מותרין באכילת הדמאי, ולא משום דחיישינן שלא יתקנו כדמתפרש להירו', - ולפ"ד מבואר דהירו' ס"ל דב"ש לא פליגי ארישא דמתני', וכ"מ בבהגר"א, [ומש"פ דיש חילוק אם יכול לגודרו לגמרי מדמאי, או שבלא"ה יכשל במקו"א, צ"ע דלמה לא נציל כמה שאפשר, ועכ"פ אין לנו לתת לו בידים תקלה, וצ"ת, ולע"כ].

שם בירו' מ"ט דרבנן אם מדקדק את אחריו אף הוא ממעט בצדקה, מהא דאין הגבאים מעשרין נראה שלא רצו להטריח עליהם, ולפ"ז יש לפרש דהכא נמי מפני הגבאין קאמר, שאם נטריח עליהם לדקדק בגביית הצדקה ממעשר לחוד, ולדקדק בחלוקת הצדקה, אף הוא ממעיט בהתעסקות זו, ובאמת אם צריכין לדקדק גם שלא יתרום מן הדמאי על הדמאי, א"כ טורח גדול הוא לשמור מתנת כל אדם בפ"ע, [וצ"ע בזה בדין בילה במתני' פ"ה מ"ה], והגר"א פי' דהע"ה יראה שמדקדקין אחריו ומניחין מתנתו בכלי בפ"ע, וימנע מן הצדקה, וק"ק דבפשוטו יכולין ליהזר שלא ירגיש בדבר, וגם הול"ל וימנע מן הצדקה.

וכדתנן והרוצה לתקן יתקן, וא"כ יש לתקן בגבאים כב"ש, וקמ"ל חכמים דבדוקא אין לנהוג מפני הפסד צדקה הנגרם עי"ז, כמ"ש בירו', ואפשר דהי' מקום לומר דדוקא מאכילין במתארח אצלו, אבל לא להנהיג כן בקביעות, כענין שפי' הרמב"ם בפיה"מ בזה, אבל לקושטא דמילתא בכל ענין מותר.

ועכ"פ ד"ז מבואר בדברי חכמים דאף במקום שהגון הדבר לתקן, כדתנן והרוצה לתקן יתקן, [וכן אמרו בירו' דצריך להודיע, וכן בתוספתא דר"ג הודיע, וכ"ה ברמב"ם פ"י הי"א], אפ"ה גובין סתם ומחלקין סתם, ואפשר דאף כשחייבין לתקן כב"ש אפ"ה מחלקין סתם, וכמשי"ת הטעם בסמוך, דפשטא דמתני' דב"ש וחכמים פליגי בדין גבאי צדקה, ולא בדין אם מאכילין את העניים דמאי.

יש להקשות למ"ד בירו' דמתני' דמאכילין את העניים דמאי, היינו שמוסרין פירות דמאי לעני חבר ע"מ שהוא יעשרם, היכי שרו חכמים לגבאין לחלק פירות דמאי לשאינו מעשר כדקתני ומחלקין סתם, וכן ב"ש דס"ל אין מאכילין את העניים דמאי, והיינו אין מוסרין דמאי אף לחבר, היכי שרו ליתן את שאינו מעושר למעשר, מיהו בזה י"ל דלהירו' ל"פ ב"ש ארישא דמתני', [ועמ"ש בזה מרן זללה"ה בס"ז סק"א, הובא לעיל סוס"ק י"ד].

ונראה דהגבאין אינם אלא כשלוחים של העניים, וכי היכי דתנן לק' סופ"ו דע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק כו' לוקח סתם ופטור, ה"נ הגבאין פטורין מלעשר, ודוקא בבעה"ב הנותן משלו ס"ל דאסור ליתן לע"ה, [או אפי' לחבר לב"ש].

בירו' בעי מ"ט דב"ש ומשני אפי' תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו כו', ויש להבין מאי קושיא, כיון דס"ל להירו' דעניים אסורין לאכול דמאי, הרי זוהי העצה ההוגנת שלא להכשיל עניי ע"ה, ונראה דפריך לר' יוסי דמתיר להאכיל עניי ע"ה, מ"ש הכא דלא שרו

שם בירו' רופא חבר כו' נותן לתוך ידו ואינו נותן לתוך פיו בדמאי, הא דאסור לתוך פיו אינו משום לפני עור, דא"כ לתוך ידו נמי, [וע"כ דלא החמירו בדמאי בזה], אלא

דכשנותן לתוך פיו הרי הוא מאבד טבל בידים, וזה האיסור על הרופא, ומה"ט אף בגוי אסור לתוך פיו, וכבר כתבנו כן לעיל סק"ב ע"ש.

סימן ב

בדיני המותרין במכירת דמאי

א. הרי"ש בחלה פ"ד מ"ו כתב דלא נחשדו ע"ה על החלה כמו שלא נחשדו על תרו"ג דתרווייהו במיתה, ומכח זה פ"י חלת דמאי השנוי שם במשנה, דלאו בספק חלה מיירי, אלא בהפרשת תרו"מ מחלת עיסה שנילושה מחטי דמאי, ופ"י דחוק הוא כמשה"ק אאמו"ר שליט"א בספר חלה ס"ה סק"ז, וע"כ מבואר במתני' דיש חלת דמאי, אלא שהרמב"ם בפ"ז הי"ג מה' ביכורים הזכיר לשון ספק, וכתבו לפרש דהיינו שאר ספיקות ולא ספק ע"ה, אבל דעת הגר"א דע"ה נחשד על החלה וחייבין להפריש, כ"כ מרן זללה"ה בס"ו סק"ה בשמו, וכך מתפרש בשנו"א פ"ה מ"א דמתני' שם בע"ה והלוקח מפריש חלה, וכן בפ"י הירו' רפ"ה, ובפ"י הירו' בחלה שם.

והנה הר"ש בדמאי פ"ה מ"א הביא תוספתא פ"ק דחלה דקתני הלוקח מן הנחתום ומן האשה [כ"ה בתוס'] העושה למכור בשוק, צריך להפריש חלת דמאי, מבעה"ב ומתארחין אצלו א"צ להפריש חלת דמאי, ובתוספתא מסיים שחלת דמאי ניטלת אחד ממ"ח, [לכאור' פשוט דלא גרע מהנחתום, וי"ל לאפוקי מדר"ש, א"נ כל חלת ספק בכלל, ועפ"ה מ"א בתורע"א], רש"א אפי' עלה בידו אחד מששים יצא, והר"ש מפרש לה לענין הפרשת תרו"מ מחלת ע"ה, וכשיטתו במתני' דחלה דלעיל, אבל אם נפרשה כפשטה הרי מפורש בתוספתא דהלוקח מן הנחתום חייב להפריש חלה מספק,

והלוקח מבעה"ב או מתארח אצלו [כ"פ הרמב"ם] א"צ להפריש, וזוהי דעת הגר"א דהלוקח מע"ה בארץ חייב להפריש חלה.

ובאמת במשניות ובירו' מצינו כמה פעמים חיוב הפרשת חלה בלוקח מע"ה וכולהו מיירו בנחתום, ואילו בבעה"ב סתמא דמילתא דא"צ להפריש, מדקתני במתני' רפ"ז דדמאי המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו כו' ולא הוזכר שם חלה, וכן בשאר דוכתי לא הוזכר חשש חלה בפונדקית וחמותו ומפקיד אצל ע"ה, והנותן עיסתו לשכנתו, וכן גבי עני שנתנו לו פרוסות פת הוזכר רק מעשר, וזהו מקור פשיטתו של הרי"ש דלא גזרו דמאי על ע"ה בחלה, אבל גבי נחתום יש כמה משניות ברפ"ה דחייב בחלה, הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר, ושם הלוקח מן הנחתום כו' ר"ש אוסר בתרו"מ ומתיר בחלה, ושם בברייתא שבר"ש מירושלמי, הרוצה להפריש תרומה ותרו"מ וחלה כאחת כו' ומדקאמר שנוטל אחד ממ"ח, ש"מ דבחלת ע"ה מיירי דאל"כ הול"ל אחד מכ"ד, ואע"פ שאין ע"ה חשוד על תרו"ג צריך לאקומה בספק, עיין ירו' חלה פ"ד ה"ג, וכן מצינו חלת דמאי במתני' דחלה פ"ד מ"ו כמ"ש לעיל, וכן מצינו בירו' חלה שם הלוקח מן הנחתום בסוריא כו' והובא ברמב"ם שם פ"ח הי"ד, וכן בירו' ערלה פ"ב ה"א מ"ט לא תני חלת דמאי.

ולאמור הדברים מתפרשים במשניות כהתוספתא הנ"ל דבנחתום צריך להפריש ובבעה"ב פטור, ומשה"ק הר"ש למה חששו בחלה טפי מתרו"ג הא תרוייהו בעון מיתה ואין להם שיעור, י"ל דבתרו"ג שניטלת בגורן יש רק הפרשה אחת על שלו ועל של כל העולם, והרי על שלו הוא חושש לעון מיתה, כדאמר' בבעה"ב דא"צ להפריש חלת דמאי, ועוד דבנחתום צריך להפריש על כל עיסה, ויש לחוש טפי, ועוד דתרו"ג ניטלת באומד פעם אחת ויכול להפריש כרצונו, אבל חלה שיעורה אחד ממ"ח, ואינו בקי בהלכות שיכול להפריש פחות, וגם צריך להפריש דבר חשוב ליתן לכהן, משא"כ בתרו"ג שמכל הגורן שפיר מפריש דבר חשוב, ובתוספתא דחלה שם קתני דנחתום עינו רעה בעיסתו ובעה"ב עינו יפה וכ"ה בירו', וגם זו סיבה לחשוד הנחתום.

ובזה יש ליישב הא דאמרו בירו' חלה פ"ד ה"ד הלוקח מן הנחתום בסוריא צריך להפריש חלת דמאי דברי ר"ג, וחכ"א א"צ להפריש חלת דמאי, אר"ח קומי ר"מ ויאות אר"ג מ"ט דרבנן, א"ל כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה בארץ כך לא נחשדו על חלה בסוריא, ולשון זה משמע דבא"י נחשדו על חלה, דאל"כ קו' מעקרא ליתא, אלא היינו טעמא דבסוריא מפריש שתי חלות אחת לאור ושל אור אין לה שיעור, א"כ הו"ל כתרו"ג בא"י שאינו נמנע מלהפריש דבר מועט, משא"כ בא"י דצריך להפריש אחד ממ"ח לכהן, ונחשדו הנחתומין על כך, ובעה"ב לא נחשדו שלעון מיתה דנפשי' חייש, [כדאמר' בע"ז ל"ט ב' דאין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא, ומ"מ אצל בעה"ב אוכלין].

הרמב"ם סתם בכמה מקומות דהלוקח מן הנחתום חייב להפריש חלה, בפ"ט מה' מעשר ה"ו וכן הלוקח ככר מן הנחתום מפריש ממנה כדי תרו"מ וחלה, ואח"כ העתיק דין המזמן את חבירו כו' ושם לא הזכיר חלה,

ובה' ביכורים פ"ו ה"א הלוקח מן הנחתום חייב בחלה כו', ובה' מעשר שם הי"ב כתב דהנחתום מפריש חלה, ובפשוטו החילוק דהכא בע"ה דחיישין שלא הפריש, אבל הוסיף שם לשון להפרישה בטהרה עם החלה, ומשמע כשינויא דר"י בירו', אבל התוספתא הנ"ל כתבה בפ"ח מה' ביכורים הט"ו לענין חו"ל, אחר שכ' בהי"ד דבסוריא א"צ להפריש כתב אבל הלוקח בחו"ל מן הנחתום צריך להפריש חלה מספק, אבל הלוקח מבעה"ב, ואצ"ל המתארח אצלו א"צ להפריש מספק, ומשמע דבארץ ישראל א"צ להפריש אפי' מן הנחתום, וק"ק סתימת הדברים במקומות הנ"ל, ויותר נראה דאפי' בחו"ל קאמר, דרק בסוריא הקלו, אבל בחו"ל אע"פ שחיובן מדרבנן חייב, וכ"ש בא"י דחיובו מדאורייתא, מיהו צריך טעם למה העתיק התוספתא לענין חו"ל, ומשמע שפי' כן כונת הירו' חלה פ"ד ה"ד, ולפ"ז משמע דבארץ א"צ להפריש, ועמש"כ לק' סק"ב בביאור הירו'.

משי"ב ממתני' דהלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר כו' זהו לפי הגר"א דמתני' בנחתום ע"ה, אבל הר"ש מפרש לה ע"פ הירו' בנחתום חבר, ולפ"ז מיירי בודאי לא הפריש חלה ויתבאר להלן בס"ד.

ב. ירי' חלה פ"ד ה"ד הלוקח מן הנחתום בסוריא, צריך להפריש חלת דמאי דברי ר"ג וחכ"א א"צ כו' כשם שלא נחשדו על תרומה בארץ כך לא נחשדו על חלה בסוריא, לדעת הגר"א דבארץ לכו"ע הלוקח מן הנחתום צריך להפריש חלת דמאי, בעי מיני' מ"ש סוריא, ומשני דכיון דבסוריא של אור אין לה שיעור, לא נחשדו שלא להפריש המעט של אור, כמו שלא נחשדו על תרו"ג, אבל על חלה בארץ נחשדו לפי שנקבע לה שיעור א' ממ"ח, משא"כ בתרומה שנוטל באומד כרצונו, וגם אין ניכר אם מתנתו מועטת לפי שהגורן מרובה, ועוד דכיון שניטלת באומד יודע שחטה אחת פוטרת,

משא"כ בחלה שסבור שצריך להפריש כשיעור, וצ"ע למה הגיה הגר"א הלוקח מבעה"ב בסוריא.

שם ביקש ר"ג ברבי להנהיג את הדמאי בסוריא ולא הניח לו ר' הושעיה, א"ל מעתה יחוש הכהנים על חלתן, נראה הענין שבימי ר"ג ב"ר נתרכו שדות ישראל בסוריא או שהיו מביאין מארץ ישראל, ורצה ר"ג לגזור שיעשרו דמאי, ולא הניחו ר"ה, דא"כ יצטרכו הכהנים לעשר החלה הניתנת להם, וא"ת מ"ש מחלת ע"ה בא"י שא"צ לעשר, התם עיקר חלה היא, אבל הכא עיקר חלה לאור, וא"כ בחלה שני' שמפריש לכהן יצטרך הכהן לעשר, ואין להנהיג חומרת דמאי בכה"ג שיהא חמור מא"י, או שיבאו לזלזל בחלה שני' של כהן, ואפשר דרגב"ר סבר דמעיקרא גזרו גם על סוריא, וא"ל ר"ה דא"כ מצינו שצריך לחוש על חלתן משום דמאי, וכיון דקיי"ל סתמא דא"צ לחוש, ע"כ דל"ג על סוריא.

שם מחלפה שטתי' דר"ה תמן אמר אימת קדשים עליו כו' פי' דבשלמא אי סבר כר"י דמעיקרא לא גזרו על הדמאי בחלה, שפיר קאמר דהחלה השני' אינה בכלל, שהרי אין בה קדושת חלה כ"כ, אבל אם הטעם מפני אימת קדשים, א"כ ה"נ יש על הע"ה אימת קדשים לפי שנותנה לכהן.

שם ארבב"ח אני אומר אותה של אור נתן לו, פי' דלא חיישינן שיתן לו דמאי, אבל כיון דחיישת שאינם מעשרין, א"כ לא יפריש חלה של כהן, ויתן לכהן אותה של אור, וא"ל ר"מ דלא הזכיר ר"ה חשש זה, אלא דלבתר תקנת דמאי יצטרכו לחוש על החלה, ולא משום דאי הכי תחוש נמי למילתא אחריתי, והשתא נשאר דברי ר"ה בקושיא, ונראה דבמסקנא משני לה.

שם הלוקח מן הנחתום כו' מבעה"ב והמתארח אצלו א"צ להפריש חלת דמאי,

לפמשנ"ת סק"א מיירי הך ברייתא בא"י, וקמ"ל דהנחתומין והמוכרין נחשדו, אבל העושה לעצמו אף אם אירע שמכר א"צ להפריש, דחזקה דבשל עצמו מפריש, וכן לא נחשד אלא הנחתום והרגיל למכור, שהפסדו מרובה.

שם ר"י בשם רחח"ד במתארח אצלו לעיסתו, אר"י והן שראו אותו מגבל אצל אחר, הראב"ד בפ"ח מה' ביכורים הט"ו פי' דקמ"ל דאף המתארח אצל הנחתום אוכל, דלעיסת עצמו הוא חושש, והיינו דקאמר והן שראו אותו כו' דדוקא כשראו שהנחתום נותן לאחר לגבל עיסתו הפרטית בטהרה, דמסתמא גם הפריש, כ"מ בהגר"א, ואפשר דכל שלוקח לביתו ממקום שאופה לרבים, יש לחוש שאינו מפריש חלה, ורק כשמתחלה עושה לצרכו זכור הוא להפריש.

ולדעת הרמב"ם אפשר דאתא רק לאפוקי אם הבעה"ב קנה פתו מהנחתום, דבכה"ג סומך על הנחתום שהפריש חלה, וא"כ האורח צריך להפריש, ורק כשמתארח אצלו לעיסתו א"צ להפריש, מיהו הא דאר"י והן שראו כו' צ"ב, ואפשר דפרושי קא מפרש דלא שיאכל בעה"ב מעיסה זו דוקא קאמר, אלא שתהא זו עיסה של בעה"ב ולא שלקחה מהנחתום, וצ"ע.

שם חזקת בעה"ב בסוריא א"צ להפריש חלת דמאי אם יודע שרוב מכנסו משלו צריך להפריש חלת דמאי, רבב"ח בעי ולית הדא פליגא על ר' הושעיא אר"מ כאן בארץ כאן בחו"ל, נראה לפרש דבברייתא קתני ד"ז שא"צ לעשר החלה שהפריש בעה"ב מעיסתו בסוריא, אא"כ ידעינן שרוב תבואתו משלו, [ומדקאמר מכנסו משלו מוכח דבמעשר מיירי, וכ"פ הגר"א בזה], ואין חלת סוריא כחלת א"י, כיון שהחלה הניתנת לכהן חלה שני' היא, ואין בה קדושת חלה כ"כ כדתנן במתני' שם, ולא התירו בה דמאי, ופריך לר"ה

התנא לשנות רק חלת דמאי, משא"כ בתרו"מ שכבר שנה תרומה סתמא, ועי' להלן.

שם ר"ח בשם שמואל דמאי צריך חלה, נראה לפרש דכהן העושה עיסה מתרו"מ של דמאי חייב בחלה, ואע"פ שתרומה פטורה מן החלה, ואפי' מדומע כדתנן רפ"ג דחלה נדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה, מ"מ דמאי אינו בדין דמע וחייב בחלה.

שם א"ל רחב"ל נוטל הוא הוא דמיו מן השבט, פי' כיון דאמרת שאפי' ספק כמדומע לא חשבינן ליה, האם נוטל דמי התרו"מ מן השבט, א"ל דאה"נ דאמר שמואל שנוטל דמיו מן השבט, ור"מ בשר"י אמר שתקנו שלא יטול דמיו כדי שלא יבא ליטול דמים גם מודאי, ולכאור' במתני' מוכח מדקתני וצריך להרים, וכמו שהוכיחו האחרונים ז"ל מכאן דלא כהטור שכו' דתרו"מ של דמאי מוכרה לכהן, וצ"ל דהשוו מדותיהן בדמאי כודאי, וכאן נתבאר טעמא דאמור רבנן שלא ימכרם לכהן.

ואפשר לפרש דבחלת דמאי קאמר דנוטל דמיו מן השבט, ומייתי לה ליישב מ"ט לא קתני לה במתני' מפני שא"צ להרים חלת דמאי, כיון דליכא משום גזל השבט, אבל עכ"פ הא דאמר דמאי צריך חלה היינו תרו"מ של דמאי.

שם ר' יוחנן שאל לגמליאל זוגא נהיגין אתון מפקין חלה מן הדמאי א"ל לא כן אר"ש כו', נראה לפרש דגמליאל זוגא כהן הי', ושאלו ר"י אם הכהנים נוהגין להפריש חלה מתרו"מ של דמאי, והשיבו כיון דרוב ע"ה מעשרין הדין נותן שיפרישו חלה, [דר"י לא ישאל את גמליאל זוגא דאיהו בעא מיני' חלה פ"ד ה"ג, ובשאר דוכתי מוזכר ששואל לאמוראים מאוחרים יותר, וע"כ ששאלו רק מנהג הכהנים].

דטעמא מפני אימת קדשים יהא דינה כחלת א"י, ומשני דבחלת חו"ל אין אימת קדשים עליו, לפי שיודע שאין נוהגין בה קדושה כ"כ, ובזה נמי הא דפרכינן לעיל מחלפא שיטתי' דר"ה, דלכך לא הניח לרגב"ר להנהיג איסור דמאי, דא"כ יצטרכו הכהנים לחוש על חלתן, שאין אימת קדשים עליהם בחלת סוריא, ולקושטא דמילתא בידוע שרוב מכנסו משלו איכא גזירת דמאי בחלת סוריא.

הרמב"ם כנראה פי' דרגב"ר רצה לגזור דין חלת דמאי על הלוקח מן הנחתום בסוריא, ולא הניחו ר"ה, והאי בריתא דגזור על הנחתום מוקמינן לה בחו"ל, ולפי"ז משמע דבארץ הלוקח מן הנחתום פטור, וחלת חו"ל קילא ליה ונחשדו עלי', ועי' בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ו סק"ג.

בזה"י שמפרישין בא"י משהו לחלה, הדין נותן שיהא דינה כסוריא דאף הנחתום נאמן, ואמנם כן שהנאמן על תרו"ג נאמן על החלה, אלא שאין ע"ה יודעין לחלק ביניהם, ומ"מ במקום שקרוב להאמין יש להקל בחלה שהפרשתה פשוטה, וחמירא להו כתר"ו"ג.

יעו"י בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ו סק"ה מש"פ בירו' ע"פ הגהת הגר"א, ולפי גרסא דידן לא נתחדש כאן איסור בבעה"ב, וכדתנן סתמא דמאי פ"ז המזמן את חבריו שיאכלו אצלו ולא קתני תנאי בחלה, ורק בנחתום אפשר דצריך שיגבל אצל אחר, וצ"ע, מיהו בכמה דוכתי הזכיר מרן זללה"ה דרק בנחתום גזרו, ועיי"ש ס"ק י"ב בכ"ז.

ג. יר' ערלה פ"ב ה"א ר"י בעי ולמה לא תנינן חלת דמאי, בגין דתנינן חלה [כ"ה בשינויי נוסחאות] לא ניתני חלת דמאי, פי' דתני חלה וממילא שמעינן דלר"מ דמחמיר ה"ה חלת דמאי, והא דקאמר והתנינן תרו"מ של דמאי, יש לפרש דהא כבר תני דה"ה דמאי, וממילא מתפרש כן אף בחלה, ולא רצה

ומצאתי סמך לדבר שגמליאל זוגא הי' כהן בירו' פ' במה מדליקין ופרק בתרא דתרומות ששאל לר' יסא מהו להוסיף שמן חולין [על שמן שריפה] ולהדליק, א"ל לא תני ר"ה כו' א"ר אבהו לי שנה יב"ע בת כהן שהיתה עומדת ע"ש עם חשיכה וביתה נר ובתוכו שמן שריפה הר"ז מוספת לתוכו שמן של חולין ומדלקת, ויש לפרש דזו היתה שאלת גמליאל זוגא שהי' כהן ושאל נהי דאין מדליקין בשמן שריפה מהו להוסיף ולהדליק, ולא מיירי לענין ישראל המדליק.

שם אר"י בר"ב תניי ב"ד הוא שתהא חלתו בצפון צפוניו, פ"י כיון דבלא"ה אוכלה בקדושת תרומה א"צ הפרשה מיוחדת, וקבעו חכמים שתחול תרומה בעיסת הכהן שעשאה מתרו"מ של דמאי, שאם האמת שהיא חולין תחול חלה בצפון צפוניו של התרו"מ, והיינו דלא כגמליאל זוגא שאמר דצריך להפריש ודלא כשמואל דאמר דמאי צריך חלה, מיהו בדשמואל יתכן שבעיקר הדין קאמר, ואה"נ דאיכא תנאי ב"ד שתחול בצפון צפוניו, [וכע"ז] אשכחן תנאי ב"ד בדמאי פ"ה ה"ב עי"ש], מיהו שמעתי מאמור"ר שליט"א דהדבר מחודש לתקן תנאי ב"ד בכה"ג, דעדיף טפי שילמדו עיקר הדין שחייבת בחלה, ויפרישו.

שו"ר בר"ש חלה פ"ד מ"ו שהעתיק הירו' הזה, והניח בקו' מאי מספק"ל בחלת ע"ה אם צריך להפריש דמאי, מתני' היא בפ"ק דדמאי, ועי' בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ו ס"ק י"ב.

ד. **פ"ב מ"ד** הנחתומין לא חייבו כו' כל המשפיעין במדה גסה רשאין כו' דעת הר"ש והרא"ש וכ"כ תו' ב"מ נ"ו א' בחד תירוצא וכ"כ תו' הרא"ש והרשב"א והר"ן שם, [וכ"כ בדעת הרמב"ם פ"א מה' מעשר ה"א ב' מיהו עי"ש בפ"י ... ובפיה"מ שהעתיק הכ"מ, וצ"ע], וכ"נ דעת הגר"א בהגהות על הר"ש אות א', דשריותא דמתני'

דוקא במוכר לחבר שיודע שיעשר, אבל לע"ה אסור למכור דמאי משום לפני עור, [וכן הוכיח בשטמ"ק שם מפרש"י עי"ש שהק' מזה על תירוצ' בתרא בתו'], ולפ"ז ביאור הדברים דחכמים חייבו כל מוכר לעשר אע"פ שהלוקח חבר, והטעם משום דעלול לצאת מכשול אם יוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן, שמא ישכחו או יחשבו שמעושר, ועוד דכשהפירות שלו המצוה עלי' רמיא, ובזה הקלו על הנחתומין והסיטונות, [ולמ"ד מפני התינוקות חשבינן המוכר לעולם כמפסיד מפני שמפריש הרבה], אבל במוכר לע"ה שקרוב שיבא לידי מכשול, [דאף אם הוא מהמעשרים טבל, מ"מ הוא חשוד שלא לעשר דמאי], לא התירו.

ובחד תירוצא כתבו תו' ב"מ שם, דאף לע"ה מותר למכור, כי היכי דהתירו להאכיל עניים ואכסניא דמאי, ה"נ לא גזרו על הנחתומין והסיטונות איסור מכירת דמאי, דאין כאן איסור גמור אם יכשל הע"ה ויאכל, שהרי העני אוכל, [מיהו באיסור דרבנן הוא ודאי נכשל], ולכא' סתמות הדברים שאין הנחתום מדקדק אם הקונה חבר או ע"ה לתקן הככר שמוכר לו, וא"כ מתפרש שהתירו לו המכירה לכולם, ול"ד ללוקח מן השוק שאסור להחזיר דלא התירו אלא בסיטון.

מיהו נראה לסייע מאי דנקטו הראשונים ז"ל דדוקא לחבר מוכרין, חדא מהא דמבואר בירו' דנחתום שעושה בטומאה או מוכר במדה גסה, אינו מפריש חלה, וכבר העיר הגרע"א ז"ל בתוספותיו בפרקין דזהו חידוש דאפי' טבל ודאי התירו, שהרי אצל הנחתום נתחייבה, ועכ"פ לא יתכן להתיר למכור לע"ה טבל ודאי, ועוד מצינו בירו' פ"ב ה"א דבמקום אגרונימוס גדול שדחק עליו להיות מוכר בזול התירו לו למכור טבלים והלוקח יחוש לעצמו, ומדסתם בהני ש"מ דבעלמא נמי היתר מכירה לחבר נאמר, ועוד דכיון דאיסור מכירה אף לחבר נאמר, [כדחזינן בירו' רפ"ג, וכן במתני' פ"ג ... לענין לשלוח לחבירו

ולפ"ז נראה דיני דמתני' נקבעו בנחתום וסיטון המוכרין לחברים בלבד, ואם יבא ע"ה לקנות לא ימכור לו, אא"כ יעשר קודם על חשבון הלוקח, [אם הנחתום רק נאמן ולא חבר], ופעמים שיש לו מוכן ככרות מעושרין שמוכרין ביוקר לע"ה, אבל אין קבוע סדר מכירה לחבר ולע"ה, דאינו בדין שהחבר הלוקח יפסיד לקבל שאינו מתוקן במחיר שהע"ה מקבל מתוקן, אלא מיירי שהע"ה הלוקח הוא מאורע, ולא ימכור לו עד שיעשר, ומיושב בזה הא דחששו בירו' בחנוני לחינוקות, ולא קבעו שיעשר לחינוקות כמו לע"ה, דאין החנוני רגיל לעשר כלל, וכששולח לבן החבר נותן לו שאינו מעושר כמו לאביו, ולע"ה אינו מוכר כלל.

מיהו ליעשות שליח להביא לע"ה דמאי מן השוק מבואר במתני' סוף דשרי, ומסתברא דבטבל אסור, והרמב"ם שם בפיה"מ פי' בע"א ושם נקט דלחבר מותר למכור דמאי, וצ"ע, וכעת ראיתי שכ' אאמור"ר שליט"א דדעת הרמב"ם דמותרין למכור לכל אדם, וכתירוץ שני בתו', ותמך בשיטה זו, וגם כתב דאסור למכור עיסה הטבולה לחלה ודאי, וחלה דפ"ה לכו"ע בע"ה או חשוד, ובאמת הדברים מיושבים כך יותר, ויתכן דלתמודן פליג על הירו', ולתלמודן באמת מתפרש כן, מדהקלו בדמאי לעני ולנחתום [וע"ע ר"ש פ"ה סוף מ"ג משמע דהחלה דמאי אף כשעושה בטומאה].

ה. ירי' ה"ד תמן תנינן הלוקח מן הנחתום כו' כבר כתב הר"ש דאפשר לפרש מתני' דלק' בנחתום ע"ה, דכיון שאינו נאמן הלוקח מפריש, והא דנקט נחתום ולא סתם הלוקח כבר מן השוק, היינו משום דבתוספתא חלה פ"ק מבואר דרק נחתום חשוד על החלה, אבל הלוקח מבעה"ב א"צ להפריש חלת דמאי, הובאה בר"ש רפ"ה ולעיל סק"א ע"ש, [מיהו הר"ש לשיטתו בחלה פ"ד מ"ו דלא

דמאי, מבואר דהא דשרי ר"י בודאי היינו לחבר כדמייתי עלה ברייתא דלי שלח ר"י, ועוד], אם איתא דאף לע"ה התירו, א"כ נמצא שאין יתרון לחשש תקלה, דלא מסתבר שבסתמא יהא דינא שוה, ואם ההיתר לע"ה מן הראוי שלא נלמד איסור מכירה לחבר כלל, אבל לפי' הראשונים ז"ל ניחא, ועוד מדקתני סתמא בפ"ג מ"ג כל דבר שאין אדם רשאי למכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי ר"י מתיר בודאי ובלבד שיודיעו, ומילתי' דר"י בחבר דוקא, ש"מ דכולה מתני' בחבר, ועוד מדהחמירו כולי האי בנותן לפונדקית סוף"ג לחוש שמא תגזול ותאכיל דמאי, ואם איתא דלמוכר במדה גסה התירו כ"ש שיש להתיר למוסר לפונדקית שלא יחוש לעשר, ועוד דלהירו' לא התירו כלל לעניים לאכול דמאי, וכמשנ"ת על ס"א סק ... וא"כ ודאי יש לאסור חשש תקלה לע"ה וכל דברי התו' רק לתלמודן, ועוד ראי' מדהתירו לנחתום למכור עיסה טבולה למע"ש, אע"פ שהאוכל חייב מיתה לפמ"ש הר"ש מירו' פ"ד מ' ..., ובשלמא במוכר לחבר שפיר חילקו החיוב חציו על הנחתום וחציו על הלוקח, אבל למכור לע"ה מה ריוח יש בזה שהפריש תרו"מ ולא מע"ש, [ולדעת הרמב"ם שנשאר רק חיוב לאו ניחא], מיהו י"ל דהמע"ש קל יותר לע"ה להפריש כיון שאינו מפסיד כ"כ, ומ"מ אם מוכר רק לחבר ניחא טפי, ועוד דסתם נחתום חבר הוא כדי שלא יטמא את החלה, וכן מוקמינן בירו' מתני' בעושה בטרה, וא"כ בלא"ה המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לע"ה לח ויבש, ועוד מדאמרו בירו' שהחנוני אסור למכור דמאי מפני התינוקות, וכ"ש שיש לחוש לע"ה, דעלול יותר לאכול בלא מעשר, ואמנם יש לדחות דאין אנו אחראין לע"ה שהזהרנוהו, מ"מ בפשוטו ע"ה גרע, וע"ע לק' ס"ק י"ב מירו' סוף"ב דפטר את הנחתום ממע"ש אף בודאי טבל.

בתרו"מ, אבל במוכר במדה גסה דפטור מתרו"מ פטור מחלה, ואם ר"י מחייב העושה בטהרה אף במדה גסה ניחא טפי, דהיתר מדה גסה מבואר ומתני' מתפרשא בהיתר נחתומין, ואפשר דמסתברא פשיטא לי' דאי לא מפני הטהרה היו מקילין על הנחתומין יותר מעל המשפיעין במדה גסה, ואמנם בעושה בטומאה אף במדה דקה פטור.

ולכאוי נראה דאין חיוב החלה תלוי בחיוב התרו"מ, אלא מאותו טעם שפטור את המוכר במדה גסה מתרו"מ של דמאי, פטור את הנחתום אף מחלת ודאי וכדאשכחן בירו' ה"א שאף התירו למכור טבל בדוחק גדול, [והא דלא התירו לנחתום למכור טבל ודאי למעשרות, היינו משום דתבואה מצוי' בשוק שהיא דמאי, ואם אירע שיש לו ודאי אין לו להרויח, דמחיר הודאי פחות ממחיר השוק שהע"ה אומר שעישור], דאל"כ הדין נותן שאף המוכר במדה גסה יפריש חלה, דאף אם הסדר שחלה בין ראשון לשני, אכתי בדמאי אין הסדר מעכב, ושפיר מקדים את הודאי לדמאי.

ולפ"ז אף אם מוכר חולין מתוקנין פטור מן החלה במדה גסה או בעושה בטומאה, אבל מרן זללה"ה בס"ו סק"ב נסתפק בזה והכריע דאם מוכר חולין מתוקנין חייב להפריש אף חלה, ועיי"ש שהזכיר טעם הקדמת תרו"מ לחלה, אבל דחה דבדמאי י"ל דמותר להקדים, ונראה דעתו ז"ל, דלא הי' ראוי להתיר מכירת ודאי בשום ענין, וע"כ הא דהתירו הוא בגררת היתר תרו"מ של דמאי, אם מפני הסדר או כדי שלא יזלזלו בחומר תרו"מ של דמאי, וגם ידעו שצריך תיקון והתרו"מ והחלה מדכרי אהדדי לתקן, משא"כ בחלה גרידא, וצ"ע, ועי' מש"כ סוס"ק זה, וע"ע לק' ס"ק י"ב במוכר ממכנסו.

שם מפני הטהרות, פי' שהנחתום מכשיר את העיסה לקבל טומאה, וראוי להפריש התרו"מ והחלה בטהרה ולמסרה לכהן, ואע"פ

נחשד ע"ה על החלה לא מצי לאוקומה בע"ה, וכבר הק' כן מרן זללה"ה ע"ד הר"ש בס"ו סק [...], ואמנם הגר"א בשנו"א ובביאור הירו' מפרש דהירו' ברפ"ה מוקים לה בנחתום ע"ה, ולפ"ד לא מצינו היתר מכירת ודאי טבל כלל, וכדתנן פ"ה ... שאין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך, ור"ל דאין שום היתר מכירת טבל לא לנחתום ולא לסיטון, [מיהו עיין ירו' פ"ב ה"א הובא לעיל סק"ד], אבל לפי הירו' הכא התירו לנחתום העושה בטומאה או במדה גסה למכור ככר הטבול לחלה בודאי, והא דקתני כיצד הוא מעשר ע"כ בסדר המעשר אתיא לאשמועינן, אם החלה צריך להפריש ממנה תרו"מ ומע"ש, ואם מקדים תרו"מ לחלה.

וכתב הר"ש דהירו' משמע לי' דמתני' מיירי באותו נחתום דלעיל, ואף דלאו היינו אותו נחתום, מ"מ החילוק בין חבר לע"ה אין לשנותו סתמא דהול"ל הלוקח מן הנחתום בשוק וכיו"ב, ויש להוסיף דכיון דאף הלוקח מנחתום חבר צריך להפריש מע"ש, לא הו"ל למיסתם אם ד"ז מיירי דוקא בע"ה, ועדיין צ"ע, ועי' להלן כתבנו דמתני' דקתני חלה הכא דייקי לה.

שם ר"י אמר איתפלגון כו' מבואר בזה דהתירו לנחתום למכור עיסה הטבולה לחלה ודאי, בעושה בטומאה או במדה גסה, ולמש"פ הראשונים ז"ל דמוכר רק לחבר ניחא דמפני דוחקו התירו לו למכור טבל והלוקח יפריש, אבל לשון הירו' בסמוך שאין מוסרין ודאי לע"ה צ"ע לפ"ז, [וער"ש מש"פ בזה], מיהו בלא"ה אינו מובן שהרי בעשה בטומאה מוסר לו ודאי, וכן במוכר במדה גסה, ועמש"כ בזה להלן, והגר"א הגיה טהרות במקום ודאי.

ואפשר דמהא דהוזכרה חלה במתני' דייקי לה, דאם איתא דודאי אין שום היתר למכור, למה הוצרכה מתני' להזכיר חלה, והשתא מתפרש דחיוב חלה הוא רק כשחייב

שצריך להקדים תרו"מ חייבוהו גם בתרו"מ, א"נ כיון דבדמאי אם לא יפריש תחלה תרו"מ תפטר החלה מהפרשה, כדין חלת ע"ה, לכן מקדים להפריש תרו"מ, ואפשר דר"א לא ס"ל טעמא דתינוקות, וצ"ע.

בהגהות הגר"א על הר"ש נראה שבא לבאר קו' הירו' וז"ל ונראה דקושיתו כאן

כיון דתקינן על הלוקח, ל"ל דתקינן על המוכר כלל, דהא כל מתני' ע"כ בלוקח חבר מדקאמר כל המשפיעין כו', ולכאור' כונתו להוכיח דלא הקלו בנחתום למכור לע"ה מפני הדוחק, כיון דמשפיעין במדה גסה ודאי אסור למכור לע"ה, וראי' לזה מדאמר דטעמא דמדה דקה מפני התינוקות, וע"ה גרע מתינוקות, ורק בנחתום הי' מקום לדון שהקלו עליו יותר, וע"ז מיייתי דכולה מתני' בחד ענינא מיירי, וביאור קו' הירו' היא כיון דאשכחן דמטילין על הלוקח להפריש למה לא הקלו על הנחתום יותר, ואין הקו' סתירת המשניות אלא דאשכחן שמטילין על הלוקח [והו"מ למימר דלעולם אין מטילין על הלוקח, והתם בע"ה], וע"ז משני ר"י מפני הטהרות, דבאמת הי' ראוי להקל עליו לגמרי, אלא כדי שלא תטמא התרומה והחלה, ובדר"א כתב בבהגר"א דהתירו מפני התינוקות, וצ"ע מאי מהני לתינוקות הפרשת תרו"מ וחלה, ושמא לטעמא דהרמב"ם אזיל דאחר הפרשת תרו"מ וחלה ליכא חיוב מיתה, ולא חששו לתינוקות באיסור לאו, ועוד משני מפני שהמוכר משתכר, ור"ל דאין להטיל על הלוקח כ"כ במדה דקה שמשלם ביוקר, והטילו קצת על המוכר, והקלו במע"ש מפני שהוא נחתום, והפסד הלוקח אינו גדול, דמצוי להשתמש בשיעור המעות שמפריש כשעולה לרגל, משא"כ בנחתום שיצטרך להפריש מעות הרבה למע"ש.

ויותר נראה דההגהה נדפסה שלא במקומה, וקאי אהא דפריך וקשיא על דר"י אם בעושה בטהרה כו' דהקושיא דאף בעושה בטהרה למה לא יפריש הלוקח הכל, דהא

שהלוקח ג"כ מעשר, מ"מ כיון שהמכשול מצוי רמו על הנחתום להפריש כמו שבעלמא המוכר מעשר, ואפשר דמותר לחבר למכור לנאמן על המעשרות שאינו חבר, דיודע לזוהר שלא לגרום טומאה לחלה, ומ"מ יש לנו לחוש למכשול, אבל בעלמא לא נתחדש ע"י המוכר כלום, ושפיר מוכר לחבירו.

ומ"ישנא דר"י משמע דמפרש טעם האיסור מפני הטהרות, וזה מיושב יותר אם אף במדה גסה חייב להפריש, מיהו יש לדחות דאמר כן למה לא הקלו בנחתום יותר, ומסתברא דלר"י הכל תלוי בעושה בטהרה או בטומאה, וכן לר"א אין קולא בעושה בטומאה.

שם וקשיא על דר"י כו' צ"ע מאי קו', ואם הכונה בעיקר שריותא דנחתומין, א"כ הקושיא אף בעושה בטומאה, ואינו ענין לר"י, והו"ל לפרושי שריותא משום דפרהדרין חובטין אותן, ואם הקושיא מ"ט אינו מפריש מע"ש בטהרה, הו"ל לשנויי דמע"ש אע"פ שנטמא יש לו פדיון, ועי' להלן מש"פ הגר"א בזה.

ולפי הגרסא שלפנינו הי' אפשר לפרש דפריך למה הקלו בלא הפרשת מע"ש הרי עדין הטבל במיתה ומשני, בדין הי' שלא יפריש כלום כיון שבלא"ה אינו מוסר לע"ה, וא"כ הלוקח עתיד להפריש, ואין כאן חשש מכשול, ורק זהירות מפני הטהרה וזהו גם התירוץ לר' אלעזר, אלא דלא הקלו לגמרי על המוכר במדה דקה, שו"ר בר"ש כע"ז [שאפי' ודאי אין איסור כ"כ למכור לחבר], וצ"ע, ועבהגר"א.

יש לעי' אם טעמא דמדה דקה מפני התינוקות, א"כ מה הועיל הנחתום בהפרשת תרו"מ, הרי עדיין הככר טבל, דכ"ז שלא הופרש מע"ש הר"ז במיתה כדאמר לק' פ"ד ה' ... לענין מ"ע, ואפשר דרק משום חלה הצריכוהו להפריש, דהו"ל ודאי, וכיון

בחבר מיירי, ומשני שהוא נאמן על המעשרות וע"ה לענין טהרות, ובר"א משני מפני התינוקות כו' וכמשנ"ת, ושאר ההגהות באות ב' ג' ד' מתאימין לפי הגר"א בירו' דלא כהר"ש, ובאות ד' מפרש טעמא דתינוקות. - ועוד מובא מהגר"א דה"ג לתנאי ב"ד דסו"פ, וברידב"ז הביא דהיינו שינויא לקושיא דר"א, עי"ש.

בספר מרן זללה"ה ס"ו סק"ו כתב דשינויא דאין מוסרין ודאי לע"ה לפי הגר"א קאי רק אחלה, אלא שצריך להקדים תרו"מ, ולפמש"כ לעיל גם התרו"מ בכלל חיוב הפרשה בטהרה, דכיון שהוכשרה אצלו חייב להפריש מעשרותי' בטהרה, מיהו גרסת ודאי מיושבת לפ"ד ז"ל ויהא מכאן מקור דמפני סדר דהקדמה חייבוהו להפריש תרו"מ, וצ"ע.

ו. פ"ה מ"א הלוקח מן הנחתום כו' יש לעי' אי מיירי מתני' בחלת ודאי, א"כ צריך לברך על הפרשתה, וסדר המשנה לא משמע שמברך בינתים, ולכאז' משמע מזה שבכלל מתני' גם חלת דמאי, וכגון שהנחתום ע"ה ואומר שהפריש אלא שאינו נאמן, ומיושב בזה דמתני' דלק' דקתני מתיר בחלה משמע דבע"ה מיירי ואומר שהפריש, אבל קשה מאי פריך בירו' דחלה פטורה מן הדמאי, הא התם בחלת ודאי, אבל חלת ספק אפשר שחייבת בדמאי, כמו שחלת ודאי חייבת בתרומת ודאי, וצ"ע, ולשון הרמב"ם פ"ט מה' מעשר ה"ג ג"כ משמע דמיירי בחלת דמאי כמו המעשרות. [שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א ד"ל דמדדומע שמעינן לה, דחלת ספק לא גריעא ממדומע, דהתם נמי מדאז' ברובא בטיל, וקצת יש לדחות דאינו רשאי להפריש מספק ולפטור מחיוב תרו"מ, משא"כ כשכבר נתערב, ועוד דבמדומע איכא ודאי תרומה, מיהו י"ל דנילף מזה דמדומע של דמאי ג"כ פטור מדמאי].

בירו' בעי למה צריך להפריש על החלה תרו"מ הרי חלת ע"ה פטורה מן הדמאי, ומבואר מזה דאף כשמקדים להפריש תרו"מ א"צ להפריש על החלק שעתיד להפריש לחלה, וזה מיושב קצת לפמש"כ לעיל ס"א ס"ק ... דכיון שהנחתום פטור מן הדמאי לא חל חיוב הפרשה, אבל אם הנחתום כבר נתחייב אף אם מכר שלא כדין י"ל דראוי שהלוקח יתקן תחלה העיסה, ואף אם נימא דלאחר שיפריש החלה תהא פטורה מן הדמאי, מ"מ ראוי שיעשר קודם הפרשת חלה, ועי' להלן ד"ה ואם.

שם בירו' כלום אמרו ב"ש אלא דבר שהוא לאכילה, כ"ה גרסת הגר"א, פי' כיון דמתני' בעושה בטומאה מיירי או בע"ה א"כ החלה לשריפה אולא ומורו ב"ש דפטורה, ולפ"ז הא דאמרו בירו' פ"ק ה' ... דהלוקח עיסה מע"ה לר' הושעיא חלתה חייבת בדמאי, היינו דוקא בידוע שעשאה בטהרה דאל"כ נהי דאין בזה פטור חלה מ"מ כיון דע"ה עושה בטומאה הו"ל כלוקח החלה לשריפה, וקצת קשה כיון דכל העיסה ראוי' לאכילה, מ"ט לא חשבינן ל' כנמלך בחלק החלה לשרפה, וצ"ל דכיון דקודם הפרשה אינה ראוי' לאכילה לא חשיב כנמלך, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ו סק"ו עי"ש.

שם אלא במגבל עיסתו במי פירות, פי' דלא מקבלת טומאה, ובכה"ג לענין הפרשה דינו כעושה בטומאה, כיון שאין לחוש שתטמא אצל הלוקח, ודחי דריב"ח לטעמי' לא מצי לאוקמי מתני' במ"פ כיון דס"ל דלרבנן פטורה מן החלה, ונהר"ש כנראה פי' דכשעושה במ"פ לא חזינן שטרך לעשותה בטהרה משא"כ כשהולך אצל חבר לעשותה בטהרה, והשתא הדר ב' מאוקימתא דב"ש, דאף ב"ה לא פטרו אלא בעושה בטהרה, ובעושה במ"פ פליגי אי פטרי ב"ה, וכן הא דמייתי מר' יוחנן היינו גם לענין פטור חלת

ע"ה דלא פטרוה כשעושה בטומאה, וצ"ע דהא ר"י לאו משום נאמנות אתי עלה, וצ"ל דרק לענין הפרשת החלה לא מיייתין מנאמנותו, אבל בעינן שיעשה העיסה בטהרה, ול"מ כן לעיל שם, והר"ש לטעמי' בחלה פ"ד מ"ו ועמש"כ בזה לעיל סק"א, ועתו' יומא ח' ב' כשיטת הר"ש בביאור התו'.

שם אלא כר"י כו' אלא כר"א כו' לא נתפרש מה זה מיישב, ולמאי דמוקי כר"א איכא למימר דאכתי אתיא כב"ש כיון שהחלה נאכלת, [וכ"ה בהגר"א], אבל צ"ב מאי מייית בתר הכי דנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות הא בחבר קיימין וכיון דמוכר במדה גסה פטור מלעשר, ומאי מהניא נאמנותו כשמעיד שלא עישר.

ואם נימא דבכה"ג שהנחתום בודאי לא עישר לא פטרו עיסתו לכו"ע, ורק בלוקח עיסה מע"ה המעיד שעישר התבואה פטרו חלתו, וכדתנן חלת ע"ה, ולא מהני מה שלקח מהנחתום עיסה, כיון שהנחתום ה"א אסור לו לעשות עיסה, אלא ע"ד שהלוקח יפריש לפ"ז י"ל דמשני בין לר"י בין לר"א דחייבת החלה בהפרשה, והדר מוקי לה אף בע"ה, ופריך למה החלה חייבת בהפרשה, הרי היא חלת ע"ה, ואם נימא שעשאה בטהרה וכב"ש, אכתי אסורה באכילה דע"ה אינו נאמן, דאם הוא נאמן על הטהרות הרי הוא נאמן על המעשרות, ודחי דמיירי בעשאה בטהרה ואע"פ שהוא נאמן על הטהרות ואומר שהפריש אינו נאמן למכור ברבים, ורק במתארח אצלו אמרו שנאמן על המעשרות, ועוד משני דאמנם פטורה החלה מהפרשה כמו בסיפא, ולפ"ז תרי שינויי בתראי מוקמי מתני' בע"ה שאינו נאמן לומר שהפריש תרו"מ וחלה, וצ"ת, ועי' בספר מרן זללה"ה שם סק"ו.

ז. פ"ב מ"ד הנחתומין לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרו"מ וחלה, נראה דמעשר עני הנחתום קורא שם

דכיון שאין הפסד בדבר חייב למכור מתוקן, וז"פ, [וכ"ה בתו' הרא"ש והריטב"א יומא ח' ב'], ואפשר דמש"ה קתני כדי תרו"מ דזהו החלק שמפריש ונותן, אבל עיקר ההפרשה מעשר טפי ואי הוה קתני אלא תרו"מ וחלה ה"א מתפרש שאינן מפרישין בכל השנים אלא תרו"מ וחלה, [שו"ר בפ"י הר"י מ"צ שכ"כ לענין שקורא שם למע"ר ומפרש רק כדי תרו"מ], מיהו ביומא ח' ב' הגרסא אלא תרו"מ וחלה, ואפשר דלשון מפריש אינו כולל קריאת שם, ורק על החלק שמפריש מיירי.

ובפשוטו אינו קורא שם למע"ש כלל, וא"כ הפירות בחומר טבל לפמ"ש הר"ש מירו' פ"ד ה' ..., ומ"מ לא הטילו על הנחתום להפריש כדמפרש טעמא בגמ' שם, והא דחייבוהו בתרו"מ וחלה, י"ל כמ"ש בירו' מפני הטהרה, אבל מע"ש אף אם יטמא יש לו פדיון, א"נ כמ"ש בירו' תנאי ב"ד הוא לחלק החיובים על המוכר ועל הלוקח, ועוד דאצל הנחתום שמעשר הרבה חשיב המע"ש טפי הפסד, משא"כ בכל אדם שמצוי להשתמש בכסף זה ברגל, ובתו' הרא"ש יומא שם כתב בחד תירוץ דהנחתום מפריש מע"ש ואינו מחללו, וצ"ע דא"כ כל הלוקחין מן הנחתום צריכין לחשוש שהמע"ש בחלקם, ויחללו כערך כל הככר, ושמא פטורים לגמרי מספק, ולפ"ז א"צ למכור לחבר [ואמנם כ"נ שם דמפרש שאוכלין בלא הפרשה], אבל כבר כתב בתירוץ בתרא דאין זו הנהגה להפריש ולבטל האיסור, וע"כ דהתירו אף דאיכא עון מיתה עי"ש, ולפמ"ש הר"ש דמוכר לחבר ניחא בפשיטות טפי דלא הותר באכילה, אלא הטילו ההפרשה על הלוקח, ועריטב"א שם דמשמע כתירוץ קמא, ועכ"פ בר"ש ורא"ש במתני' שהצריכו למכור לחבר דוקא וכן בהגהות הגר"א אות א', וכן סתמות הרמב"ם בפ"ט ה"ו מתפרש דאינן מפרישין כלל, וכ"ה בפ"י הרא"ש בהדיא עי"ש, וכן לשון התוספתא ופטורין מן השני.

דמאי, ונחלקו תנאים אם הכל תלוי בחנוני אפי' מוכר בגסה, או תלוי במכירה דהשתא.

ובפשוטו נראה דהיתר המשפיעין במדה גסה מפני שריווחן מועט, ואם יצטרכו להפריש תרו"מ ומע"ש יהא להם הפסד, לפי שההפרשה מרובה והריוח מועט, שהם קונים הרבה ומוכרין בהפרש מועט ממה שקנו, שריווחן לפי הכמות, ונמצא שמפסידין בהפרשה יותר, משא"כ חנוני שריווחו מרובה וצריך להפריש רק לפי הכמות שמוכר, אבל הרמב"ם כתב שהם מוסיפין במדה, וצ"ע דהא קתני המדה שלשת קבין [וכן הין בירו'], וגם בכורות של נחתום הזכירו מדה גסה, ובפשוטו לפי מספר הוא מוכרן, וע"ע פ"ג מ"ב בירו', ומבהגר"א בירו' נראה כמש"כ.

הרמב"ם פי' משפיעין שמוסיפין על המדה, וניחא בזה לשון מדידה בגסה ובדקה, דאי קאי אגבאר הול"ל למכור וכמש"כ לק' סק"ט, ולפמש"כ מתפרש לשון משפיע על מדה מרובה, ולפי שלא הוזכרה מדה בעיקר התקנה אלא חנוני ומדה גסה, לכך נקטו לשון משפיעין לומר דרק במוכר בשפע דהיינו ג' קבין ודינר.

בב"מ נ"ו א' מייטנין פלוגתא דר"מ ורבנן אם התירו לבעה"ב למכור דמאי, והיינו בעה"ב שמוכר במדה גסה כדפרש"י שם, וזה מוכח בלשון הברייתא דקתני ובעה"ב בין כך ובין כך צריך לעשר, פי' בין בדקה בין בגסה, וכן רבנן אמרו אחד סיתון ואחד בעה"ב, דבתרוייהו מיירי בחד ענינא, ופרש"י טעמא דר"מ משום דסיטון ידעי דמאחרים זבין, אבל בעה"ב סבורין שמשלו הוא מוכר, וכיון דחבר הוא הר"ז מתוקן, ויש לעי' אמאי לא קאמר דבעה"ב צריך להודיע, ובפשוטו נראה דר"מ סבר שלא התירו אלא למי שאומנותו בכך דהפסדו מרובה, אבל בעה"ב שנזדמן לו ליקח מע"ה ולמכור, אע"פ שמוכר במדה גסה לא פטרוהו, וכ"מ בראב"ד שבשטמ"ק שם.

ולדעת הרמב"ם דטבל הטבול למע"ש בלאו, י"ל דהקלו מפני שאחר ההפרשה תו ליכא חומר מיתה, אבל כבר נתבאר לעיל סק"ד דאף בטבל ודאי מצינו שהקלו בחלה, ועוד, ואין קו' דהשתא נמי הקלו עליו והטילו ההפרשה על הלוקח שהוא חבר, ואף בע"ה יש תיקון בזה שיהא מוכן להפריש מע"ש לחוד, שאין לו הפסד גמור בדבר, משא"כ בתרו"מ וחלה, והכי משמע בירו' סוף פרקין דהתנאי כדי שיפרישו יפה, דמייתי עלה דיהון מדכין טבות.

ועמש"כ סק"ה בדברי ר"א דמחייב נחתום רק במוכר במדה דקה, ואם הטעם משום תינוקות מה הועיל בהפרשת תרו"מ וחלה, אם עדיין טבל במיתה.

שם בר"ש דתני עלה בתוספתא בד"א במוכר על פתח כו' [ע"י גרסת הירו'] פי' דהפרהדרין חובטין רק את הנחתום ולא את הפלטר, וא"כ אם מוכר לפלטר יכול למכור ביוקר שאין הפרהדרין מצויין לתפסו אלא כשיש לו חנות במקום אפיתו.

ויש ללמוד מכאן דפלטר אין לו שריותא דנחתומין, ואף אם מוכר במדה גסה אסור למכור ודאי טבל, ונפ"מ לענין חלה.

הרמב"ם בפ"ט מה' מעשר הי"ב פסק להא דבמוכר לפלטר חייב אף בשני, וצ"ע דהא בירו' מוקי לה כר"מ דלא התירו למכור דמאי אלא לסיטון, ואנן קיי"ל כרבנן, ואפשר לומר דרק ר"א מוקים לה כר"מ דלדידי' במדה גסה פטור אף הנחתום, אבל למאי דקיי"ל כר"י א"כ אף במוכר לפלטר דהו"ל מדה גסה איכא טעמא דמפני הטהרה, מיהו אכתי הו"ל למפטרי' משני כשמוכר במדה גסה, וצ"ל דלא חילקו בנחתומין בין דקה לגסה וכל שאין פרהדרין חובטין אותו דינו כחנוני, ודוחק, וצ"ע, ועי' לק' סק"ט בזה.

ת. **שם** החנונים כו' כל המשפיעין כו' נראה דבלשון זה קבעו חכמים בתקנת

דמייתי מדקתני מוכרי תבואה, ובבגה"א על ירו' נראה דהירו' מיייתי מכגון, והגר"א מוסיף דהו"מ לאתויי נמי ממוכרי תבואה, [כ"ה בכת"א] ועי' בסמוך מלשון הרמב"ן.

בתוי"ט הביא מדברי התוס' ב"מ מ"ח א' דסיטון מוכר לח, ומפרש דנקט מוכרי תבואה דהיינו יבש, וכ"ה בתו' הרא"ש שם, אבל הרמב"ן והרשב"א והר"ן שם כתבו דסיטון מוכר הכל, ולשון הרשב"א דסיטון הוא המוכר הגדול שמוכר לחנונים, וכ"מ בר"ש ורא"ש וכן הביא בתוי"ט מהרשב"ם והר"ן עי"ש, וכ"מ בתוספתא פ"ה הי"ג, ולכאור' מהא דאר"מ לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון מוכח כן, דלאו למוכר לח בלבד התירו וכדקתני בתוספתא הנ"ל, והא דקתני לק' פ"ה מ' ...גבי סיטון לשון סוג, עפ"ז דכלים מ"ג שפ"י שזה כלי שמחזיקין בו החטים והקמח, והא דקתני מוכרי תבואה במתני' מלבד סיטון פי' הרמב"ן שם דר"ל הסיטונות ובעלי בתים המוכרין תבואה, ולפמשנ"ל לאו היינו בעה"ב דאר"מ בברייתא בב"מ שם, דהני מוכרין בקביעות דהא לאו בתבואה שלהם מיירי וקתני מוכרי תבואה, ואפשר דהסיטונות שמוכרין לחנוני אין מוכרין אלא קמח.

נמצא פירושא דמתני' כגון הסיטונות שמוכרין לחנונים וידוע שכל ממכרם במדה גסה, וכן מוכרי תבואה שדרכן למכור בגסה, והם אינם הסיטונות שמוכרין יין ושמן וקמח וכל המינים במדה גסה אלא הם מוכרי תבואה בלבד לכל אדם, אלא שדרך תבואה לימכר במדה גסה, ולאפוקי קטנית כדקתני בתוספתא, ואיצטריך לאשמועינן דלא נימא סיטון דוקא התירו, מפני שמוכר לחנונים להרויח וע"כ מוכר בזול, וגם מוכר הרבה מינין.

ט. **שם** מ"ה רמ"א את שדרכו להמדר כו', הגרסא שלפנינו כגרסת הרמב"ם

שם אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה, יש לעי' הא בסיפא מפרש איזוהי מדה גסה, ואם איתא דאזלינן בתר מכירה דהשתא, א"כ אין לנו אלא למיזל בתר שיעורא דג' קבין ודינר, ועוד יש להבין מה נוסף בהא דמוכרי תבואה, דהא ע"כ מיירי בלוקח מע"ה ומוכר, וא"כ הו"ל כסיטון, ואין נראה דלר"מ ב"מ נ"ו א' מוכרי תבואה דינן כבעה"ב, דאין יתרון לסיטון אלא בזה שאומנותו בכך, והע"נ מוכרי תבואה, ונראה דזוהי משנה קדומה שביארה הכונה במשפיעין במדה גסה, וסיטונות היינו המוכרין לחנונים כל צרכיהם יין ושמן וחטים, ומוכרי תבואה אף לכל אדם מוכרין במדה גסה, דאין דרך לקנות תבואה בדקה, וסבר ר"מ דדוקא נקט הני דאית בהו תרתי שאומנותן בכך, ושהדברים האלו דרכן לימכר בגסה, לאפוקי מוכרי קטניות שדרכן בדקה כדקתני בתוספתא, ורבנן סברי דאזלינן רק בתר המדה, וכמשי"ת להלן בס"ד.

ואפשר דבחנוני וסיטון לכו"ע אזלינן בתר עיקר מכירתו, דאין דרכו של החנוני להזויל כשלוקחין במדה גסה, כיון שעיקר פרנסתו בחלוקת מדה דקה, וכן הסיטון אינו מוסיף במחיר לנטול במדה דקה, אלא שבדרך כלל אינו מוכר למי שרוצה מדה דקה, והיינו דקתני סתמא דבהני בכל ענין הדין כן, ורק בשאר מוכרין שמוכרין בין בדקה בין בגסה בהני משתנה המחיר לפי המדה.

בירו' מייטנין מדקתני כגון הסיטונות ומוכרי תבואה דמתני' דלא כר"מ דאמר לא התירו אלא לסיטון בלבד, והיינו מדקתני כגון, דלר"מ טפי הו"ל למיתני בלא תיבת כגון, דאז הוה מתמעט בעה"ב וכ"ה הלשון הוי אית חורנין ולא קאמר הוי דאפי' מוכרי תבואה שרי, ולפמש"כ ממוכרי תבואה אין רא' דבזה מודה ר"מ, ואדרבה נשנו מוכרי תבואה משום ר"מ דאמר בתוספתא דמוכרי תבואה דרכן במדה גסה וקטניות במדה דקה, וצ"ע בשנו"א

שמוכר במדה גסה, מיהו יתכן גם שיפריש בשעת המקח, ועי' לק' דמ"ד מפני התינוקות ס"ל שאין לסמוך שיפריש כשימכור לתינוקות.

ירי' ה"ד אר"י לא על הדא כו' היידן ר"מ כו' תוכן הסוגיא לבהגר"א דנחתום מוכר בחנותו במדה גסה, וכשמוכר בפלטר הוא מוכר בדקה, והו"ל אדם שדרכו למדוד בגסה ומדד בדקה, ומייתי דר"מ סבר דבכה"ג טפילה גסה לדקה וחשיב כמוכר בדקה וחייב, ואמנם כ"ה הגרסא במשניות שבירו' את שדרכו למדוד בדקה ומדדו בגסה טפילה דקה לגסה, דהיינו שמנהגו טפל למכירה דהשתא שהיא עיקר, וכן איפכא עי"ש במשנה, וכ"ה גרסת הר"ש והרא"ש, ולפנינו בגמ' הגרסא איפכא, אבל מדמסיים דפלטר מדה דקה וחנות מדה גסה טפילה היא גסה לדקה, משמע דמייתי דכיון דהנחתום מוכר עתה בדקה אע"פ שדרכו בגסה חייב.

ויש' לעי' אמאי תלי לה בדר"מ, אטו ס"ד דסיטון שהוא גם חנוני יפטר בחנותו, והכא נמי מה שמוכר בפלטר הדין נותן שחייב לכו"ע, ומאי מהני מה שיש לו חנות אצל תנורו, וצ"ל דמיירי בניכר שבא מחנותו באופן עראי ומכר ככרות בפלטר או סמוך לו, ואי לאו דבכה"ג טפילה חנות לפלטר לר"מ, הי' יכול לומר ללוקח את מנחתום קא זבנת ועליך להפריש.

ועוד יש לעי' דהא ר"א מוקים מתני' במדה דקה, ועלה קתני דבמוכר בפלטר חייב בכל, ומאי מייתי הכא ממוכר במדה גסה דפטור מן הכל, ודלמא המוכר בגסה אף אם מכר בפלטר פטור, וקצת משמע מזה דהירור' לא ס"ל טעמא דנחתומין משום דפרהדרין חובטין אותן, אלא דהו"ל קצת מדה גסה, וכיון דלאו מדה גסה ממש היא, חילקו ופטורוהו רק משני, ועי' קאמר דבמוכר בפלטר דהו"ל דקה לגמרי חייב אף בשני, ולרבנן דר"מ הדין נותן שישאר דינו כבחנותו, ואפשר

והתוספתא, ועי' להלן גר"ש וירי', בתוספתא [הובאה בר"ש] נראה דלא קאי על האדם המוכר אם דרכו למכור בגסה, אלא על המין הנמכר, והיינו דמסיים עלה אלו דברים הנמכרים בגסה מיני תבואה, וקטנית דרכן לימדד בדקה דברי ר"מ, וחכ"א [אף, כ"ה באור הגנוז], דברים שדרכן לימדד בדקה ומודדו בגסה משפיעות ומוכרן דמאי כו', וכ"ה לשון להמדד ואף אי גרסינן למוד או למדוד, מתפרש על המין, דעל האדם אין נופל לשון דרכו למדוד אלא למכור, וגם לשון דרכו אינו נאות, אלא הו"ל המשפיע במדה גסה שמכר במדה דקה, [ועסק"ח דלהרמב"ם שהחילוק בצורת המדידה נוחא], וכ"מ בפיה"מ דמפרש דברי ר"מ על המין שדרכו לימדד.

והנה בתוספתא קתני דיני' דר"מ כשהמוכר הזה מודד בין בדקה בין בגסה עי"ש דבין בדרכו בגסה בין בדרכו בדקה קתני ומודדו בין דקה בין גסה, ולפ"ז נראה דלא מיירי בסיטון וחנוני שהם מודדין בכל דבר כדרכן, זה בגסה וזה בדקה, אלא מיירי במוכרי תבואה וכיו"ב שהם מוכרין לכל אדם, אלא שתבואה דרך לקנותה במדה גסה וקטנית במדה דקה, וקאר"מ דאף אם בא לוקח שקונה במדה דקה תבואה אזלינן בתר עיקר מכירת תבואה ופטור, ובקטנית אזלינן בתר עיקר מכירתה וחייב, ורבנן סברי דאזלינן בתר מכירה דהשתא ואם מכר בגסה פטור, אבל חנוני שאירע שמכר בגסה לכו"ע חייב כיון שלא משתנה המחיר עי"ז, וכן בסיטון שמכר בדקה פטור, וכמש"כ לעיל דמש"ה נקטינהו ברישא דבכל ענין הדין כן, ונראה דהמוכר קטנית רק בגסה נמי פטור לכו"ע, אלא דלא מיירי בדבר שאינו מצוי, שהרי הדבר תלוי בקונים, ודרכן בדקה, והיינו דקתני לשון טפילה דבמוכר בין בדקה בין בגסה מיירי.

ולפ"ז לרבנן המוכר בין בדקה בין בגסה, צריך שיהיו לו שתי קופות אחת מתוקנת שמוכר ממנה במדה דקה, ואחת דמאי

כל הנמכר בחנות מעושר ולא יבא לידי מכשול, והיינו דאר"נ הנמכר בדקה כדקה דבתר חנות אזלינן.

ור' לא בשר"י סבר דאזלינן בתר המקח, וכל שבמקח זה המוכר משתכר יכול הלוקח להטיל המעשרות על המוכר, ואף אם חלק מהמקח בגסה וחלק בדקה, חייב המוכר לעשר את הדקה, כגון שמחיר סאה עשר פרוטות ומחיר רביע שלש פרוטות, דאם מכר לו הרביע הנותר בשלש פרוטות חייב המוכר להפריש, ועי' בסמוך.

והא דאר"ז חשבון שכר ביניהם יש לפרש דר"י בנו של ריב"ב היינו רבנן דאזלינן בתר מכירה דהשתא, ומפרש ר"ז דלרבנן אזלינן בתר השיעור ולא נחתנין לדקדק במחיר, אע"פ שטעם ההיתר הוא מפני שמוזיל, ורבנן מצו סברי טעמא דתינוקות, וקבעו דבתר שיעור מכירה דהשתא אזלינן, שלא ימכור סטון לתינוק, ורק מרי"ש מוכח כטעמא דר' לא, ולרי"ש אזלינן בתר המחיר ולא בתר המדה, דאם מכר סאה לפי מחיר של רביעין המוכר מפריש, ורביע לפי מחיר של סאה הלוקח מפריש.

ונמצא לפ"ז ד' מחלוקות בדבר, לר"מ אזלינן בתר המין הנמכר אם דרכו בגסה או בדקה, ולרבנן בתר מדת המכירה דהשתא, ולר"נ בתר החנות שנמכר בה, ולרי"ש בתר המחיר שמכר בו, ודברי ר"מ ורבנן לא נתבררו ע"פ הירו', ודברנו בזה ע"פ התוספתא.

מסקנת הירו' משמע כמ"ד מפני שהמוכר משתכר, דבהלכה ה' נקט האי טעמא, וכן בדר"ז משמע כן, וכ"ה ברמב"ם, מיהו לענין אם אזלינן בתר המחיר או בתר המדה בזה אפשר דקיי"ל כרבנן דאזלינן לפי המדה, דאע"פ שיסוד הדין נקבע מפני שמשתכר, מ"מ נקבע הדבר במדה בלבד, וזה נראה דעת הרמב"ם שלא חילק אלא במדה.

דמשמע לגמ' דבמוכר בפלטר בכל ענין חייב אף כשבחנותו מוכר בגסה, ונלא נתפרש היכי משמע, ושמא כיון דמחלק בין חנות לפלטר משמע שמכירתו שונה] ועלה קאמר דר"מ היא, ולפ"ז מתפרשא עיקר הברייתא דאין שריותא דפרהדרין אלא כשמוכר בחנותו ששם חובטין אותו, אבל כשמוכר בפלטר אינו ניכר להם כנחתום ואין חובטין אותו, וניחא פסק הרמב"ם שהעתיק הברייתא אף לרבנן, עמש"כ בזה לעיל סוסק"ז, ועי' בספר מרן זללה"ה ס"ו סק"ח.

ולכאז' ה' אפשר לפרש שהנחתום כשמוכר בפלטר הוא מוכר במדה גסה, וכיון דסתם מכירה במקום זה בדקה לא התירו לו למכור דמאי, והיינו דמיייתי מר"מ דאזלינן בתר דרך המכירה ולא בתר מכירה דהשתא, ותני ר"ח את שדרכו להמדד דהיינו המין הנמדד, וה"נ אזלינן בתר דרך המכירה בפלטר, ולרבנן כיון שמוכר עתה בגסה פטור, ובפרט אם כל מכירתו בגסה, ורק מקומו משתנה, ויש סמך לזה מהא דקתני או בחנות הסמוכה לפלטר, ומשמע שמוכר כדרך חנותו דהיינו בגסה, סמוך לפלטר שמוכר בדקה, דאל"כ מה יש להזכיר סמיכותו לפלטר, ומיושב בזה דלא אמרי' שנטפל העיקר למכירה דעכשיו, דאף אם אזלינן בתר השתא, מ"מ ענין הטפילות מיותר, דבאמת אינו טפל אלא דאין לנו ענין במכירתו בעלמא, ועדיין צ"ע.

י. שם בירו' חבריא בשם ר"י מפני התינוקות כו' תוכן הסוגיא דמ"ד מפני התינוקות סבר דהי' ראוי להתיר מכירת דמאי לחבר כשמודיעו, ורק מפני התינוקות גזרו על המוכר במדה דקה שיעשר, ולא רצו לסמוך שיעשר מה שמוכר לתינוקות לפי שעלול ליכשל בדבר, ומה"ט חנוני חייב לעשר הכל אף אם אירע שמכר במדה גסה דתיקנו על החנוני שיעשר ולא נחתו לשיעור מכירתו, כדי שיהא

יב. יר' ה"ה ארבע"ח תפתר באומר לו מכנסו, פי' משלי הן ואינן מעושרין ודאי, ואע"פ שאסור למכור טבל, מ"מ יכול להפריש בפני הלוקח ולקבוע המע"ש בחלק הלוקח או לחלל על מעותיו, ולפ"ז מבואר דאף בודאי טבל הקלו על המוכר בגסה, וכדהקלו לר"א בנחתום לענין חלה, אלא דכאן נראה שמעשר ומוכרו לו וכמש"כ, ומדקאמר אפי' תימא שלא מהכנסו משמע קצת דדין זה קיים, אלא דאף שלא מהכנסו משכח"ל נפ"מ בזה, מיהו י"ל דבלא תנאי ב"ד אינו יכול לחייבו שיהא המע"ש משל לוקח, ולדעת הגר"א לכולהו שינויי מיירי בטבל.

שם אר"י אפי' תימר שלא מהכנסו באומר בדעתו נתקן אעפ"כ א"ל תנאי ב"ד כו' פשטות הלשון שהמוכר אומר מרצונו בא נתקן הפירות אע"פ שהוא מוכר בגסה ופטור מלהפריש, אעפ"כ א"ל שיהא מע"ש משל לוקח, והדבר מחודש לומר שאין מניחין למוכר לתקן הכל מרצונו, ולהלן הוזכר טעם דיהוה מוכין טבאות, ואיכא למימר דה"ע סופו שימנע מהפרשה או ימעט בהפרשה אע"פ שעושה עתה מרצונו, דע"י שמתנדב להפריש מרצונו יתרגלו הלוקחות לבקש מתוקן, ויכבד הדבר על המוכר ולא יפריש כראוי, וכן אם הלוקח מתנדב להפריש בדקה לא שרינן ל' אלא במע"ש מה"ט, ואפשר דמיירי שרוצה להפריש קודם מכירה והלוקח ניחא ל' טפי לקבל דמאי והוא יתקן כרצונו, וע"ז אמרו שזכות ביד המוכר לתקן תחלה ושיהא המע"ש משל לוקח, וערמב"ם וראב"ד פי"א ה"ד ובספר מרן זללה"ה ס"ו ס"ק י"ג.

יג. פ"ג מ"ב הרוצה לחזום עלי ירק כו' מהא דקתני לה בגונא שמיקל ממשאו מבואר דמפקיר מדה גסה, וע"כ דנחית להשמיענו דאין כאן שריותא דמדה גסה, אבל ק"ק לומר דזהו עיקר חידושא דמתני', דענין מדה גסה רק נרמז במתני', ועוד דבתוספתא קתני דר"י אומר בודאי אסור ובדמאי מותר,

יא. **שם** במשנה רי"א סלי תאנים וס"ע וקש"י כ"ז שהוא מוכרן אכסרה פטור, בפשוטו משמע דסיבת הפטור היא מפני שמוכרן שלא בדקדוק, הרי הוא מוסיף על המדה ודינו כמדה גסה, כיון שהלוקח משתכר, וכ"מ ברמב"ם פי"א ה"ד שכ' אע"פ שמוכרן אכסרה חייב [וכ"ש אם מוכרן בדקדוק] ולטעמי' אזיל, שפי' דבכל מדה גסה הלוקח משתכר בזה שמוסיף על המדה, [ועי' בזה לעיל סק"ח] והא דנקט סלין וקופות מפני שאין דרך למכור אכסרה במדה דקה, [ומה"ט ניחא למ"ד מפני התינוקות].

ויותר נראה דאין עיקר ההיתר משום אכסרה, דפעמים שהמוכר מרויח פעמים הלוקח, וכדתנן מע"ש פ"ד מ"א אין פודין מע"ש אכסרה, אלא ר"י ה"ק דהנמכר לפי סלים וקופות חשיב ג"כ מדה גסה ולא אמרו שיעור קבין אלא בנמכר לפי קבין, אבל הנמכר לפי סלים אע"פ שבכל סל רק קביים וחצי, חשיב מדה גסה, דמדת סל גסה מקבין, והא דחשיבי הסלין המדה היינו דוקא כשמוכרן לפי סלים בלי מדה, אבל אם מוכרן בסלים במדה לפי קבין שבהן, אין זו מכירת סלים, והיינו דקתני כ"ז שהוא מוכרן אכסרה שהסל הוא המדה, ומיושב בזה דקתני כ"ז ולא בזמן, דלשון בזמן משמע שזהו המתיר, אבל לשון כ"ז מתפרש תנאי בהיתר הסלין, וזהו ביאור סדר מכירתן, וכ"מ בתוספתא דקתני שריותא דהני בלי להזכיר תנאי מכירת אכסרה, ומתפרש דר"י אמר דהני נמי כמדה גסה דמי, ותנא דמתני' מפרש דהינו כשהסל הוא המדה, ועי' לק' ס"ק י"ז.

ונחלקו הרמב"ם והראב"ד אי פליגי רבנן אר' יוסי, ועירו' פ"ג ה"ג דמייתי הא דר"י בענין הא דשרי ר"י לשלוח לחבירו דמאי במדה גסה, וקצת משמע מזה דהלכה כר"י כמו ששינינו שם במתני' כר"י לענין דמאי, ואי איכא מאן דפליג אר"י ר"מ הוא, ולא קיי"ל כותי', ועי' פי' הרא"ש שם.

ומשום מדה גסה אין להתיר אף לר' יוסי כדאמר בירוי' לפי שהזוכה זוכה בדקה, וגם הו"ל לפרושי כמה מפקיר, ועוד מדאיצטריך לאשמועינן דבודאי אסור משמע שיש חידוש בעיקר הדין.

ואפשר בדברך כלל העלים האלו שאינם עיקר הפרי (כגון עלי בצלים) יפסלו מאוכל אדם מפני שמתייבשין מהר, ואין דרך בנ"א ללקטן, ואף אם מלקטן סתמא לבהמה מלקטן, דלא חשיבי, ורק אגב הפרי מתאכלי, [וכ"מ בר"ש דלא חשיבי ואין דרך בנ"א להקפיד עליהם], והי' מקום לומר שלא קבעו הלכות במשליך קניבת ירק לאיבוד, דרחוק הוא שיאכלוהו בטבלו, דאף אם יודמן שילקטוהו לאכילה י"ל שילקטנו חבר או שהע"ה יעשר, והיינו דשרי ר"י בדמאי בכה"ג, בצירוף דמעשר ירק דרבנן, וגם אינו עיקר הפרי, ועוד דסתמא המלקטן עני, ואפשר דכשנמלך להשליך העלין חשיב כאגלאי מילתא שלא לקחן לאכילה, ולפ"ז נראה דרק בדרך התיר ר"י אבל מתוך ביתו אסור להשליך, וכ"נ עיקר.

ונראה דהמשנה קדומה ונחלקו ר"י ורבנן אם בודאי נאמרה או בדמאי, וכן במתני' דהמוצא פירות בדרך.

בירוי' איכא מאן דמוקי לה כר"מ דלרבנן הי' מותר להשליך במדה גסה, ואיכא מאן דמוקים לה ככו"ע, ותוכן הסוגיא דלר"מ כיון דהאי גברא אם הי' בא למכור אסור לו למכור דמאי אפי' במדה גסה, ה"נ אסור להשליך, ומאן דמוקים לה ככו"ע היינו מפני שמשליכן בזא"ז והו"ל מדה דקה, ואף אם ישליכן בב"א אכתיי הזוכה אינו זוכה בב"א, ולא חשיב כנותן לו בגסה כיון שמקבלן בדקה, ומה"ט אף לר"י שלא חל ההפקר עד שיזכה ונמצא שיש כאן מדה גסה שלו ומניחן לכל מי שירצה, מ"מ לא חשיב שנותן בגסה כיון שהלוקח זוכה בדקה.

והק' הרא"ש מאי מהני הכא שריותא דגסה, הרי לא התירו אלא למכור לחבר, וכאן אפשר שימצאם ע"ה, ונראה דכיון דהתנא נחית לאשמועינן דכאן ליכא שריותא דמדה גסה, וכמשנ"ת לעיל דמה"ט נקט לה בלהקל משאו, ע"כ מתפרש בגונא דשייכא שריותא דמדה גסה, [דלא משמע דאתא לאשמועינן דליכא שריותא דגסה לע"ה, דלא כאן המקום להשמיענו ד"ז, דאם הדין שאסור הר"ז כבר פשוט במשניות דלעיל], ויש לפרש דמיירי במקום דלא שכיחי ע"ה, וכמ"ש הגרע"א ז"ל, ואם הי' הדין דבגסה מותר להשליך דמאי, הי' המוצא מעשרן, דלכאוו' נראה דכאן לא שייך נדון דהמוצא פירות בדרך, דמיירי שמשליכן בדרך שמהשוק לבית, ולא בדרך מהשדות לעיר, וא"כ בידוע שכבר נתחייבו.

ואם נימא דהיתר גסה הוא אף לע"ה ניחא בפשיטות, ואין להקשות אכתיי הכא גרע שלא הודיע לע"ה שאינו מעושר, וכשמוכר לו בגסה מודיעו שיעשר, דלא סמכינן על הודעה לע"ה כלום, ואדרבה הכא ספק אם ימצאם ע"ה והתם מוכר לע"ה.

הרמב"ם בפ"א ה"ז פ' מתני' מחשש שימצאם ע"ה, ואם דעתו דלחבר מותר למכור ולשלוח דמאי כמשמעות לשונו בתחלת הפרק שם, ניחא דהכל רק משום חשש ע"ה, ולא האריך לבאר דאין כאן שריותא דגסה.

יד. **פ"ג מ"ג** המוצא פירות בדרך כו' בתוספתא קתני דר"י מתיר בדמאי, ונראה דהיינו דוקא בעודו בדרך, כדקתני ונמלך להצניע, ובפשוטו האי בדרך דקתני הכא היינו לומר שמצאן במקום דריסת רגלי אדם ובהמה, ואף כשאינו רוצה לזכות בהן מן הראוי שיגביהם ויניחם במקום המוצנע, אבל פשוט שנגמ"מ, ולא נחית תנא לנדון מוצא בדרך מן השדות לעיר, דתלוי אם רוב מכניסין לבתיהם דמתפרש הכא בשוק,

[ויש בנוסחאות כ"י בתוספתא המוצא פירות בדרך בשוק], מיהו ר"י שהי' שונה לשון זה ומוקים לה בודאי, מפרש לה בדרך דהוי ודאי טבל, שו"ר ברמב"ם פ"א ה"ט י' משמע דמוקים לה במוצא בדרך במקום שרוב מוליכין לשוק או במחצה על מחצה, ונראה דעתו ז"ל שאין ראוי לשנות שתי המשניות באותו לשון אם הכא הכונה בדרך שבעיר מהשוק, ולדינא אין נפ"מ ועי' להלן ד"ה יש להסתפק.

ומעמי' דר"י דשרי בדמאי יש לפרש מפני שהחזיר הפירות למצב שהיו בתחלה, ולא חשבינן ל' כגורם התקלה, ויש להוסיף דכ"ז שהוא בדרך אם נמלך להצניע חזינן ל' כנטל להצניע, דקרוב ה' שימלך, אבל משהכניסן לביתו הוחלטה זכייתו ואף לר"י אסור, וכמש"כ מדקתני ונמלך להצניע שכשנמלך עדיין היו צריכין הצנע, [שו"ר שאאמו"ר שליט"א כתב דאף במוצא פירות הטעם כמש"כ בחזו"ם עלי ירק, דכיון דאדם זה משליכן, מסתמא אינם ראויין כ"כ, ולא ס"ל לחלק כיון שהוא נטלם מהדרך, דאסתלקו מעשיו].

ויש לעי' בהא דקתני ואם מתחלה נטלן כו' אם זה רק בדמאי, וכשנטלו סילק התקלה לא שרינן ל' להחזיר אבל בודאי כיון דהפקר הוא אע"פ שלא זכה, או דאף בודאי שרי מפני שלא זכה בהן, ומסתמות המשנה משמע דרק בדמאי שרי, מדנקט לה בשריותא דדמאי, ואי בודאי נמי שרי פשיטא, מיהו בירו' מפרש מ"ש מהופך את הגלל דאע"פ שלא זכה חייב דהו"ל בעל התקלה, והכא לא חשבינן ל' בעל התקלה לאחרים, ומשני מפני שא"א לחייבו לעשר דבר שאינו שלו, ומשמע דאף בודאי פטור, דאל"כ ה"ז רק מקולא דדמאי, וראיתי בשנו"א הקצר שפי' לא יצניע כו' מפני שכשנטלו לאכילה נתחייב במעשרות, ואם מתחילה כו' מפני שהיו להאכיל לבהמה, ונראה דדקדק לשון נטלן לאכלן דהו"ל נטלן

לעצמו או זכה בהן, ופי' בדקדוק נקט התנא הכי דהא לא סגי בנטלן לעצמו שאם יטלם לבהמה וכיו"ב השנויים בפ"ק פטור, [והרמב"ם באמת דקדק מזה הלכה מחודשת כמ"ש בפ"א ה"י ודבריו ז"ל צ"ע, ובפיה"מ פי' כפשטה, ועמ"ש בזה מרן זללה"ה ס"ז סק"י], ולפ"ז בנטלן להצניען אפי' נתכוין לזכות בהן כיון שלא נתכוין לאכילה מותר להצניע, וזהו שכ' דהוי להאכיל לבהמה, ולפ"ז באמת דוקא בדמאי שרי, דבודאי ליכא שריותא דלבהמה, מיהו בפי' הארוך כתב שלא נתכוין לזכות, והכי משמע בירו' ובר"ש שהביאו וכן בפיה"מ, וא"כ מסתברא דבודאי נמי שרי, וצ"ע, ויתכן דבודאי מחייבין לי להגביה ולתקן כדי להסיר המכשול, וצ"ע אם מצינו שחייבו כן במקום שאינו בעל התקלה, ושמא כשמגביה ומסייע בתקלה סילק התקלה ועכשיו חוזר שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ט ס"ק כ"ג עי"ש.

ולכא"ו מבואר מדברי הגר"א דהלוקח לזרע ולבהמה מותר להשליך כיון שאצלו לא נתחייבו הפירות, ויש לדון בזה דנהי דלא גזרו עליו לעשר משום הנאה של כילוי, אבל משום תקלה לאחרים יש לחוש דסתם פירות לאכילה והמוצא יאכלם דמאי, ואפשר דרק בכה"ג דהמוצא בדרך מקילינן אם נטלן לבהמה ונמלך להצניע דפטור, דהא ר"י בכל ענין פטר ל', ובהא מודו רבנן כיון שמחזירין למצב הקודם ולא הוחלט חיובן, וגם בזה צ"ע, אלא שלשון נטלן לאכלן מסייע לזה, ואי מיירי בדליכא חשש שימצאם ע"ה, י"ל דל"ג בכה"ג, ואפשר דדקדק התנא לשנות לאכלן מפני שבזה אסור להצניע אפי' במקום דליכא חשש תקלה כלל, מיהו אם הולך לאיבוד ואין לו הנאה לא מצינו שאסרו כילוי בלא הנאה בדמאי.

ואפשר דלהכי קתני נטלן לאוכלן, לפרושי דמיירי שלא נמאסו בדרך ועומדין למאכל אדם, אבל אם נמאסו, לא מיבעיא אם

יכול לחזור בו, דמ"מ כיון שבחזרת הלוקח בטל מקח אין מקום לחייבו לעשר, ואע"פ שלענין אונסין כלוקח חשבינן ליה, מ"מ לענין מעשר כלא לקח דמי, ואם אמר המוכר שמחליט מקחו אע"פ שלא משך אחר אמירה זו קנה וחייב במעשר, דע"י החלטתו מתקיים המקח למפרע, ואם החליט רק בלבו יכול לחזור בו, אא"כ הוא יר"ש וחשיב להחלטתו כהוציא בפיו, וכיון שאינו חוזר בו מהחלטה בלבו, א"כ כבר הוחלט המקח.

ויש לעי' מ"ט לא קתני במתני' רבותא טפי דאע"פ שמשך, כ"ז שלא החליט מקחו א"צ לעשר, ואע"פ שאין המוכר יכול לחזור בו, ואפשר דכיון דיר"ש בגמ' בלבו חייב לעשר, וכדקתני בברייתא סתמא בכה"ג, לא ניחא ליה לתנא למיתני בכה"ג, משא"כ בגונא דמתני' דאף יר"ש א"צ לעשר אע"פ שהחליט מקחו בפיו, דמ"מ לא חל מידי, שור"ר בתוספתא פ"ד ה"א עי"ש.

ב"ב פ"ח א' ת"ר הלוקח ירק מן השוק ובירר והניח ובירר והניח אפי' כל היום כולו לא קנה ולא נתחייב במעשר, פי' שהוציא את המבוררין והניחן אצלו ע"מ לקנות, אבל לא מיירי בבירר והחזיר מפני שמצא יפה הימנו, דא"כ מאי רבותא דכל היום כולו, אדרבה כיון שחוזר מבירורו ומחזיר זוהי סיבה שלא יקנה, וכ"מ ברשב"ם שם בירר והניח ולא גמר לקנות, וזהו ג"כ לשון והניח ולא והחזיר, מיהו יש להסתפק אם דעתו לקנות כל מה שהניח או שעתיד לברור מתוכן היפה שבהן, ובפשוטו נראה מדקאמר אפי' כל היום כולו דמתכוין לקנות כל מה שהניח, ואע"פ שמוסיף לברור על הראשונים לא הוחלטה קנית הראשונים, עד שישלים ברירתו ויגמור בלבו לקנותן, וגמר בלבו לקנותו דקתני היינו את כל הירק שבירר.

שם גמר בלבו לקנותו קנה, פי' דכיון שבירר והניח הו"ל כלוקח כלי מן האומן וכבר

נפסלו מאוכל אדם, אלא אפי' ראויין לאדם אלא שמפני המאיסות סתמא אינם עומדין לאדם, מותר להצניען.

יש להסתפק המוצא פירות בדרך במקום שרוב מכניסין לבתייהן דעדיין לא הוקבעו למעשר אם מותר לו להשליכן, והיינו להסוברים דתו לא מיפטרי ע"י הפקר וכשיכנסו לבית יתחייבו ודאי, ובפשוטו נראה דאסור, [עכ"פ בדאיכא חשש ע"ה], ואפשר נמי דהכא גרע כיון שעתידין להתחייב בודאי, מיהו לר' יוסי דשרי בדמאי מסתברא דגם בזה שרי, ולפ"ז מתפרשא מתני' בכל מוצא בדרך.

טו. שם מ"ב הלוקח ירק מן השוק כו' שאינו מחוסר אלא מנין כו' מפני שלא משך, ג' אופנים יש במקח, משך והחליט המקח עם המוכר אלא שעדיין לא שילם, ולא מנה המוכר מספר האגודות שלקח, ואף במידי דלא קיץ כל שפסק לשלם לפי משקל כך וכך קנה, ובכה"ג קתני מתני' לא יחזיר עד שיעשר, דאע"פ שמדרך המוכרים לקבל החזרה, בכה"ג כאילו לא נשלם המקח, כיון שעדיין לא נשלם ענין התשלום ביניהם, מ"מ כיון שהאמת שבדין נשלם המקח, הו"ל כחזור הלוקח ומוכר לחנוני, והיינו דקתני שאינו מחוסר בעיקר המקח, אע"פ שהם מתייחסים לזה כלא נשלם מפני שלא עמדו למנין ותשלום, ועוד קמ"ל בהאי לישנא דמיירי בכה"ג שאינו מחוסר בעיקר המקח, וכאילו הוה קתני וכגון שאינו מחוסר אלא מנין.

והדין השני הוא, החליט המקח ולא משך, ומיירי בגונא שאף המוכר יכול לחזור בו, והדין השלישי הוא, משך ולא החליט המקח, דלקחו ע"מ לראות אם הוא יפה, ועדיין מסתכל אם יש טוען אחר יפה הימנו, ובאופן זה הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר.

ומסוגיא דב"ב פ"ח א' נראה דאף בכה"ג שמשך הלוקח, אלא שלא החליט מקחו ג"כ פטור מלעשר, ואע"פ שאין המוכר

הגביהו וכיון דקיצו דמי' אין המוכר יכול לחזור בו, ואילו הי' אומר הלוקח למוכר שהחליט קנייתו לא הי' יכול לחזור בו, וזהו יר"ש דהחלטתו בלבו כאילו אמר בפיו למוכר, ואז לא הי' יכול לחזור בו, והשתא נמי א"צ לקבוע קנין באמירתו, אלא מכיון שאינו חוזר בו נשאר הקנין בהגבתו דמעיקרא.

וקמ"ל תרתי, ברישא קמ"ל דאע"פ שדינו כנגמר המקח לגבי חזרת המוכר ולגבי אונסין, אפ"ה אם חוזר בו א"צ לעשר, [וד"ז לא שמענו ממתני' דדמאי דמיירי בלא משך], ובסיפא קמ"ל דיר"ש דלפנים משה"ד עבר אפ"ה נתחייב במעשר, והטעם מפני שהקנין כבר הוחלט אלא שיכול לבטלו בחזרתו, וכיון שאינו חוזר בו קנה ונתחייב במעשר, ומש"ה קתני דקנה וממילא נתחייב במעשר.

הרמב"ם פ"ה מה' מעשר ה"א וכן הרמב"ן, פ"י לשון נתחייב במעשר שהירק נתחייב במעשר ע"י המקח, שהמקח קובע למעשר, ולפי הגרסא שלפנינו הלוקח ירק מן השוק א"כ כבר נתחייב במעשר כשמוליך לשוק וכדתנן מכשירין פ"ב מ"י וברמב"ם פ"א ה"ט ובפ"י הרא"ש שם וכן במעשרות פ"א מ"ה וברמב"ם פ"ג ה"ב, ואפ"י אי לא גרסינן מן השוק לכאורה צריך לפרש דהנדון באיסור מכירת דמאי, ואם המוכר ע"ה א"כ אף שלא נתחייבו במכירה זו אסור למכור פירותיו למי שאינו נאמן על המעשרות משבאו לעזה"מ, כדתנן פ"ה דמעשרות מ' ..., וא"כ מאי קתני טעמא להחזירו א"א שכבר נתחייב במעשר, הרי בלא"ה א"א, וע"כ דהאי נתחייב היינו שנתחייב הלוקח שלא למכור דמאי, ולא שנתחייב הירק במעשרות.

ונראה דהרמב"ם מפרש לה בחבר הלוקח מחבר ירק שלא נתעשר, וכ"ז שלא נקבע למעשר מותר למכור לו, ואע"פ שע"י מקח זה נקבע לא חשיב המוכר כעובר איסור, ורק משנקבעו ביד הלוקח אינו יכול לחזור

ולמכור טבל שלא לצורך, ועדיין צ"ע בזה, ופשטות הגמ' כפרשב"ם דהוי דומיא דמתני' דדמאי, ונתחייב במעשר היינו שהלוקח נתחייב קודם חזרה זו במעשר הירק, ולגרסתנו מן השוק הדבר כמפורש בגמ', ובעיקר הדין אם מותר למכור טבל שיוקבע ע"י המכירה צ"ע, ולע"כ, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ז סוסק"ו בכ"ז ושם כתב דאף לחבר אסור למכור, ושם ס"ק כ"ג הביא כן מירו', ולע"כ, ושם תמה על הרמב"ם שהעתיק דינא דשמעתין שנאמר לענין למכור טבל לע"ה וכתבו לענין קביעות מקח, וכבר כתבנו דלשון נתחייב במעשר משמע לי' על הירק, שו"ר דהבירייתא נשנית בתוספתא דדמאי פ"ד ה"א ע"ש.

שם במשנה מותר להחזיר מפני שלא משך, מלשון זה יש לדקדק דאם נתן דמים ולא משך מותר להחזיר דנהי דקאי במי שפרע היינו שחייב לקנות, אבל עדיין אין הפירות שלו, וכ"מ בפיה"מ, וכ"כ הרדב"ז בדעת הרמב"ם פ"א ה"ח, אבל מרן זללה"ה בס"ז סק"ו וס"ק כ"ג נקט בדעת הרמב"ם דבנתן דמים אסור להחזיר, והיינו מזה שהרמב"ם העתיק סוגיא דב"ב לענין קביעות דמקח ברפ"ה, ושם כתב דדמים קובעין, אבל כבר נתבאר דהרמב"ם אינו מפרש סוגיא דהתם לענין איסור חזרה אלא לענין קביעות מקח, והא דאמרו בירו' דדמים כמקח פ"י שם הטעם מפני שבאכילתו כבר נחלט המקח, ולכן ע"כ יש לאסור עראי מנתנית דמים, כ"כ הגרע"א ז"ל על הרמב"ם, [וצ"ע דהא כשמכניס לפיו איכא נמי משיכה והגבהה ולפי' הגר"א מיירי בדמים שמניח בשביל האבידה, וע"י במעשרות ס' ... ס"ק ... כתבנו דלפ"ז דמים אינן קובעין בעלמא], ולפ"ז אין להשוות הנדון אם הדמים כמקח לענין איסור חזרה לאיסור עראי בקביעות מקח, ומה שצייד מרן זללה"ה שם דמי שפרע לא גרע מעומד בדיבורו דיר"ש, לפמשנ"ת לעיל היר"ש קנה קנין גמור אלא

שיכול לחזור בו, וכ"ז שלא חזר נשאר עיקר המקח, ולא משום דיבורו לחוד.

טז. **שם** במשנה שאינו מחוסר אלא מנין, בירו' [לפי' הגר"א] איכא פלוגתא אם מעשר משל מוכר שלא ברשות, שאם נוטל מהירק מלמעלה אחד ממאה לא קפיד מוכר לפי שאינו מחסרו ממון דעדיין נמכרת האגודה באותו מחיר, ורק כשמחסרו ממנין האגודות אז הוא מחסרו ממון, והק' מרן זללה"ה דע"כ החזרה בריצוי הבעלים וא"כ אין לחוש לגזל, ובפשוטו אינו מספר לו שנטל מלמעלה מעט אלא מחזירו בחזקת שלם כמעיקרא, [והר"ש פי' להאי מ"ד דנוטל מהעלין דלא חשיבי, וצ"ע באיזה עלין מועיל לעשר מהעלה על הפרי, ואפשר דמיירי שהכל רק עלין], ואיכא מ"ד דנותן לו דמי אחת מהן ומעשר, והא דקתני שאינו מחוסר אלא מנין, זהו ביאור לטעמא דאסור להחזיר עד שיעשר, לפי שכבר נשלם המקח ואינו מחוסר אלא למנות האגודות ולשלם, וכבר נתבאר לעיל ס"ק ט"ו דר"ל אע"פ שדרך המוכרין לקבל ממנו כשמחזיר כ"ז שלא שילם, מ"מ האמת שכבר נשלם המקח והרי הוא כחזור ומוכר לו, וקמ"ל נמי דמיירי בכה"ג דקין דמי' וכבר זכה במשיכתו.

והנה אף למ"ד דמעשר משל מוכר מודה דאיכא גוני שאינו יכול לעשר משל מוכר כגון שלקח פירות דמקפיד על נטילת חלק מהם אלא דמפרש לישנא דמתני' דקמ"ל שריותא בירק לעשר משל מוכר לפי שאינו מחסרו, וברייטא דמייטנין ב"ב פ"ח א' דקתני בהדיא לעשרו א"א מפני שמפחיתן בדמים, מיירי בכה"ג שיש הפסד ע"י הפרשתו, מיהו מפשטא דתלמודן יש ללמוד דאסור להפריש משל מוכר, דכל אחד ממאה מפחית בדמים הוא, וצריך ליקח ממנו אחד ולתקן משלו.

ובפשוטו נראה דהמע"ש מחלל על המעות שברשותו, [ול"ד להא דנותן מע"ש

של דמאי לע"ה כמש"כ לק'], חדא משום דאסור למכור מעשר שני כדתנן מע"ש פ"א מ"א, ועוד דאף שמוסרין מע"ש לע"ה בדמאי, הכא חמיר טפי דיש לחוש שיחזור וימכרנו כשמוכר הכל בחזקת מתוקן, ול"ד למוסר לבעה"ב מע"ש לאכלו בירושלים [וע"ע לדעת הרמב"ם פ' ... ה' ... שצריך לאכול כנגד מה שנתן לע"ה וא"כ אינו מרויח בזה], ועוד דאינו יכול לחייב את המוכר ליקח ממנו המע"ש, כיון שיכול לתקנו משלו, מיהו י"ל דכיון שמוכרו בחזקת מתוקן א"כ לדידי' לאו מע"ש הוא, אא"כ אימת קדשים עליו, ולפ"ז מתפרש נותן לו דמי מעשר אתרו"מ לחוד, וכן מתפרש בירו' נותן לו דמי אחת מהן ומתקן, ולא הזכיר ענין המע"ש, ואפשר דצ"ל אחת מק', דבלשון אחת מהן אינו מבואר כמה, וצ"ע בתו' ב"ב שם שהזכירו דמפחיתו במע"ש עי"ש, ונראה דכונתם רק לבאר החילוק בין מע"ש ותרומ' למע"ר ומ"ע, אבל באמת מחללו על מעותיו, ואינו נותנו למוכר.

ירי' ה"ב לא ר"ז כשר כ"כ, הגר"א הגיה צריך כ"כ, וכונתו דכיון שר"ז מחמיר ע"ע א"כ הוא כשר כ"כ, אלא שאינו מחויב מן הדין, מיהו מדקאמר לא ר"ז, ל"מ כן, דהול"ל לא מפני שצריך ומה לו להזכיר שמו, אלא הכונה שאינו מדקדק כ"כ בשאר מילי, אלא דכאן בקל יכול להמנע, ומקיים המדת חסידות שלא ליטול.

שם עושה אותן ציבור לפניו, פי' כיון שהמוכר יודע שלקח אחד ממאה כדי לעשר, אם יודע בעצמו שלא עישר, ישמע לו למכרו בפ"ע, וגם ישיביו מקחו בפני אחרים בכך שזה מעושר, וקמ"ל שצריך הלוקח להעמידו באופן שיהא ניכר, ולא חיישינן שהמוכר יערבם במתכוין, אבל לא סגי בזה שיאמר כן למוכר, דלא טרח להפרידן ולמכרן בפ"ע, - בתוספתא קתני שמא יבא אחד ויטול ונמצא מעשר מן המתוקן על שאינו מתוקן.

שלו על של ע"ה, אלא קודם שלוקח מעשר משל ע"ה על של ע"ה, וה"ה שמחלל על מעותיו של המוכר, ולא חיישין שיתנם בתורת חולין, ולא התירו אלא בשיעור שהוא לוקח עתה, ואע"פ שהמוכר מרשה לו לעשר כל פירותיו, כפי השיעור שהוציא לו, מ"מ לא התירו חשש תקלה אלא כפי הצריך לו למקחו, והיינו דקתני שלא יפריש אלא עד כמה שהוא לוקח, מיהו אם יכול לא יקח ממנו מיד מטבעות כאותן שחילל עליהם, דכיון דידעינן שיש בידו עתה מעות מע"ש חיישין שלא ליטול ממנו, ואפשר דהחילוק בין חוב למלוה דאם מקבל פרעון ולא ירצה ליטול כעת יכול להיות שלא יחזיר לו, משא"כ כשע"ה רוצה ללוות מהחבר, בידו לומר לו שאינו רוצה עתה, עד שיהא אפשר לתלות שהניח המעות בביתו, א"נ כשהע"ה משלם החוב יש לתלות שכבר הביא מעות אלו מתחלה מתוך ביתו כדי לשלם, וצ"ע בכ"ז.

והיינו דפריך בשמעתין למה לא נתיר לו לעשר על של מוכר ממ"נ, דהמוכר יסכים כיון שטוען שהם מעושרין, [או אפי' שלא מרצונו יהא מותר לעשר ולהחזיר לו], ומשני דלא התירו אלא כשמעשר קודם שלוקח, אבל לקבוע מעשרותיו בשל ע"ה אחר שלקח ובא להחזיר אסור, מפני שעושה תקלה לאחרים דהע"ה מחזיקן כמתוקנים, וצריך ליקח התרו"מ וליתנו לכהן.

ונראה דהכא גרע מהא דתנן פ"א מ"ב דנותן מע"ש של דמאי לע"ה, דהתם נותן מע"ש שלו ואין הע"ה מזלזל בזה, אבל כשמעשר פירות שהע"ה מכרן בחזקת מתוקנים, יש לחוש שימכרם, כיון שהוא חשוד למכור טבל, למה לא ימכור תרו"מ ומע"ש.

שם עד כדון באותו מין אפי' מין אחר, פי' בניחותא כמ"ש בשנו"א, וקמ"ל דלא תימא דוקא טוען אחר יפה הימנו דמתפרש מאותו מין, אבל אם נמלך לקנות מין אחר

שם ויקבע אותן תוך פירותיו ולא כן תני קובע אדם מעשרותיו של חבירו לתוך פירותיו ואפי' עושה תקלה לבאים אחריו, אר"ח תיקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר, הגר"א פי' דבעי למה לא יעשרן על פירות שבביתו, כדאשכחן שהתירו לק' פ"ז ה"א להפריש על מה שמכר, ומשני דלא התירו שלא מן המוקף אלא בצורך שמכר, אבל הכא לא, והתם נמי קתני רץ אחריו ואם לא השיגו מפריש מכאן על שלו, ולפי פי' זה לא שייך תקלה לאחרים התם, והנדרון רק משום מוקף, ואמנם כן בהגהות הגר"א מחק תיבות דואפי' עושה תקלה כו' מיהו צ"ע היכי משמע הכא שא"י להפריש על מה שיש לו בבית, דילמא אם יש לו מאותו מין ומאותו בעה"ב יכול להפריש, אבל סתמא דמילתא אין לו ירק כזה מאותו בעה"ב, ושלא תיקנו בביתו, ולכן קתני דלוקח ממנו כשיעור המעשר, ועוד דמה ריוח יש לו כשמפריש על שלו טפי ממה שלוקח עתה כשיעור המעשר.

אבל בפ"מ כתב דהכונה לתוספתא דמע"ש פ"ד ה"ט וז"ל מפרישין תרומת מעשר על פירות ע"ה אע"פ שעושה תקלה לבאין אחריו, כיצד הוציא פירות מתוך ביתו וא"ל הפרש על אלו, לא הפריש אלא עד מקום שהוא לוקח, מחללין מע"ש על מעות ע"ה אע"פ שעושה תקלה לבאין אחריו כיצד הוציא מעות מתוך ביתו וא"ל חלל על אלו, לא חלל אלא עד מקום שהוא לוקח, ופורט לו דינר לאלתר אם מחמת החוב מותר ואם מחמת מלוה אסור עד שילך לתוך ביתו ויחזור, ע"כ בתוספתא, וערמב"ם וראב"ד פ"ח ממע"ש הי"ג.

ונראה פירושה דהע"ה אומר לחבר שפירותיו מתוקנין, ונותן לו רשות לעשר מהפירות הנשארים בידו, על מה שהוא לוקח, כדי שלא יפסיד הלוקח בזה שחזור ומעשר דמאי, ויש בזה תקלה לבאין אחריו, כי הע"ה יחזור וימכרם בתורת חולין, [דגם לא יועיל שיעשרום דמאי], ואפ"ה שרי, דאינו מעשר

לא יעשרו כלל, ולכן קבעו גדר בדבר דומיא דמכירה, וזהו מפני גידורו שלא יכלו לאסור הכל, ומה"ט לא קתני במתני' הדין בגסה ודקה אלא בדומיא דמכירה.

ובפשוטו לר"מ כל שולח אסור, דזה שהוא סיטון אין בו להועיל לענין שילוחו ונתינתו, אף אם נימא דסיטון בדקה ג"כ פטור, דלגבי שילוח הרי הוא כבעה"ב השולח דורון, ואין לנו ענין באומנותו, ויש לעי' למה הזכירו חכמים מתנה בשריותא דבעה"ב, דלכאור' היינו שולח וק"ו מיני', ובדוחק י"ל דלאשמועינן דבדקה אסור אף כשנותן בפניו ומודיעו, ואם נימא דמוכר ונותן סתם יש בזה קצת חידוש דא"צ להודיעו אף בנותן בפניו במדה גסה, ואפשר דבשולח דורון צריך יותר למתנה חשובה מהנותן בפניו, וס"ד דהתירו רק במשלח בגסה, וקמ"ל דה"ה בנותן.

בירו' אמרי' דר"י מתיר בדמאי בגסה ואוסר בדקה, וא"כ מתני' ר"י היא, ואפשר דלאו לאפוקי רבנן אתא אלא לומר דמחמיר בדמאי טפי מבודאי, וכן משמע הלשון שם דמתני' ככו"ע, וצ"ע ברא"ש שפי' דר"י לטעמי' דאמר בסופ"ב כ"ז שהוא מוכרן אכסרה פטור, ופי' כן לשון הירו' שאמרו דו מתני' רי"א כו', אבל לא נתפרש מה תלוי זב"ז, וגם סתמא דמתני' ככו"ע, וכברייא דב"מ שם, - ובכונת הירו' אפשר לומר דאשמועינן דאף בשולח סלי תאנים פטור, דאע"פ שאין יתרון דאכסרה בנותן מתנה, אפ"ה פטור, כיון דכל היתר גסה בשולח אינו אלא אגב שריותא דמוכר, מיהו לפמ"ש"פ לעיל ס"ק י"א דסלי תאנים וענבים ג"כ ההיתר משום מדה גסה, א"כ פשיטא שהם בכלל ההיתר אליבא דר"י.

לדעת תו' ב"מ שם בתירוק בתרא דסיטון מוכר אף לע"ה דמאי, יש לעי' למה התירו לשלוח לו דמאי, דהא אין בזה שריותא דכדי חייו דסיטון, ודיני' דר"י דמתיר בודאי

חשיב כמחזיר, דודאי לא הי' דעתו מעיקרא על מין אחר, קמ"ל דנהי דכנמלך דמי, מ"מ כיון שלא משך פטור.

תניא בתוספתא פ"ה הי"ג הלוקח מן הסיטון ונמלך להחזיר יחזיר [כ"ה גרסת הגר"א] בד"א בשל דמאי אבל בשל ודאי הר"ז אסור, לקח הימנו באיסר ירק באיסר גלוסקין באיסר רימונים ונמלך להחזיר לא יחזיר עד שהוא מתקנן בשל דמאי ואצ"ל בשל ודאי, ויש לעי' ה"ד אם מחזיר במדה דקה מ"ט שרי, ואם במדה גסה מ"ש נמלך להחזיר ה"ה אם בא למכור בתחלה, ולכאור' טעמא דסיפא דלא יחזיר הוא משום דחשיב מדה דקה, וקמ"ל דאף אם בסך הכל קנה שיעור מרובה, מ"מ אזלינן בתר כל מין וחשיב מדה דקה, [צ"ע לימון המוזכר בפ' ... הט"ו כמה שיעורו, דאם שיעורו ג' איסרין נמצא שבלח דינר שיעורו מרובה משיעור דמים דיבש להאי תנא], ולפ"ז צ"ב מאי קמ"ל ברישא, ואם נימא דאף לר"מ דלא התירו אלא לסיטון שרי הכא, ניחא, ואפשר דאיצטרך למ"ד דאזלינן בתר מקום המכירה, וקמ"ל דבכה"ג חשבינן לי' כסיטון ולא כבעה"ב, דסו"ס הכל מעיסקת הסיטון חשיב.

יז. פ"ג מ"ג כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי, בב"מ נ"ו א' תניא וחכ"א אחד הסיטון ואחד בעה"ב מוכר, ושולח לחבירו ונותן לו במתנה ואינו חושש, ויש ללמוד מזה דאף נתינה במתנה בפניו אסור בדקה, דהא שריותא דמוכר בגסה דוקא, ודכוותה שולח ונותן, וכבר כתב הרא"ש דטעמא דהלוקח משתכר [ותינוקת] ליכא בשולח ונותן, דאין לחוס על השולח כמו על הסיטון, שאם יצטרך לעשר לא ירויח, מ"מ לא פלוג רבנן והתירו הכל בגסה, ואפשר הטעם מפני שכבר הורגלו דמדה גסה על הלוקח לעשר, וממילא גם המקבל יזכור הדבר, ואולי זהו מה שאמרו בירו' מפני גידורו התירו דמאי בגסה, א"נ כיון דשליחת פירות לכל מסורה, אם יאסרו הכל

ומרן זללה"ה בס"ו סק"י נקט כפשטות הירו' דסגי בטעם זה להתיר לשלוח טבל, ולמד מזה דה"ה אם יודע שחבירו יעשר, אע"פ שמודיעו שהוא מעושר, דג"ז חשיב צורך שלא להפסיד המעשר ב"פ, וכגון שהשולח אינו נאמן על המעשרות דהמקבל צריך לחזור ולעשר.

ולכאוי לפ"ז ה"ה בדמאי שרי, דבפשטו רבנן דר"י פליגי עלי' וסברי דההלכה נאמרה בדמאי וכ"ש בודאי, ואם מותר למכור ודאי לצורך כ"ש דמאי, ואפשר דאף ר"י מודה דלצורך מותר אף בדמאי, וכ"נ דעת מרן זללה"ה שם דאף בדמאי שרי.

בירוי פ"א ה"ג אמרו, דר"י שלח לר"ז מסאנא דתאנים דלא מתקנן, ויש לשאול איך שלח ר"י דבר שאינו מתוקן, ואפשר דר"י שלח מדה גסה, דמסאנא פ"ה הפ"מ כלכלה ובמעשרות פ"ב ה"א אמרו דסתם כלכלה ד' קבין וקטנה ג' קבין, וכיון דשלח לו מדה גסה ה"י פטור מלעשר אלא שלא הודיע שאינו מעושרין, וסמך ע"ז שר"ז לא יאכל כ"ז שלא הודיעוהו שהוא מעושר, ור"ז סבר מדלא הודיע כלום חזקה עישר, [וע"כ דמאי הוי דאל"כ ה"י צריך להודיעו שיתקן ודאי, ומשמע נמי דר"י הוי נאמן אר"ז, דכששאלו אם ה"י מתוקן סמך עליו באמירתו, ומעיקרא נמי סמך עליו], ויש ללמוד מזה דמדת חסידות הוא לתקן אף במדה גסה, ולכך ה"י פשוט לו לר"ז דר"י עישר, ור"י חשב דכששולח לר"ז אין חשש תקלה כלל, ואפי' מדת חסידות ליכא.

ובפשטו נראה דהשולח במדה גסה א"צ להודיע שהוא דמאי, דכיון דשרי ואינו מודיע שהוא מתוקן, הרי המקבל צריך לתקן, [ולכן ר"י לא ה"י צריך להודיע לר"ז], והכי משמע בתוספתא פ"ג ה"ט דרך כשדרכו להשפיע מתוקן צריך להודיע, ואם ידוע שאינו מוכר משלו סתמא דמאי הוא וא"צ להודיע, ע"י"ש.

ובלבד שיודיעו ע"כ בחבר דוקא מיירי, וכ"ה בהדיא בתוספתא, ואם היינו מפרשים לשון לחבירו על כונת חבר בין במתני' ובין בברייתא שם הוה ניהא, אבל בפשוטו אין זה דיוק, דהא דנקט לחבירו היינו מפני שאין נאות לשנות לשלוח סתם, [והרמב"ם בפ"ו כ' דאסור לשלוח טבל אפי' לחבר ובפי"א התיר לכל אדם לשלוח לחבר, ולסיטון התיר למכור ולשלוח ולא התנה דוקא לחבר, ויתכן שפי' הנדון בלשלוח משום דחיישינן שלא יודיעוהו, אבל אין חילוק בין מתנה למכר, ור"י מתיר אפי' בודאי וכ"ש בדמאי, ועדיין צ"ת], וצ"ע.

שם ר"י מתיר בודאי, אבל לא בדמאי כמבואר בירו', וצ"ל הטעם משום דבודאי זהירי טפי, ואע"פ שלענין מכירה אין שום היתר בודאי אף לסיטון כדתנן פ"ה מ"ח אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך, והתם אמרו בירו' דאף לצורך דוקא לחבר שרי, שאני מכירה שזה דבר קבוע והטילו חיוב מעשרות על המוכרין, וגם אם ימכרו טבל יפסיקו הבעה"ב לעשר פירותיהן, אבל מתנה זהו מאורע ולא גזרו.

ויש לעי' מהו הצורך המתיר לשלוח לחבירו טבל, דגבי מכירה מצינו שאם נתערב לו טבל וחולין וצריך פרנסה ממקו"א מותר למכור לו, וה"ה במתנה, או לשלוח לו, אבל יש להסתפק אם שולח לחבירו פרי אחד גדול ואם יפריש ממנו יצטרך לשלוח לו פרי חסר, אם ג"ז חשיב צורך המתיר, ומהא דאמרו בירו' דר"י לא עביד כשמעתי' כיון דרבנן פליגי עלי', משמע דבכה"ג דר"י אף רבנן מודו דשרי, אבל מהצעת הדברים בתוספתא משמע דרשב"ג מיייתי מדר"י שלח לו, ש"מ דשרי לשלוח טבל לחבר כשמודיעו, ולפ"ז יש לפרש בירו' דבלא סיבה מיוחדת לא ה"י נוהג כשמעתי' כיון דרבנן פליגי עלי', אבל אכתי לרבנן אין בטעם זה כדי להתיר לשלוח טבל.

סימן ג

בפרק ה

חולין הי' מתפרש אחד מהג' שנטל, דהיינו אחד מק', וזה אינו דבאמת א"צ כ"כ, אלא אחד ממאה מצ"ח, אבל עכשיו ששנה אחד מל"ג ושליש מתפרש שפיר אחד ממאה מהנשאר בכרי ולא מהכל, ולפ"ז מוסיף על התרו"ג מעט יותר מאחד מחמישים, וכבר כתב בשנו"א דאינו נוטל בדקדוק א' מל"ג ושליש דא"כ הו"ל תרו"ג ניטלת במדה, והיינו דקתני והשאר תרומה על הכל שהוא באומד אחד מנ', [ובאחד מל"ג בלא שלישי לא סגי, דהיתרון שבתרומה הוא אחד מחמש מאות דהיינו ב' מאלף, ואם יחסר השליש חסר ג' מאלף].

ולפ"ז יש ליישב נמי מ"ש הר"ש בהא דקתני בברייתא בירו' דהרוצה להפריש תרומה ותרו"מ וחלה כאחת נוטל אחד מכ' דאין החשבון מצומצם, דהו"ל ה' ממאה ונמצא ב' ממאה לחלה וצריך אחד ממ"ח, ולפמש"כ דהאחד ממאה לתרו"מ הו"ל אחד ממאה מהנשאר, דהיינו חוץ מהד' ממאה שהפריש לתרומה וחלה, נמצא שנשאר לתרומה וחלה ד' סאין ממאה ועוד אחד מכ"ה מסאה, והדין נותן דלא חייבוהו להפריש חלה אחד ממ"ח על התרומה, דנהי דתרומה חייבת בחלה, אבל לא גרם הפסד לכהן ואוקמוה אדאורייתא, וא"כ ניחא בפשיטות דא"צ להוסיף אחד ממ"ח אלא על שתי סאין, דהיינו אחד מכ"ד, והשתא נמי יש לו יתרון של אחד מכ"ה לחלה, ועוד דעל חלק הכהן א"צ להפריש וא"כ נמצא דעל התרו"מ ג"כ א"צ להפריש דע"כ שייכת לכהן, ויכול ליתנם לו כשהם טבולין לחלה, ונהי דמן הראוי שיכוין בהפרשת חלה להתיר הכל אבל א"צ להוסיף בשיעור כנגד חלק הכהן, [משא"כ בתרומה

א. פ"ה מ"ב נוטל אחד משלשים ושלש ושליש, יש לדקדק דהו"ל למיתני נוטל ג' ממאה, דכשנוטל אחד מל"ג ושליש ג"כ הפי' כן שמכל המאה נוטל ג', ויותר נוח לחלק ג' ממאה מא' מל"ג ושליש, והי' התנא מפרש החלוקה בדקדוק א' ממאה לתרו"מ וב' ממאה לתרו"ג, [שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א דכן ראוי לשנות השיעור, ולא ג' ממאה, וכמו אחד מנ' ואחד מכ'] ועו"ק מ"ש הר"ש בחד פירושא דמוסיף על התרו"מ בעין יפה כאב"ג, דלמה ישנה התנא ההנהגה ליתן יותר מן הראוי לו, ועוד דבמכוין להוסיף אין הדבר פשוט דמהני לאב"ג עי' בספר אאמו"ר שליט"א זרעים ב' ס"ב ס"ק י"ח, ועוד דלא קיי"ל כאב"ג בזה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מה"ת ה"י, וגם למה יוסיף הישראל בעין יפה להפסיד את הלוי אף אם רשאי לעשות כן לאב"ג, ומתני' בטבל ודאי נמי מיתניא, מדקתני תרו"ג, ולע"כ בדיני' דאב"ג, והרמב"ם והראב"ד פ"ג מה"ת הכ"ד שהעתיקו מתני' לא מוקמו לה כאב"ג, וכן ביאר בשנו"א דהתרו"מ בדקדוק וכמשי"ת בסמוך.

ונראה דאחד ממאה דקתני שישאר חולין היינו אחד ממאה מהנשאר בכרי (עם האחד ממאה הזה) ואין השאר שמייחד לתרומה בכלל זה, וכ"מ בר"ש בפ"י קמא, [אלא שבדבריו משמע שנשאר מעט טבל וצ"ע] והכי משמע בירו' שהביא הר"ש במ"א, אלא דלפי' בתרא מפרש לה הר"ש שאין התרו"מ על התרומה, דאע"פ שמוסיף אין זה מתייחס לתרומה אלא עין יפה על הכרי הנשאר, ולכן דקדק התנא שלא לשנות ג' ממאה, דאז אם הי' שונה שאחד ממאה ישאר

ולפ"ז בגונא דהתוספתא שהביא הר"ש דנוטל אחד מכ' לתרומה ותרומ"מ וחלה צריך להפריש הכל אף על החלה, ועמש"כ בזה לעיל סק"א, וכיון דחזינן דקתני בברייתא כלישנא דמתני', והתם קאי הכל אף על החלה, ע"כ שאין הכרע בלשון זה, ומשמע שהמע"ר ומע"ש מתפרשין בסתמא כפי הצריך כאן מן הדין, ותדע שהתרומ"מ לא קאי על התרומה, ואילו החלה קיימא אף על התרומה.

שם והשאר חלה ומע"ש כו' בירו' מפרש טעמא דחלה בין ראשון לשני, ויש להסתפק אם זו סברא דאוריתא או דרבנן, ואפשר דמדאוריתא אין חלה בכלל לא תאחר, דלא מיירי אלא בחיובים שחלו כאחת, וקבעה בהם תורה סדר, אבל חלה יכול להקדימה אף לתרומה, וכן לאחרה לכולם, ומדרבנן קבעה בין ראשון לשני, ולפ"ז מיושב טפי דחלה חייבת בתרומה ותרומה בחלה, דאין סדר בחיובם, ולפמ"ש"כ חלה חייבת בכולן.

ויש לעי' במה שנוהגין להפריש חלה לבסוף, והרי אף בדמאי שנינו חלה בין ראשון לשני, ולדעת הר"ש דלא נחשדו ע"ה על החלה, וכן כתבו בדעת הרמב"ם דבארץ ישראל לא נחשדו, י"ל דחייב חלה דידן קיל טפי, ולכן אפשר לכתחלה לאחר, ועי' בסמוך.

בירי' אמרו דכיון דמתני' בדמאי י"ל שלא דקדקו בסדר והקדימו ראשון לחלה, וצ"ב נהי דאם הקדים אין בכך כלום, ואפשר דלכתחלה נמי מותר, אכתי לא הו"ל לתנא לשנות הסדר ללא צורך, וי"ל דכיון שצריך לייחד מקום התרומ"מ בדקדוק, ואח"כ לקרוא שם לחלה כענין ששנינו במשנה ב', א"כ הי' צריך לומר אחד ממאה ממה שיש כאן ה"ז חולין והשאר חלה ואח"כ להפריש האחד ממאה לתרומ"מ, ולכן ניחא לי' להקדים התרומ"מ לחלה, ואם זה אמת א"כ חזינן דסגי בצורך כל דהו לשנות הסדר בהפרשה בדמאי, ויש בזה סמך למנהגנו להפריש חלה לבסוף

דצריך להפריש אחד מנ' מהתבואה ואח"כ להפריש חלה כשיעור מן העיסה], ולפמ"ש"כ דנשאר לו אחד מכ"ה מסאה והוא צריך א' ממ"ח ועוד משהו, א"כ יש לו מעט יותר כמו במתני' שיש לו מעט יותר לשיעור אומד תרומה כמ"ש הגר"א, וראיתי בפ"י הרא"ש שסיים בדברי הר"ש דחסר לו חלה לסאה אחת, וכונתו דעל הג' של תרומה ותרומ"מ א"צ להפריש, ואזיל לטעמי' דהר"ש דנוטל לתרומ"מ אחד ממאה מהכל, ולפמ"ש"כ נשאר לו היתרון לחלה, וכמשנ"ת.

שו"ר דצריך להפריש תרומ"מ גם כנגד החלה, ונשאר לו רק א' מנ' מסאה, וזה מספיק לסאה אחת שצריך להפריש ממנה חלה.

ב. **פ"ה מ"א** נוטל כדי תרומ"מ וחלה, בפ"ק שנינו דחלת ע"ה פטורה מן הדמאי, ויש ללמוד מזה דחלה חייבת בתרומ"מ של ודאי, דרך מדמאי פטרה מתני', וגם בזה רק חלת ע"ה ולא של חבר, והא דקתני בתוספתא הובאה בירו' דחלה חייבת בתרומה, לרבותא דתרומה חייבת בחלה נקטי', דאע"פ שתרומה פטורה מן החלה, והיא קודמת בחיובה לחלה, כאן שנתחייבה בטבלה חייבת, ובפשוטו נראה דה"ה דחלה חייבת במע"ש ומ"ע, דלא אמרו שהקודם את חבירו חבירו מתחייב בו, ומשמע דהוא אינו מתחייב בחבירו, אלא כשחל חיובן בב"א, אבל אחר שנתחייבה התבואה במעשרות אינה נפטרת בקריאת שם חלה, מיהו הרמב"ם בפ"ו מה' ביכורים ה"ז כתב דמפריש מהחלה תרומה ותרומ"מ, ומשמע דמע"ש א"צ להפריש, וברדב"ז שם נסתפק בזה, ואמנם בירו' חלה פ"א ה"ג מייתי לה מקרא דחלה תרימו תרומה, ומשמע דרק מה שנקרא תרומה מרימין מן החלה, אבל ע"כ להפריש ממנה מע"ר ג"כ, וממילא ה"ה מע"ש, כיון דחזינן שמפריש ממנה דבר שאינו בקדושת תרומה, והכהן אוכל המע"ש בירושלים.

בצדו של הככר, ולפ"ז ממילא מתפרש השאר מעשר בככר, כיון שבצדו השני אין שיעור מספיק לשאר המעשר, ולא אמרי' שיהא בסמוך לו מב' צדין, שו"ר בתוי"ט שנתקשה מ"ט לא קתני בצפוננו או בדרומו, ולמש"כ ניחא, [ועי' לשון פיה"מ בזה], והרמב"ם בפ"ט ה"ו השמיט לשון ה"ז בצד זה, וכתב אחד ממאה ממה שיש כאן ה"ה מעשר ושאר מעשר כו' וצ"ע שלא קבע לו מקום כלל.

ולפ"ז אפשר לפרש הא דקתני במ"ב אחד ממאה ממה שיש כאן ה"ז בצד זה חולין, ולא קתני יותר מאחד ממאה ה"ה תרו"ג בצד צפוננו, דהיינו כדי לייחד מקומו של התרו"מ בצדו של שאר המעשר, כדי שיטול מן המוקף, ולא תפסיק התרו"ג בין התרו"מ לשאר המעשר, [ולא ניחא לי' לתנא לומר שייחד התרו"ג בצד הרחוק דוקא], משא"כ בתרו"ג שניטלת אף על האחד ממאה, ומה"ט גם בתוספתא שבירי' שהביא הר"ש קתני ייחוד האחד ממאה תחלה, שהוא בצד הככר, ואח"כ אחד ממ"ח לחלה, דזה קאי על הכל, וכן התרומה על הכל, ולפ"ז כשאנו אומרים יותר מאחד ממאה ה"ה תרו"ג בצד צפוננו, פעמים שהתרו"ג מפסקת בין התרו"מ לשאר המעשר, ובשלמא בדמאי ובספק י"ל דניטל שלא מן המוקף, כדתנן פ"ד דחלה בחלת דמאי, ועמש"כ אאמור' שליט"א בחלה ס"ה סק"ז, אבל בטבל ודאי י"ל כלשון המשנה, או להפריש התרו"ג בפ"ע, או לומר ה"ה תרו"ג בצד העליון או התחתון, דאז אינה מפסקת בין התרו"מ לשאר המעשר, ומרן זללה"ה בסי"ב סק"ב דקדק בשינוי זה, עיי"ש שכ' דהתנא רצה להשמיענו דלא כאב"ג, ולא מפני שיש יתרון בלשון, והיינו מפני שלא פי' בצד זה בצדו של הככר.

ולפ"משי"כ דבצד זה היינו בצדו של הככר הזה, אפשר ליישב הא דקתני בסיפא הר"ז בצד זה מעשר, ולכא' מיותר כיון שכבר ייחדו מעיקרא בצד זה, ולפ"ז י"ל

מפני שסדר ההפרשה קבוע אצלנו לכל הפירות בלא חלה, ואין נוח להפסיק בהפרשת חלה בינתים, ויש גם קולא בחלה שאין שינוי הסדר משנה בייחוד המעשרות, כיון שבכל ענין מפריש חלה על הכל, והכל על החלה, - הא דקאמר דמתני' בדמאי מתפרש שפיר אף אם החלה ודאי, דכיון שאין עליו חיוב להפריש המעשרות, אין לחייבו משום לא תאחר.

הא דאמרו בירי' דתני ר"ח אף בודאי כן, נראה דהכונה לברייתא דהרוצה להפריש תרומה ותרומ"מ וחלה כאחת, דגם שם נשנית חלה לבסוף, אע"ג דמיירי בודאי מדמפריש תרומה, וכן הוכיחו תו' סוכה ל"ה ב' מברייתא זו דטבל חייב בחלה, [ועי' גליון הירי' מ"ש ע"ד השאגת ארי', ונראה דהתו' ל"ג במשנה ב' והשאר חלה וכמו שמחקו הגר"א, וכבר כ"כ הרידב"ז בתוספותיו].

ג. שם אחד ממאה ממה שיש כאן כו' זה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו, במתני' מתפרש שפיר שהתרו"מ מכונן אחד מעשרה וכמש"כ סק"א, אבל במשניות דפ"ז דקתני מה שאני עתיד להפריש או מה שאני עתיד לשייר, ובתור הכי קתני זה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו, צ"ע כיון שאינו מכנין להפריש ולשייר אחד ממאה, איך עושה את כולו תרו"מ, ולכא' משמע מזה דכיון שאינו מכנין שיהא תרו"מ אלא כפי השיעור המכונן, סגי בהאי לישנא שיחול רק כפי הצריך, ויתכן דכיון שמה שמשייר הולך לאיבוד אינו חושש להרבות בתרו"מ, וישאר שם מע"ר הטבול לתרו"מ, ובשאר משניות שם נוטל לפי מנין ושפיר חל בכה"ג, ועדיין צ"ע.

שם ה"ז בצד זה מעשר, בפשוטו משמע שאין ענין באיזה צד עושה המעשר, אלא שייחד איזה צד למעשר, ולפ"ז אם עשה המעשר בצד הרחוק מהככר, והנשאר לחלה מפסיק בינתים, צריך לייחד שאר מעשר סמוך לו בככר, אבל אפשר לפרש הר"ז בצד זה פי'

מדנחתא לדקדק בשיעור התרו"מ, כמ"ש בירו' דלכך מייחדו תחלה קודם שיעשה תרומה, [מיהו לפר"ש דמתני' אאב"ג א"כ אף לכתחלה יכול הישראל להפריש תרו"מ, ומהירו' הזה נמי משמע דלא כותי'], שו"ר שכ"כ בפי' הרי"י מ"צ ע"ש.

ובזה מיושב נמי מה שדקדק הגרע"א ז"ל [אות מ"ז] למה אינו מפריש המע"ר כיון דמיירי בטבל ודאי, וכענין ששינוי בפ"ז גבי טבל דמפריש עשר תאנים ועשרה לוגין, דכיון דמתני' בכהן ולוי מיירי, א"כ א"צ ליתן המע"ר, ורק התרו"מ צריך להפריש לנהוג בה כתרומה או ליתנה לכהן, וזהו שדקדק התנא לשנות בענין זה דרך זה שהמע"ר נשאר אצלו רשאי להפריש תרו"מ, ולפ"ז מבואר במתני' בשני הדינים דלא כאב"ג, דתרו"מ אינה ניטלת באומד ואין הישראל רשאי להפרישה.

ונראה דזהו הטעם שבדמאי מפריש הישראל תרו"מ לכו"ע דכיון דהמע"ר ידיד' הוא הרי הוא בעלים להפריש תרו"מ, ואפשר דאף בזה"ז שאין הכהנים והלויים מיוחסים, ורשאי להעלות המע"ר בדמים ולאכלו, סגי בזכות זו שתועיל הפרשת התרו"מ של הישראל לכו"ע, ואף אם רוצה להחמיר ליתן לכהן או ללוי, מ"מ אהניא הפרשתו, וע"פ הירו' תרומות שם אפשר דלכו"ע בדיעבד מה שעשה עשוי, אבל לשון הירו' בשמעתין ל"מ כן, וגם שם רק ר' יוסי סבר הכי, אלא דמשמע דקיי"ל כותי', והרמב"ם שפסק דהישראל יכול להפריש, אפשר דמכח מתני' פסק כן, דמשמע סתמא אפי' בישראל ואפי' בודאי, [דבדמאי נראה דכו"ע מודו כמש"כ], ושמא הי' גורס בירו' כהגר"א ופסק כר"י, וזה צע"ק כמש"כ לעיל, וכבר נתקשה אאמור"ר שליט"א בורעים ב' סי"ב ס"ק י"ח בטעמ' דהרמב"ם שפסק כאב"ג בחדא בהא דהישראל מפריש, ולא פסק כותי' בהא דתרו"מ ניטלת באומד, דבגמ' נראה דהא בהא תליא, ויתכן שפסק כר"י דירו' או כמשמעות

דאף כשאנו בצדו ממש, מ"מ אם בקריאת השם נקרא בצד זה מתייחס טפי הסמוך לו בכבר, ואף כשאין עוד כשאין עוד אפשרות שיחול שאר המעשר, מ"מ כדי לסיים סמוך לו צריך לקראו בצד זה.

שוב שמעתי מאאמור"ר שליט"א דכשאומר יותר מאחד ממאה משמע שהאחד ממאה גם על התרו"ג, כיון שמתייחס לחלק שהפריש לומר שחלק המאה הוא בחתיכה זו, ומנין לנו שהיותר אינו בכלל, משא"כ כשאומר אחד ממאה הר"ז בצד זה חולין כיון שאינו מתייחס ליותר בדבריו, מתפרש שפיר שהאחד ממאה הוא רק מהכר והאחד ממאה מלבר, מיהו כיון שנהגו לומר כך מתפרש הלשון כך, ומהתוספתא מוכח דהלשון מתפרש כפי הכונה.

שם ומע"ש בצפוננו או בדרומו, מבואר דבסתמא מתפרש במקום שיכול לחול מע"ש, ולכן אע"פ שהמע"ר בצפוננו, יחול המע"ש סמוך לו, ויתכן גם לפרש דהתנא ה"ק בצפוננו אם אין המע"ר בצפוננו, או בדרומו אם המע"ר בצפוננו, אבל המפרשים ל"פ כן, וכן ברמב"ם ל"מ כן.

ד. **שם מ"ב** זה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו, בירו' אמרו דמיירי בכהן או לוי אבל ישראל אינו יכול להפריש תרו"מ שהמעשר אינו שלו, והגר"א הוסיף בגרסת הירו' די"ל דמתני' ר"י היא דאמר בתרומות פ"א ה"א דבעה"ב שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי, ועבד ר"י עובדא כותי' ע"ש, והנה בתלמודן אאב"ג הוא דסבר הכי, גיטין ל"א א', ונהי דאשכחן בירו' דר"י נמי סבר מה שעשה עשוי אכתי לכתחלה אינו ראוי לרבנן, ועירו' תרומות פ"א דמייתי הא דאב"ג לענין אומד, וכן לשון הרמב"ם פ"ג מה"ת הי"ב שמצות תרו"מ שיפרישנה הלוי, ויש לישראל [ג"כ אפשרות] להפרישה, ולפ"ז יש לקיים הירו' כמו שהוא לפנינו, דמתני' דוקא בכהן או לוי, דהא מתני' דלא כאב"ג

וראי' לזה דאיכא מ"ד בתוספתא דאין תורמין את המדוד ואת השקול, וע"כ בחלה ליכא ד"ז שכבר מדד גרנו למעשרות, וגם עושה עיסתו במדה החייבת, וע"ע בשנו"א שהעתיק אח"כ גם דין התוספתא, ולא פי' מ"ט החלה במדה, ובדוחק י"ל דכיון שהעודף לתרומה ולא לעצמו, אין בזה החסרון של נוטל במדה.

הרי"ש והרע"ב כתבו בשיעור החלה א' ממ"ח, והגרע"א ז"ל כתב טעמא מפני שעיסת הנחתום ע"ה טמאה, ובנטמאה השיעור אחד ממ"ח, ובפשוטו י"ל דכיון שהנחתום צריך להפריש א' ממ"ח, אין הלוקח ממנו מתחייב להפריש יותר, וכנראה דעת הגרע"א ז"ל דכיון שהטעם מפני שהנחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה אף בא' ממ"ח, א"כ הלוקח מן הנחתום חזר דינו כבעה"ב, ומ"מ הדברים מחודשים דבפשוטו אין לחייבו יותר, ברם יש לעי' דבפשוטו מקור דברי הר"ש מהתוספתא והתם לא קתני דלקח מנחתום, דסתם עיסת טבל לאו בלוקח מע"ה מיירי, וי"ל דסתמא דמילתא אם משלו היתה הי' מעשר קודם עשיית העיסה, וע"כ דלקח מע"ה שאמר לו שהיא טבל ודאי, ובפשוטו היינו נחתום או שהעיסה טמאה כמ"ש הגרע"א ז"ל.

התוי"ט גרס במ"ב והשאר חלה, אבל הראשונים ז"ל ל"ג לי' מדלא פי' בזה כלום, וכ"מ בתו' סוכה ל"ה ב', ואי גרסינן לה הר"ז בדרך חסורי מיחסרה להוסיף בכאן דין התוספתא, ויתיישב בזה הא דקתני מהחולין ובצד זה, דלגרסא דידן צריך לדחוק בזה, דבפשוטו הול"ל והחולין שיש כאן הרי הן מעשר.

שם מ"ב והשאר תרומה על הכל, אפשר דלהכי צ"ל על הכל מפני שהוציא תחלה התרו"מ בפ"ע ולכן הי' מקום לומר שלא תחול התרומה עליו, אבל כשמפריש תרו"מ אף על החלה אצ"ל על

משנתינו, וצ"ע, [שו"ר בספר מרן זללה"ה מעשרות ס"ז ס"ק י"ד ציין גם לגרסת הגר"א בירו' דשמעתין, ומש"ש דאין הידור ליתן הטבל ללוי, היינו לאאב"ג, אבל לר"י דירו' י"ל דרק בדיעבד מה שעשה עשוין].

ל"שון התוספתא תרומות פ"א הי"א רשאי בעה"ב להפקיד מעשר טבל כדי תרו"מ שבמעשר ר' יוסי אומר בעה"ב שתרם את המעשר מה שעשה עשוי, ואפשר דת"ק ס"ל דיש לישראל זכות טוה"נ ליתנו לאיזה כהן שירצה, והיינו דקתני שמשאיר בידו או ביד כהן שיעור התרו"מ ואינו נותנו ללוי, או שיאמר ללוי להפריש התרו"מ ע"ז, או שהכהן יפריש משלו על של לוי, אבל מה שהישראל מפריש לא מהני, ור"י סבר דיכול הישראל להפריש וליתן למי שירצה, ולע"כ בסוגיא דאאב"ג.

ה. בשנו"א כתב דחלה אינה ניטלת אלא באומד כתרומה, וצ"ע מההיא דתני בירו' הרוצה להפריש תרומה ותרו"מ וחלה כאחת כו' והתם מייחד אחד ממ"ח לחלה בצמצום, ואם איתא לא הו"ל לתנא למיתני תקנתא בהכי, והו"ל להפריש תחלה התרו"ג בפ"ע, ובאמת לא מצינו דחלה ניטלת באומד, ותרומה נתנו בה כמה שיעורין ואמרו פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה גבי שליח, ודכוותה בבעה"ב עצמו, ועוד דא"כ הו"ל לפרש דין עלה בידו פחות מהשיעור ואם חל ההוספה, והנה טעמי' דהגר"א משום דחלה איתקש לתרומה בכמה דינים בסופ"ק דחלה דאין לה שיעור ובעיא מוקף, אבל י"ל דשאני חלה שיש שיעור לעיסה החייבת, וצריך שיהא בה כדי נתינה דמה"ט אמרו א' מכ"ד מעיסת בעה"ב, וגם עיסה דבר מועט הוא, ולא נאמר דין אומד אלא בתרומת גורן שעדיין לא מדד גורנו, ואפי' מדד, יש כאן אומד בדבר מרובה שקשה לאמוד בדקדוק, ויתן בעין יפה כפר"ש, או דרך כבוד, וערמב"ם וראב"ד, אבל לא בעיסה,

הכל, וכן אפי' כשמפריש חלה אף על התרומה אצ"ל על הכל, כיון שמפרישה מתוך החלק הזה בעצמו, וסגי בכונה על הכל, וכבר כתבנו לעיל סק"ב דיש כאן חידוש דאזלינן בתר מחשבתו לכל חד כדינ' דהתרומה והחלה על הכל, והתרו"מ והמע"ש על החלה ולא על התרומה, ואפשר דלעולם חל כל מה שיכול לחול מן הדין, נורק בחלת דמאי דריש פרקין הדבר צריך הכרע, כיון שיכול להתנות כפי מה שירצה].

הא דתנן אחד ממאה ממה שיש כאן, מתפרש סתמא מה שיש במה שהפרשתי, אבל אפשר לפרש אחד ממאה מהפירות שיש כאן יהא בצד זה שהפרשתי מעשר או חולין, וכ"ה בלשון הרא"ש והרע"ב וכמ"ק לשון הרמב"ם וביותר בלשון הראב"ד פ"ג מה"ת הכ"ד, וטעמם נראה מפני שחסר ביאור בלשון ממה האחד ממאה, ולפ"ז הלשון כולל גם מה שהפריש וכדנקטו בירו' במ"א, אבל במ"ב ע"כ הכונה מלבד התרומה, ובתר דעתו אזלינן.

בירו' מיייתי א"ר יוסי בסמוך על תנאי ב"ד הוא, והגר"א גריס לה בתוספתא פ"ח על דין המרבה במעשרות, ולפנינו זה כתוב קודם ועי"ש בהגהות הגר"א, ולפ"ז נראה דביאור לשון בסמוך היינו בכדי שהדעת טועה, וה"ק אם הריבוי והמיעוט הי' בשיעור הקרוב לטעות יש תנאי ב"ד לתקן מעשרותיו ופירותיו, וק"ק איך יוכל לכוין להוציא התרו"מ מצפון צפון, וצ"ל שיתן לכהן גם חלק מהמע"ר, ובמע"ש התנאי ב"ד שיפדה הכל כשיפדה העיקר, ולפי הגרסא שלפנינו קאמר דבלח אין עצה זו כיון שמתערב מיד.

הא דאמרו בירו' שמרבה על המעשרות יש עצה שיאמר במה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ כפי מה שצריך, אלא דעצה דמתני' לומר הר"ז בצד זה חולין עדיפא.

ו. פ"ה מ"ג הלוקח מן הנחתום מעשר כו' אפי' מטפוסין הרבה דר"מ,

נראה דעיקר החידוש כשהחמה דפוס אחד והצוננת דפוס אחד דכיון דס"ל לר"מ שאין דרך הנחתום לעשות שני דפוסין, רגלים לדבר דמתרי גברי זבין, ולכן שינה הדפוסין, אבל באותו יום כשעושה שני דפוסין לכו"ע מעשר מזע"ז דהא קמן דהאי נחתום עביד תרי דפוסין, ולא חיישינן שבאותו יום מתרי גברי זבין, מיהו הר"ש פי' בדר"ש דאף באותו היום בשני דפוסין אין מעשרין מזע"ז, ולפי הגרסא שבירו' אפי' בשני תנורין אין מעשרין מזע"ז, והיינו לכאור' שתי עיסות, דק"ק שישנו בירו' לשון דפוסין ויאמרו תנורין, ולפ"ז אף לר"ש שינוי הדפוסין אינו קובע כשעושה שניהם יחד, (ורק כשמחליף ואחר שעשה דפוס אחד מתחיל בדפוס אחר יש לחוש שזה לסימן על מין אחר), מיהו צ"ע דלפ"ז לר"ש מעשר מכל ככר וככר, דא"א לידע אם זה מתנור אחד או משני תנורים, ונראה שלכך פי' הר"ש שני דפוסין, מיהו י"ל דמייירי בדידעין, ואפשר דשני סוגי אפיות קאמר.

נמצינו למידין לפר"ש דלר"מ בכל ענין מעשר מזע"ז (עד ל' יום), ולר"י אינו מעשר מחמה על הצוננת אפי' מדפוס אחד, כפשטא דמתני' דר"י מכח של יום ושל אמש אסר, שלא הזכיר ענין הדפוסין, [ולפמ"ש דר"מ דקאמר אפי' מדפוסין הרבה אחמה וצוננת קאי, שפיר סתם דר"י אוסר בכל מה שהתיר ר"מ], ועוד דכיון דר"י שרי בפלטור אפי' בשני דפוסין ע"כ דדפוסין לא מגרעי לר"י, וכדאמרו בירו' דר"י סבר דאין ראי' מדפוסין דשני נחתומין הן.

אבל התו' ב"מ נ"ו א' דקדקו מקו' הגמ' דר"י אסר רק בתרתי לריעותא דחמה וצוננת ושני דפוסין, ולכאור' אין הכרח מלשון הגמ' שם דשפיר הקשו לר"מ מהא דשרי בתרתי לריעותא, ואמנם הו"מ לאקשו"י מ"ט שרי מחמה על הצוננת אלא דעדיפא מיני' מקשה, דר"מ גופי' ס"ל שאין דרך נחתום לעשות שני דפוסין, והנה דיוק התו' הוא

בב"מ נ"ו א' מוכיח רבינא מהכא דר"מ מיקל בדמאי, ואביי פריך אדמותיב מנחתום לסייעי מפלטר, ומפרש דר"מ סבר דנחתום מחד גברא זבין, ופלטר מתרי ותלתא זבין, ויש להבין מאי קסבר רבינא הא ע"כ חזינן דר"י דמתמיר הכא מיקל בסיפא וש"מ דלאו בקולא וחומרא תליא מילתא, ונראה דמודה ר"מ דנחתום לא זבין מחד גברא כוליה שתא, וכמו שאמרו בירור' דעד שלשים יום מתיר ר"מ, ונמצא דיש יום שבאמת מתחלף ואסור להפריש מן החמה על הצוננת, אלא דלא חיישינן שבדיוק היום נתחלף, [ונמסכתברא דבדרך כלל מתחלף אחרי כמה חדשים, אלא דמל' יום חייש ר"מ], והיינו דקאר"י שאני אומר חטים של אמש כו' דחיישינן שמא בדיוק היום נתחלף, וכיון דחזינן דר"מ מיקל בדבר שהוא בודאי קיים, ש"מ דמיקל בדמאי, אבל הא דמיקל ר"י בפלטר היינו משום דסבר דמחד גברא זבין בכוליה שתא, ור"מ סבר דמתרי ותלת זבין, אבל לא מצינו שהקיל בחשש שבדואי קיים.

ויש להסתפק אם אביי חולק על הא דירור', וס"ל דנחתום מחד גברא זבין כולה שתא, כענין שמצינו בהקדש המקבל עליו לספק סלחות, ובעלי שדות החטים היו מגדלים בשיעור שמספיק לנחתום אחד, או דמ"מ קאמר דטעמי' דר"מ מפני המציאות שאין מצוי החלפת הנחתום, כהא דפלטר דזבין מתרי ותלת, ובעיקר הדין ר"מ מחמיר טפי, אלא דס"ל דחשש זה אינו מצוי ויש להקל בדמאי, ומדברי הרא"ש נראה דתלמודן פליג וס"ל דר"מ שרי לעולם, שכ' דלהירו' לא הוי מן הרע על היפה, ולישנא דתלמודא נמי משמע דלעולם מחד גברא זבין.

ולאמור מיושב טפי הא דהזכיר רבינא בקו' משני דפוסין, וגם הקדים דהו"ל מן הרע על היפה, דכדי לבאר שר"מ הקיל אף בחשש המצוי, הביא תחלה ממתני' דנחתא

מלשון הגמ' שאמרו בשלמא מן הצוננת כו' דמשמע דזה ניחא, ואמנם אם הוה נחת למימר בשלמא מן הצוננת כו' לענין דלא חיישינן בתרי יומי, הי' ראי' מלשון זה, אבל הרי הגמ' קאמר בשלמא לענין מן הרע על היפה, ואמנם הו"מ לסיומי דאכתי ניחוש משום דתרי יומי נינהו, אלא דמילתא דאית בי' תרתי קאמר דאפי' משני דפוסין ושני ימים שרי, וגם נוי הלשון להוסיף הקו' כך ולא לחזור לדין הראשון, ועוד דשני דפוסין שמעינן לי' לר"מ בפלטר דחייש, והויא קו' זו אלימא טפי, דבשני ימים איכא למימר דפשיטא לי' מסברא דליכא למיחש, אבל בשני דפוסין קשה טפי מ"ט שרי, ועי' להלן ד"ה ולהאמור.

ודעת הרמב"ם פי"ד מה' מעשר ה"ה כפר"ש דר"י אסר מן החמה על הצוננת בכל ענין, ועי"ש במל"מ בארוכה בזה, (ומש"ש מפיה"מ דחיישינן לחדש וישן, צ"ע מדשרי ר"ש בחלה, וע"כ בחיבורו חזר בו, מדפסק דחלה שרי, וכן בירור' בעי מ"ט דמאן דאסר).

שם ומן הצוננת על החמה, ד"ז מיותר להשמיענו דמן הרע על היפה מותר, דלענין חשש משל אחר היינו מן החמה על הצוננת, ואפשר דנקט' הכא כדי שלא נטעה דמן החמה על הצוננת דוקא, מיהו אכתי הו"מ למיתני רק מן הצוננת על החמה, אלא דהי' מתפרש שפיר גם כששניהם יפין, ובאמת בפ"י הרא"ש נראה דכשהצוננת נאפית לפני ט"ו יום לא חשיבא עדיין רע, ורק כשנתישנה ונפסלה מאכילה קצת חשיבא רע, וכענין ששנינו חלה פ"ד ... עד שתסרח שחלת דמאי ניטלת כו', וזהו שאמרו בב"מ נ"ו א' בשלמא כו' כיון דמתני' נחתא לד"ז, ועי' לעיל – ולפמ"ש בדעת הרמב"ם דחלת דמאי היינו חלת ספק, א"כ ה"נ בכל ספק מותר לתרום מן הרע על היפה.

מכאו"א, ויש לפרש דהיינו מכל דפוס ודפוס אפי' מן החמה על החמה, דכיון ששאל מאחר הרי הדפוס שונה, ואפשר לפרש ששאל ככר ועשאו בדפוס של עצמו, והכי מסתברא דעושה בדפוס שלו, וא"כ צריך לעשר מכל ככר, ולפ"ז מהא דאסר ר"י דוקא היום ואמש מוכח דשרי בחלה.

שם אלא כר"י כו' אלא כר"א כו' אפשר לפרש שזוהי קושיא דלר"י ור"א דמוקמי לה בנחתום חבר לא מיתוקם כלל חשש חלה, דאינו לוקח ככר מע"ה, ואם התירו לו למכור טבל דחלה, שפיר מפריש על הכל, ומשני בעושה בטומאה היא מתני', פי' דמיירי בדאיכא חשש שלקח ככר, ואפ"ה שרי ר"ש.

ובגרסת הגר"א הוסיף כאן דר"ש מיירי בפלטר, וכנראה מקורו משום דחסר כאן מאי דמשני אליבא דר"א דעושה בטהרה, אבל לא נתפרש למה תירוץ זה שייך בדר"א טפי מבדר"י, ובשנו"א שונה עפ"ז גרסת המשנה ושונה דברי ר"ש במתני' דפלטר, וצ"ע להחליט כן, דאפי' לגרסת הגר"א שינויא בתרא לא ס"ל הכי, וכן הברייתא מסייעת לשינויא בתרא, וע"כ דשינויא קמא מוקים לדר"ש אסיפא, אבל לא פליגי בגרסת המשנה.

ויש ליתן טעם למה נשנו דברי ר"ש גבי נחתום, אף דפלוגתתו בפלטר, משום דבגונא דר"י בפלטר מודה ר"ש דמעשר מאחד על הכל, ורק בהיום ואמש ס"ל דבתרו"מ אסור, ונמצא דבשני המשניות ר"ש לקולא, ורק בהצטרף חומר שני המשניות יחד דהיינו של היום ואמש וספק שני נחתומין בזה אסר ר"ש בתרו"מ ומתיר בחלה, ומתני' ה"ק ר"ש מתיר בחלה וכל כיו"ב שהספק אחד ואוסר בתרו"מ כשיש ס"ס לחומרא, ועדיין אין בזה כדי יישוב, ולמ"ש בשנו"א דדברי ר"ש נשנו בסיפא, מודה ר"ש לר"מ בפלטר לענין תרו"מ, ומודה נמי לר"י לאסור בנחתום של היום

לאשמועינן דמן הרע על היפה שרי, וע"כ מיירי שעבר זמן רב בין הצוננת לחמה, וכמ"ש הרא"ש דבט"ו יום לא חשיב רע, ועוד דר"מ סבר שאין נחתום רגיל בשני דפוסין, וא"כ קרוב להניח ששינוי הדפוסין נעשה בזמן שינוי התבואות, דכיון שיש כזה זמן שמשנה כשנגמר אוצרו של זה, הרי הדפוסין סייעתא לזה, דכולי האי ודאי לית לן להקל, ולומר דלא חיישינן שבדיוק היום נתחלף, ולפי' הרא"ש י"ל דרבינא ס"ל מסברא דבזמן מרובה יש לחוש, ומייתי דר"מ הקיל אף בזמן מרובה, ואביי סבר דנחתום מחד גברא זבין לעולם, ולכן אין שינוי הדפוסין מגלה דבר.

שם במשנה ר"י אוסר, שאני אומר כו' לפמש"כ דר"י ג"כ מודה שכל שלשים יום מחד גברא זבין אלא דחייש שהיום נתחלפו המוכרין כשנגמר אוצרו של הראשון, י"ל שאם לקח ג' ימים זא"ז ועישר משניהם על השלישי שפיר דמי, אלא דלא מיירי מתני' במעשר שני פעמים.

ז. **שם** ר"ש אוסר בתרו"מ ומתיר בחלה, למסקנת הירו' ה"פ ר"ש אוסר בכל החששות שבתרו"מ ואינו מתיר אלא בחלה שהחשש רחוק, אבל בשני תנורים באותו יום אסור, ולפר"ש היינו שני דפוסים, ור"י אינו אוסר אלא מאמש והיום, והחששות בחלה שפעמים לוקח ככר למלאות תנורו, או שאור לעיסתו, ובעיסה אחת לא הוצרך לשאור, וקמ"ל דלא חיישינן לזה, וזהו שאמרו בירו' בעושה בטומאה היא מתני', כלומר דהחידוש הוא בע"ה שעושה בטומאה ויש חשש שלוקח מאחר, וקמ"ל ר"ש דלא חיישינן להכי, אבל בחבר פשיטא שאין לחוש למכשול בזה אף אם פטרוהו מלהפריש תרו"מ ואפי' חלה, דחושש שלא לערב שני מינים, וגם משמר עיסתו בטהרה ואינו לוקח מע"ה.

בירו' אמרי' דאי חייש ר"י ששאל ככר למלאות תנורו, א"כ יצטרך לעשר

דפוסו, מיהו אין נראה כן בדברי הראשונים ז"ל וכן ברמב"ם פסק דמעשר מכל טפוס וטפוס, וכבר דן בזה במל"מ שם).

בירי' בעי עשרה פלטרין וט' נחתומין אם אמרי' דתרי מחד זבני, או שהעשירי מכמה זבין, והיינו לר"י שאין דרך פלטר ליקח משנים, א"כ מסתבר דתרי מחד זבני, או"ד לא מסתבר שנחתום אחד יש לו לספק לשני פלטרין, וע"כ דהפלטר הנוסף לוקח מכמה ביחד.

שם מודה ר"י כו' בפשוטו מודה לר"מ דמעשר מכל דפוס, וכלפי שאמר מאחת על הכל אמר מכאו"א, וכ"ה ברמב"ם וכ"מ בר"ש, ועמל"מ בזה, והגרע"א ז"ל כתב דאי מנפול לוקח מפלטרין כפר"ש א"כ יש לחוש שפלטר אחד עישר מה שלקח מן הנחתום, וא"כ צריך לעשר מכל ככר וככר, ולפ"ז דוקא מכאו"א קתני, ושוב כתב ליישב דברי המל"מ דמיירי שהפלטר פטור מלעשר ובכה"ג לא חיישינן שאחד מהם עישר, ויש לעי' דהא פלטר מדה דקה הוא כמבואר בירו' פ"ב ה"ד וצריך לעשר דמאי, וי"ל דכשמוכר למנפול מוכר במדה גסה ולכך פטור, ונראה דאם הפלטרין ע"ה לא מעשרי מה שלקחו מע"ה, אע"פ שאת הודאי טבל שלהן רוב ע"ה מעשרין, ודברי הגרע"א ז"ל בחשש פלטר הנאמן על המעשרות ומעשר את שהוא מוכר.

ט. פ"ה מ"ז הלוקח מן הסיטון כו' אפי' מאותו הסוג אפי' מאותו המין, בפשוטו נראה דאם לוקח שני מיני חטים אפי' בפעם אחת לא יעשר מזע"ז, ויש לדקדק א"כ מ"ט קתני אותו המין גבי חזר ולקח שני', דמשמע דגם בשני מינין הוצרך להשמיענו איסור בחזר ולקח שני', ואפשר דכונת התנא להשמיענו בהאי לישנא שריותא דלוקח בפעם אחת, ולא ניחא ל' למיתני הלוקח מאותו הסוג ומאותו המין, דלאו כללא הוא דבעינן אותו הסוג, וגם פעמים שהיו השני מינין

מאמש, מדחשיב ל' ספק גבי נחתום אפי' באותו היום.

ונמצא לדעת הגר"א דדברי ר"ש אמת גבי נחתום, וכן גבי פלטר, אלא שגבי נחתום אף ר"י מתיר בחלה, אבל גבי פלטר ר"מ אוסר בחלה.

ח. שם מ"ד הלוקח מן הפלטר כו' לכאו' פליגי ר"מ ור"י במציאות, ובדרך כלל לא מפרשינן פלוגתא במציאות, ונראה דכו"ע מודו שבדרך כלל פלטר מחד גברא זבין, וכן נחתום, אלא דלר"י פלטר שקונה מאחד, אינו משנה מנהגו לקנות מאחר, ושפיר קבעינן דסתם פלטר מחד זבין, משא"כ נחתום דאמנם בשעה שלוקח מאחד הכל משלו, מ"מ כשנגמר אוצרו של זה לוקח מאחר, ואורחא דמילתא שמחליף כמה פעמים בשנה, ולכך חיישינן שמא היום החליף, ור"מ סבר דכיון דנחתום אין לחוש בזמן אחד שלוקח משנים, א"כ החשש הוא שמא נזדמן לקנות בזמן ההחלפה, ולא חיישינן להכי בדמאי, אבל פלטר יש לחוש שלוקח משני נחתומין בכל יום, וכ"ה גם היום דנחתום מחד גברא זבין, אבל פלטר מתרי ותלתא נמי זבין.

ובירי' אמרו דלר"מ נחתום אינו עושה שני דפוסין, וא"כ גם שינוי הדפוסין מסייע דמתרי זבין, וכ"ה בפיה"מ, ומשה"ק הר"ש דהא חזינן במשנה ג' דעביד שני דפוסין צ"ע דשפיר מיירי התנא בכה"ג לומר דאין להוכיח משינוי הדפוסין לשינוי המוכרי תבואה, אבל אכתי סתמא דמילתא נחתום עושה דפוס אחד, (ומה שאמרו דלר"י נחתום עושה כמה דפוסין, לכאו' הכונה לומר דאין ראי' משינוי הדפוסין דמתרי זבין, אבל ממ"ש בירו' לשון מעשר מכל ככר וככר בדרי', משמע קצת דר"י קאמר מכאו"א כפשוטו, ולא רק מכל טפוס וטפוס, ואם אמנם כן ע"כ הטעם משום דנחתומין עושין כמה דפוסין ומזדמן שפיר שיעשו שנים דפוס שוה, משא"כ לר"מ דכל אחד עושה

שמפנין מחבית לחבית, וכן בסברא שאין דרך לפנות מחבית לחבית, דמאי עדיפא האי מהאי, [וסיטון שאני כמשנ"ת], ובשינויי נוסחאות יש גירסא הדא דתימר באילין אורתי קדמיתא כו' ולפ"ז אפשר לפרש דה"מ כשלוקח מהשפיכות הראשונות של החבית, אבל אם לוקח משולי החבית, [ושפייא היינו שפת החבית], דרך הוא להוסיף השוירין מחבית לחברתה, ומיושב בזה סתמות ההיתר בכל חבית, דק בשולים אסרי, [ויתכן גם שזה מיני חביות, ותתיישב גם גרסת התוספתא].

ולפי הירו' מיושב הא דנקט התנא סיטון, כיון דבחנוני פעמים שמותר אפי' בפעם שני, ועוד קמ"ל דאף בסיטון לא חיישינן בלוקח בפעם אחת שמא מעורב משני בנ"א, מיהו אפשר דזה הוה שמעינן גם מחנוני, שהרי הוא ג"כ לוקח מן הסיטון.

שם נאמן הסיטון לומר משל אחד הם, פשטות המשנה דאשמועינן שהע"ה נאמן דאי בחבר פשיטא, וכתב אאמו"ר שליט"א הטעם משום דקרוב הדבר להתיר לעשר מדמאי על דמאי, כמ"ש הגרע"א ז"ל דהוי ספק ספיקא, ובטעם כל דהו הקילו, ובתוספתא פ ה תניא דע"ה נאמן לומר זה טבל וזה דמאי, דאע"פ שהוא חשוד על הדבר ולא דנו ולא מעידו לא נחשדו ישראל על כך, ואיכא למימר דה"נ לא נחשדו על כך, שהרי המוכר אינו יודע בודאי שזה מעושר אלא שסומך על הבעה"ב, ולכן אין לו קפידא אם החבר מעשרן ואינו חשוד להכשילו, מיהו י"ל דענין מן הדמאי על הדמאי קיל בעיניו וחשוד לשקר, ובירו' משמע דאף כשאין כונתו להעיד לענין מעשר שפיר דמי, וש"מ דהקלו בזה ולא מפני שלא נחשד בזה.

והא דלא יעשר מזע"ז היינו אף בסיטון חבר דכיון שפטור מלעשר הו"ל כע"ה, וזה שהזכירו הר"ש והרא"ש דסיטון מותר למכור דמאי, כונתם לומר למה נקט התנא סיטון, כדי

מעורבין בסוג אחד, וסתמא דמילתא משל אחד הן, ומעשר מזע"ז, אבל כשיש שני מינין בשני כלים לא מהני זה שלקחן בפעם אחת, ולפ"ז אף מין אחד משני סוגין בפעם אחת לא יעשר מזע"ז והכי מסתברא, דלא אשכחן שתיקנו קולא ללוקח בפעם אחת, אלא אמרו דבחזור ולוקח פעם שני' חיישינן שכבר נתערב בו מסוג שני, וכ"ש בלוקח מעיקרא משני סוגין, וכן משמע מדחזור והזכיר קופות גבי בעה"ב, ש"מ דשני קופות סימן לשני בנ"א, [מיהו לענין נאמנות הסיטון אפי' בשני מינין ושני סוגין נאמן], ואפשר דכלפי חנוני קאמר לה, דאפי' אותו המין והסוג שבחנוני מעשר מזע"ז, מ"מ בסיטון לא יעשר, ועי' להלן בזה, ואפשר עוד דלאו דוקא שחמתית ולבנה אלא אפי' אותו המין בשחמתית גופה, לא יעשר מזע"ז.

בירו' תני הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שני' אם מכיר הוא את החבית שהיא היא מעשר ממנו עליו הא אם אינו מכיר כו' לכאור' נראה האצל חנוני החשש הוא שמא העביר מחבית לחבית וזה אינו מצוי אלא באילין שפייא, אבל בסתמא כשגומר חבית אחת מחליפה באחרת, דכל מה שלקח מהסיטון נמצא בחביות או בכלים אחרים, ואין חשש שהביאו לו מן החוץ אלא ממה שיש בחנותו, אבל הסיטון מקבל הרבה תבואה באוצר וחוזר ונותן לסוגין, או שהבעה"ב מביאין לו ומכניסין בסוגין שלו, וזהו שסיימו עלה הא אם אינו מכיר כו' הדא דתימר כו' דכיון דבחבית אחת חיישינן בחנוני, ולא אמרי' דכולהו מחד זבין, א"כ טעם ההיתר מפני שאינו מעביר מחבית לחבית הדא דתימר כו' אבל באילין דאורחא לפנותן לא יעשר מזע"ז.

שם הדא דתימר באילין כו' הדבר דחוק לומר דרך בענין מיוחד לא חיישינן לפנוי מחבית לחבית, דא"כ למה סתם התנא ההיתר, ולכן יש לפרש דאילין שפייא זהו המאורע

אחד, ושפיר מעשר מזע"ז, [וכענין שאמרו בירו' במעשרין לדעתו, דאפי' מגינות אחרות מעשר מאחת על הכל], ולפ"ז אפי' בלקח ממנו שני, באופן שאין לחוש שהגיעו פירות נוספין בינתים, ול"ד לחנוני דא"א לעשר משאר חביות שבחנות ע"ז, דהכא מעשרין מזע"ז, ול"ד לסיטון שמביאין לו כל הזמן פירות מן השדות והאוצרות, ואלו שברשותו מב' בנ"א, מיהו קולא דבעה"ב לעשר מזע"ז אפי' בזמנים שונים, צ"ע אם אפשר להקל היום, דיש לחוש שהיום עישר ולמחר שגג או נאנס או הזיד ולא עישר.

י. פ"ה מ"ז הלוקח מבעה"ב כו' אפי' משתי קופות אפי' משתי עיירות, חידושא דמתני' דאע"פ שיש סברא לומר שאין לו שדות בשתי עיירות, ולא יוליך מעיר לעיר למכור, וא"כ יש לחוש שלקחן מע"ה ואע"פ שהוא מעשר מ"מ אינו מעשר את מה שהוא לוקח מחבירו, או איפכא, קמ"ל דלא חיישינן להכי, וכ"ה בפיה"מ ובהלכות, ועוד יש חידוש דלא חיישינן שמא פעם עישר ופעם לא, ועוד דיש לחוש שבעירו מדקדק ליתן המעשרות למכיריו, ובעיר אחרת אינו מעשר קמ"ל.

שם בזמן שמביאין לו מגינותיו כו' לכאור' נראה דקמ"ל דאע"פ שאין נראה שהמוכר מעשר, סמכין ששלוחיו עישרו, וכל הירקות במצב שוה, ול"ד ללוקח מבעה"ב דלעיל דהתם נתעסק הבעה"ב בליקטתן ובעישורן ואח"כ מוכרן, אבל ירק אין דרך ללקט הכל בב"א כדי שלא יכמושו, וכל שעה חוזרין ומביאין לו מגינותיו, ויש לחוש שאחת מעושרת ואחת לא, אם מפני שכחת השלוחין או טרדת בעה"ב, ומש"ה קתני בזמן שמביאין לו, ולא קתני בזמן שמוכר מגינותיו, [וקתני מוכר בשוק משום דבמוכר בביתו לא חיישינן שמביאין לו מגינות אחרים, כמתני' דלעיל], וזהו שאמרו בירו' דאף מגינות אחרות אם אין בעלי הגינות מעשרין והמעשרות תלויין בדעתו של מוכר מעשרין מזע"ז, ומשמע דיש חידוש

שלא יצטרך לבאר בחנוני ע"ה, שאם הי' שונה חנוני סתמא היו מדקדקים מזה בירו' דפעמים החנוני רשאי למכור דמאי כמו שדקדקו ממתני' דהלוקח מן הנחתום, אבל אין נראה לומר דכונתם דרק חבר נאמן, ובע"ה אין לחלק בין סיטון לחנוני, אע"פ שהחנוני מוכר דמאי שלא כדין, שהרי אף אם אומר שהוא עישרן לית בי' מששא, ואין מגרע כשמודה שהוא לא עישרן והאמינוהו לומר משל אחד הן, מיהו לפי הירו' בדוקא נקט סיטון, ועוד דמתני' אשמועינן דנאמן הסיטון אף בשני מינין ושני סוגין, ולא רק שנאמן שלא עירב לאותו סוג, [ומש"ה לא קתני ואם א"ל הסיטון משל אחד הן נאמן], ואילו החנוני אינו מכיר את הבעלים דאיהו מסיטון זבין, ובדידי' הוה שמעינן רק נאמנות שלא עירב לאותה חבית.

ל"שון הרמב"ם פ"ד ה"א מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר משמע שרק בסיטון אסור, אבל בחנוני י"ל דמותר, והיינו באותה חבית ובדליכא חשש שפינה מחבית לחבית.

כתב מרן זללה"ה בסי"ב ס"ק ט"ו דאף כשאין רוב מעשרין אפשר להקל בלוקח מן הסיטון לעשר מזע"ז כל שלוקח בפעם כדין משנתינו בדמאי, דאף אי רובא אינן מעשרין שפיר מעשר מזע"ז מכח רוב, והו"ל כדמאי דרוב מעשרין, ואף בשני בנ"א איכא ס"ס כמו מן הדמאי על הדמאי, וכיון דבזה"ז דרבנן וגומר ע"מ למכור דרבנן, וירק ופירות חוץ מזיתים וענבים דרבנן, יש להקל כדין משנתינו בדמאי, מיהו אכתי צ"ע בלוקח משני ארגזים, דדין משנתינו בכלי אחד נאמר, דלא חיישינן שנתערב בכלי אחד משני בנ"א, אבל בשני כלים אין כאן דבר משונה לומר דמשל שנים הם, [ואם כתוב עליהם שם מקום הבעלים שפיר נאמנין דמשל אחד הן כסיטון, ואפשר דהא עדיפא], ונראה דכהיום שאין בעלי השדות מעשרין, אלא אצל הסיטון יש ממונה על המעשרות, חזר דין הסיטון כבעה"ב

לפניו כתב גבי סיטון קודם דיני בעה"ב, ובחדושא דמתני' לפי' זה עמש"כ אאמור' שליט"א.

יא. **שם** מ"ח הלוקח טבל משני מקומות מעשר מזע"ז, לא מצי למתני' דמעשר על טבלו, דהלוקח בסתמא נגמ"מ ע"מ למכור ופטור מדאורייתא, וכדי להשמיענו דהוי טבל ודאי הנפ"מ היא בלוקח מב' מקומות, ופר"ש והרא"ש דהלוקח טבל היינו שהמוכר אומר שזה טבל, ולפ"ז מתפרשא שפיר במוכר ע"ה וקמ"ל מתני' דהע"ה נאמן לומר טבל הוא שלא נחשדו על כך כדתיא בתוספתא פ"ה ה"ד, ואפשר דחזקת טבל מסייעתו, אבל בתוספתא קתני אף תרומה, ואאמור' שליט"א כתב דלשון הלוקח טבל משמע אף בודאי טבל, וקמ"ל דלא חיישינן שמא אחד נגמ"מ בפטור ואחד בחיוב כגון שלא ע"מ למכור, (ועי' בסמוך).

שם אע"פ שאמרו כו' לשון זה משמע דבגונא דרישא עבר על איסור מכירה, ואעפ"כ נאמן, או דאע"פ שזה אסור צריך להשמיענו הדין דמעשר מזע"ז, ויש לפרש הטעם דמכירה לצורך היינו כגון שנתערב לו טבל וחולין וצריך לעשר ממקור"א, אבל כאן שבא לעשר מזע"ז, ע"כ שאחד מהם לקח שלא לצורך, ומדעבר איסור מכירה ממשמע דבע"ה מיירי. - לשון אין אדם רשאי פירשו דאין בזה שריותא דמדה גסה, אלא שום אדם אינו רשאי בטבל, ועתורע"א סופ"ב.

יב. פ"ז מ"ג וחושך גרוגרת אחת כו' מבואר דאסור לו להחזירה לאוצרו של בעה"ב, ואע"פ שאיסור תרומה לא חמיר מאיסור טבל, מ"מ כיון שהפרשה משלו, א"כ עכשיו הוא נותן המכשול, וכן אמרו במשניות דלעיל שצריך לאבד התרו"מ כדי שלא יכשל בעה"ב, ואע"פ שאינו נותנו לכהן, והטעם כמש"כ.

במביאין מגינותיו וקמ"ל דה"ה במעשרין לדעתו, והחידוש כמש"כ.

שם מעשר מכל אחת אחת, כ"ה גרסת הר"ש והרא"ש והרע"ב וכ"ה בירו', ומתפרש מכל אגודה ואגודה, והיינו דמייתי עלה בירו' דלר"מ יתכן דלא סגי מכל אגודה אלא בעינן מכל קלח, ודחי דלא חיישינן שנתערבו משתי אגודות, ובאמת במתני' לא הוזכר כלל שלקח שני פעמים, ולא קתני מעשר מזע"ז או לא יעשר כדקתני לעיל ולקמן, אלא באותה לקיחה קתני מעשר מכל אחת ואחת, ודברי הראשונים ז"ל סתמן כפירושן דאיירי בלקיחה אחת מדלא פירשו דמיירי בחזר ולקח, והא דלא קתני מתני' בהדיא דמיירי במביאין וצוברין לפניו כדקתני בתוספתא, נראה דסתמא דמילתא דירק ? מניחין האגודות זע"ז, משא"כ בקשואין ותמרים דפעמים שהם מונחין בכלכלות, ואז מעשר מכל כלכלה בפ"ע, ולפ"ז קמ"ל מתני' דחיישינן בכל אגודה ואגודה שמא משני בנ"א היא, אע"פ שמביאין הרבה בב"א, ואינן מעורבין אלא במקום שנתן אלו ע"ג אלו, וכבר ביאר כן אאמור' שליט"א ע"ש.

אבל הרמב"ם בפ"ד ה"ד פי' מתני' בלקח וחזר ולקח ומעשר מכל לקיחה ולקיחה, וטעמו משום דבתוספתא הוזכר במביאין וצוברין לפניו ובמתני' לא קתני הכי, ש"מ דמיירי באופן שאינן מעורבין, והא דלא ביאר התנא דמיירי בחזר ולקח, י"ל דכיון ששנה ברישא דין מביאין מגינותיו, והתם פשיטא דבפעם אחת מעשר מאחת על הכל, ודעדיפא מינה קתני ברישא, ע"כ מתפרשא דומיא דרישא דלוקח מבעה"ב וחזר ולקח, ועלה מסיים דמגינות אחרות מעשר מכל אר"א, וכ"ה ברדב"ז, ומסדר הרמב"ם נראה דמחלק בין בעה"ב לסיטון, דבעה"ב אף שמביאין לו מגינות אחרות, אינו מערב הירקות, אלא גומר תחלה מגינתו, וכן מכל גינה בפ"ע, שאינו מוכר בשפע ואין צוברין לפניו, ודין צוברין

סימן ד

בדיני מוקף ומן הטהור על הטמא

דלא קתני מוקף, אא"כ נימא דבשעת קריאת שם סגי, ובירושלמי דמאי פ"ז ה אמרינן תני ר"ח דאומר לכתחלה הר"ז תרו"מ לכשתחשך.

ובאמת בכל המקומות שהזכירו וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף מיירי בתרו"ג, מלבד בגיטין ל' ב' דמיירי במע"ר דחיישינן שהלוי עשאו תרו"מ על מקו"א, וע"ז הקשו וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, ויש לתמוה דתברו"מ אין איסור שלא מן המוקף, ואפי' אם יש בזה ענין ראוי, אבל לא שייך לשאול וכי נחשדו כו', והרי לשון זה נאמר על תרו"ג, ונראה דבאמת היינו טעמיה דרב משרשיא שחשש שהלוי עשאו תרו"מ, ולשון הגמ' שהקשו כן הוא לשון מושאל מדברי רשב"ג, ועיקרו לומר דלא חיישינן שיעשה כן אם לא במאורע מיוחד, אבל בסתמא אין לחוש לזה מכמה טעמים, חדא שמא אינה בעין כדפרש"י, ואע"פ שאדם מניח פירות להפריש עליהן תרומות ומעשרות, אבל אינו סומך על מה ששמע מחבירו שיש פירות ברשותו, ולאכול על סמך זה את המע"ר שברשותו, שאינו יודע אם הם משומרים יפה, ומעיקרא לא בריר לו הענין לעשר ע"ז, שו"ר ברמב"ן שם שכתב כיון שהניחם ברשות עצמו במקום המשתמר כו' עי"ש, ועוד שאם אין לו תשע כור מע"ר לא יוכל להפריש חלק מהכור ולסמוך שבעה"ב אינו מהפכן מצפון לדרום ונתערב התרו"מ במעשר, ועכ"פ מאחר שידענו שלא ע"ז ארשב"ג לא נחשדו כו' ע"כ שזה לשון מושאל לומר שא"צ לחוש לזה, ולא מוקף בכל דיני מוקף קאמר, אלא כה"ג שהפירות ברשות בעה"ב [שו"ר בתורי"ד שכ"כ], והא דשרי קרא לתרום שלא מן המוקף היינו באופן

א. **עירובין** ל"ב א' רשב"ג אומר בד"א בע"ה אבל בחבר אינו אוכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, מלשון זה של רשב"ג אמרינן בכל דוכתא וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, ולפ"ז אין לדייק מכאן שזוהי הנהגה טובה של חברים בלבד, כיון שרב"ג אמר כן כלפי החילוק בין בעה"ב ע"ה לחבר, ולא שהגדיר את חיוב דמוקף כהנהגת החברים, שו"ר בריטב"א ל' ב' שכ"כ דנקטו לשון זו מדרשב"ג, (ואפשר דסבר רשב"ג שהי' דעתו של החבר לבא אצלו ולעשר, וכ"ז שלא הגיע ש"מ שלא עישר).

והנה מבואר בשמעתין דרשב"ג אמר כן על תרומה גדולה, חדא דהא מיירי בתאנים של טבל גמור, ועוד דהא בעה"ב מפריש הכל משלו שאינו יכול להפריש המע"ר מחלקו של הלוקט, שהרי צריך שליחות, וא"כ כל המע"ר מוקף לתרו"מ, ועוד דלא יתכן שיחשוב רשב"ג מוקף דתרו"מ איסורא זוטא כלפי להאכיל טבליים לע"ה, שהרי שנינו בפ"ב דביכורים שניטלת שלא מן המוקף, ויש פסוק מפורש לזה מכל מעשרותיכם, וא"כ אפי' נימא שיש בזה הידור מסוים, מ"מ לא ע"ז החמיר רשב"ג כולי היא, וגם למעוטי בפלוגתא עדיף, והרי רבי התיר אף מוקף דתרו"ג, שאין לזה היתר בפסוק, וראוי לומר דרשב"ג נחלק רק ע"ז, [ואמנם צ"ב למה אמרו דמאי סתמא הרי צריך להפריש גם תרו"ג מספק, וערמב"ם פ"י ממעשר ה"י, ומצינו לשון דמאי על ספק וצ"ע], וכ"מ בתוספתא שבר"ש סוף טבו"י והובא בירושלמי תרומות פ"ב ה"א שא"צ להפריש תרו"מ מן המוקף ואפי' לכתחלה לא נהגו כן, וכ"נ במשנה שם גבי לגין של תרו"מ

ששניהם ברשותו, או שיכול להתנות שאם אבדו הפירות יהא תרו"מ מיניה וביה, ולא יכשל הכהן באכילת מע"ר שלא תרמוהו.

ולפ"ז נראה דיש לקיים דברים כפשטן שאין דין מוקף בתרו"מ כלל, כדתנן בבכורים, ולכן לא הזכירו בדמאי שניטל שלא מן המוקף כיון שאין חיוב תרו"ג בדמאי, ואילו בתרו"מ הרי אף בודאי אין דין מוקף, וכ"מ בירושלמי תרומות פ"ב ה"א דמיייתי מקרא שא"צ מוקף בתרו"מ, ואין לנו שום מקור להצריך כן לכתחלה, שו"ר שכ"ה מסקנת הרמב"ן גיטין שם, ולפ"ז אפי' לכתחלה א"צ מוקף גמור, וכל שרואה המע"ר מפריש עליו תרו"מ, ואם אינם לפניו לא יאכל עד שיברר שהם קיימין.

עוד מבואר בשמעתין שאם תרם שלא מן המוקף תרומתו תרומה, שהרי הוא מציל את הלוקט בהפרשה זו, וכ"מ בשלהי מעשרות שהתורם בלבו על הקוטעים ועל הצדדים על מה שבתוך התבן, ואע"פ שאינם מוקפין לכרי, וכן החרצנים והזגים אינם מוקפין לגת, [מיהו יתכן שהם נטפלין לכרי ולגת, עי' ירושלמי תרומות פ"ב ה"א ובתוספתא פ"ג ה"ט בדברי ר' יהודה], וכ"מ בחלה פ"ד מ"ו דחלת דמאי ניטלת שלא מן המוקף, ואם לא חל מדאורייתא לא היו מקילין בדמאי, דמה הועילו בתקנתם לחוש לשאינו מעשר, אם התירו שלא מן המוקף, אלא ודאי דלא מעכב, וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מתרומות הי"ז, וכתב הכ"מ דמקורו מב"ק קט"ו ב', ועי"ש בתו', וע"ע ירושלמי תרומות פ"ב ה"א, ועי' לקמן סק"ב ג' דנראה בירושלמי שהתירו להפריש חלה שלא מן המוקף כדי שלא תטמא עי"ש.

ויש לעי' מכיון שנתברר דאף בתרו"ג מוקף לא מעכב, וא"כ בתרו"מ ליכא מצוה כלל, א"כ למה נכתב ד"ז בתרו"מ ולא בתרו"ג, ומהו ענין זה של מלמדה ואינה למידה, והנה כל הפרשה מבארת דתורמת

מעשר מהלויים כתרו"ג מישראל, דכתיב והרמותם ממנו וגו' ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו' דהיינו תרומה גדולה, כן תרימו גם אתם את תרומת ד' מכל מעשרותיכם, שכאן ריבה הכתוב דלענין זה תרומתכם שונה מתרו"ג, וכיון שכל הפרשה מלמדת כל דיני תרומה גדולה, [לענין ממין על מינו ומן התלוש ומכל שנה ומן היפה ומן הדבר הגמור ושליחות ועוד], שפיר ביאר הכתוב דמ"ש והרמותם ממנו זהו דין מיוחד בתרו"ג, דכיון שהפסוקים באו להשוות תרו"מ לתרו"ג חזרו לבאר באיזה דברים הם חלוקים זמ"ז, ועי' מנחות ע"ז ב' דילפינן לחמי תודה מתרו"מ, בג"ש דממנו תרומת ד', וזוהי ג"כ סיבה שיכתב ממנו גבי תרו"מ, ועי' בספרי דמיתר לגז"ש, ועי"ש בפסוק מכל מתנותיכם דילפינן מיניה שמע"ר שהקדימו בכרי צריך להפריש ממנו תרו"ג, וא"כ חזר הכתוב להתפרש בתרו"ג מתוך תרו"מ, ובאמת הוזכר שם את מקדשו ממנו.

קצרן של דברים כל הפרשה של תרו"מ מלמדת גם על תרו"ג, כיון שהפסוקים מפרשים שתרו"מ ללויים כתרו"ג לישראל, וחזרו הפסוקים וביארו באיזה דברים חלוקה תרו"מ מתרו"ג, וכמבואר הדרשות בספרי ובירושלמי תרומות פ"ב ה"א, ואפשר דמהא דנכתב דין מוקף בתרו"מ ללמד על תרו"ג, למדנו שאינו מעכב, דכיון שהוא כתוב בתרו"מ שא"צ כלל מוקף, ע"כ שבא ללמדנו רק שזהו ענין ראוי בתרו"ג, וכן דרשינן ממנו מן המחובר גם בקמיצה ובלחמי תודה ובאימורים מנחות שם, ועי"ש בתו', [שו"ר בשטמ"ק תמורה ה' א' אות שכתב דילפינן דמוקף בדיעבד מהני מקרא דמן הרע על היפה, וזה מחודש דמוקף לא חמיר איסוריה כמן הרע על היפה], ולפנינו בירושלמי ובספרי לא הוזכר בפירוש דרשא דוהרמותם ממנו דתרו"מ לענין מוקף, אבל הראשונים העתיקו כן מן הספרי, וכן משמע בירושלמי דקרא

מיהו עי' להלן די"ל דחששו שמא תקרא שם מיד קודם שתניחנה מידה.

ובפשוטו נראה דאפי' אם סגי במוקף ברגע האמירה או ההפרשה, מ"מ ברגע החלות לחוד ודאי סגי, דהחלות הוא עיקר המצוה, ויש לתמוה בדברי הראשונים יבמות צ"ג א' שפירשו דר' ינאי עישר שלא מן המוקף, ואמאי הרי החלות נעשה רק משבאו לרשותו, ואז כבר היו מוקפין, וכמ"ש הרמב"ן שם, ומשמע מזה דלדעת תו' לא מהני מוקף בשעת החלות, ולא נתפרש טעם הדבר, הרי התרומה שפיר בידו בזמן החלות ולא חסר כלום.

וביותר תמוה דאפי' אם נימא דמהני מוקף בשעת ההפרשה היינו דוקא כשבידו להפריש כעת, דשייך לומר שכעת היא תחלת ההפרשה במוקף, אבל המפריש משלו על של חבירו או משל חבירו על של חבירו, שכרגע אין לו זכות להפריש כלל, אלא דמהני למ"ד אדם מקנה דשלב"ל שיחול כשיבא לרשותו, לכאורה בזה לא יתכן לומר שחשיב מוקף בשעת הפרשה, כיון דעכשיו לא שייכא הפרשתו במעשה מצוה כלל, ואטו יכול לברך על הפרשה כזו, הרי אין כאן מעשה מצוה כלל, עחזו"א דמאי ס"ט ס"ק ט"ו דכשאפשר לעשות המצוה מיד ומתנה שתחול לאח"ז מברך בשעת עשיית מעשה המצוה, שהחלות ממילא, אבל כשכעת אין זו מצותו לא מיקריא ההפרשה מעשה מצוה, וא"כ בדר' ינאי ע"כ דבעינן מוקף בשעה שזוכה בפירות, ואז איכא שפיר מוקף.

מידו אם בחלה מצינו שקוצה חלה מיד בנתינת המים ומהניא לפטור גם את הקמח שיתחייב אח"כ, ע"כ חזינן דחשיבא הפרשה של מצוה קודם שחל חיוב, ולדעת הר"ש דמהני נמי ליחשב מוקף, יש ללמוד מזה ג"כ לדשלב"ל, דמהני הפרשה מיד לכשיבא לרשותו, ובחלה גרע טפי כיון שאין

דמכל מעשרותיכם שנכתב לבתר והרמותם ממנו ריבה לתרו"מ שא"צ מוקף, שו"ר בתורי"ד ב"ק קט"ו ב' שהאריך בזה, ושם דרש מוקף מונתתם ממנו.

ובמעמא דקרא דתרו"מ א"צ מוקף יש לבאר דהנה מצינו בכל עניני תרומה דבעינן מן המחובר ומן המוקף, דזהו ענין תרומה, שהחלק המורם הוא כדורון שנשלח מכח כל הפירות, שזהו המורם מהם לגבוה, ולכן צריך שיפרישו אותו ממנו כדי שיתייחס לכולו, והיינו דאשכחן כן בקומץ ובלחמי תודה ובאימורים מנחות ע"ז ב', והי' בדין שאף תרו"מ ניבעי מוקף ואפשר דכיון שגם המע"ר הוא תרומה שהרימו בנ"י לד', כדכתיב כי את מעשר בניי אשר ירימו לד' תרומה, [ובספרי המקום קראו תרומה עד שיוציא ממנו תרו"מ, ועי"ש עוד בזה], וגם כבר הופרש ממנה תרו"ג, לכן א"צ ממנו דוקא, שבאמת כח התרו"מ הוא כח המע"ר ללויים, דהיינו שמגיע ללויים חלק עשירית וכן לכהן מן הלויים, ויש גם סברא דכיון שהתרו"מ בדיוק עשירית מהמע"ר, א"כ ממילא היא מתייחסת לכל הפירות גם בלא מוקף, אבל מצינו בלחמי תודה ששיעורן עשירית ונלמד מתרו"מ, ואפ"ה בעינן ממנו מן המחובר, וש"מ שההתייחסות לשירים לפי ערך כמו בתרו"מ לא מהני לפוטרו מן המוקף.

ב. מבווי פ"ד מ"ב האשה שהיא טבו"י כו' ומקפת וקוראה לה שם וכה"ג שנינו בנדה ע"א ב' ופירשו בגמ' מפני שמצוה לתרום מן המוקף, [בדברי הר"ש עי' להלן], ומבואר כאן שאינה יכולה לומר שתחול החלה כשתניחנה בכלי, והטעם משום דבעינן מן המוקף, וצריכה להקיף החלה לעיסה בזמן החלות, ואפי' נימא דטהורה רשאית להפריש ולומר מיד עם ההפרשה, וא"צ נגיעה ברגע החלות, היינו משום דג"ז מיקרי רגע החלות, אבל אם צריכה להניחה מידה קודם החלות, שוב לא חשיב מוקף, [שו"ר ברש"ש שכ"כ],

על הקמח שום חיוב, אבל גם הר"ש לא ס"ל דמהני, אלא שכתב די"ל דלענין מוקף סגי בעיקר העיסה.

ובאמת בירושלמי משמע דחשיב שלא מן המוקף, וכדי שתשאר החלה בטהרה תיקנו שתפריש שלא מן המוקף על החיובים הנוספים אח"כ, דכיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה, ואומרת שתהא חלה לאחר שתתגלגל העיסה עם כל הנוספים לחיוב אח"כ, שהקשו שם נהי דתקנו בחלה שתנטל מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, אבל לא שייך שיתקנו שתנטל מן הפטור על החיוב, ומשמע דבאמת לגבי העיסה הו"ל שלא מן המוקף, הן מצד החלות שחל לאחר שתגמר העיסה והן מצד הנוספים שלא היו בזמן ההפרשה.

ודעת הר"ש נראה דכיון דלגבי עיקר העיסה חשיב מוקף, כיון שהיא ראויה להפרשת חלה כעת, ונוטל החלה לשם חלה, ומיד כשמגבהת חלתה קוראה לה שם חלה לפי התנאים שלמדו אותן, סגי בהכי, וכ"כ הרא"ש, ולא דמי למתני' דטבוי' שאינה קוראה שם מיד בהפרשתה, ולא רצו לתקן שתקרא שם מיד, ותאמר שתחול לאחר שתניחנה מידה, דודאי יש לחוש שתקרא שם לגמרי מיד, שהרי הגיע זמן ההפרשה והעיכוב שמשום טומאה עלולה לשכוח, ולא דמי להפרשה שבשעת נתינת המים, שיודעת שעדיין לא נשלמה העיסה, ולא תקרא שם מיד, ועוד שזהו הנהגה קבועה, ולא רק במאורע של טבוי', ואין לחוש שתשכח, וגם אם תשכח לא יהא הפסד בדבר, מיהו לקמן סק"ג נקטנו דפשוטת הירושלמי שאין לזה מעלת מוקף כלל, עיי"ש.

והנה הרמב"ן בהלכות חלה הביא מה שלימדו את הכהנות, ומבואר דיש לקיים תנאי הכהנים אף לשיטתו דסגי במוקף בזמן החלות, ולדעת הר"ש והרא"ש למדנו

מזה דסגי במוקף בשעת קריאת שם, וא"כ אין חולק בד"ז, ומצינן למימר דלהר"ש סגי נמי במוקף בזמן החלות, ולא לחוש לקושיא דבאמת הרי הי' יכול להפריש אח"כ, דלא מסתבר לחדש דלא מהני מוקף בזמן החלות, וא"כ אין שום מחלוקת בראשונים בזה, אלא דלמש"כ מהירושלמי שהתירו כאן שלא מן המוקף למדנו מזה דלא סגי במוקף בזמן קריאת שם, ובפרט שבאמת אינו כמוקף לקמח שנוסף אח"כ.

שם במשנה ומפרשתה ומנחתה בכפישה כו' ומקפת וקוראה לה שם כו' [לכאורה לשון מפרשתה מיותר ולא נמצא בראשונים לפו"ר], בסיפא א"ר יהושע דבר חדש חידשו סופרים ואין לי מה להשיב, לכאורה ר"ל שאין לו יישוב לדבריהם למה אמרו כן, והביאו הר"ש והרא"ש מהתוספתא דפליג נמי הכא, ואם ס"ל דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ניחא, ואם ס"ל לאו כחלה דמו צ"ל שחש שמא תגע בחלה או שתגע החלה בעריבה, ולכתחלה לא תלוש או לא תפריש אלא הטהורה.

הקשה הר"ש למה צריכה להקיף לאחר ההפרשה ולקרא שם אח"כ, הרי כיון שהפרישה לצורך חלה חשיב שפיר מוקף, אע"פ שקראה שם רק אח"כ, כדאשכחן בעיסה טהורה ועיסה טמאה שמפריש ואח"כ קורא שם לר"א, ותירץ שאם אומר שמיד כשתפריש תהא חלה חשיב מוקף, כיון שאמר בשעת חיבורו, ולא ביאר למה לא תתנה גם כאן כך, וי"ל דהכא צריכה לומר שלאחר שתניחנה בכלי תהא חלה, וזה לא חשיב מוקף כיון שמשתתה עד שתניחנה, [וכ"כ הרש"ש בדעת הרא"ש], ואפשר דדוקא מפני שאינה יכולה לקרא שם בידה, הרי העיכוב מבטל המוקף, אבל אם יכולה לקרא מיד, יכולה גם להתנות שתחול כשתניחנה מידה, מיהו אכתי בירושלמי דחלה מבואר דיכולה להמתין עד סוף גלגול

חלה מן העיסה, וקודם הגלגול אין הבצק מחובר לומר בו לשון קוצה, נלפ"ז לשון קוצה כמו קורצה, עי' טב"י פ"א מ"א מקרצות ובתוספתא הקורץ מקרצת מן העיסה ופירשו שם מלשון מחומר קורצת], ועוד דנקט מגבהת לפי שממהרת להגביה ולסלקה מן העיסה בטהרה.

שם ובלבד כו' לגרסת ובלבד שיהא, הול"ל שיהא חמשת רבעים בלול במים, ולשון קמח משמע איפכא שלא נבלל, ועוד דודאי מתפרש שיש בכלי שיעור חמשת רבעים שהתנא בא להזהיר על ענין שעלול להגרם בגלל ההגבהה מנתינת המים שקודם גלגול, ואמר שאע"פ שמותרת למהר להגביה חלתה קודם גלגול, מ"מ תזהר שיהא כו', והרי גם אם היתה מפרשת לאחר גלגול בעינן חמשת רבעים, (ויש לדחות דלאחר גלגול כבר הביא כל הקמח שנתכוין להוסיף לעיסה זו), ועוד מאי שיהא שם הול"ל שיהא בכלי, אבל אם הכונה שלא יוסיף עוד חמשת רבעים הרי אין חילוק אם הם בכלי או שיוסיף אח"כ, - כ"ז לפי מה שנקטנו פשוט שקמח שבתוך העריבה שאינו מעורב במים לאו כלום הוא, ולכן מוכח כגרסת שלא יהא כו' קמח, אלא כבר מעורב כולו במים ונשאר רק פחות מחמשת רבעים קמח שלא נבלל, וכ"מ בר"ש לגרסת שיהא בקמח שנתערב במים, עי"ש, שו"ר בספרי ובלבד שיהא כו' לפי שאין מפרישין חלה מן הקמח, עי"ש.

שם בר"ש ד"ה מגבהת, טוב היה שתמתין כו' כדתנן סופ"ק שאינה ניטלת אלא מן הגמור, מיהו כמו שכתרו"ג אם תרם בשבילים תרומתו תרומה, ה"ה בחלה קודם גמר העירוס, וכאן התירו למהר כדי שלא תטמא, מיהו לאחר שלימדו את הכהנות הרי גם החלה נגמרה לישתה, דכיון שהפרידה בפ"ע יכולה לגמור לישתה בטהרה, וביאור הירושלמי כתירוף בתרא דהר"ש וכ"כ הרא"ש, וגם לתירוף קמא דאסמכתא היא ר"ל שמה שביארו

העיסה, וע"כ צ"ל דגם לתירוף קמא דהר"ש החשש שמא תקדים קריאת שם כשהיא בידה.

עוד תירץ דסגי בהפרשת החלה לצורך חלה אע"פ שקוראה שם אח"כ, והכא חיישינן שתקרא שם קודם שתניחנה.

עוד תירץ דשאני הכא דמפסיק מנא, וצ"ב כונתו דהא כשמקפת את הכפישה לעריבה ג"כ מפסיק מנא, וסגי בחביות נוגעות זו בזו כדתנן במע"ש פ"ג עד שלא גפן, וכן בתורם את הבור בסוף פרקין, ואפשר כונתו דהיכא דמפסיק מנא הר"ז מבטל את כח המוקף שהי' בשעת ההפרשה, ודוקא כשאין הפסק ביניהם נראית ההפרשה הראשונה כקובעת החלה, א"נ כונתו כמש"כ בתירוף קמא דכיון שצריכה להפסיק בנתינה לכלי אחר לא חשיב מוקף, ולא מפני מחיצות הכלי, אבל קשה דבירושלמי דחלה איכא הפסק זמן טובא, וש"מ דלא חיישינן להפסק זמן, מיהו בפשוטו כשמגבהת חלתה מניחתה בכלי אחר, ואפ"ה חשיב מוקף, אלא די"ל דהתם יכולה לקרא שם מיד, וההמתנה היא בשביל הנוספין לעיסה, אבל בעיסה עצמה אין עיכוב, וכמש"כ לעיל.

בנדמ"ח יש נ"א מהר"ש, וכנראה הנדפס הוא מהדו"ב, וא"כ לפני הרא"ש הי' ג"כ מהדו"ב, ובמ"ש מירושלמי חלה עמש"כ לקמן סק"ג.

ג. **חלה** פ"ג מ"א כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה, נתינת מים פירושו שהמים נבלעו בקמח, כמו אחד נותן את הקמח ואחד נותן את המים האחרון חייב שבת י"ח א', אבל מים וקמח זה אצל זה בכלי אחד לאו כלום הוא, ודוחק לומר שאם נתערב מעט מיקרי ראשית עריסותיכם לגבי כל הקמח שבכלי, וצ"ע בירושלמי וברמב"ם ועמשנ"ת בחלה בזה, - לשון מגבהת חלתה ולא קתני קוצה חלתה, י"ל דדוקא כשהכל עיסה אחת נאמר לשון קוצה, שקוצצת שיעור

רבעים, ולפ"ז מיירי בעריכה של כל הבצק, ולא בעריכת הככרות לעצמן, [ומ"ש הרא"ש שאין בכל ככר חמשת רבעים היינו תוספת של חמשת רבעים, אבל בכל הככר יש חמשת רבעים ולכן מתחייב גם התוספת, מיהו לשון הרא"ש ל"מ כן], ואולי מכח זה פי' הש"ך והגר"א סי' שכ"ז שמקצת חלה תחול מיד, ומקצת לאחר גמר העריכה, ויתפרש לאחר גמר האפייה או בדאיכא צירוף סל קודם אפייה, וכבר הוכיח אאמו"ר שליט"א שם שכונת הר"ש והרא"ש כתנאי שבירושלמי, וכן הקשה בבית מאיר ע"ד הש"ך.

והנה הר"ש הביא מהתוספתא שהקמח הנוסף מצטרף לחמשת רבעים, ומפרש לה דאע"פ שכבר הופרש חלה מן העיסה, לא אמרין שהנוסף מתבטל לעיסה שכבר נפטרה, אבל בפשוטו כונת התוספתא ללמד שיש לחוש שיחול חיוב אח"כ, אע"פ שעיקר העיסה לא הי' בה כשיעור, והתוספות הללו רק באו להכשיר את העיסה שאין בה כשיעור, (ובתוספתא הגרסא ששיירה בעיסה ואולי בא לומר שגושי קמח שלא נלושו יפה מצטרפין כמו סובין ומורסן), אבל הפריש ממנה חלה י"ל שהנוסף מתבטל לעיסה הפטורה, ואפי' אם נימא דבהוסיף לעיסה אחת שרובה פטורה עוד חמשת רבעים אע"פ שהם מיעוט חוזר ומתחייב, והכי מסתברא, אבל אכתי לענין צירוף תנור וסל לככרות שהוסיף בכל אחת פחות מכשיעור מסתבר טפי שאינן מצטרפות, כיון שכבר נתחייבו בחלה ואין צריכות עוד צירוף, ולא מצינו ענין צירוף אלא לפחות מכשיעור, שכעומד להצטרף דמי, ועוד דכיון דבכל ככר יש מעט, לא מצטרפין ליחשב כעיסה אחת בצירוף סל, והתוספתא מיירי בהדיא בעיסה אחת.

ולפ"ז ניחא דסגי במה שתחול החלה בגמר העריכה, דמה שמצטרף בכל ככר כשאין בו כשיעור אע"פ שמצטרף בתנור לכשיעור אין זה חוזר ומתחייב, שהוא בטל

ראשית עריסותיכם תחלת העירוס, זוהי אסמכתא ולא שבאמת ראוי להפריש מתחלתה.

שם ד"ה ובלבד, ואם היה נשאר ה' רבעים מן הקמח שלא נגע במים לא הוה מיפטר בחלה [ד]קודם [כ"ה בנדמ"ח מכת"י], שבלא תנאי לא הי' נפטר מה שמתחייב אח"כ, שהרי חלה ההפרשה מיד רק על מה שנתחייב כעת, ולכן הוצרכו לתנאי שתחול רק לאחר שתעשה כולה גוש אחד, [לגרסא דקודם הכונה בחלה שהופרשה קודם שנתערבו, ולגרסא דקודם הי' משמע קודם שעשו את התנאי].

שם וה"ה דהוה מתיישב הירושלמי אי הוה גרסינן שיהא, [ש]התנאי [כ"ה בכת"י] מועיל בכל ענין ונקט כהנות כו' שרגילות [בתרומה, כ"ה בכת"י] כו', ולא נתפרשו הדברים דודאי אף לאחר התנאי צריך שתפריש החלה לאחר שחל חיוב בעיסה דהו"ל החלה מן החיוב, וא"כ איך שייך לומר דמתני' דשיהא כו' היא רק קודם התנאי, (ובדוחק י"ל דאי גרסינן שיהא שייך לקיים מתני' גם לאחר שלימדו את הכהנות, שיש תועלת בתנאי לפטור את הנוסף, גם אם אין בתוספת חמשת רבעים, ובלבד שיהא חמשת רבעים שנתערבו במים), וכבר כתב אאמו"ר שליט"א בסק"ו סק"ד שדברי הר"ש לא נתפרשו, והרא"ש העתיק כפי קמא.

שם בר"ש צריך ללמד לנשים שלנו המפרישות חלה לאחר גלגול קודם עריכת הלחם להתנות תנאי זה כו' יש לעי' מה מועיל התנאי הרי הקמח שנתערב בככרות בשעת העריכה לא נתחייב בחלה, דבככר אין חמשת רבעים, ובשלמא אם תחול החלה רק לאחר הצירוף בתנור או בסל ניחא, אבל אם חל לאחר גמר העריכה עדיין לא נתחייב בחלה, ולא נפטר בהפרשה זו, ואח"כ כשיצטרפו יתחייבו בחלה, ואאמו"ר שליט"א כתב שם סק"ד [ע"ד הרא"ש] דמיירי שלא חילקו את העיסה ועדיין יש בה שיעור חמשת

לעיסה שכבר נפטרה, וגם אין דין צירוף סל לככרות שכבר נתחייבו לעצמן, ובפרט שכבר נפטרו.

שם בר"ש וקצת תימה איך מתנה על קמח כו' וחשיב מוקף מה שבשעת קדושת שם כו' וכן פרשנו בפ"ק דנדה כו', יש לעי' מי דמי התם בסוטה מיד בהפרשה קוראה שם, ואין שום עיכוב, אבל כאן שמפרישה ומניחתה עד שתגמר העיסה לא חשיב מוקף, ולא מיבעיא לקמח שנוסף אח"כ דלא מהני [ואע"פ שמעיקר העיסה ה' יכול להפריש מיד וחשיב מוקף וכמ"ש הר"ש], דאיך מועיל שיש בו חמשת רבעים לעצמו, וצ"ל דמ"מ הוא מיעוט כלפי עיקר העיסה, אלא אפי' לעיקר העיסה כיון שממתין כולי האי עד שתגמר העריכה, מה תועלת יש בקריאת שם שיחול לאח"ז הרי כעת לא חל כלום, וכבר נתקשינו בזה לעיל סק"ב.

ובירושלמי באמת נראה שהתירו להפריש מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כדי שתשאר העיסה בטהרה, ואין הענין רק כדי שיקבל הכהן חלה טהורה, אלא שחששו שתטמא ולא ידעו בטומאתה ויאכל חלה טמאה, ועוד דכיון שהעיסה כעת טהורה יש חיוב יותר לשמרה בטהרה וידעו שאין הזהירות מושלמת בעיסה גדולה, ואמנם בתחלה התירו להפריש שלא מן הגמור כדתנן כיון שהיא נותנת כו', ואח"כ אמרו להמתין בחלות החלה עד גמר הגלגול, אע"פ שעיי"ז מפרישין מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, ולא מהני להקיף אח"כ בכפישה כיון דבטהור וטמא הכלים מפסיקין.

ד. **הרמב"ן** בהלכות הביא מתני' להלכה והביא תנאי שתקדש לשם חלה לכשתעשה כולה גוש אחד, וביאר דכיון שהוא בידו מהני אמירתו, אע"פ שעדיין לא נתחייבו הקמח והשאור, [ולפי המבואר ברמב"ן סוף הלכות חלה שמברכין בשעת ההפרשה, למדנו

שהברכה בשעת המעשה ולא בשעת החלות, וכמ"ש מרן זללה"ה בדמאי ס"ט סקט"ו, אלא שאין ברור שנהגו בזמנו בתנאי, שהרי אומר מיד תהוי חלה כמ"כ בשמו לקמן סק"ה), אבל קשה דעיקר מתני' שמגבהת חלתה מיד בנתינת מים, אע"פ שמצות חלה מן הגמור, ד"ז הנהיגו מפני הטהרה שתשמר החלה בטהרה, וא"כ בזה"ז שהכל טמא אין היתר זה קיים, וכ"כ הר"ש דבעיסה טמאה אין מפרישין עד שתעשה כולה גוש אחד, וכמו שהביא מירושלמי פ' אלו עוברין דבטמאה אין מפרישין עד לבסוף, ובתנאי הכהנות נוסף עוד קולא להפריש מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, ואין היתר לזה בעיסה טמאה כלל, (וראיתי בספר דבר שאול שהביא שבמלחמות ביצה ט' א' פירש הירושלמי לענין טלטול חלה טמאה ביו"ט, ולא פירש לה בענין ההפרשה לאחר גלגול).

ובשו"ע סי' שכ"ז ס"ג כתוב דהאידנא טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישא שתעשה כל העיסה גוף אחד, ומקורו בסה"ת ורשב"א דהאידנא כל העיסות טמאות, ולפמ"ש"כ יש לעשות החלות מיד עם ההפרשה, כדי שתטול מן המוקף, שאם מתנה שיחול רק לאחר גמר העריכה תו לא הוי מן המוקף, ובפשוטו כיון שהפרישה משגלגלה עיקר עיסתה, שוב אין לחוש לצירוף בתנור, שהרי אין בכל ככר כשיעור לחייב הקמח קודם האפייה ואין בתנור חמשת רבעים נוספים שנוספו בעריכה, וגם התנאי נשלם קודם אפייה, כפי הראוי להפריש מן העיסה, וא"כ עדיין לא נצטרפו בתנור ולא נתחייבו כלל, ולא יועיל התנאי על הקמח הזה אם יצטרף בתנור, כיון שבשעת חלות ההפרשה ה' פטור עדיין, ואח"כ כבר אינו מפריש, ולכן אין להתנות כלום, רק לעשות ההפרשה בסוף גלגול כל הבצק, ומיד אח"כ להפריש ולעשות החלות מיד עם ההפרשה, קודם עריכת הככרות, ומה שנוסף אח"כ אינו מתחייב בדרך

ו. **מע"ש פ"ג מ"ב** עד שלא גפן תורם מאחת על הכל, מבואר כאן שאע"פ שהחביות נפרדות חשיב מן המוקף, ובבהגר"א סי' שכ"ה כתב דמיירי בחביות נוגעות זו בזו, [וצ"ע דבפשוטו חביות פתוחות אין מניחין אותן באוצר זו אצל זו עד שיגוף שלא ישפך], ולפ"ז הא דתנן בטב"י פ"ד מ"ב ומניחתה בכפישה מצרית או באנחותה ומקפת מיירי נמי בכלים נוגעין זה בזה, והדברים סתומין דהול"ל בהדיא שיגעו זה בזה, ולשן מקפת אינו מתפרש מגעת, כרתנן בביצה ל"ב ב' אין מקיפין שתי חביות זל"ז להיות שופת עליהן את הקדירה, וע"כ יש ריוח ביניהם להניח הגחלים, ואפ"ה מיקרי מקיפין, ובבהגר"א שם כתב דאע"פ שנוגעין זה בזה יש טפח אור ביניהם, [לפי שהחביות בולטין באמצע ומצירין למעלה ולמטה כמבואר במסכת אהלות ועוד], אבל קשה דאכתי צריך ריוח גמור ביניהם להניח שם הגחלים.

ובן מצינו בסוף טב"י במשנה ובתוספתא שהתורם ממלא חבית מן הבור ואומר הר"ז תרומה, ולא משמע שאומר כן כשהחבית נוגעת ביין שבבור, ובהדיא נראה כן בירושלמי סופ"ג דחלה שאף אם העלה אח"כ עוד חבית מיקרי מוקף, כשקרא שם לשתיהן בב"א, [ועמ"ש"כ בזה לקמן סק"ן], וסתם חביות פתוחות אינן נוגעין זב"ז, וכן חמשה שקין בגורן שהזכירו בירושלמי לא הצריכו נגיעה ועוד כמה ראיות כתב אאמו"ר שליט"א בזה בסק, ועי"ש דמסיק שא"צ נגיעת החביות רק שיהיו סמוכין זל"ז, ועי' להלן דבתוך הבית פשוט יותר שא"צ נגיעה, (אבל הגר"א שם כתב שהחביות הפתוחות באוצר נוגעות זב"ז).

שם משגפן קנה מעשר, אפשר דאף בשל אומן קנה מעשר, שרק לגבי מוכר ולוקח חילקו בירושלמי פ"א ה"ב בין אומן להדיט, אבל כאן דלא איירי במכירה, יש לומר שאין הבעלים האומן קובע, ויש לומר דשניהם שוין, ולע"כ.

כלל, שרחוק שיהא בנוסף כשיעור חלה בתנור אחד, ואפי' אם נצטרפו יחד מסתברא שאינם מתחייבין לפמ"ש"כ לעיל סק"ג דאינם מצטרפין בסל מכמה טעמים.

ה. **הרמב"ן** בסוף הלכות חלה הביא תוספתא דברכות פ"ו ה"ט ודתרומות פ"ג ה"ב דמפריש תחלה ואח"כ מברך, והרמב"ם פ"ב מתרומות ה"ז ושו"ע סי' של"א סע"ח כתבו מברך ואח"כ מפריש, ונראה דמפריש שבתוספתא וברמב"ן הכונה לברר תחלה החלק של התרו"ג אחד מחמישים, וכן עשירית למע"ר ומע"ש ואחד מכ"ד לחלה, ולא למדוד לאחר הברכה, דעובר לעשייתן היינו חלות ההפרשה ולא שיעור המדידות, ולכן צריך להפריש כדי חלה ותרומות ומעשרות לעצמן, ואח"כ יברך ויעשה חלות ההפרשה על המופרש, ומ"ש הרמב"ם ושו"ע מברך ואח"כ מפריש היינו שעושה החלות לאחר הברכה, וכמ"ש הטעם ככל המצות שמברך קודם עשייתן.

מיהו מדקתני מאימתי מברך עליהן משהפרישן, מבואר דאף בלא נגיעה חשיבי מוקף, אלא די"ל שמונחין זה אצל זה בלא הפסק כלי ובלא מרחק, וכמו דמהני מקפת כשהחלה מונחת בכפישה או באנחותא, ולשון הרמב"ן וכד בעי למשקל חלה מאגנא מבעי לאקדומי ואפרושה והוא מברך אקב"ו להפריש חלה, והדר לימא תהוי חלה, משמע שמוציא החלה מן העריבה ואח"כ מברך ואומר תהא חלה, ומשמע שא"צ לקרב החלה לעיסה דלא הוה שתיק מלפרש ד"ז, וצ"ע ברמב"ן נדה ע"א ב' שכתב דבעינן נוגעין ממש, [ולא משמע שכונתו רק בחלת חו"ל שא"צ מוקף כמ"ש הרמב"ן], וע"כ צ"ל שחזר בו, דהא אליבא דרבנן נקט שם דבעינן נשיכה, ורק לר"א סגי בנגיעה ובצירוף כלי, מיהו עיקר הא דבעינן נגיעה ממש לר"א, ביארו בירושלמי דהיינו מפני שבטהורה וטמאה מקפדת.

נפרדים שהם קשורין לעצמן, הם נפרדין יותר מחביות שהיו סתומות ונפתחו, וקשיא ליה לב"ש דיש להתיר בק"ו משקין, אבל מהני דעד שלא גפן לא שייך להוכיח לגפן וחזר ופתחן.

ולכאורה אם פתחן ועירה לגת וחזר ומלאן חזר דינם כעד שלא גפן, ואף לב"ש תורם מאחת על הכל, שכבר נתבטלה החלוקה שנעשית בהגפת החביות, וגם לא שייך שיחזיר מהגת כל יין לאותה חבית, ואפי' העביר היין מחבית לחבית י"ל שבטלה חלוקת היין שהיתה בחבית זו כשגפן, וצ"ע בזה.

שם בד"א במקום שדרכן למכור סתומות כו' מבואר בירושלמי דלענין מוקף בכל ענין תורם מכל אחת ואחת, ורק על הראשונה או על השניה נאמר האי בד"א, וזהו לשון על הראשונה הושבה, וכמשנ"ת במע"ש ס סק, וכן ברמב"ם פ"ג הי"ח ובשו"ע סי' של"א סכ"ו העתיקו ד"ז בכל חביות סתומות.

ז. **ירושלמי** מע"ש פ"ג ה"ו בד"א בשל יין אבל בשל שמן בין עד שלא גפן כו' בין משגפן תורם מאחת על הכל, פי' הגר"א דבשמן א"צ לנטירותא דקנקן גפון כ"י, ולכן הקנקן אינו נטפל לשמן, ושאר כל המשקין כשמן כמבואר בתוספתא וברמב"ם פ"ח ה"ה, וכ"מ בכלים לענין נקב בחבית דבשאר משקין לא קפיד על הנקב כ"י, ע"ש בא"ר פ"ט מ"ח לענין צמיד פתיל, ומבואר בגמ' עירובין כ"ז ב' ד"יין אגב קנקן משום דהיינו נטירותיה.

מיהו לענין קנה מעשר מצינו בירושלמי פ"א ה"ב דאף חותלות של תמרים ופטיליא של תמרים יצאו לחולין, וכן הקופות בדרוסות, ולענין מוקף מסתברא דתורם מאחת על הכל, דאינם מפרידין התמרים זה מזה, אלא הם נטפלין בקל לתמרים, משום דלא חשיבי כ"כ, ול"ד לחביות סתומות שסתימתן הכרחית, והם חשובין, ולכן הם מפרידין גם לענין מוקף,

שם בש"א מפתח ומערה לגת, בפשוטו מודו ב"ש דעד שלא גפן תורם מאחת על הכל, דאל"כ הו"ל למיפלג ברישא, ואין נראה לומר דנקטיה הכא לאשמועינן דלב"ה מפתח וא"צ לערות, דאי לאו פלוגתא דב"ש הרי מתפרש בפשיטות דכיון שפתחן כעד שלא גפן דמו, וכל הענין ששנו פלוגתתם כאן מוכיח דטעמיהו דב"ש דוקא בגלל שכבר גפן, דאל"כ הו"ל למיפלג בעלמא בדין מוקף אם אפשר לתורם מחבית על חבית, אלא ודאי דוקא הכא פליגי ב"ש שכבר נתחלקו החביות זו מזו, ותו לא מצטרפי בפתיחה לחוד.

מיהו קשה א"כ מאי פריך בירושלמי אב"ש מחמשה שקין בגורן שתורמין מזע"ז, הרי אף ברישא מודו ב"ש דעד שלא גפן תורם מאחת על הכל, והו"ל למיבעי מ"ש עד שלא גפן למשגפן ופתחן, והרי שקין בתבואה כעד שלא גפן דמו, כיון שתבואה כשמן דאפי' גפן תורם מאחת על הכל.

ובתוספתא פ"ב הכ"א תניא ארשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על הדורך באמצע חבית שמפתח וא"צ לערות כו' ונראה דט"ס הוא וצ"ל על התורם באמצע הבית, דחביות פתוחות הבית מצרפן, אבל בגת שע"פ השדה דליכא צירוף בית, ע"י שבת י"א ב' דסתם גת אינו בתוך בית מדתנא סתם גת בכרמלית, בזה כ"ז שלא גפן נשאר בהם כח צירוף שהיו כולן בגת יחד, אבל משגפן ונפרדו זו מזו, אינם חוזרים להצטרף בלא חיבור נוסף, או שיערם לגת או שיכניסם לתוך הבית.

ולפ"ז אפשר דמקשו לב"ש מחמשה שקין שלא היה להם צירוף גמור, כגת שכל היין מעורב בבור יחד, ואפי"ה מצטרפין כיון שהם לפניו, ה"ה דחביות שפתחן יצטרפו, אבל מחביות פתוחות שלא גפן אין רא"י, כיון שהיו יחד בבור, ולא נפרדו ע"י החביות כ"ז שהם פתוחות, ויותר נראה דס"ל דשקין

כמו שמצינו דבמקפיד על תערוכתן אין הבית והכלי מצרפין עירו' חלה סופ"ב, ה"ה במקפיד על סתימתן.

ויש להסתפק בקופסאות שימורים שצריכין סתימה גמורה לשמירתם כמו יין, מה דינם לענין מוקף, דלענין קנה מעשר ודאי דינם כחותלות של תמרים ועדיפי מינייהו, דלא חשיבי כ"כ כחביות ונצרכין לנטירותא כחביות ליין, אבל לענין מוקף י"ל דכיון דלא חשיבי אינם מפרידין בין האוכלין זה מזה, דלא שייך לומר שכל אוכל נמצא במקום בפ"ע, דעטיפה דלא חשיבא, כקליפה לפרי היא, ולא כמקום המפריד, וכ"ש שקיות ניילון אע"פ ששומרין על טריות האוכל, דודאי נטפלין לאוכל, ואין לך בו אלא חידושו דבר שבמנין כחביות, עש"ך יו"ד סי' ק"י סק"ה בשם רי"ו דדוקא חביות גדולות חשיבי דבר שבמנין, וכ"ה ברמ"א סי' קל"ז ס"ב אמנם א"צ גדולות יותר מקב או קביים, אבל קופסאות הנטפלין לאוכל י"ל שהם כאגודה אחת עם שאר הקופסאות, וקרינן בנטילת אחת מהן ממנו מן המחובר, ואין ללמוד ד"ז משקין וחביות של שמן, דהתם אין סגירתן נצרכת לאוכלין, ולא חשיבי כחד עם האוכלין, ובהני נקטינן דחשיבי כחד לענין קנה מעשר, אלא שאינם נפרדין בגלל חוסר חשיבותם, כמו שמובן בשקיות ניילון אע"פ שנטפלין לאוכלין לשומרם, ובפרט כשמשליכין הכלים לאחר השימוש, דודאי שייך לומר דבטלי לאוכל ואינם חוצצין, [ואאמו"ר שליט"א בסק"ח כתב סברא איפכא, דכיון שאין המשקה והאוכל חשובין לא בטל הכלי לאוכל כמו ביין, ולפ"ז בשקיות ניילון וחותלות ודאי בטלי, וכמבואר בירושלמי לענין קנה מעשר, [ונראה דנקט שקנה מעשר ומוקף שוין, אבל מבואר בירושלמי דחותלות של תמרים קנה מעשר, ופשוט שתורם מאחד על הכל], אבל צדדנו לחלק לאידך גיסא דכיון דהכלי לא חשוב בטל הוא, וכשנטל כלי אחד לתרומה הר"ז

מתייחס לכל הכלים, שאינם קובעין חשיבות לעצמן לומר שהם כנמצאין במקום נפרד], ואפשר לומר דאין לך בו אלא חידושו חביות דוקא דחשיבי, ואין נטילת חבית אחת מתייחסת לחברתה, משא"כ כלים קטנים ופשוטים שנטלין כמה מהם יחד בסל ובקופה, ובפרט כשבטלין לאוכל, דחשיב שפיר הרמת כלי אחד כממנו לכל שאר השקיות והקופסאות, ומ"מ הדבר צריך רא"י להקל, אבל בדמאי הרי לא חיישינן לשלא מן המוקף, ואף בספק דאיכא תרו"ג יש מקום להקל לפמשת"ת בספר אאמו"ר שליט"א ס סק.

ובירושלמי תרומות פ"ב ה"א שאלו אם מפה מפסקת, ופשט לה משקין שאינם מפסיקין, והיינו דאע"פ שאין השקין בטלין לחטים אינם מפסיקין, אע"פ שהם כמפה, ואין לפשוט מזה לנדון הנ"ל, ועי' לקמן סק"ח עוד בדברי הירושלמי שם.

ח. **ירושלמי** תרומות פ"ב ה"א הרי שהביא מינין הרבה בקופה וכרוב מלמעלה וכרוב מלמטה ודבר אחר באמצע אין תורמין ולא מעשרין מזע"ז, בתוספתא פ"ג ה"ח הגרסא לא יתרום מן העליון לתחתון אא"כ הקיף, וזה מיושב טפי דהא במעשרות אין דין מוקף, ולמדנו מכאן דאפי' בכלי אחד הרי המין שבאמצע מפסיק, וש"מ שמין אחר גרע ממפה, דכיון שהוא ירק הראוי לתרומה ואין התרומה מתייחסת לזה הר"ז מפסיק, וכן בגנה אם העמיד כמה ערימות של ירק ממין אחד, תורם מאחת על הכל, ואם יש מין אחר מפסיק באמצע תורם מכל אחד ואחד, ויש חידוש בתוך הקופה שמין אחר מפסיק, ויש חידוש בגנה שאין המין האחר נראה כמפסיק כ"כ, כיון שאין הערימות האחרות מחוברות ע"י הגינה, ולא ניכר ההפסק כ"כ, אפ"ה קי"ל דמפסיק.

שם הדא דתימא בשאין שם חלל כו' דכיון שיש מקום אחד שהכרוב מצטרף דרך

הגורן, ועי"ש בתוספתא ה"ו שתנאי ב"ד הוא שיחול על כל אלו, והיינו בתרו"ג שא"צ שיעור, אבל במעשרות צריך לדעת כמה השיעור, וכהיום שמפרישין יותר מאחד ממאה יכולין לכוין בכל המעשרות על המפוזרים ג"כ, אלא שאין ע"ז תנאי ב"ד, ולכאורה יש ללמוד מכאן שמותר להפריש על המפוזרים והבליעות שבכלים שלא מן המוקף, אם לא נימא שהם טפלין לעיקר הגורן.

שם ר"ה בעא קומי ר"י הי' טמא באמצע א"ל והיינו נשוך, ר"ח ידע מתני' דחלה סופ"ב דבטמא וטהור בעינן נגיעה ממש, ומיבעיא אם הטמא חוצץ בין הטהורים, אע"פ שהם קרובים זל"ז באופן שבלא הפסק הטמא ודאי מוקפים הם זל"ז, או דכיון דמין חטים הוא לא גרע מתבן וקש שאינו חוצץ, ופרש"י דהשיב לו שחוצץ, והגר"א פ"י דאפי' יהא כנשוך חוצץ כיון דלא מהני נשוך בטמא, [וצ"ע דלענין מוקף אפי' נגיעה מהני בטמא וטהור וכ"ש נשוך], ובשו"ע גרס הגר"א והיינו גוש, בתמיה וכי חשיב גוש אחד, והרא"פ פ"י בתמיה וכי זה כנשוך, אבל עכ"פ לא יתכן לפרש דא"ל דמצטרף כנשוך, דודאי צירוף כזה גרע מנשוך כמו שאינו מצטרף טמא וטהור, ואילו נשוך מצטרף כדתנן סופ"ב דחלה.

שם חבראי בעון קומי ר"י היתה מפה באמצע א"ל והיינו חמשה שקין בגורן דתני חמשה שקין בגורן תורמין כו' כ"ה בתוספתא ובירושלמי מע"ש סופ"ג, ופשט להו שהשקין כמפה ולא מפסיקין, והא דלא פשט להו מחביות עד שלא גפן, י"ל דשקין גדולים הם ודמו טפי להפסק מפה.

ט. **תניא** בתוספתא פ"ג ה"ט שתי מגורות בעליה אחת תורם מכל אחד ואחד, [מגורה היא כעין אוצר קטן בנוי בתוך הכותל, עי' תרומות פ"א מ"א, ואין זה ככלים דכיון שמטלטלין שייך שהבית יצרפם בתוך מחיצותיו, מיהו מצינו בסופ"ק דמעשרות

שם, לא איכפת לן מה שיש דבר אחר מפסיק ברוב הקופה, דכיון שיש מקום חלל שרואין זע"ז, חזינן להו כמחוברין שם.

שם כל בית הגתות אחד כל בית הגרנות אחד, בתוספתא מפרש כיצד גת אחת לשתי בורות שתי גתות לבור אחד כו' בזמן שכולם תפוסה אחת תורמין כו', ומבואר כאן שא"צ בית לצרפן שהרי בית הגרנות היינו ע"פ השדה וכל שניכר שזה מתפוסה אחת חשיב מוקף, ובתר הכי קתני בתוספתא דהכניס פירותיו לתוך ביתו אע"פ שהם מפוזרין תורם מאחד על הכל, וע"ע לקמן ס"ק י"ד.

שם רי"א והוא שתהא תפיסת הגורן באמצע, בתוספתא שם ה"ט חמשה צבורין בגורן תורם מאחד על הכל אר"י אימתי בזמן שעיקר הגורן קיים, אין עיקר הגורן קיים תורם מכל אחד ואחד, והטעם שכ"ז שיש עיקר הגורן הרי הצבורין נטפלין לגורן, אבל אם העיקר נעקר הו"ל כל חד עיקר לעצמו, ואינו מצטרף עם שאר הצבורים, דהו"ל כמה בית גרנות.

שם עד ככדון חטים ואפי' קש ואפי' תבן, קמ"ל שקש ותבן אינו מפסיק בין הגורן לצבורי חטים, ותורם מאחד על הכל, דשפיר מיקרי הכל תפוסה אחת, ול"ד למין אחר בגינה שמפסיק דקש ותבן כמין תבואה חשיבי לענין זה, - ואאמו"ר שליט"א נסתפק בערימה שכבר הופרש ממנה תרו"ג באמצע מאי, [דלענין חלה כנשוך הוא מצטרף לשיעור], ועי' בזה לקמן סק"י מירושלמי סופ"ג דחלה, דמשמע דחשוב כמין אחר באמצע, (אם לא נחלק דבור כקופה, אבל גורן שאני), מיהו כנשוך י"ל שאינו מספיק כדאשכחן לענין צירוף חלה דדבר שניטלה חלתו באמצע מצטרף.

ולפ"ז אפשר שמה ששנינו סוף מעשרות שהתורם בלבו על הקוטעים ועל הצדדים ועל מה שבתוך התבן, דלא חשיב שלא מן המוקף כיון שהכל נטפל לעיקר

הפרק בסדר העשייה בטהרה, כדתקני לשה את העיסה כו', ומפרש נמי דין עריבה טבוי', עי"ש], ואפשר דאפי' מנחת החלה ע"ג קרקע בלא כלי, מ"מ אין הבית מצרפה לעיסה שבתוך העריבה, ולכן בעינן בכל ענין הקפה, ועי' להלן בדברי הירושלמי בפסחים בזה.

וענין הקפה אחת תלוי גם בגודל הכלי או הערימה, כדתניא בתוספתא שביט הגרנות ובית הגתות הויין תפיסה אחת לערימות שבתוכן, והיינו אע"פ שרחוקין קצת זה מזה, וכן בשקין וחביות קתני תפיסה אחת, ובחתיכת בצק של חלה בעינן טפי הקפה לכלי שהבצק בתוכו, דכיון שהחתיכה קטנה לא נראית כמוקפת לעריבה אלא סמוך לה, כללא דמילתא הכל לפי הנראה בעינים שיש קשר ביניהם, אבל נגיעת הכלים אין מקור להצריך, ובפשוטו גם אין בזה יתרון, דכיון שהפירות עצמן אינם נוגעין זב"ז, הרי נגיעת השקין והחביות אין בהם מעלה טפי ממוקף בסמוך, באופן שניכר שהם תפיסה אחת, ועי' בסמוך מהירושלמי בפסחים דאף בחתיכה שבאור מקרי מוקף, וש"מ דכל שנראה כתפיסה אחת מיקרי מוקף, וכל דבר לפי ענינו.

ובירושלמי פסחים פ"ג ה"ג משמע שאפשר לקרא שם חלה כשחתיכה באור הבית והעיסה בעריבה, וא"כ מה שצריך מקפת בטבוי' היינו מפני שגם החלה בכלי בפ"ע, מיהו יש מקום לפרש בירושלמי שם דלמסקנא אין לקרות שם באור, ועי' בסמוך בזה.

ביאור הירושלמי בפסחים דבעי ר' ירמיה מ"ט א"א לקרות שם לחלה בטומאה ביו"ט בפסח מפני שמחמצת, הרי יש עצה שיפרנה לפחות מכזית וישליכנה לאור הבית ויקרא לה שם, דמיד כשתפול לארץ תתבטל שאין הבית מצרף פירורין פחות מכזית לשיעור כזית דבל יראה, והקשו כיון דבית אינו מצרף לחמץ איך הוא מצרף החלה למצות הפרשה, אם החלה כאבודה דמא,

נפחתה המגורה, ולע"כ שם, שו"ר בר"ש תרומות פ"ד מ"ב אוצר שכוונסין בו תבואה, וזה כמש"כ], והרמב"ם בפ"ג הי"ח גרס מאחד על הכל וכן הועתק בשו"ע סי' של"א סכ"ו, והגר"א הגיה בתוספתא כהרמב"ם, ובשו"ע שם העיר שנוסחתינו בתוספתא תורם מכל אחד ואחד, ובפשוטו אין נופל לשון מאחד על הכל כשיש רק שתי מגורות, דהול"ל מוע"ז, וכן בסברא לא דמו שתי מגורות בעליה, לבית הגרנות ובית הגתות, דמגורה חולקת מקום לעצמה ואין הבית מצרפן, והיינו דמסיים בסיפא בשקי תבואה דוקא שקין ודוקא בהקפה אחת, ולדעת הרמב"ן צ"ל שהעליה מצרפתן, אבל לגרסא דידן מפורש שלא התירו אלא פירות המפוזרין בתוך הבית, שהבית נעשה להם ככלי, [ועי' לקמן ס"ק ט"ו], אבל מגורות ודאי חולקות מקום לעצמן, ואם בכלים שבבית צריך שיהיו סמוכין זל"ז, א"כ במגורות דלא קתני שהם סמוכות, ש"מ דגרסינן תורם מכל אחד, ואף לדעת הרמב"ם אין בכלל זה אוצרות הסמוכין זל"ז אפי' בהיקף אחד, שאין ההיקף מצרף שני חדרים לעשותן כמקום אחד, - בתוספתא ה"ז מבואר שתורמין מבואר על חבירו כשהם בתפיסה אחת, ומבואר שם דהיינו כשבאו מתחת קורה אחת לשני בורות, דהו"ל כבור אחד שנחלק לשנים באותו גת, ועי' לקמן ס"ק י"ד בירושלמי בזה.

שם תוספתא שקי תבואה ועיגולי דבילה וחבית של גרורות כולם בתפיסה אחת תורמין ומעשרין מוע"ז, משמע דאפי' בתוך הבית בעינן שיהיו מוקפין, דכיון שהם כלים נפרדין, או עיגולין שא"צ כלים, אין הבית מצרפן, דדוקא פירות מפוזרין שצריכין כלי הרי הבית נעשה ככלי שלהם, אבל בכלים נפרדין צריך שיהיו בהקפה אחת, והיינו דקתני בטבוי' פ"ד מ"ב ומניחתה בכפישה מצרית או באנחותא ומקפת, וכן תנן נדה ע"א ב', [ואע"פ שלא הוזכר שם כפישה, היינו מפני שאין התנא עוסק בזה, משא"כ בטבוי' שכל

לקרא שם בריחוק מעט, לא היו מתקנים ע"מ שתעלה שלם.

ואם נימא שקורא שם בעוד החבית בידו, ניחא דבכמה חביות שע"כ צריך להניחן מידו יש חסרון מוקף, אבל אם גם את הראשונה מניח צ"ל דחסרון המוקף מפני שמניחה רחוק מעט, וגם מתעכב קצת, ומלישניה דר' שמואל משמיה דר"א שמעינן שאין חסרון מוקף בחבית המונחת ע"פ הבור, אפי' הניח חמש זא"ז, והראשונה רחוקה קצת, דסתמא אינו מניחן בעיגול סביב הבור.

ור"ש בשר"א מפרש איפכא שאם קרא שם לראשונה יש חסרון מוקף בשניה, דאפשר שכל היין שע"פ הבור כבר מתוקן, והרי הוא מפסיק בין התרומה לבור, כמו מין אחר שמפסיק בקופה בין הכרוב שלמעלה לכרוב שלמטה, כבירושלמי תרומות פ"ב ה"א, וולמדנו מכאן שערימה שהופרש ממנה תרומה מפסקת, עי' לעיל סק"ח בזה] והקשו ע"ז דאכתי מחובר הוא ע"י גידין, כלומר דודאי אין לחשוב כל החלק העליון כהופרש ממנו תרומה, אלא יש לפחות חיבור של גידי יין, [כדתנן במנחות פ"ז א' זרק את הגיד, מיהו בגמ' שם הגרסא את הגיר (של שמרים)], ולישנא בעלמא הוא, דודאי אין לחוש להפסק בכה"ג.

ומבואר כאן דתרו"ג מתרת לפי חשבון, דהיינו כשנטל חבית אחת שהיא חומש מהנצרך להפריש, הותר חומש מהיין כנגדו, ולא אמרינן דתרו"ג כיון שאין לה שיעור הרי כל חלק מתיר את הכל, ואכתי צ"ב איך הוא מפרש החבית השניה הרי טבל וחולין מעורבין בה, ואינו יכול להחמיר על עצמו לעשותה תרומה, כי היא חייבת במעשר ראשון ושני, ולא משמע דמועיל בכח ברירה, [מיהו מצינו דפליגי רשב"ג ורבי בדין ברירה ורבי לית ליה ברירה בגיטין מ"ז ב'], ודין זה שאפשר להוסיף נראה מוסכם לכל התנאים,

ומשני דבאור אינה כאבודה ורק בארץ מתבטלת לקרקע ואינה מצטרפת לכזית, אור הבית מצרף לחלה ואין קרקע הבית מצרף לחמץ, שהביטול נעשה בקרקע, מיהו אפשר דבתמיה קאמר דודאי הקרקע מצרף טפי מהאור, ואם בקרקע החמץ בטל, אף באור אין לקרא ע"ז שם חלה, דכהולך לאיבוד דמי, ובבהגר"א סי' שכ"ה סק"ח פי' דדוקא בגומא שבקרקע בטל, אבל הבולט ע"ג הקרקע כבאור דמי ומצטרף, ולפ"ז ג"כ מיושב קושיא דר' ירמיה דכיון שתפול החלה ע"ג קרקע לא תתבטל ונמצא עובר בכל יראה, [שור' בזה בספר אאמו"ר שליט"א סק"ה ועי"ש הוספה מספר פסחים].

מיהו לענין להפריש חלה מחתיכה שבאור על העיסה מסתברא דזה נשאר למסקנא דשרי, ולא דנו אלא בחתיכה שמפרה כדי לאבדה, דבזה ממ"נ אם בקרקע תתבטל, אף באור אין לקרא עליה שם, אבל אם מפריש חתיכה יותר מכזית דלא בטלה, ה"ה דאפשר לקרא לה שם באור, דחשיב שפיר מן המוקף.

י. ירושלמי חלה סופ"ג היה צריך לתרום ארבע וחמש חביות מן הבור מעלה את הראשונה על פי הבור ואומר הר"ז תרומה כו' מעלה את כולן כו' מבואר כאן דלכו"ע כשמניחה ע"פ הבור מקרי מוקף, וא"צ לקרא שם כשהיא בתוך חלל הבור, ואע"פ שמניחה ע"ג קרקע סמוך לבור, אבל אם ממתין עד שיעלה את כולן בזה יש לדון משום חסרון מוקף, מיהו חזינן מזה דדוקא מפני שהעלה אותה כעת מן הבור חשיב מוקף, שאם סמוך לבור כמוקף גמור חשיב, א"כ אין שום ריעותא אפי' יקרא שם לבסוף, ובבהגר"א פירש דלרשב"ג קורא שם בתוך חלל הבור, ולפ"ז הא דקתני מעלה ע"פ הבור ואומר, היינו לפתח הבור למעלה ועודה בידו, ואמנם מבואר בפ"ד דטבו"י שקורין שם מיד במקום שאם ישפך ירד לבור, שאם אפשר

כדתנן תרומות פ"ד מ' עלה בידו מששים ואחד יחזור ויתרום כמות שהוא למוד כו' ומוכח שם דהתוספת פטורה מן המעשר, ולא אמרינן שטבל וחולין מעורבין זה בזה, וע"כ שכך ניתנה המצוה שאפשר להוסיף ויהיה הכל תרומה, אע"פ שניתר חלק מהשירים, דכיון שכך ה' דעתו מעיקרא להוסיף, לא נתחייבו במעשרות וחל עליהם שם תרומה, ועמשנ"ת בכ"ז בספר אאמו"ר שליט"א ס"ד ס"ק ט"ז.

ומצינו במשנה תרומות שם שר"י התיר להוסיף על התרומה שלא מן המוקף, ולפי המבואר בירושלמי כאן דכל חלק תרומה מתיר חלק מהשירים כנגדו, א"כ אין מקום לחלק בין ההפרשה הראשונה לשניה, שהרי אף ההפרשה השניה ראשונה היא כלפי חלק השירים שהותר על ידה, מיהו בתוספתא פ"ה ה"ו מבואר דאף ניטלת מן הטהור על הטמא ואינה מדמעת ואין חייבין עליה חומש לר"י, ולפ"ז מדרבנן חייבוהו להוסיף, והדין נותן שחייב גם במעשרות, וצ"ע א"כ בסתמות המשנה למה נקט רק שלא מן המוקף, ונראה דלא נקט אלא מה שמחלק ר"י בסדר ההפרשה ולא בשאר דינים, ולא נקט מן הטהור על הטמא כיון שהכרי ה' כולו טהור (או טמא), ורק במאורע שנטמא כעת משכח"ל מן הטהור על הטמא, [דממקום אחר י"ל שאינו רשאי להוסיף כיון שלא נתכוין אדעתא דהכין], אבל לענין חיוב חומש דאוריתא או לגבי דימוע לא הביא דעתו במשנה דלא מיירי בדיני התרומה אלא בסדר ההפרשה, אע"פ שאין מקום לחלק בין מוקף לשאר דינים, ועי"ש בתוספתא שאם אמר בפירוש שימדוד אם יש בזה כשיעור, הרי התוספת תרומה ודאית, ורק בגלל שחשב שיש בזה שיעור ס"ל לר"י שכבר חל תרומה ואין התוספת בדין תרומה מדאוריתא, מיהו צ"ע א"כ למה לא אר"י שחייבת במעשרות, שו"ר בירושלמי פ"ד ה"ג נראה שם דלר"י פטור ממעשרות, ולע"כ.

יא. **חלה** פ"ד מ"ו נוטל אדם כדי חלה כו', במשנה"ק הר"ש מ"ט נחשדו על החלה, הרי מבואר בירושלמי בהדיא במתני' דלקמן ה"ד, דפליגי ר"ג ורבנן בלקח מן הנחתום בסוריא אם חייב להפריש חלת דמאי, ושם אמרו טעמייהו דרבנן כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה בארץ כך לא נחשדו על חלה בסוריא, ומבואר מזה שבארץ ישראל לכו"ע צריך להפריש, שרק בסוריא דהויא דרבנן הקלו בחלת דמאי, ומסיק שם דהמתארח אצל ע"ה א"צ להפריש חלה, דמעיסה שבביתו הוא מפריש חלה, [ומשמע מסתמות הדברים שד"ז גם בא"י, וכ"נ מסתמות הרמב"ן בהלכות, וע"י להלן דכן משמע מפ"ז ה"א בדמאי], וכיון שמפורש דיש דין דמאי בחלת הנחתום, אין לשנות מתני' מפשטה, והטעם י"ל דדוקא בגורן שזה פעם אחת בשנה סמכו על ע"ה, אבל חלה שזה כל יום חששו שלא ידקדק בזה, וגם טריחא ליה מילתא להוליך כל יום חלתו לכהן, והנחתומין דחיקא להו מילתא כדאמר יומא ט' א', ועוד, ואם נימא דבעיסת בעה"ב לא חיישינן לחלת דמאי, ניחא שלא הזכירו תנאי דחלה במזמין את חבירו פ"ד דמאי, דכיון שמתארח אצלו על שלחנו א"צ להפריש חלה, ובדמאי פ"ה מ"א מבואר דלוקח מן הנחתום חייב בחלה, [ומ"ש הר"ש בדמאי פ"ב מ' דבחלה טמאה אין הנחתום מפריש חלה כשמוכר לחבירו צע"ג, ואולי צריך לפרש הירושלמי לענין לעשר תרו"מ על חלק החלה, אבל חלה שהיא ודאי לא יתכן לפטור, ולע"כ], והלום ראיתי בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ו סק"ג שכתב בדעת הרמב"ם דדוקא בסוריא נחשדו ולא בא"י, והדברים מחודשים, [ודעת הגר"א דבא"י ודאי צריך להפריש], ומסיק שם להלכה דסומכין על ע"ה בחלה אם דרכו להפריש, [ויש להקל בזמן הגמ' בעיסתו שהוא לשה ואוכל ממנה].

שם עד שתסרח, יש לעי' אם מקיימין בה מצות שריפת תרומה לאחר שנסרחה, ולכאורה כ"ז שמטמאה טו"א מצותה בשריפה.

ירושלמי פ"ד ה"ג תני תרו"מ של דמאי כו' אר"י בספק תרו"ג אנן קיימין כו',

פי' דתניא גם בתרו"מ של דמאי שניטלת מן הטהור על הטמא ושללא מן המוקף, והקשו פשיטא הרי תרו"מ של ודאי ג"כ הדין כן, אלא בתרו"ג מיירי וכגון שספק אם הפריש, דבדמאי אין מפרישין תרו"ג, ומתני' דדמאי פ"ה מ תרם מן הודאי על הדמאי ג"כ מיירי בתרו"ג וקרי ליה דמאי, וע"כ היינו ספק, ואין לומר דתרם היינו מע"ר ותרו"מ, ומיירי בודאי שכבר הופרש ממנה תרו"ג, דהא קתני עד שיוציא עליה תרו"מ, וזה ודאי מתפרש תרומה גדולה, דאל"כ הול"ל עד שיוציא עליה מעשרות.

שם כמה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל כו', פי' דהול"ל שלא תאכל החלה הזו וכן התרומה, עד שיוציא עליה תרו"מ, ומשני כאן בררצה לאוכלה כאן בררצה לשורפה, דבמתני' מיירי שמפריש עליה עד שתסרח ואין דעתו לאכלה, ולכן לא הוצרך התנא להזהיר שמספק יוציא עליה תרו"מ, א"נ על הברייתא קאי, והיינו הך.

ולמדנו מדברי הירושלמי להתיר לתרום שלא מן המוקף ומן הטהור על הטמא ומן הרע על היפה בספק טבל, מיהו טעמא בעי למה הקילו בזה, ואמרו"ר שליט"א כתב בס"ה סק"ז דאפשר דהיכא דליכא מצות נתינה מספק ליכא מצות הפרשה, שעיקרה כדי ליתנה לכהן, ורשאי להניחה לירקב, ובמקום דליכא מצוה חיובית לא חייבו להפריש לפי תנאי המצוה, וג"ז צ"ב דסו"ס עכשיו מקיים המצוה שלא כדינה, ומשמע דר"ל דמעיקר הדין כאילו שהמצוה בטלה, שהיא ניתנה רק לצורך הכהן, אלא דמכח לא פלוג נשאר איסור טבל שמחייב הפרשה, ומ"מ הדברים מחודשים,

הרמב"ם בפ"ז דבכורים ה"ג כתב בד"א כשהיו העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה שחלת דמאי ניטלת כו' ומקורו בירושלמי דתני ד"ז גם בתרומה גדולה, ומפרש דהיינו ספק, דהא דמאי פטור מתרו"ג.

שם לעשותה בטהרה להיות מפריש עליה והולך [עי' ירושלמי פ"ג ה"ו] שהוא רושם שיחול מצפון לדרום וכיו"ב ואין החלה והטבל מעורבין], חלת דמאי, לכאורה סתם חלת דמאי טמאה היא בטומאת ע"ה, ומשמע שראוי להשתדל שתהא החלה טהורה, ובשלמא אם נותנה לכהן נחא, אבל מהא דקתני עד שתסרח מבואר שאינו נותנה לכהן אלא מניחה להתקלקל, וכן סתם מניח בצק להפריש עליו לאח"ז, יודע שהוא מתקלקל, וש"מ דאף בכה"ג יש עדיפות לחלה טהורה.

והנה חלת דמאי ג"כ מפרישין אחד ממ"ח כדתניא בתוספתא פ"א ה"ז, [ונראה דהיינו כשעדיין הי' חלה טהורה שנאכלת ויש הפסד כהן, ולא רצו להרגיל שיוצאין במשהו, אבל בזה"ז כשבטלה הפרשה לכהן לגמרי, בטל גם שיעור אחד ממ"ח בחלה ואחד מנ' בתרו"ג], וררצה לחסוך מהפת שלוקח מהנחתום ומפריש עליו מהבצק שהניח להפריש עליו, ופעמים שאין נוח לו להפריש ולשמור חלתו וליטלה עמו להביאה לכהן, ועוד סיבות, כההיא דתנן בגיטין ל' המניח פירות להיות מפריש עליהם תרו"מ.

שם שחלת דמאי ניטלת כו' וה"ה מן הרע על היפה כמ"ש מירושלמי דקודם שתסרח הרי היא רע, ובשלמא בדמאי נחא דמשלך נתנו לך, וכל שחל בדיעבד התירו לכתחלה, אבל בירושלמי מבואר שהתירו אף ספק טבל, וזה חידוש שהתירו בספק לוותר על דינים דאוריתא דמוקף ומן הטהור על הטמא ומן הרע על היפה.

[והרמב"ם כתב שיתננה לכהן, וכן הדין בכל תרו"מ של דמאי, כדתנן בתרומות פ"א מ כמה יהא בתרו"מ של דמאי ויוליכנה לכהן, מיהו אין לכהן ממנה אלא להסיקה תחת תבשילו, שהרי נפסלת כשתסרח, ובפשוטו אין לכהן ענין בה לשמרה להסקה], ואולי שקדו להקל בספיקות כדי שיפרישו ולא יקלו לאכול בלא הפרשה, שאם התרנו להניח בצק ופירות להפריש עליהם הספיקות, יתרגלו לעשר בכל מקום, משא"כ אם נטויה עליו להפריש בכל מקום שמתארח וליטול תרומתו וחלתו עמו, וצ"ע.

יב. תרומות פ"ב מ"א אין תורמין מן הטהור על הטמא ואם תרם תרומתו תרומה, פשוט הדברים שזהו דין נוסף שאין תורמין מן הטהור על הטמא, דכשני מינים חשיבי, ולא קרינן בטהור ממנו של הטמא, וכעין שלא מן המוקף דבעינן ממנו שההרמה תתייחס לכל השירים, ה"נ טהור וטמא מובדלין זה מזה ולא חשיבא הרמה ממנו, וזה מוכח מדלא הוזכר במתני' דין מוקף, ואם הכל גזירה אטו מוקף לא יתכן להעתיק רק הגזירה, וגם הול"ל דמודה ר"א במוקף, ופליג רק בגזירה אטו מוקף, וכמבואר בסופ"ב דחלה, ועו"ק דהא אף ר"א מצריך נגיעה בטהור וטמא משום מוקף, וא"כ מהיכי תיתי לגזור אטו שלא מן המוקף, הרי מיירי דוקא בנוגעין טפי מכל מוקף.

והדברים מפורשים בירושלמי כאן דיליף מקרא דכמלאה מן היקב מה יקב א"א שיהא מקצתו טמא כו' ויליף גורן מיקב אע"פ שגורן אפשר ויקב אי אפשר, [כ"ה גרסת הגר"א וכ"ה בתורי"ד ב"ק קט"ו ב', והר"ש לפי גרסתינו נדחק בזה, והרא"ש למד מחטה לגורן עי"ש, אבל העיקר כגרסא דילפינן גורן מיקב], ודרשא גמורה היא מהא דנחלקו אמוראים שם מגלן שאם תרם תרומתו תרומה, ואם זו רק גזירה לא יתכן להאריך בדרשות על האסמכתות, דממילא מוכן

דבדיעבד תרומתו תרומה דהא רק גזירה היא, ובתר הכי מייתי פסוקים בדיני מוקף, ואם איתא דהכל מדין מוקף הו"ל לאתויי קראי דמוקף ברישא, גם במתני' בכל מקום קתני מן הטהור על הטמא והדר קתני דין מוקף, וש"מ דשני דינים הם, ובהדיא תנן בביכורים פ"ב מ תרו"מ שוה לביכורים בשני דרכים נישלח מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, הרי מבואר דשני דרכים הם, וכן במתני' חלה פ"א מ"א מנו אותם שני דברים ובפ"ד מ"ו קתני לתרוייהו, ואם זו רק גזירה אטו מוקף אין טעם להזכיר שהתירו בחלת דמאי מן הטהור על הטמא לאחר שהתירו שלא מן המוקף, ובעוד הרבה מקומות בתוספתא ובירושלמי, וכ"ז מוכיח דדרשא גמורה היא מדאורייתא, וכן בירושלמי חלה פ"ג ה"א אמרו שהתירו בכהנים שני דברים מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף.

והר"ש כתב דאסמכתא היא והביא רא"י מדרשין בעיגול שנטמא מקצתו, ודחה דאמרו בירושלמי דהללמ"מ היא בזה שתורם מן הטהור שבו על הטמא שבו, וסיים ומיהו לאו דוקא, ובכת"י נוסף דמייתי מירושלמי פ"ק דשבת אהא דתנן י"א א' באמת אמרו החזן רואה כו' דג"כ אר"א כל באמת אמרו הללמ"מ והרי התם גזירה היא ולא שייכא הללמ"מ, אבל הרמב"ם הביא כאן דהללמ"מ היא להתיר בעיגול שנטמא מקצתו, וכ"מ בירושלמי שדין גמור הוא דוקא בנטמא כשהי' עיגול אחד עי"ש ולקמן ס"ק י"ג, ולשון הללמ"מ מתפרש בכל מקום הלכה ממקור הדין, ובדינא דאורייתא מתפרש הללמ"מ ממש, [ויש לעי' אם ערימה היינו של קשואין ולדועין עי' ירושלמי א"כ נקט תאנים שחייבין רק מדרבנן, וההללמ"מ ע"כ נאמרה בדגן, ולמה לא נקטו האופן שנאמר בהלכה, ועי' לקמן ס"ק י"ד בתפוסה של גת ובד], ובדין עמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית ידים פ"ד, מתפרש שקבלה היא

לעשות מעשה כמותו, והרמב"ם שם הביא דיניה דר"א, אבל לא נתפרשה כונתו שהרי פסק בהדיא דלא כר"א שם פ"ה הי"ג וכן בתרומות פ"ג הי"ז, ואאמו"ר שליט"א כתב בס"ו ס"ק י"א שכונת הרמב"ם רק ללמדנו דמהני למוקף, ולא שמותר לעשות כן לכתחלה, ונפ"מ כשצריך להקל קולא דמן הטהור על הטמא, ואולי יש לדחוק כונת הרמב"ם בעיסה שניה ולא ראשונה, ועי' לקמן ס"ק ט"ו ט"ז.

ולענין הלכה כתב אאמו"ר שליט"א שם ס"ק י"ב דיש להקל בזה"ז כיון שאין מקפידין על טומאה וטהרה, ואין בזה חסרון מוקף ולא גזירה אטו מוקף, והיינו מפני שהר"ש והרא"ש והרשב"א הסכימו דגזירה דרבנן היא ודלא כהרמב"ם, [וכ"כ בנה"כ סי' שכ"ו, ובפ"ת סי' של"א סק"ט בשם נו"ב, ולא ציין למ"ש בשו"ע סו"ס שכ"ג], אבל לפמשנ"ת דדברי הרמב"ם מוכרחים וכ"ד הראב"ד [דס"ל מוקף דרבנן] והגר"א, קשה להקל בזה, ואטו נקל בזה"ז גם מן הטמא על הטהור, [ובזה יש להזהר שאם נלקט בטומאה ולא היתה לו שעת הכושר, לדעת רנב"י הו"ל מן הפטור על החיוב], ונפ"מ בפירות שלא הוכשרו על פירות שהוכשרו, וכ"ה בשו"ע סו"ס שכ"ג, מיהו יש לדון ע"פ האמוראים שפסקו כר"א דתורמין מן הטהור על הטמא, [מיהו גם הרמב"ם פסק כרבנן כדלעיל, והרמב"ן השמיט הא דר"א וסתם בסופ"ק כרבנן, וכ"ד הראב"ד], מיהו בספק מעושרין יש להקל לכתחלה, שאף במוקף הקלו בזה, כמשנ"ת ס"ק י"א וכ"ש מן הטהור על הטמא.

יג. **ירושלמי** שם פ"ב ה"א אין תורמין מן הטהור כו' ר"י בשר"י ונחשב לכם תרומכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, מה יקב אי אפשר שיהא מקצתו טמא ומקצת טהור אף גורן, וזה [פי' גורן] אע"פ שאפשר למידין אפשר משאי אפשר, כ"ה ביאור הדברים לגרסת הגר"א ועי' תורי"ד ב"ק

מהב"ד שתיקנו שם את החיוב מעשר תיקנו כן, וכעין זה מתפרש בולא יקרא לאור הנר שקבלה היא שכשגזרו ב"ש וב"ה שלא יקרא לאור הנר אמרו שהחזן רואה, ועי' להלן בדעת ר"א.

מידו ר"א דפליג בסיפא ואמר ניטלת מן הטהור על הטמא מודה דבעינן מוקף, וזוהי ששנינו בסופ"ב דחלה כדי שיטול מן המוקף, (ואין הכונה דלא גזר אטו מוקף, אלא שתי דרשות הן), ופלוגתא דתנאי סוטה ל' ב' היא אליבא דר"א אם נותן כביצה או פחות מכביצה, אבל לרבנן אסור מן הדין כיון שאינה ניטלת מן הטהור על הטמא, וכ"מ בר"ש כאן ובחלה סופ"ב, [ולשון רש"י שם צ"ב, ועי"ש בתו' הרא"ש], ולכאורה הו"ל סתם בסופ"ק ואח"כ מחלוקת בסופ"ב, ולהסוברים דהלכה דלא כסתם יש בזה סיעתא לפסוק כר"א, ולהסוברים שרק אבד מעלת סתם, אכתי רבים אוסרים.

ויש לעי' במאי מוקים ר"א ההלמ"מ בעיגול שנטמא מקצתו, ואולי נוכיח מזה דהלמ"מ לאו דוקא וכמ"ש הר"ש, אלא ר"ל כהלמ"מ, שאין לחלוק ע"ז, ואפשר שההלכה נאמרה לחייבו לתרום מן הטהור שבה על הטמא שבה, ולאפוקי שני עיגולין שיכול לתרום מן הטמא על הטמא, א"נ לענין מוקף נאמרה לומר דטמא וטהור אין מצטרפין אלא בנגיעה כערימה אחת, אבל בנוגעין תורמין מן הטהור על הטמא, והיינו דמסיים הא שני עיגולין כו' דבנפרדין לא יתרום, וע"ע לקמן ס"ק י"ד.

ובירושלמי נחלקו אמוראי טובא אי קי"ל כר"א, ומסיק דר' אמי לא רצה להורות כר"א, כיון שהמירות של האמוראים תרי כנגד תרי הם, ובתוספתא דחלה פ"ק מייתי דר"ש נשבע שלמד לכל מורי הוראות דלא כר"א, והראב"ד בפ"ז מביכורים הי"ב כתב ובירושלמי לא הסכימו בסוף כר"א

קט"ו ב', דכמו שביקב אם נטמא מקצתו נטמא כולו, וא"כ התרומה ממנו היא מדבר שהתרומה והשירים שוין או טהורים או טמאים, אף בגורן אע"פ שאפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור אין תורמין אלא מאותו מין כמו ביקב, [וער"ש, והרא"ש הגיה כמו דגן כך גורן כולו, והיינו חצי חטה כפי הר"ש].

שם מעתה לא יהא תרומתו תרומה, כאן מוכח דדרשא גמורה היא דלא שייך לשאול על גזירה שלא יועיל בדיעבד, בפרט שמוקף גופיה מהני בדיעבד כדמייתי בסמוך מקרא.

שם ממנו כתיב, לא נתבאר היכי משמע מהאי קרא דמהני בדיעבד, ואפשר דכיון דכתיב מעיקרא ממנו מן הגורן, ומשמע בכל ענין אפי' מקצתו טמא ומקצתו טהור, והדר כתיב היקש גורן ליקב, ש"מ שזה רק למצוה, וכן יש ללמוד מהללמ"מ דמהני בעיגול מן הטהור על הטמא ש"מ שאין זה מעכב, [והגר"א כתב דד"ז ילפינן מממנו דמאותו דבר אפשר להפריש בכל ענין, ומפרש לה לענין עיגול שנטמא מקצתו], ואפשר דכיון דילפינן לה מתרו"מ, והתם מותר לכתחלה, שמעינן שג"ז אינו לעיכובא, וכבר כתבנו כן לעיל סק"א לענין שלא מן המוקף, ואפשר דמה"ט לא הוצרכו להביא פסוק למוקף דאינו מעכב, כיון שמאותו פסוק שלמדנו מן הטהור על הטמא למדנו למוקף, מיהו בתרו"מ מצוה להפריש מן הטהור על הטמא כדבסמוך, ובמוקף רק כשר לכתחלה.

שם והיא ניטלת מן הטהור על הטמא מנין כו' עשה שינתנו לאהרן הכהן בכהונתו, מייתורא דהכהן דייק, וכן יש חידוש יותר שנכתבה מצות מן הטהור על הטהור בתרו"מ ללמד על תרו"ג, ואילו בתרו"מ מצותה מן הטהור על הטמא, וא"כ זה היפוך משמעות הכתוב, ולא דמי למוקף שפטרה תורה תרו"מ

ממוקף, ועמשנ"ת לעיל סק"א מ"ט נכתב ד"ז בתרו"מ.

וי"ש ליישב דבאמת גם בתרו"מ יש ענין לתרום מן הטהור על הטהור שזה יותר נקרא ממנו, אלא שהמעלה שיתן לכהן דבר הראוי לו, עדיפא על המעלה לתרום ממנו מדבר שכמותו, וכיון שאמת הוא ד"ז גם בתרו"מ, ל"ק כ"כ שנכתב כאן, וכמו לענין מוקף, כמשנ"ת לעיל שם.

שם תרו"מ לימדה על תרו"ג שהיא ניטלת מן המוקף כו' לא נתפרש היכן לימדה, והראשונים העתיקו מהספרי והרמותם ממנו תרומת ד' ובכל דוכתא ילפינן מממנו מן המחובר, ועמשנ"ת לעיל סק"א, ולפ"ז מובן טפי דרשא דמכל מעשרותיכם לומר שלא רק ממנו תרימו דהיינו מוקף, אלא מכל מעשרותיכם אף שאינם ממנו.

שם שלא תהא ניטלת אלא מן הגמור כו' לעיל סוף"ק אמרינן כדגן מן הגורן כו' מן הגמור כו'.

שם באמת א"ר ליעזר כ"מ ששנינו באמת הללמ"מ, נתבאר לעיל סק"י"ב, ועי"ש ברעת ר"א.

שם מכיון שנטמא מקצתו כו' פי' דהא מיירי דוקא כשנטמא כשהוא עיגול, וכמבואר בסמוך, וא"כ נטמא כולו.

שם במחובר במי פירות כו' סתם עיגול נדבק בדבר של הגרורות עצמן, מיהו כיון שנטמא מקצתו ע"כ שהוכשר, וקמ"ל דאע"פ שהוכשרו, אבל לא נדבקו ע"י משקין, ועסופ"ק דמעשרות העיגול משיחליקנו.

שם תיפתר שקרא לה שם במחובר, פי' דהא דתנן תורם מן הטהור שבו שצריך לקרא שם כשהוא מחובר, ולא שרינן להפריש התרו"ג מן הטהור ואח"כ לקרא לה שם, וכן מוקים בסמוך באגודה של ירק.

תפול"ל משום מוקף, דהא בטהור וטמא לכו"ע בעינן נגיעה משום מוקף כמבואר בירושלמי סופ"ב דחלה, ורק בכה"ג פליג ר"א בסיפא.

יד. **שם** היו שני עיגולין אחד מקצתו כו', יש לפרש כדבסמוך ששני העיגולין מקצתן טמאין ומקצתן טהורין, האם יכול לתרום מהטהור של אחד על שניהם, שהרי בשניהם תורמין מן הטהור על הטמא, ואמנם על טמא אחר ודאי אינו יכול לתרום ולא מטהור אחר על הטהור והטמא שבזה, אבל אכתי ממקצתו טמא על מקצתו טמא י"ל דשפיר דמי, כיון ששניהם באותו מצב, ותורמין בהן מן הטהור על הטמא, והרי מן הטהור שבזה על הטהור שבזה יכולין לתרום, ויחשב כח הטהור שבשני כהפריש ממנו גם על הטמא שבו.

ופשמינן מדר"ה בהפריש מקצת תרומה ומעשרות משני כריים, אע"פ ששניהם באותו מצב, לא יתרום ויעשר מזע"ז, וה"נ דכותה, וללישנא קמא ג"כ השיב להם שאין לו עצה אלא לאכול את בשרו, וקראהו כסיל על ההפרשה מקצת, שאין זה דבר ראוי, [וכ"מ בהגר"א שגרס וכן אר"א בשם ר"ח כו', ובבהגר"א פירש דר"א אמר ששאלו את ר"ח בהדיא על מן הטהור על הטמא], והגר"א פירש דהיינו דקמ"ל מתני' בשני עיגולין שאפי" בכה"ג לא יתרום מזע"ז, אבל לשון המשנה אחת טמאה ואחת טהורה לא משמע ששניהם מקצתן טמאין ומקצתן טהורין.

פשמות הדברים בשני עיגולין שמונחין זע"ז ונטמא אחד מהן אין תורמין מן הטהור על הטמא, דהא מחלקינן בשני עיגולין דומיא דעיגול אחד, מיהו בתוספתא פ"ג ה"ז תניא בזמן שכולן תפוסה אחת תורמין ומעשרין מזע"ז נטמא אחד מהן תורם מן הטהור שבו על הטמא שבו, אין כולם בתפוסה אחת כו' לא יתרום מן הטהור שבו על הטמא שבו, ומשמע מזה דבתפוסה אחת

שם מתניתין שנטמאת ועודה אגודה דבאופן זה התירו לתרום מן הטהור, כיון שהם כגוף אחד שנטמא מקצתו, וחשיב שפיר כתורם מאותו המין, וכן הדין בעיגול וערימה.

שם אגד שנטמא והתירו ואגדו מהו, מיבעי ליה אם יש לה מעלה של נטמאת ועודה אגודה, ולכאורה אם התירו שלא ע"מ לאגדו ודאי בטל אגד הראשון, אבל אם התירו ע"מ לאגדו יש להסתפק אם נחשב כגוף אחד.

שם וליתני עיגול כו' ומשני לא זו אף זו קתני לא מיבעי עיגול שכולו גוף אחד, ואגודה שקשורה יחד, אלא אפי' ערימה שאינה קשורה אלא מונחת יחד, וכשנטמאת בעודה ערימה.

שם מכיון דתנינן היו שני עיגולין כו' מה צורכה דהיא דמר כו' בפשוטו הקושיא שכבר שנינו שאין תורמין מן הטהור על הטמא בשום ענין אא"כ נטמא מקצתו כשהי' הכל עיגול אחד ואגודה אחת, וא"כ פשיטא דשני עיגולין לא יתרום, ואפי' נוגעין זב"ז דומיא דעיגול אחד, - לשון מה צורכה דהיא דמר ר"י כו' צ"ב, ואפשר שבא להקשות דהתם בגורן אחד מיירי, וע"ז אמר שלא יתרום מן הטהור על הטמא, וכ"ש שתי ערימות.

שם ארחב"א בערימה של קשואין ודלועין היא מתניתא, בשנו"א מפרש דקמ"ל שאפי' בהני שהם כל אחד דבר חשוב בפ"ע, אפ"ה מהניא ערימה ידיהו שאם נטמא מקצתה תורם מן הטהור שבה, ויש לפרש לפ"ז התירוצ דקמ"ל דדוקא שני עיגולין אפי' נטמא אחד כשהן מונחין זע"ז לא יתרום מזע"ז, דעיגולין לא נעשין יחד ערימה, אבל קשואין ודלועין דרך להעמיד מהם ערימה כדתנן בפ"ק דמעשרות משיעמיד ערימה, ולכן דינם כערימה לקולא בנטמא מקצתה.

הא דאיצטריך לאשמועינן בשני עיגולין ושתי אגודות ע"כ מיירי בנוגעין זב"ז, דאל"כ

ונטמא מקצתו, או דחשיב כטמא וטהור, ולענין זה אמרו שאם בשעה שנראו לתרום היו שני הבורות טהורין וראויין לתרום מזע"ז, השתא נמי שנטמא אחד מהן חשיב שפיר מוקף לר"א, אבל אם מעולם לא נראו להתרם מזע"ז, לפי שנטמא בור אחד קודם גמ"מ, לא חשיבי מוקף לר"א.

טו. **ירושלמי** חלה פ"ב ה"ג ואין הבית מצרף, משמע דאפי' בשתי עריבות הבית מצרף, מיהו דבעלמא מבואר שצריך להקיף העריבות זל"ז וא"כ שלא יצטרך צירוף בית כלל, ובתוספתא תרומות פ"ג שנינו הכניס פירותיו לתוך ביתו אע"פ שמפוזרין כו' ומשמע דבעינן צירוף בית, והיינו ברחוקין קצת, אבל בסמוכין זל"ז אע"פ שאין נוגעין א"צ צירוף הבית, ולפ"ז צ"ב מ"ט נקט צירוף בית כלל, ולפרש"י סוטה ל' ב' מיירי בתוך העריבה ואיכא צירוף כלי, ואפשר דהקושיא או שיוציאם מן העריבה או שיקרב העריבות, והקושיא דלהני או צירוף בית או צירוף כלי, א"נ אם מחזקת החלה בידה מצטרף ע"י הבית טפי משני כלים.

שם דבר שהוא מקפיד על תערובתו אין הבית מצרף כו' עיסה טמאה ועיסה טהורה עשו כדבר שהוא מקפיד על תערובתו ועיסה תחלה כו', [בסוטה ל' ב' ג"כ אמרינן סבריה אידי ואידי בעיסה ראשונה ונשאר הסבריה גם למסקנא, ורק ההמשך משתנה למסקנא], משמע דבעיסה שניה וטהורה תורמין מן הטהור על הטמא אף בדליכא כביצה באמצע לחברן, כיון שאינו מקפיד על נגיעתן זו בזו, אע"פ שמקפיד שלא יתערבו לגמרי, דלא ניחא ליה לטמאות הטהורה, ויש ללמוד מזה דמקפיד על תערובתו היינו שמקפיד על הנגיעה, אבל אם אינו מקפיד על הנגיעה רק שאינו רוצה לבללן יחד, לא מיקרי מקפיד, מיהו אין ללמוד מזה לשני מינין שמקפיד על תערובתן מפני שהם שונים זה מזה בטעמם,

הר"ז כערימה אחת שאם נטמא מקצתה תורם עליה מן הטהור שבה, אע"פ שהם שתי בורות, דאי אתיא כו' אליעזר הרי אין לנו אלא דין מוקף, ואפשר דאתיא כו"א וקמ"ל דאפי' טמא וטהור כה"ג כמוקף דמיין, דכיון שהיו בתפוסה אחת ונטמאו מקצתן, הרי הם נשארין בדין מוקף, אבל בעלמא צריך נגיעה לעשות מוקף מטהור וטמא.

ובירושלמי בסמוך משמע קצת דאתיא כו"א דאמרינן היאך עבידא קורה אחת כו' תפתר כשהי' בלבו כו' משמע דאליבא דר"א בעי היכי משכח"ל מקצתו טמא בבור אחד, דאי לרבנן הרי בשום ענין אין תורמין מן הטהור על הטמא, והסוגיא נאמרה באמצע דברי ר"א, ומשמע שהביאו ברייתא דתוספתא הנ"ל ע"ד ר"א, ומפרש דכשהי' דעתו לעשותן בור אחד חשיבי כחד לענין מוקף, ולפ"ז ר"י דתוספתא ס"ל כו"א, ועי' ירושלמי סופ"ב דחלה דג"כ מייתי לה אדר"א.

ואפשר דמתפרש כך, דר"א אמר תורמין מן הטהור על הטמא בלח ומפרש לה בזיתים שכבשן בטומאה, דבלח ממש לא משכח"ל מן המוקף, כיון דבטהור וטמא בעינן נגיעה ממש, וזיתים כבושים לא מיקרו לה, והדר מפרש דמשכח"ל גם ביין ושמן בלא נגיעה כשנטמא בור אחד שבתפוסה אחת, דבזה לא פקע שם מוקף מינייהו, ותורמין מזע"ז, ולר"א תורמין מן הטהור על הטמא, ואולי גם ר"י דתוספתא קאמר דבכה"ג חשיב מוקף לר"א דתורמין מן הטהור על הטמא, שו"ר בבהגר"א סופ"ב דחלה עי"ש, מיהו קשה דבעיסה שלימדו את הכהנות חשיב שלא מן המוקף אע"פ שהיתה תחלה עיסה אחת [לפמ"ש ס"ק ב' ג'], וצ"ע.

שם אריב"ב הדא דתימר כשנטמא משישלה כו' לענין שעת הכושר שאמרו פסחים ל"ד א' הדבר תלוי בקצירה מהמחובר ולא בגמ"מ, וכאן הנדון אם כל הטהור נחשב כחד

[ובדוחק י"ל שהציף את הכלים יין ונוגעים בגודש זה בזה], ואם לא חשיב מקפיד על תערובתו, א"כ יש ללמוד דכל שאינו כלאים בחבירו ותורמין מזע"ז לא מיקרי מקפיד לענין מוקף, וכדתנן כל מין חטים אחד כל מין תאנים וגרגורות ודבילה אחד ותורם מזע"ז, ולפ"ז א"צ נגיעה, והט"ז והגר"א בסי' שכ"ו ס"א הצריכו נגיעה, ועי"ש בנה"כ שכתב שרק בטהור וטמא בעינן נגיעה, וא"כ י"ל דמקפיד דמוקף היינו שלו ושל חבירו ובאופן שהרשהו לתרום מזע"ז, אבל מינים שאינו מקפיד על נגיעתם מצטרפין לענין מוקף, דאם כבוש ומבושל וחי מקפיד על תערובתם י"ל דנגיעה נמי לא מהני, כיון שניכר שהם שני מינים, מיהו אם צריך נגיעה לא מהני בנגיעת מקצת, דבעינן שיהיו כולן נוגעין זב"ז, דהא לא סגי בנוגע הטהור בפחות מכביצה טמא, עד שיגע הפחות מכביצה בכל העיסה הטמאה ג"כ, וא"כ בעינן נגיעה בכולן זב"ז, שו"ר בפסקי חלה להרשב"א שהקשה הרי רע ויפה מקפיד תערובתו, ותירץ דשמא דוקא במקפיד גמור כטמא וטהור בעינן נגיעה, ובפשוטו רע ויפה לא חשיב מקפיד שהם שוכנים יחד, ועדיפי מכבוש ומבושל.

טז. שם במשנה רא"א ניטלת מן הטהור על הטמא כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה, [מסקנת הר"ש בטב"י פ"ד מ"ב שמפריש על הטהורה לחוד ועל הטמאה לחוד ועי' להלן שהרמב"ם לא פי' כן], הלשון צ"ב מ"ט פתח בעיסה טהורה ולא מסיים נוטל חלה מן הטהורה, וכולה רישא מייתרא דהול"ל נוטל כדי חלה מעיסה טהורה כו', ועי' להלן, [ועוד יש לדקדק דאם מפריש כדי שתיהם בב"א לא הול"ל כלל נוטל כדי חלה, אלא כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה נותן פחות מכביצה באמצע כו' וממילא מובן שניטלת מן הטהור על שתיהם, אבל אם אינו נוטל על הטהורה ניחא].

כפת נקיה ופת קיבר, דמשמע הכא שאין הבית מצרפן, אף כשאינו מקפיד על הנגיעה.

ויש לעי' מהו לשון עשו אותה כדבר שהוא מקפיד, דמשמע שעיקר מקפיד הוא במינים שונים, ואמאי הרי במינים אפשר שאינו מקפיד על הנגיעה כ"כ כמו בטהור וטמא, ואאמו"ר שליט"א כתב דלענין מוקף תלוי במה שנראה לעי', וכיון שהכל מין אחד שפיר מתייחסת ההפרשה לכולן, אע"פ שהוא נזהר שלא יגעו, אבל לעינים נראה שהכל מין אחד, משא"כ בשני מינים בטבע, ומדקאמר עשו אותן משמע דמעיקר הדין חשיבי מוקף, מיהו אפשר דעשו אותן פירושו כמו הרי הם, כלומר שדינם כמקפיד, ולא דמעיקר הדין חשיב מוקף והחמירו חכמים.

ויש לעי' מה הדין בקב טמא וקב טהור שנשכו זב"ז אם מצטרפין לחלה לשיעור, דנהי דברגע החיבור הכל טמא, אבל כשיחזור ויפריד תחזור לטהרתה, דהיינו כדין נגיעה, שאם הטמא ראשון הרי הטהור שני, ואם הטמא שני הטהור טהור, ואפשר דתו לא מיקרי מקפיד על תערובתו, כיון ששני ג"כ דינו כטמא, וכמו שבעיסה שניה אמרו בירושלמי דמצטרפין בלא נגיעה, ה"ה בראשונה לאחר שכבר נגעו זב"ז ונעשית שני.

ולענין צירוף סל אף אם א"צ נגיעה אין טמא וטהור מצטרפין, דבפשוטו לא עדיף לאחר אפייה מקודם אפייה, דהא ר"א הוא דאמר אף הרודה ונותן לסל, וכאן לא סגי ליה בצירוף סל רק בנגיעה, והרי גם בבצק יש דין צירוף סל, וכל שמקפיד על הנגיעה לא מצטרפין.

ויש לעי' איך תורמין יין שאינו מבושל על המבושל כדתנן תרומות פ"ב מ"ו, אם איתא דבעי נגיעה למוקף, הרי אין נגיעה בלא תערובת, [ועי' לעיל ס"ק י"ד בזה], ולא משמע דמיירי בדיעבד שלא מן המוקף, דהא מיירי בבא לנהוג לכתחלה לתרום מן היפה,

החלה של שתיהן תחלה, ואח"כ יקרבם זל"ז ופחות מכביצה באמצע, (מיהו הרמב"ם פי' בע"א קצת), ומיושב בזה אריכות לשון המשנה, ונתעוררתי קצת לזה, מיהו אכתי חסר במשנה שצריך להקיף החלה לטהורה, דלא מסתבר שכיון שהטהורה מחוברת לטמאה א"צ נגיעה, כדחזינון בעיגול שנטמא מקצתו שתורם מן המחובר דוקא.

שו"ר ברש"י בסוטה ל' ב' שכל עיסה נמצאת בעריבה בפ"ע, ונותן מעט בתוך העריבה של הטמאה, ולפ"ז לא שייך לחבר הטהורה לטמאה בתוך אותה העריבה, ושייך רק לדון שיפריש מאותה חתיכה על שתי העיסות.

שם נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה, משמע שנוטל אחד מכ"ד, משום דטהורה היא, וזהו לשון כדי חלה מעיסה כו' דהיינו כדי הראוי לחלה מעיסה הטהורה, וכ"מ ברש"י סוטה ל' א', וכ"מ ברמב"ם שם שכתב נוטל כדי חלת שתיהן משמע אחד מכ"ד לשתייהן, ובספר דב"ש כתב דלכן נשנו דברי ר"א כאן משום דשייכי בדינא דנטמאת עיסתה, ועי"ש ברש"י שחידש דמחייבין אותו ללוש עיסה טהורה, ואפשר דלהכי קתני ברישא כיצד עיסה טהורה כו' לאפוקי מזה ולומר דמיירי רק בדאית ליה טהורה.

שם ונותן פחות מכביצה באמצע, בסוטה תניא אידך כביצה באמצע, ופשטות הגמ' שאף הפחות מכביצה מן הטהורה, ודומיא דכביצה וכן פרש"י שם, ואאמור' שליט"א בס"ו סק"ב הקשה דעדיף ליקח מן הטמאה, וכונתו דהא קיימין למ"ד אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י וא"כ עדיף ליקח מן הטמאה, ולא לגרום טומאה לפחות מכביצה שבינתיים, מיהו מדאורייתא פחות מכביצה אינו מק"ט, ולכן רק עדיף משום טומאה דרבנן אבל איסורא ליכא, ואפשר שאם יטול מן הטמאה עצמה עלול להיות שהיא תטמא את החלה,

ונראה דקמ"ל שאין הפחות מכביצה גורם חיוב חלה בנגיעתו לעיסה הטהורה, ובעינן דוקא שיהא בה כשיעור חיוב לעצמה, ואפי' נשיכה לא מהני אם דעתו להפרידה, עי' לעיל בזה, ורק לענין מוקף מהניא נגיעה זו, ופשטות הלשון שהוא תורם מן הטהורה רק על הטמאה, ולהכי לא קתני נוטל כדי חלה מן הטהורה דהוה משמע כדי חלת שתיהן, ונבלא"ה הול"ל סתם ניטלת מן הטהור על הטמא ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף ותו לא מיד', אבל בלשון מעיסה שלא הורמה חלתה מתפרש שאינו נוטל על אותה עיסה, רק כדי חלה של הטמאה, [נע"ש טב"י פ"ד מ"ב וזה דלא כתו' נדה ז' א', ועי' להלן בדברי הרמב"ם], ויש בזה יתרון דחשיב טפי מן המוקף לטמאה, משא"כ אם העיסה הטהורה היתה נוגעת בפחות מכביצה, היתה הפרשתו מתייחסת לטהורה, ואע"פ שהטהורה נוגעת בחתיכה שנוגעת בטמאה, מ"מ זה מרחיק את המוקף מן הטמאה, ובמדביק מקצת טהורה לטמאה באופן זה, אינו יכול להפריש מטהורה אחרת על שניהם, אע"פ שלגבי החלק של הטהורה כמוקף דמי, אפי' לגבי הטמאה המחוברת לטהורה לא חשיב מוקף, וש"מ דבעינן חיבור ממש, ולכן כל שקרוב לטמאה עדיף טפי.

ואפשר שבהנהגה אין זה נכון לקרב הטהורה כולה אצל הטמאה, ונוטל רק מעט הנצרך להפרשה של הטמאה, מיהו אף בכה"ג לכאורה יכול להפריש חתיכה זו גם על הטהורה שאינה נוגעת בה, דלגבי הטהורה אינו מקפיד על תערובתה, שהרי שתיהן טהורות, וצ"ע בזה, דכיון שלמקצת הנוגע בה אין הבית מצרף, שמא לא חשיב מוקף לשניה הטהורה עמה, שו"ר ברמב"ם פ"ז הי"ב מביכורים שכתב נוטל כדי חלת שתיהן, ולפ"ז אפשר שר"א לימד להרחיק החלה מן העיסה קודם שמקרב הטהורה אצל הטמאה, שמא מתוך הקירוב תגע בטמאה כולה, ולכן יפריש

למימר שמשאיר מעט ומפריש עליו, נוכ"כ הרא"ש והטור והובא ברמ"א סו"ס שכ"ג וכ"כ הר"ן], וצ"ע דודאי משמע שאוכל ואח"כ מפריש על מה שאכל, ולא שמפריש על השירים לחוד, וגם לא הזכר שצריך לשייר, וע"כ שחידשו כאן כעין ברירה שחל למפרע על מה שאכל, וכ"כ הרמב"ן בסוף הלכות חלה דכ"ש שא"צ מוקף, וכ"כ הר"ן בשם ר"ת, והנה אם זה פועל בכח ברירה י"ל דבעינן נמי מוקף, דהו"ל כאומר מה שאני עתיד לשייר יהא תרומה וחלה, וכיון דהשתא מוקף הוא ואיגלאי מילתא למפרע דהויא חלה ותרומה, א"כ י"ל דכשמפריש בתחלה בעינן נמי מוקף, מיהו כיון שאינו מתנה בהדיא מה שאני עתיד להפריש, ש"מ שזה קיל מברירה.

ומ"מ נראה דבעינן שיתן דעתו בזמן האכילה ממה הוא עתיד להפריש, דנמצא שהוא אוכל על סמך הפרשה ידועה לו, והר"ז פועל כעין ברירה, ולפ"ז א"צ שיחשוב להפריש מאותה עיסה, דה"ה אם מפריש מעיסה שהיתה מוקפת לה, ואם א"צ מוקף כלל במפריש קודם אכילה, ה"ה שיכול לחשוב קודם אכילה על חתיכה מסוימת שיפריש אותה לאחר אכילה, אע"פ שלא היתה מוקפת לה מעולם, דאין חיוב להפריש לאחר אכילה אלא מה שמועיל קודם אכילה, והתו' נדה ז' א' כתבו דהיינו מפני שהעיסה כבר היתה מחוברת בתחלה, וכ"כ הרמ"א בסו"ס שכ"ג שאין להפריש מעיסה אחרת על זו שאכל, ואפשר דהיינו כשלא ה' בדעתו בהדיא ממה להפריש, אבל ברמ"א מבואר דאף קודם שאכל אין להפריש שלא מן המוקף מעיסה אחרת, וזה צ"ע דהא בא"י אין חילוק בין עיסה אחרת לאותה עיסה, ומגלן לחדש כן בחלת חו"ל, שו"ר בזה באריכות בב"מ או"ח סי' תנ"ז ע"ש ולע"כ.

אם מפני שלא ידקדק להפרידה כראוי, או שיניחנה באופן שתתחבר ותישך, דכיון דמעיקרא ניטלה מעיסה זו אין נותן דעתו להפרידה לגמרי וגם דעתו להחזירה, אבל כשהורו לו ליטול פחות מכביצה טהורה יזהר שלא לתחבר, שו"ר בפיה"מ שכתב שנוטל פחות מכביצה מן הטמאה, ועי"ש בתוי"ט ובמפרשים.

ל"שון הרמב"ם שם נוטל כדי חלת שתיים מעיסה שלא הורמה חלתה ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה כדי לתרום מן המוקף, לא נתפרש, דכיון שנותן כביצה ע"כ שהוא מעיסה הטהורה החייבת בחלה, אלא שאותה כביצה נטמאת מהעיסה אם היא ראשונה, [ועי' לעיל ס"ק י"ב דיתכן שהרמב"ם העתיק ד"ז בעיסה שניה דמבואר בירושלמי שאין לחוש בה], שו"ר שמרן זללה"ה הגיה בטבו"י ס"ו סק"א ומושך מן הטהורה ותיבת באמצע דלעיל שייכת כאן עי"ש שהאריך בכל הסוגיא ולע"כ.

י"ז. ביצה ט' א' דאמר שמואל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש, בבכורות כ"ז א' אמר שמואל תרומת חו"ל אוכל והולך כו', ומזה למדו כאן לחלה, ולפ"ז אין יתרון במה שהיתה העיסה גוש אחד, שהרי אף בתרו"ג אמרינן כן, ואמנם גם בזה שייך לומר שהיו כל הפירות בכרי אחד, אבל בפשוטו אין הקשר העבר מועיל להם כמו בעיסה שהיתה גוש אחד, ולכאורה מיירי בבבל שיש בה חיוב תרו"מ ממעשה נביאים כדתנן בידים, ולפ"ז כל מקום שחייב בחלה חייב בתרו"מ, דלא מצינו מקור לחלק ביניהם, וכבר דנו בזה בתו' ובראשונים, ולע"כ.

וכתבו תו' בבכורות שם דמשמע שא"צ מוקף, ושכן פרש"י, אלא דמצינן

סימן ה

בדיני תנאי להפרשת תרומ בשבת

ועיקר הדבר שהביא כאן הר"ש משנה דהמדיר צ"ב, דודאי לכתחלה צריך לעשות תנאי, והתם מיירי בהדירו בשבת כשלא עשה תנאי, אבל מע"ש ודאי שחייב לעשות תנאי אפי' מדירו בשבת הראשונה, [שור"ר שכ"כ הריק"ו פ"ט ממעשר ה"ט], ובירושלמי שם אמרו כן בריש פ"ד דמתני' דשכח לעשרן שואלו ואוכל על פיו מיירי כשאין עמו תנאי אבל אם יש עמו תנאי אוכל על תנאו, ודכוותה מפרש גם במדיר את חבירו שיאכל אצלו, וא"כ מתני' דהכא שידע מזה בע"ש כוללת גם המדירו בשבת הראשונה, שור"ר בזה בספר מרן זללה"ה ס"ט ס"ק י"ט.

כתב הר"ש דבקרא שם מותר להפריש בשבת, שאין בהפרשתו שום חלות תרומ"מ, וכ"כ הר"ש פ"ד מ"ד מירושלמי כיני מתני' לא יתנם בשבת, ולכאורה יש מקום לחלק בין תנאי דמתני' שמפריש בברירה, דבזה כל הפירות שוין, ועם הפרשתו איגלאי מילתא דהוי מעשר, ויש סברא לומר שזה חמור יותר דעושה ע"ז חלות הפרשה, על חלק מסוים שלא הי' מבורר, אבל אם כבר קרא שם לחלק מסוים הרי הוא רק מפריש מעשר מחולין, ואינו עושה שום חלות, ומבואר במתני' שג"ז מותר אע"פ שנראה כמפריש מעשר מחולין, כיון שאיגלאי מילתא שחלק זה כבר הי' מעשר, (פשטות המשנה שם שהוא רוצה באכילת הכהן והעני רק בשביל ההפרשה, דקתני ובלבד שיודיעם ופי' הרמב"ם דחסר בנתינה כשמראה עצמו שמארחם משלו, ומשמע שלא רצה לארחם כעת, אלא שיש לו ענין בהפרשה, ויש לדחות, ולע"כ), שור"ר בחזו"א ס"ט ס"ק י"ד, ועי' בזה לקמן ס.

א. **דמאי** פ"ז מ"א המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות, יש לעי' איך מותר לו לאכול אצל ע"ה הרי שנינו פ"ב מ"ב דחבר אינו מתארח אצל ע"ה, ומצינו לרבי וריב"ז שנתארחו אצל ע"ה, ולפמ"ש הר"ש שם ע"פ הירושלמי דלר"י אף המתארח אצל ע"ה ואינו מעשר נאמן על המעשרות שבביתו, נוחא דת"ק מיירי במתארח ואינו מעשר, אבל אם לר"י מיירי נמי במעשר, א"כ לרבנן אע"פ שמעשר אינו נאמן, ובתוי"ט נדחק בזה, וצ"ל דדוקא במתארח דרך קבע אינו נאמן, דמצוי שיכשל בשכחה וכיו"ב, אבל במאורע שיש לו צורך מותר, וכן אוכל אצל החתן כדתנן פ"ד מ"ב.

שם אומר מערב שבת, אבל בחול מעשר כשהוא אוכל, דאין לומר שחשש שבעה"ב יראהו כשמעשר, דהא קתני מה שאני עתיד להפריש למחר, וכיון שמפריש יכול גם לומר שיהא מעשר.

הר"ש הקשה ממתני' פ"ד מ"ב דשרי לאכול שבת הראשונה בלא מעשר, ותיירץ דהתם בהדירו או בשבת הראשונה, ובהדיא קתני דבשבת שניה אסור, ואפשר דבתיירץ קמא סבר הר"ש דתנאי בעינן גם שידיר וגם שתהא שבת הראשונה של נשואין, מדהזכיר התנא המדיר ש"מ דדוקא כשמפציר בו ביותר עד שמדירו דתנאי בעינן, וכ"כ הרא"ש, והא דשבת הראשונה מיירי שהחתן ביקשו לשמוח עמו בנשואיו, ובשבת שניה ממשיך לשמוח עם רעיו, ובזה אסור, דליכא כ"כ איבה אם נמנע מלשמוח עמו בשבת שניה, ובזה דנו כשלא שמח עמו בראשונה מאי, עי"ש בירושלמי, ולע"כ.

מותר להפריש תרו"מ מע"ש ולהתנות שיחולו בשבת נחלקו אמוראי בירושלמי דמאי פ"ז ה"ד שבת פ"ח ה"א אם מותר לעשות כן, ולבסוף חזר בו ריב"ב והסכים דשרי, כיון דתנן בטב"י פ"ד דבאמר הר"ז תרו"מ לכשתחשך מהני, וסבר מתחלה לומר דהיינו בדיעבד, אבל מדתני ר"ח אומר אדם, ש"מ שמותר לומר כן, ולכן חזר בו, אבל באומר בשבת שיחול למחר כו"ע מודו דאסור כמבואר שם, והובאה משנה זו בעירובין ל"ו א' ומדסתמו משמע שהדבר מותר, [וכן בד' ינאי יבמות צ"ג א' חל כשבאו הפירות לרשותן], ואין לומר דאיכא לאוקומה בשעשה תנאי מע"ש, דבירושלמי שם בטר הכי הזכירו דטבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו, ואפ"ה חזר בו ריב"ב מכח מתני', וש"מ דפשטא דמתני' לא מיתקומא בתנאי, ועוד דמאי אולמיה דתנאי מאמירה הר"ז תרו"מ לכשתחשך, ואם התירו בתנאי ה"ה באומר לכשתחשך, וזה קיל טפי שאינו עושה כלום בשבת, שו"ר שמרן זללה"ה כתב בדמאי ס"ט ס"ק י"ב דמשום היתר תנאי למדו גם להתנות שיחול בשבת, וזה כמש"כ, מיהו לא התירו תנאי אלא במקום הצורך אבל לכתחלה ראוי להפריש קודם השבת, ובלגין טב"י חשיב ג"כ צורך של יטמא התרו"מ, ואין ראי' שיש לנהוג כן לכתחלה, בלא שום צורך, מיהו משמע בירושלמי דאף לכתחלה שרי לומר שיחול בשבת כיון שגמר הכל מע"ש ההפרשה והדיבור ונשאר רק זמן החלות, ומשמע ליה מתני' דשרי בלגין לכתחלה, ולא דמי לתנאי שהתירו רק במקום הצורך שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א ס"א סק"ג.

ב. **בדין להפריש תרו"מ מע"ש ולהתנות שיחולו בשבת נחלקו אמוראי** בירושלמי דמאי פ"ז ה"ד שבת פ"ח ה"א אם מותר לעשות כן, ולבסוף חזר בו ריב"ב והסכים דשרי, כיון דתנן בטב"י פ"ד דבאמר הר"ז תרו"מ לכשתחשך מהני, וסבר מתחלה לומר דהיינו בדיעבד, אבל מדתני ר"ח אומר אדם, ש"מ שמותר לומר כן, ולכן חזר בו, אבל באומר בשבת שיחול למחר כו"ע מודו דאסור כמבואר שם, והובאה משנה זו בעירובין ל"ו א' ומדסתמו משמע שהדבר מותר, [וכן בד' ינאי יבמות צ"ג א' חל כשבאו הפירות לרשותן], ואין לומר דאיכא לאוקומה בשעשה תנאי מע"ש, דבירושלמי שם בטר הכי הזכירו דטבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו, ואפ"ה חזר בו ריב"ב מכח מתני', וש"מ דפשטא דמתני' לא מיתקומא בתנאי, ועוד דמאי אולמיה דתנאי מאמירה הר"ז תרו"מ לכשתחשך, ואם התירו בתנאי ה"ה באומר לכשתחשך, וזה קיל טפי שאינו עושה כלום בשבת, שו"ר שמרן זללה"ה כתב בדמאי ס"ט ס"ק י"ב דמשום היתר תנאי למדו גם להתנות שיחול בשבת, וזה כמש"כ, מיהו לא התירו תנאי אלא במקום הצורך אבל לכתחלה ראוי להפריש קודם השבת, ובלגין טב"י חשיב ג"כ צורך של יטמא התרו"מ, ואין ראי' שיש לנהוג כן לכתחלה, בלא שום צורך, מיהו משמע בירושלמי דאף לכתחלה שרי לומר שיחול בשבת כיון שגמר הכל מע"ש ההפרשה והדיבור ונשאר רק זמן החלות, ומשמע ליה מתני' דשרי בלגין לכתחלה, ולא דמי לתנאי שהתירו רק במקום הצורך שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א ס"א סק"ג.

ג. **בדין להפריש תרו"מ במחשבה בשבת, לכאורה פשוט לאיסור דאין חילוק בין דיבור למחשבה, דכיון דחל ע"י מחשבה דין תרו"מ הר"ז כמעשה, כמו אין מקדישין דפשוט דלאו דוקא בדיבור אסור, דמחשבתו כנתינה להדיט, והא דתנן ביצה ל"ו ב' ואין מגביהין תרו"מ נראה דהיינו מפני שעיקר החידוש שאפי' רוצה ליתנו לכהן בו ביום אסור כדתני רב יוסף בגמ' שם ל"ז א', ופרש"י דהחידוש שנראה כעוסק לטובת הכהן לשלוח לו דורון, ולא כדי לתקן פירותיו, א"נ ס"ד דחשיב צורך היום שמתיר ההפרשה, כמו שהתירו בפירות שנטבלו ביו"ט עצמו, עמ"ש**

ג. **בדין להפריש תרו"מ מע"ש ולהתנות שיחולו בשבת נחלקו אמוראי** בירושלמי דמאי פ"ז ה"ד שבת פ"ח ה"א אם מותר לעשות כן, ולבסוף חזר בו ריב"ב והסכים דשרי, כיון דתנן בטב"י פ"ד דבאמר הר"ז תרו"מ לכשתחשך מהני, וסבר מתחלה לומר דהיינו בדיעבד, אבל מדתני ר"ח אומר אדם, ש"מ שמותר לומר כן, ולכן חזר בו, אבל באומר בשבת שיחול למחר כו"ע מודו דאסור כמבואר שם, והובאה משנה זו בעירובין ל"ו א' ומדסתמו משמע שהדבר מותר, [וכן בד' ינאי יבמות צ"ג א' חל כשבאו הפירות לרשותן], ואין לומר דאיכא לאוקומה בשעשה תנאי מע"ש, דבירושלמי שם בטר הכי הזכירו דטבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו, ואפ"ה חזר בו ריב"ב מכח מתני', וש"מ דפשטא דמתני' לא מיתקומא בתנאי, ועוד דמאי אולמיה דתנאי מאמירה הר"ז תרו"מ לכשתחשך, ואם התירו בתנאי ה"ה באומר לכשתחשך, וזה קיל טפי שאינו עושה כלום בשבת, שו"ר שמרן זללה"ה כתב בדמאי ס"ט ס"ק י"ב דמשום היתר תנאי למדו גם להתנות שיחול בשבת, וזה כמש"כ, מיהו לא התירו תנאי אלא במקום הצורך אבל לכתחלה ראוי להפריש קודם השבת, ובלגין טב"י חשיב ג"כ צורך של יטמא התרו"מ, ואין ראי' שיש לנהוג כן לכתחלה, בלא שום צורך, מיהו משמע בירושלמי דאף לכתחלה שרי לומר שיחול בשבת כיון שגמר הכל מע"ש ההפרשה והדיבור ונשאר רק זמן החלות, ומשמע ליה מתני' דשרי בלגין לכתחלה, ולא דמי לתנאי שהתירו רק במקום הצורך שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א ס"א סק"ג.

ולכאורה נראה דיש למעט בפלוגתא ועד כאן לא פליגי אלא בתרו"מ, אבל במקום וממכר לכו"ע אסור לעשות מקח שיחול בשבת, דכיון שאם נשתטה או חזר בו לא חל המקח, נמצא שדעתו בשבת קובעת המקח, ובתרו"מ יש כמה קולות, חדא דבנטבלו ביום

דהול"ל משום מתקן], וצ"ע במקורות הנ"ל, שו"ר בתו' רי"ד שבת קמ"ב א' שכ"כ עי"ש.

ד. שם במשנה מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר, אם מפריש מעט יותר מאחד ממאה נעשה כולו מעשר, וכשאמר זה שעשיתיו מעשר עשוי תרומת מעשר הרי הוא כמוסיף על המעשרות, ולא חששו לזה כיון שבלא"ה הולך לאיבוד, ואינו מפסיד המע"ר ללוי כיון שבלא"ה אינו מחויב בנתינה בדמאי, ויותר נראה דמתפרש עשוי תרומת מעשר על המעשר כפי הראוי דהיינו עשירית בלבד.

שם ושאר מעשר סמוך לו, מדלא קאמר בצפוננו או בדרומו של המעשר משמע שסביב לו מכל הצדדין נעשה מעשר, ויש גדר ידוע באמת מה נקרא סמוך לו סביב, ואם מפריש מפת וכיו"ב ניחא, אבל אם מפריש מקטניות שמערבין אותן בקדירה, או שהבצק נילוש בשעה שאומר התנאי, א"כ המע"ר מפוזר כעת, וגם מה שסמוך לו מפוזר, ונעשה מע"ר בכמה מקומות באופן המוגדר מהו סמוך לו לפי האמת, מיהו אפשר דמה שיהא סמוך לו בשעה שמפרישו קאמר, והרי מפרישו ממקום אחד, וכל שסמוך לאותו מקום הוי מעשר, וכ"כ בספר מרן זלה"ה ס"ט ס"ק י"ג, דאל"כ הרי שאר מע"ר מתבטל כיון שאינו עתיד להתברר ע"י ההפרשה.

שם ומע"ש בצפוננו או בדרומו, פירושו או שאומר בצפוננו או שאומר בדרומו, וא"כ מתפרש בצפוננו של הכלי או של האוכל חוץ ממעשר ראשון, ואי אפשר לפרש בצפוננו של המעשר, דפעמים שהמעשר בצפוננו של הכלי, ואין שום דבר בצפוננו.

והנה המעשר שמפריש בברירה אם הי' רותח בשעת התנאי, מתברר עמו גם הטעם שבלע מאחרים ונעשה מעשר, וגם נשאר חולין הטעם שנבלע באחרים ממנו, ואם חל מערב שבת נמצא שחל שם מעשר בטעם שהי'

אאמו"ר שליט"א, ולכן הדגיש התנא ההגבהה לצורך הנתינה, אבל עיקר האיסור בחלות תרו"מ, ואסור בין בדיבור בין במחשבה.

ובירוש'למי דמאי פ"ז ה"ה אמרו דטבל שיש לו עליו תנאי מותר לטלטלו ונותן עיניו בצד זה ואוכל את השאר, מבואר דדוקא ע"י תנאי מותר להפריש במחשבה, והועתקה הלכה זו ברמב"ם פ"ט ממעשר ה"ט, מיהו לא נתפרשו הדברים לפי שבאותה הלכה כתב הרמב"ם שמפריש המעשרות ע"י התנאי ומרחיש בשפתיו, ועי"ש ברדב"ז, ולע"כ, ועכ"פ פשוט שם דבלא תנאי אסור ליתן עיניו בצד זה להפריש במחשבה, ומה"ט אמרינן בכל דוכתא דטבל מוקצה הוא, וצ"ע בתו' גיטין ל"א א' ד"ה במחשבה דמשמע שמותר להפריש במחשבה, אלא דלא מהני האי טעמא להתיר גם להגביה, כמו שמועיל במדומע לר"י שבת קמ"ב א', וכע"ז בתו' הרא"ש שבת קכ"ז ב', ונקטו שם דבדמאי מותר להפריש במחשבה, ואפשר דלא ברירא להו ההיתר להפריש בטבל ודאי במחשבה, דלענין מוקצה ודאי יש להתיר הטלטול אם אפשר במחשבה, אע"פ שאסור להגביה המעשרות מכח זה, ועבהגר"א או"ח סי' ת"ק ס"ו בשם ראב"ן שמותר להפריש במחשבה, וברש"ש גיטין שם העיר בזה, וכתב דלא בכל ההפרשות סגי במחשבה, ובאגודה שם כתב לאיסור.

לענין איסור מתקן בשבת דדמי למלאכה ערש"י שבת קמ"ב א' דאיכא למיגזר אטו תיקון שע"י מלאכה, ויש מקום לדון להתיר במחשבה ואפי' בדיבור, שכל שהוא משום לתא דמלאכה י"ל דבלא מעשה שרי, [ועשעה"צ סי' תרל"ג אותו ט"ו שהביא שהגרע"א נסתפק אם מותר לבטל בלא מעשה ביו"ט, ודעתם להקל, ולע"כ שם], ולכן הקשו שם רק לר"י שמתיר להעלות המדומע, אבל חלות תרו"מ כחלות הקדש יש לאסור משום מו"מ, [ואע"פ שהזכירו יבמות צ"ג א' יומא פ"ג א' לשון טלטול כבר העיר הגרע"א ז"ל

שם ר' ינאי הו"ל תנאי ודאי שאל לר"ח רבה כו' לכאורה שאל את ר"ח אם מותר לסמוך על התנאי ולהפריש תרו"מ מטבל ודאי בשבת, והשיבו מדכתיב כל הימים ואפי' בשבת ש"מ שאפשר להפריש תרו"מ גם בשבת, וע"כ היינו ע"י תנאי.

מידו קשה דמתני' היא דמהני תנאי לטבל, ושמא מספק"ל אם קי"ל כהאי מתני', או שנסתפק בגלל החלום, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סי"א סק"ג די"ל שעשה תנאי על פירות שלא היו ברשותו כעובדא דמייתנין בתלמודן על ר' ינאי ור"ח, וכיון דס"ל אדם מקנה דשלב"ל מהני נמי תנאי על טבל שלא הי' ברשותו, ור' יוחנן לטעמיה קדושין ס"ב א' דאין אדם מקנה דשלב"ל, ולכן אמר דמתני' רק בדמאי, והביאו כן בירושלמי לאפוקי מדר' יוחנן, ולפ"ז לא הוזכר הענין בירושלמי, וגם מדרשא דכל הימים אין ללמוד ממנה ענין דשלב"ל, ועי"ש עוד דמתני' יש לרחות שעושה תנאי שיחול מיד וסומך על ברירה.

שם מהו דחמית מקל בלשי תלוי בי, יעוי' במפרשים, והענין שהראוהו מן השמים שתלוי עליו או כנגדו מקל שרודים בו הדיינים, וחשב שהראוהו שצריך ללקות על שסמך על התנאי ועישר, א"נ מקל הבלשין שמחפשין אחר מבריחי המכס עי' כלים פט"ו מ"ד, וה"נ הראוהו שמחפשין אחריו, והשיבו ר"ח שהראוהו שהוא עתיד להנהיג שורה על ישראל, וזהו המקל שירדה בו את אחרים, ולא בא החלום לענין תנאי המעשרות כלל, וזהו כעין שאמרו ביבמות צ"ג ב' שסבר שהראוהו משענת קנה הרצון, והשיבו ר"ח שהראוהו קנה רצון ולא ישבור, ורש"י פירש שם דסיפיה דקרא לאמת יוציא משפט, [דאל"כ לא הו' מחו' ליה קרא דקנה רצון לא ישבור שהרי אינו רצון כלל, אלא ודאי משום סיפא הוא], וא"כ מיושב נמי מה שא"ל שהראוהו

מובלע באותה שעה באחרים וחזר ונבלע באותה חתיכה, ומה שחל בחתיכה הוא רק מה שאינו עתיד ליבלע ברשות אחרים, וזה מחודש שחל בכח טעם ונעשה אח"כ גוף אחד עם הבעין, דהיינו הטעם שנכנס במעשר מחתיכה אחרת.

ה. **ירושלמי** פ"ז ה"א דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אין אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו, למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ הקלו בדמאי להתנות, אע"פ שאין בדבריו כלום מדאורייתא, ומ"מ הקלו חכמים לשמור על תקנת דמאי, אע"פ שלא נשמרה סיבת התקנה עי"ז, דהיינו שלצד שזה טבל לא אהני התנאי כלום, מ"מ הקלו חכמים בדמאי, כמו שהקלו להאכיל עניים ואכסניא, ה"נ הקלו לסמוך על תנאי בדבר שאינו ברשותו.

וכן מה שהקלו להתנות בברירה, הרי למ"ד אין ברירה לא אהני מידי מדאורייתא, עי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"א סק"י"ז מחלוקת הראשונים אם מדאורייתא מהני ברירה ומדרבנן החמירו בדאורייתא והקלו בדרבנן, [או דמספק"ל והקילו בספיקא דרבנן], אבל נקט שם עיקר כהראשונים דמדאורייתא אין ברירה ואפי' לקולא אמרינן אין ברירה, וא"כ בדרבנן המציאו להקל בענין ברירה אע"פ שאינו מועיל מדאורייתא כלל, וה"נ הקלו בדבר שאינו ברשותו, וע"ע לקמן סק"י"ב י"ג בכ"ז, ועחזו"א ס"ט סק"י וסל"ז סק"ט.

ובודאי טבל לא התירו אלא על דבר שברשותו אפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל, דכיון שהחלות הוא רק כשיבאו לעולם, לא התירו לעשות תנאי מערב שבת כשעדיין לא בא לרשותו, שהרי לא יתכן שיחול מע"ש כלום, והרי התנאי מוכיח מתוכו שאינו מועיל, מיהו עי' להלן ד"ה מיהו דאפשר דלדידיה מהני תנאי אף שאינו ברשותו.

שיהא שופט בישראל, שו"ר שכ"כ בהגהות הרש"ש על ירושלמי ציינו בחזו"א ס"ט.

ו. שם בירושלמי א"ר ינאי צריך שיהא זכור תנאו, שמעון בר ווא בשר"י וצריך להלחיש בשפתיו, אין לפרש שיזכור שעשה תנאי, דפשיטא שאם יודע שאסרו להפריש תרו"מ בשבת, הרי הוא בא להפריש מכח התנאי, ומה שייך לומר שאם אינו זוכר את התנאי לא יפריש, וע"כ צ"ל דזכור תנאו היינו שבשעה שמפריש אחד ממאה יחשוב בלבו כל פרטי התנאי שהתנה, ונותן בלבו שיחולו כל ההפרשות כמו שהתנה, והר"ז כמפריש במחשבה, [מיהו לענין חילול מע"ש צ"ע אם חשיב כעסוקין באותו ענין מההפרשה לחילול], ור' יוחנן הוסיף דלא סגי בהכי וצריך שילחיש בשפתיו כל ההפרשות, בשעה שמפריש את האחד ממאה, דהיינו שיאמר הר"ז שהפרשתי מעשר, ושאר מעשר סמוך לו כו' כבמשנה, ואין כאן פלוגתא יסודית בין ר' ינאי לר"י, אלא שר' יוחנן הצריך הפרשה מבוררת יותר, (ויש גורסין להרחיש מו מרחשן שפוותיה, וכ"ה ברמב"ם פ"ט ממעשר ה"ט) - הטעם שהצריך כאן אמירה טפי מבעלמא כתב מרן זללה"ה בס"ק י"א דהיינו כדי שלא יסמוך על התנאי, וידע שהוא מפריש כעת, ואף אם חל כעת מכח דיבורו של ע"ש, מ"מ הרי הוא סומך על התנאי, וכמו שצריך לכוין לר' ינאי צריך שילחוש לר' יוחנן, והזכיר שיאמר בלחש מפני כבוד שבת שלא יראה כמעשר בשבת.

מיהו צ"ב מה הועיל התנאי, הרי גם המפריש לכתחלה בשבת מפריש בלחישתו כמו בחול שא"צ הפרשה בקול, אפי' במידי דלא סגי במחשבה, ואפשר שזהו מה ששאל ר"י את ר"ז דכיון דמצריך ר' יוחנן לחישה בשפתיו, א"כ הרי זו כהפרשה חדשה, ונמצא כמתקן בשבת, א"ל אדחי תנאי פ"י בתמיה, וכי נדחה התנאי באמירה זו, דנהי דמצריך ר"י אמירה בשפתיו בלחש, מ"מ לא נדחה

התנאי לומר שנתבטל כח התנאי, אלא היתר המעשר מפני שחל מכח התנאי ומ"מ הצריך ר"י שיחזור וילחש בשפתיו לחזק ההפרשה בשעת מעשה, ויש גרסאות אדהיתנא או אדהיתניה, ומתפרש נמי דסמך על התנאי, או שמלחיש רק שיהא כפי התנאי.

ויותר נראה דר' ירמיה בעי אמתני' ולא אהא דילחיש בשפתיו, כמו שהשאלות של איבוד אוכלין וגזל קאי אמתני', וקשיא ליה כיון שאין הפירות שלו בזמן התנאי, א"כ תיקונו בשבת, שהרי אין בכח התנאי להחיל מע"ש כלום, ולא דמי לתנאי של טבל שברשותו, דשייך שיחול מיד, א"נ מהא דאר"י צריך שיהא זכור תנאו ור"י אמר שילחיש בשפתיו, מזה שמעינן שעיקר החלות ע"י ההפרשה, ולכן הקשה דנמצא כמתקן בשבת, ואין קושינו שהלחישתו בשפתים גורמת האיסור, אלא זהו גילוי שעיקר חלות התרו"מ בהפרשה, וכן מדר' ינאי שיהא זכור את התנאי בשעת ההפרשה ג"כ משמע שהעיקר בשבת, וכ"נ מדר' ינאי ור' יוחנן לא פליגי ביסוד היתר התנאי, אלא אם צריך להדר ולהוציא בשפתיו, ור' ירמיה מעיקרא סבר שהעיקר נקבע באמירתו בע"ש, וההפרשה היא קיום התנאי שקבע מע"ש, והשיבו ר"ז דנהי דהצריכו אמירה בשעת ההפרשה, מ"מ על התנאי דמעיקרא סמכינן, וכשמפריש חל מכח התנאי.

ומרן זללה"ה בס"ט ס"ק י"ח ביאר דר' ינאי ור' יוחנן פליגי אם ההפרשה הוחלטה מע"ש, ולכן סגי בזכירת התנאי, או שעיקר ההפרשה בשבת ולכן צריך להוציא בשפתיו, ואזדי לטעמייהו בדין דשלב"ל דר"י לשיטתו יבמות צ"ג א' ור' יוחנן לשיטתו קדושין ס"ב א', ועמש"כ סק"ה כע"ז, ור' ירמיה הקשה לר' יוחנן שההפרשה בשבת הו"ל כמתקן בשבת, והשיבו ר"ז שתיקנו חכמים להקל ע"י תנאי, והדברים סתומים בירושלמי שכל ענין התנאי משתנה אם זכור בלבו או מלחיש

ואפשר דר"ז השיבו שהוא מלחיש בשפתיו רק תיבות אלו שיהא כפי שהתנה, ואפי' אם מזכיר את ההפרשות בשפתיו, מ"מ הוא מבאר שיהא זה מעשר כפי שהתנית, ובזה מיושב קצת קושית ר' ירמיה, דחידש לו שמזכיר את התנאי בשפתיו, וניכר שאין זו הפרשה של מתקן בתחלה בשבת.

ז. **שם** בירושלמי ואינו אסור מפני אובדן אוכלין א"ל מפררו כל שהוא, יש לעי' אם הקושיא מפני שמפסיד את התרו"מ, א"כ אין הפירור מיישב כלום, שהפירור עצמו איבוד, ועוד דתרו"מ של ע"ה לשריפה אזלא, וע"כ לפרש שהשאלה מפני בזיון אוכלין, ומשני שזורקו אחר שמפררו, ולכאורה בלא"ה צריך לפררו שלא יכשל בו בעה"ב, שו"ר בפי' הרא"ש דהקושיא היתה בשבת שאינו יכול ליטול המעשר ולהצניעו וצריך להשליכו ע"ג קרקע שלא יכשל בה בעה"ב, ואיכא בזיון אוכלין, והשיבו שמפררו תחלה, שיהיו פרוורין שאין בהם כזית, ולכאורה הקריאת שם היא לאחר הפירור, דאינו יכול להחזיק המוקצה ולפררו, מהי יש לעי' דבפשוטו אינו אוכל מאה זיתים פת, וא"כ מעיקרא מה שהוא מפריש זה פחות מכזית, וא"צ פירור נוסף, אע"פ שאמרו לשון כל שהוא, בפחות מכזית סגי, וכ"כ בבהגר"א, והרא"ש כתב פירורין דקין דרך אכילתו, ולגרסת ר"ש מפרר כ"ש ואוכל פירושו שמעשר כמה פעמים, בכל פעם מפרר מהחתיכה כל שהוא ואוכל את השאר.

שם ואינו אסור משום גזל, לכאורה יכולין לאכול מעט פחות כמו בפועל שחוסך גרוגרת אחת, וי"ל דשאני פועל שהוא חייב להאכילו, אבל כאן אין להם רשות ליטול לאיבוד כלום, ומשני דניחא ליה לבעה"ב שאורחיו יהיו מרוצים אצלו ונותן להם רשות לעשר, ואפי' באופן שיושב ומעיין עליהם שלא יעשרו ניחא ליה שיהא להם נחת רוח אצלו, רק באופן שלא יתגלה שחושדין אותו,

בשפתיו, גם צ"ב אם בטבל שהפירות ברשותו מודה ר"י שחל מע"ש כמו לר' ינאי, וא"כ נמצא שיש כאן שני עניני תנאי, ובטבל מודה ר' יוחנן שא"צ להלחיש בשפתיו.

וברמב"ם פ"ט ה"ט מבואר דבטבל צריך לרחוש בשפתיו ואינו כמתקן בשבת שהרי הקדים תנאו, ולשון הרמב"ם וצריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו, משמע דדוקא בטבל קאמר, דהא בדמאי אין יותר מהפרשה אחת, ואפשר דבגלל חומר הטבל הצריכו כן, או דבגלל שיש כמה הפרשות הוא צריך לבאר בכל הפרשה איזו היא, ואפשר דאף להרמב"ם ה"ה בדמאי, וביאר דבריו בטבל עי"ש.

ויש לעי' במזגו לו את הכוס איך הוא מלחיש בשפתיו, הרי כשנשתתיר התרו"מ בשולי הכוס כבר שתה את המע"ר והמע"ש, ואם מלחיש בשפתיו קודם שתייתו, הרי גם מערב שבת כבר התנה בפירוש, ואפשר דהכוס כבא לרשותו, ולכן יש מעלה באמירתו הנוספת.

מה שפר"ש והרא"ש בפי' קמא וכ"ה בהגר"א שנדחו דברי ר' יוחנן וא"צ להלחיש בשפתיו לא נתפרש, שלא מצינו שידחו אמוראים דברי ר' יוחנן מכח קושיא, ואם מצינו ברייתא משבשתא הרי אין שייך לומר כן על מימרא דר"י, ואכתי צריך להבין מ"ט דר' יונתן, וגם חזינן שהצריכו לומר בלחש הרי דנחית לדקדק שלא יראה כמתקן, ומ"ט קרי ליה לר"י תנא, גם היישוב אדהתנה צ"ב דהא ידע ר' ירמיה דאר"י צריך לזכור תנאו וע"ז קאי ר' יוחנן ואפ"ה קשיא ליה על הלחישה בשפתים, ולא יישב לו ע"ז כלום, גם נראה הגרסא הנכונה דסמך על התנאי כיון שכ"ה לרוב הגרסאות, דלפנינו הגרסא תנאי, ובשתי נוסחאות אחרות הגרסא אדהי ולא אדחי, ובין תנא ובין תנייה מפרש דסמך אדהיתנא או על תנייה, וזה כפי' בתרא שבר"ש ורא"ש, וכ"ה ברמב"ם.

דהא רבי וריכר"י עישרו גם באותו מעשה שבעה"ב ישב ועיין עליהם.

וי"ש לעי' בעובדא דרבי וריכר"י למה לא עשו תנאי של מה שאנו עתידין לשייר יהא מעשר, כדאמרינן גבי כוס בסמוך, וכדאמרו בירושלמי פ"ב ה"ב ובתוספתא שם דחבר שמיסב בסעודת ע"ה אינה חזקה שאני אומר על התנאים שבלבו הוא מיסב, וע"כ מיירי כשראה שאינו מפריש כלום, דאל"כ פשיטא דאינה חזקה, די"ל שהוא יעשר כעת וא"צ לתנאים שבלבו, וצ"ל שלא רצו לסמוך על ברירה אפי' בדמאי.

ח. **שם** תני ר"י אוסר מ"ט דר"י ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו, ר"י לא חייש לברירה, דהא לוקח ומעשר משלו על של חבירו בברירה, שיחול רק על הפירות שהוא עתיד לאכול, ואפשר שגם כשמעשר משלו מתנה שיחול אח"כ כשיתברר מהו החלק שלו, אבל לפ"ז אינו מעשר על של חבירו כלל, וכאן מבואר שהתירו לו לעשר על של חבירו, וש"מ דקודם שנעשה שלו חל המעשר, והיינו מדין זכין, עי' להלן, אבל להתנות על של חבירו לא מהני מידי, שאין אדם מקנה דשלב"ל, מיהו כשנתנו המנה לפניו חשיבא כשלו לענין הפרשה, ואפ"ה קרי ליה גזל לעיל, כיון שלא ניתן לו אלא כדי לאכול, ואפשר שלא זכה ממש בפירות, וא"כ צריך שליחותו כדי לעשר, ומשום שרוצה שיהא לו נחת רוח נעשה כשלוחו לעשר.

מיהו קשה אם ר"י לית ליה ברירה אפי' בדרבנן, א"כ איך חל המעשר על מה שעתיד לאכול, ואפשר שחל רק בשבת כשיתברר חלקו, ומ"מ לא התירו להתנות על של חבירו רק להפריש משלו, שו"ר בספר מרן זללה"ה שם סק"כ דבאמת לא חל מידי רק כשיתברר, ומ"מ הקלו רבנן להפריש משלו לכשיתברר, כיון דזכות הוא לו, וכ"כ אאמו"ר שליט"א שם סק"ג, וצ"ע.

שם מודה ר"י שהוא הולך ולוקח כו' נראה שצריך ליקח כשיעור כל המע"ר ומע"ש, שאין לו רשות לעשר בשל חבירו, ודומיא דמוכר פירות טבולין שצריך לעשר הכל משלו על של לוקח, וה"נ יעשר ויאכל המע"ר והמע"ש שאצלו חוץ מתרומת מעשר.

שם ויש אדם מפריש על דבר שאינו שלו, בנדרים ל"ו ב' נשאר ד"ז בספק, ושם דנו משום דניחא ליה למיעבד מצוה משלו, וא"כ כאן שאינו עתיד לעשר, ודאי מהני, וכן במוכר טבלים לחבירו, אבל בירושלמי משמע שיש כאן היתר מיוחד או מפני שהוא הכשילו במכירתו, או מפני שהוא עתיד לאכול פירות אלו, ומ"מ נראה דמדין זכין הוא, אלא שלא הכריעו חכמים לעשותו כשלוחו בכל מקום רק בכה"ג שזוהי חובתו מפני שהכשילו במכירת טבל, או שהוא מתארח אצלו, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ק י"ח עי"ש.

ט. פ"ז מ"ב מזגו לו את הכוס, בירושלמי כיני מתני' לענין מזיגת הכוס, פי' דלשון מזגו לו משמע ענין חדש דלא קאי על הרישא של המזמין את חבירו, וקמ"ל דקאי ארישא לומר דלענין משקין שמזגו לו למחר יאמר בערב שבת בלשון אחר מבאוכלין, [שו"ר בשנו"א שבא לאפוקי דלא נימא דמתני' קיימא למי שכבר התנה, שיחזור ויאמר כן בשבת בשעה שמוזגין לו את הכוס, דא"כ גם באוכלין הו"ל למיתני הכי, ועוד טעמים], והטעם לפי שאין לו אפשרות להפריש התרו"מ קודם שתייתו, שאין לו כלי ליתנו שם, [ובאוכלין מניח חתיכה או משליך פירוורין], וגם אינו יכול לשפכו ע"ג קרקע, לא מצד הרגשת בעה"ב, ולא מצד הדין שיתנה תחלה שמה שילך לאיבוד יהא תרו"מ, דאע"פ שחל קודם לכן בכח ברירה, מ"מ זה תנאי גרוע, ולכן יאמר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס, וקודם שישתה כוס שני ישפוך השיריים וישטפנו, [ועי' להלן בירושלמי שעם יציאתו מן הכוס קדיש והיינו בשעה ששופכן].

והרא"ש פירש שמשגמר לשתות אינו מטלטלו יותר, וכ"ז שלא יצא כל היין עד מה שנשאר לתרו"מ, לא הוחלט שהוא תרו"מ, וקשה דזה ידענו גם מתחלה, והו"ל כיון שמשגמר מניחו ואינו מטלטלו, דקודם שגמר לשתות באמת מטלטלו לצורך החולין, וכל הקושיא היתה על הטלטול שלאחר גמר שתייתו, דסתמא שופכו ומוזג לו כוס אחר, וע"ז תירצו שברגע השפיכה של התרו"מ מן הכוס הוחלט שזהו התרו"מ.

והגרע"א ז"ל הקשה שיהא מותר לטלטל הכוס כשעודו בידו, ולפ"ז צריך לשפוך היין מן הכוס מיד עם גמר שתייתו, וכעין שכתב הרא"ש שמשנהניחו על השלחן שוב אינו מטלטלו, ואפשר שבכלל קושיתו שנוטל הכוס כדי לשתות בו פעם שניה, והו"ל לצורך גופו דשרי כיון שלא נעשה בסיס, ולא צריכין לשירותא דעודה בידו, ובפעם אחרונה לא יטלנה יותר וכמ"ש הרא"ש, ואפשר דתרו"מ דחשיבא מפני שאסורה לזרים, ואף לכהנים מפני טומאת ע"ה, הו"ל כאיסוה"נ דלא בטלא, וכמבואר בביצה שם דאע"פ שלא נעשה בסיס ביהש"מ, אסור לטלטל הכוס, שהכלי נעשה טפלה למה שבתוכו אם יש בו חשיבות מסוימת.

שם אריב"א הכל מודים על הכוס שהוא על אתר, פי' דלא חיישינן שישפך הכוס באמצע שתייתו, ולא יגיע למה שעתיד לשייר בשולי הכוס, ולא דמי לנוד מלא יין ששיתה ומניח השאר לאחר זמן, אבל בכוס שותהו מיד, ומיהו אם ישפך הכוס לאחר ששתה מקצתו ולא נתברר מה ששייר בשולי הכוס נמצא ששתה טבלים, ולא אמרינן שהמעשרות במה שנשתייר, דהא בנוד נמי הו"מ למימר הכי, וע"כ דכיון שלא הגיע להפרשה לא חל כלום, ודברי הרא"ש בזה צ"ע.

יא. **יבמות** צ"ג א' שקל עשר מפירי דביתיה עליה, הרמב"ן פי' שהתרו"מ חלו

ואמרו בירושלמי שאם אומר שיחול מיד א"כ מתערב התרו"מ בכל היין, ואם אמר לכשישתייר בשולי הכוס, א"כ כבר שתייה טבל, אלא באומר מכבר לכשאשתה, ובפשוטו ו"ל בכח ברירה, שמה שעתיד להשתייר בשולי הכוס יהא מעכשיו מעשר, ואין חשש שמתערב בכל היין, כיון שרק מה שנתברר שנשאר קדוש מעיקרא, ואתיא מתני' כמ"ד יש ברירה או שהקלו בדמאי או דבכל דרבנן מקילינן דיש ברירה.

ומה שאמרו מעשר שני בפיו ולא בצפוננו היינו מפני שבשולי הכלי כולו מע"ר ותרו"מ, וא"כ צריך שיאמר בצפוננו מן המע"ר ולמעלה, ולכן נוח לומר בפיו, וגם פיו כנגד שוליו, וביאר בזה שכבר שתייה המע"ש קודם שנתברר התרו"מ, וגם המע"ר הוא שותה עד שישתייר התרו"מ, ובתוספתא הוזכר צפוננו גם בכוס, כמו שציין הרש"ש.

י. **שם** בירושלמי ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת, בביצה כ"א ב' אמרינן דשירי כוסות שהם מוקצין מותר לטלטלן אגב הכוס, ורק באיסוה"נ אסור, ואפשר דה"ה תרומה טמאה דחמירא ולא בטלה לכוס, א"נ מפני שנשאר צלול ולא פגום כשירי כוסות, ועי' להלן בקושית הגרע"א ז"ל.

שם אר"א משייר כל שהוא חולין, משמע דסגי בכל שהוא היתר להחשיב החולין עיקר ולטלטל הכלי, מיהו אפשר דסתם כל שהוא מבטל ליה, וזה בכלל הקושיא דהכא חולין לצורך טמאה.

שם אריב"ב עם יציאתו מן הכוס קדיש, הקשה הר"ש דע"כ קדש למפרע, ונמצא שטלטל תרומה טמאה, וי"ל דמ"מ כ"ז שלא הוחלט שזהו התרו"מ הו"ל כדמאי שמותר בטלטול, ולא איכפת לן מה שנתגלה אח"כ למפרע שהי' תרומה טמאה, דלענין איסור מוקצה סגי בזה שלא הוחלט כעת שזה מוקצה.

משחשיכה כשבאו לרשותו, ואז היו כל הפירות מוקפין יחד, ונמצא שהפריש מן המוקף, ובאמת קשה קושיית תו' שאין שום צורך להתיר שלא מן המוקף כיון שיכול להקיף בשבת ולעשר, ומה שתירצו דפעמים שיש לו בעיר אחרת והוא צריך לפירות אלו כולן, מחודש טובא, דא"כ אף בחול יכול לעשר שלא מן המוקף כדי שישאר לו הפירות שברשותו, ולא משמע כן רק במאורע כאן שלא היו הפירות ברשותו, אבל להפריש על פירות שברשותו שתחול תרומה בעיר אחרת, זהו מאורע רחוק מאד, וקשה להתיר כה"ג, וגם לא לדרוש הפסוק ע"ז, ועו"ק דקרא במצות מעשר מיירי ולא במצות עונג שבת, וגם רחוק לומר שהתיר הכתוב לעונג שבת כנא דפירי שהם רק הידור בכבוד השבת, ועו"ק שרק תרומה גדולה צריך מוקף ואין לה שיעור ויכול להפריש כל שהוא, ולא יחסר לו לשבת, [ותרו"מ תנן בבכורים פ"ב דניטלת שלא מן המוקף, ואף לחברים היינו מדרבנן וקרא לא בהכי מיירי, ועוד שאין סיבה להתיר לו להפריש תרומת מעשר דבלא"ה אינם שלו, ואינו אוכל מהם בשבת שהם שייכים לכהן וללוי, ור' ינאי הוצרך לאכול מן החולין]. ועו"ק דקרא במע"ש כתיב ואינו צריך מוקף.

ויש לתמוה שהרמב"ן לא ביאר כלום במה נסתפק ר' ינאי ומה פשט לו ר"ח, [שוב ראיתי דכמפורש ברמב"ן דאף ר"ת לא פירש שזהו עיקר חידושו של ר' חייא, אלא שתירץ מעצמו קושיית מוקף שג"ז הותר מאותו פסוק דלמען תלמד ליראה, והי' פשוט לרמב"ן שאין הכרח לר' ינאי להתיר שלא מן המוקף, וא"כ צ"ל שכונתו כהריטב"א שאין ראוי להפריש על דשלב"ל ורק לצורך שבת התירו, וזה ע"ד פרש"י, ולכן סתם לשונו, דאם איתא שסתר הביאור בחידושיה דר"ח הי' צריך לבאר מה החידוש אבל עכשיו ששאל שאלה צדדית, לא הוצרך לבאר כלום, ונתעוררתי לזה ע"י בני יוסף נ"י, ומ"מ הדברים מחודשים וסתומים

בגמ' שידוע שיש ענין מדאורייתא שלא להפריש על דשלב"ל, וילפינן מקרא דבשבת שרין, ובירושלמי דמאי פ"ז ה"א מבואר שנסתפק אם אפשר להפריש בשבת על סמך התנאי, ופשט לו מקרא שיש אפשרות לעשר גם בשבת, והיינו ע"כ ע"י תנאי, אבל בתלמודן בפשוטו א"א לפרש כן שהרי הקדימו דלא איצטריך קרא למישרי טלטול דהיינו איסור הפרשה בשבת, ואיך יתפרש אלא לאו כה"ג שפשט לו אם רשאי להתנות שיחול בשבת.

ואפשר דהכי קאמר שאם הפסוק דכל הימים בא להתיר לעשר בשבת, וא"כ הברייתא לא אתיא לאשמועינן הלכה למעשה שהרי ידוע שאסור מדרבנן כדתנן ביצה ל"ו ב', אלא לאשמועינן דמדאורייתא שרי וזה פשיטא, אבל אם התנא בא להשמיענו דכה"ג שרי, דהיינו לעשר מע"ש שיחול בשבת כשיהיו מוקפין זל"ז והיינו ברשותו, א"כ התנא בא להשמיענו הלכה למעשה דשייך היתר לעשר בשבת כה"ג, והיינו דכתיב כל הימים לענין הפרשת מעשרות או אכילת מעשר שני לאחר ההפרשה, וכיון שיש רמז בקרא לעשר כל הימים, יש בזה אסמכתא שלא יבטלו חכמים אפשרות זו, ע"י ט"ז יו"ד סי' קי"ז, א"נ אסמכתא בעלמא הוא, אבל מיייתי ליה שפיר מדברי התנא שרמז בברייתא זו שיש היתר הפרשה כה"ג, [ונתעוררתי קצת לזה ע"י ב"א ה"ר משה נ"י שהעיר שהתנא שהתיר לכתחלה לעשר שיחול בשבת הוא ר' חייא, דמיניה מסקינן בירושלמי דמאי פ"ז ה"ד שמותר לומר הר"ז תרו"מ משתחשך דקתני בברייתא דר"ח, אומר, ולא קתני אם אמר כבמתני', ולכן לא ידע ר' ינאי ד"ז מממתני' רק שמע לה מר"ח, וא"כ שפיר מתפרש בתלמודן כבירושלמי ששאל אותו אם מהני תנאי למעשר שיחול בשבת, דאי מממתני' דתאנים של טבל מצינן לפרושי שחל מבעו"י שהרי היו ברשותו, אבל כאן שלא היו ברשותו

כשבאין לרשותו ממש, הר"ז בדין דשלב"ל כיון שזה תלוי במעשה האריס, ול"ד לתלישת הפירות שלפניו שזה בידו, ועוד שהפירות התלושין והמחוברין מוקפין זל"ז, וחסר רק תלישה וחשיב בידו, אבל במרוחקין זה מזה י"ל דחשיב דשלב"ל, ומ"מ ביד האריס אפשר לקיים כן דחשיבי דשלב"ל עד שיקיפם, מיהו לדעת תו' שעיסר שלא מן המוקף הי' יכול לעשר קודם שבאו לרשותו, אם יכולין לעשר משלו על של חברו.

וי"ש להקשות בלשון אחר בשלמא לדעת רש"י והרמב"ן מוכח שר' ינאי עיסר באופן שיחול בשבת, וש"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל, אבל לפי' תו' שעיסר שלא מן המוקף דילמא ס"ל שמותר לעשר משלו על של חברו, ועיסר באופן שחל מבעו"י על הפירות של האריס, ואמנם בגמ' מוכח כן כמשנ"ת, אבל מנין לגמ' שכך הי' מעשה, הרי שפיר איצטריך קרא להתיר להפריש מבעו"י שלא מן המוקף לכבוד שבת, וקושת הגרע"א ז"ל כפי מ"ש מרן זללה"ה היתה כיון שבידו לעשר מיד משלו על של חברו לכך יכול גם לעשר כשיבאו לרשותו, וקושתנו כאן מנ"ל לגמ' שכך הי' מעשה שחל בשבת, דילמא באמת עיסר מפירי דביתיה מיד מבעו"י אלא שעיסר שלא מן המוקף, והעיר לזה בני מאיר נ"י.

ומשמע מזה שאסור להפריש שלא מן המוקף מבעו"י, ורק ביהש"מ או בשבת התירו, באופן שמוכח שזוהי הפרשה של שבת, מיהו אכתי ר' ינאי על סמך מה עשה כן, אם לא ידע דרשא זו הי' לו להתיר אף מבעו"י או לאסור אף בשבת, ואפשר דלא שרינן משלו על של חברו שלא מן המוקף, חדא דלאו זכות הוא לו לתרום את של חברו בשליחותו שלא מן המוקף, ועוד דלא התירו אלא לאדם לצורך עצמו לעונג שבת, ולא ליעשות שליח לחברו שלא מדעתו בפרט במצב זה שאינו לעונג של חברו, רק רוצה

אפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל לא חל מידי עד שיבא לרשותו, ולכן מיקרי שמעשר בשבת וע"ז מיייתי רא"י מהברייתא, וליכא רא"י ממתני' דזמין שהקלו בדמאי].

ואמנם גם פי' זה סתום בגמ', דהו"ל לפרושי דמיירי באיסור דרבנן לעשר בשבת וקרא אסמכתא בעלמא, אבל כיון שמבואר כן בירושלמי, ראוי לפרש גם בבבלי כן, וסתמות דברי הרמב"ן משמע טפי דסמך על פרש"י וזה כפי' הריטב"א.

ופשטות הדברים שהאריס הביא מהשדה שהוא אריס בה, דלהכי נקט שהי' אריס לומר שהוא מחויב בדבר ובודאי יביאם לו, ולא מיירי במביא לו דורון, ודוחק לומר שנתחייב בתנאי האריסות להביא לו גם כנתא דפירי משדה אחרת, ואין לומר שהביא לו מן השוק, דאין מעשרין מן הדמאי על הדמאי, וע"כ דפירי דביתיה הוו ודאי, וא"כ מסתבר דהיינו נמי מאותה שדה, מיהו קשה משה"ק תו' דחשיב בידו ומהני אף למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל כדאר"י קידושין ס"ב א', ומכח זה כתבו שהיו של האריס.

וכבר הקשה הגרע"א ז"ל על תירוצם דילמא טעמיה דר' ינאי מפני שהתורם משלו על של חברו תרומתו תרומה דבעיא היא בנדרים ל"ו ב', והרמב"ם פסק שם דמהני, ומרן זללה"ה בדמאי ס"ט ס"ק י"ז תירץ דר' ינאי לא רצה לעשר בשליחות האריס, אלא לכשיבואו לרשותו ויחולו מכחו, וזה עדיין לא בא לעולם, אבל עדיין יש לשאול אם לא היה פסיקא ליה היתר ההפרשה בתנאי שיחול בשבת, למה לא תרם משלו על של חברו ושיחול מכח שליחות, ויתכן שהאריס הי' נוטל כנתא לעצמו וכנתא לר"י, ולכן אין הפירות שעתידין לבא לידי ר"י בבעלותו המושלמת לעשות שליח לעשרן [שו"ר שכ"ג במאירי], ואפשר לדעת הרמב"ן דכיון שר"י לא רצה לתרום שלא מן המוקף ורצה שיחולו רק

שיהיו מתוקנים לצורך עצמו, ואולי שייך לדון בזה שאין שליח לדבר עבירה כשאין למשלח מצות עונג שבת, והדברים מחודשים, וכ"ז מסייע פי' הרמב"ן שלא יעשר שלא מן המוקף, ונפ"מ לדינא בהלכות מוקף אם תלוי בזמן קריאת שם או בזמן החלות.

הר"ש בפ"ד דדמאי מ"ד הקשה למה לא עשה ר' ינאי תנאי ויפריש על סמך זה מן המוקף בשבת, ותירץ דאכתי לא קים ליה דמהני תנאי לודאי, עד ששמעה מר"ח בעובדא דירושלמי, מיהו קשה דבירושלמי מייתי לה ר"ח מהאי קרא דכל הימים, וש"מ דההיתר להפריש ע"מ שיחול בשבת נלמד מכל הימים, א"כ י"ל דזהו גופא מה שלימדו ר"ח, וכמשנ"ת לעיל, והתנאי מה שאני עתיד להפריש או שמה שמפריש כעת יחול בשבת, הכל ענין אחד, - (מה שנדפס בר"ש דר' ינאי הו"ל תנאי ודאי הוא ט"ס שבתו' סוכה כ"ג ב' גרס תנאי, וכ"ה בר"ש כת"י, ולפ"ז מה שהוסיפו תאנים הוא ג"כ ט"ס).

עוד תירץ הר"ש שהי' צריך לכל הפירות, וזה קשה חדא דבגמ' מבואר שרק בגלל שהאריס איחר לבא הפריש מפירות שבביתו, ועוד שיכול להתנות שיפריש בשבת מפירות שביתו על אלו, או שיעשר את אלו שבביתו לחוד, ואת אלו של האריס לחוד, וישאר לו הכמות של כל הפירות, כמו כשעיסר מביתו עליהו, ואולי פירי דביתו לא היו במקם שאוכל שם בשבת, והכנתא יגיע למקום אכילתו.

עוד תירץ דתנאי לא מהני על פירות שביד חברו וכמ"ש בירושלמי שזהו החילוק בין דמאי לודאי, וכבר הקשה הגרע"א ז"ל דלר"י דאדם מקנה דשלב"ל הדין נותן דיהני נמי תנאי, וי"ל דכיון שלא יכול לחול מיד אין בזה כח תנאי מע"ש, ואפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל לא התירו בתנאי כה"ג, כן תירץ מרן זללה"ה בס"ק י"ז, ועמש"כ לעיל

סק"ה בדברי הירושלמי ובמ"ש אאמור"ר שליט"א דפליגי ר' ינאי ור' יוחנן בד"ז, ועמש"כ לעיל סק"ו מדברי מרן זללה"ה ס"ק י"ח דפליגי איך דר"י ור"י [אם סגי בזכור או דצריך להלחיש] בד"ז, והא דלא פשיטא ליה להר"ש כתיורן זה המפורש בירושלמי היינו משום דאיכא למימר כקושיית הגרע"א ז"ל, ואכתי לא נתיישב דע"כ החלות נעשה בשבת, וצ"ל בדמברר חלק המעשר מע"ש ידע דשרי, ולפמשנ"ת לעיל ספיקה דר' ינאי הי' אם מהני תנאי בודאי שיחול בשבת, ואפי' בפירות שברשותו.

בת"י יבמות צ"ג ב' הקשו לר' ינאי איך עיסר שלא מן המוקף ועבר איסור דאוריתא טפי הו"ל לעשר בשבת ולעבור איסור דרבנן, ותירצו שהי' בזה ג"כ עונג שבת שיהיו מעושרין או שהקלו בפירות שאינם חייבין מדאוריתא במעשר, ומשמע דבאמת שרי לעשר לצורך שבת, וזה תמוה דודאי מתני' דקתני שאין מגביהין תרו"מ היינו אף במקום ביטול עונג שבת, והחמירו דרבנן טפי ממוקף, וא"כ י"ל שר' ינאי עיסר מבעו"י שלא מן המוקף אע"פ שהי' לו מספיק, כי ידע שרבנן לא ניחו לו לעשר בשבת, מיהו פשטא דגמ' משמע דעובדא דר' ינאי כמו הדרשא דר' חייא, ולכן פי' תו' שהוצרך לכל הפירות, וג"ז מסייע להרמב"ן.

יב. **ענין** התנאי דמהני להתיר הפרשה בשבת, כתב מרן זללה"ה בס"ט ס"ק י"ג ד"ה התקנה הג' דמה שאומר בשעת התנאי אינו כלום, והחלות הוא בשבת ע"י עשייתו בשבת, ומ"מ התירו חכמים השבות ע"י תנאי זה, ובס"ק י"ד הקשה דבדודאי שברשותו יכול לעשות תנאי בע"ש שיחול בשבת כשיפריש מכח אמירתו בע"ש, ואע"פ שאסור לעשות קנין מע"ש שיחול בשבת, במעשר שרי דלא גרע מתנאי, [ובס"ק י"ב כתב דמתני' דלגין ועובדא דר' ינאי שהתירו חלות בשבת נלמד מהיתר תנאי, דכי היכי דמהני תנאי להפריש

צ"ל כן משום חילול מע"ש, ומוכח מדבריהם דפשיטא להו שחל מכח התנאי, גם מעיקר דברי הירושלמי שא"ר ינאי שצריך שיהא זכור תנאו, וזה פשוט דאיך יתכן שלא יחשוב על תנאו אם כל ההפרשה נעשית כעת, והול"ל דדי אם זכור ומחשב ואינו מדבר, ור' יוחנן מצריך גם להלחיש בשפתיו, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה בס"ק י"ח דמאי איצטריך לאשמועין הרי אם לא יזכור תנאו לא עשה כלום, וגם בדברי ר"י וכי בא להשמיענו שמעשרין בדיבור בשפתיו, עי"ש.

והגרע"א ז"ל תמה ע"ד הר"ש שכתב דר' ינאי לא עשה תנאי שיחול בשבת, לפי שאמרו בירושלמי דאין מועיל תנאי על מה שביד חבירו אלא בדמאי, ואמאי הרי לר' ינאי דאדם מקנה דשלב"ל ה"ה דמהני תנאי על דבר שלא בא לרשותו לכשיבא לרשותו, ומרן זללה"ה בס"ק י"ז תמה על תמיהתו שהרי בתנאי הוא אומר שיחול עכשיו ואף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל לא חל עד שיבא לעולם, וקושייתו לשיטתו דבתנאי הוא אומר שיחול מיד, אבל אם התנאי הוא שיחול בשבת הדין נותן שיועיל אליבא דר' ינאי, ומרן זללה"ה גופיה קודם לזה הקשה על הר"ש למה יבקש רבינו תירוצים אחרים כיון שהדבר מפורש בירושלמי דלא מהני תנאי על מה שברשות חבירו, ותירץ דלמ"ד אדם מקנה דשלב"ל אפשר דמהני גם תנאי על מה שביד חבירו, וזה כדברי הגרע"א ז"ל ומיד אחרי זה הקשה על הגרע"א שאין כאן מקום לקושיא על הר"ש דשפיר י"ל דלא מהני תנאי כשאינו ברשותו לכו"ע, כיון שבתנאי אומר שיחול מיד, [וכבר כ"כ בסק"ז עי"ש שני הצדדים], ואמנם דעת הגרע"א שאף בתנאי חל רק בשבת בשעת ההפרשה ושפיר הקשה דלר' ינאי הדין נותן דמהני.

ובאמת נתבאר לעיל ס"ק י"א דזהו מה שאמרו בגמ' יבמות שם דר"י עשה תנאי שיחול כשיבא לרשותו, ומהני בטבל רק

מותר גם להתנות שיחול בשבת ושיקיים תנאו בשבת], אבל פשיטא ליה שלא מצינו היתר זה, ואע"פ שזה עדיף מתנאי, דבתנאי עושה כל ההפרשה והחלות בשבת, וכאן כבר קבע דין התרומה מע"ש, וההפרשה היא רק בירור, מ"מ י"ל שלא התירו אלא בתנאי, והחילוק שבתנאי הוא אומר בלשון שכבר נתברר על מה חל התרומה, ונמצא שבשבת הוא כמגביה את החלק שכבר ידוע שהוא תרומה, משא"כ באומר שיחול בשבת מכח אמירתו בע"ש על מה שיפריש בשבת, נמצא שעדיין אין מבורר איזה פירות יהיו תרומה, ואף אם אין בזה חסרון של ברירה, כיון שהחלות בשבת לאחר שהוברר, מ"מ יש כאן מקום לאיסור הפרשת תרו"מ כיון שקובע את בירור ומופרש, וחסר רק ולא מצינו במתני' דלגין ובעובדא דר' ינאי אלא כשהמעשר כבר מבורר ומופרש, וחסר רק החלות, ובזה שרי בשבת, והזכיר עוד דאפשר דחשיב ברירה, ולא דמי לכל הנקלט לפי שיכול לחלל את כל הכרם, משא"כ במעשר שצריך לברר החלק המיוחד למעשר, ועי"ש בחזו"א סק"י.

ואאמו"ר שליט"א כתב בסי"א סק"ב דבאמת התנאי הוא חלות ההפרשה, שכבר קבע מע"ש שמה שיפריש בשבת יחול בשבת, כמתני' דלגין וכן פשוט להר"ש והרא"ש והגר"א שפירשו דנדחו דברי ר' יוחנן שצריך שילחיש בשפתיו דנמצא כמתקן בשבת, אלא סגי בזכור תנאו, ואם איתא שכל ההפרשה נעשית בשבת, וצריך לעשר בדיבור או במחשבה, אין כאן מקום לקושיא שנראה כמתקן בשבת, כיון שהאמת שהוא מתקן הכל בשבת, ולכתחלה צריך להפריש בדיבור, וערש"ש גיטין ל"א א' שדן אם מהני הפרשת מעשר עני במחשבה, וכן יש לדון אם אפשר לחלל מע"ש במחשבה, דהא בפדיון מע"ש מצרכין עסוקין באותו ענין במע"ש פ"ד ובקדושין ו' א', ואם צריך דיבור לא קשיא למה הצריך ר"י להלחיש בשפתיו כיון שבלאה

דבאמת ההפרשה כולה בשבת, דלא מצינו שהתירו בדרבנן שיחול בדבר שלא בא לרשותו, בשלמא בכח ברירה מצינו דבדרבנן הקלו, אע"פ שבאמת אינו מועיל מדאורייתא כלום, וכמש"כ סק"ה, אבל באינו ברשותו שאין באמירתו גמירות דעת, אין מקום שיתקנו רבנן שיועיל בדמאי, ולכן ע"כ דלמ"ד אא"מ דשלב"ל ע"כ דמהני תנאי רק להתיר ההפרשה, אבל א"א לסמוך על הדיבור שמע"ש שהרי לא הי' שלו, וכ"כ שם סק"ו בדעת הרמב"ם דמה"ט מהני בודאי אע"ג דאין ברירה, כמו שמהני בדמאי באינו ברשותו, וכ"מ בלשונו בס"ק י"ד דקשיא ליה רק בודאי שהוא ברשותו שיתנה שיחול בשבת, אבל בדמאי פשיטא ליה דלא מהני כשאינו ברשותו, ויש לעי' אם לפ"ז המתארח צריך לזכות תחלה בכל מנתו ואח"כ לעשר על סמך התנאי, או דסמכינן שכבר נתנוה לפניו ליחשב כשלו, עי' לעיל סק"ח בזה, או דמעשר בשליחותו, ועמש"כ לקמן סו"ס קי"ג.

מיהו מהא דר' יהודה פליג בברייתא ואמרין דטעמיה לפי שאין אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו, חזינן שבפירות שברשותו התנאי מועיל שיחולו התרו"מ מכח התנאי לכשיפריש בשבת, שאם התנאי אינו אלא היכר שבגללו הקילו חכמים להתיר הפרשת תרו"מ בשבת, מה קשה כ"כ אם אינו ברשותו, הרי תנאי אינו חלות אלא היכר, אלא ודאי פשיטא ליה לר' יהודה שהתנאי עושה חלות, והרי ר"י הקשה על רבנן איך מועיל באינו ברשותו, וע"כ שרבנן הקלו בזה, ואפשר שסברו דבמאורע כזה שהזמינו ואין לו שום אפשרות אחרת איכא שפיר גמירות דעת להחיל המעשרות לכשיפריש, וסגי בתנאו שיחול בהפרשה לחוד, ולא התירו לסמוך ע"ז אלא בדמאי, ואפ"ה חייבו להלחיש בשפתיו, דלצד דלא מהני מע"ש יחול כעת, ועכ"פ כיון שקושית דשלב"ל הקשה ר"י בברייתא, אין לנו לתרץ מכח זה שלא חל כלום מכח התנאי,

למ"ד אדם מקנה דשלב"ל, ומספק"ל אם התירו בכה"ג ופשט ליה ר"ח דשרי, אבל למ"ד א"א מקנה דשלב"ל לא מהני תנאו מידי, וכמבואר נמי בירושלמי, ונסתפק ר' ינאי אם התירו תנאי בודאי טבל שיחול בשבת, או דרוקא ע"י ברירה התירו ושיחול בע"ש, [א"ג בדבר שכבר ברשותו י"ל דידע שהתירו תנאי אפי' שיחול בשבת, ומספק"ל רק בדבר שלא בא לרשותו דלא שייך שיחול בע"ש, האם גם בזה התירו תנאי, ומשמע ליה קרא באופן שלא הי' יכול לעשר בע"ש], ולפ"ז מבואר בגמ' ענין התנאי שיכול להתנות מע"ש שיחול בשבת כשיבא לרשותו, אבל הר"ש כנראה אזיל בשיטת תו' דר"י עישר שלא מן המוקף.

מיהו ע"כ צ"ל לפי ר"ש שאם הפריש התרומה והמעשר בפ"ע מע"ש וקרא עליהם שם, אע"פ שהחלות הי' בשבת מותר, והיינו מתני' דלגין, דאל"כ מה הועיל במה שעישר משלו, הרי לא חל רק כשבא לרשותו, וא"כ מבואר כאן שהבירור בשבת אסור, אע"פ שחל מכח התנאי של ע"ש, וכסברת מרן זללה"ה הנ"ל, ועי"ש בס"ק י"ב, מיהו ממשק"ק ר"ש למה לא קרא ר' ינאי שם מבעו"י כדן תנאי, מבואר שהתנאי הוא קריאת שם רק בלא הפרשה אבל חל ממש.

ויש לעי' מנין פשיטא ליה למרן ז"ל שהתנאי הוא שיחול בע"ש, ואינו מועיל כלום, ומ"מ התירו בכה"ג להפריש בשבת, ולמה לא פירש שהתנאי מע"ש שיחול בשבת כשיפריש, והרי משמע דלא פסיקא ליה שאסור לעשות כן, אלא לפי שלא מצינו שתיקנו כן ביקש טעמים למה אסור, (גם קשה לומר דלמ"ד אין ברירה נתחדש כאן תנאי שאין בו ממש, וזה נלמד ממתני' דסברה יש ברירה ושהתנאי מועיל באמת, מיהו בזה י"ל דאינו ברשותו לא מהני גם ע"י ברירה).

ואפשר דפשיטא ליה דהא דמהני תנאי בדמאי בדבר שאינו ברשותו היינו

למה לא הוכיח מודאי לדמאי שהכח לחלות נקבע בזמן התנאי, ומשמע דפשיטא ליה דכמו שהתנאי למ"ד יש ברירה חל למפרע מבעו"י, דכוותה מתפרש גם למ"ד אין ברירה בטבל שברשותו, והרי אינו יכול לחול למפרע, וע"כ שעושה תנאי בעלמא שיחול מבעו"י, ואע"פ שלא חל מיד הקלו חכמים להפריש על סמך זה, וכמו בדמאי, ורק בסק"י חידש שאין חסרון ברירה אם יחול אחר הביורר כשיפריש, ואמנם לפ"ז יש לפרש ענין התנאי שקובע החלות מבעו"י וקיום התנאי כשיפריש ואז יחול מכח אמירתו מבעו"י, ולא יתכן להתיר אינו ברשותו בודאי, ורק בדמאי הקלו.

יג. מן האמור נתבאר,

א. המפריש תרו"מ והפרידן משאר הפירות, והתנה עליהם בע"ש שיחולו בשבת, מותר לעשות כן, וה"ה אם לא הפרידן רק החליט מע"ש בדיוק מה יהא תרומה ומעשר, ויכול להתנות שיחולו כשיהיו מוקפין זל"ז בשבת, וכ"ז בפירות שברשותו שבידו להחליט התרו"מ מבעו"י, אבל אם הפירות אינם ברשותו למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל לא מהני, בודאי טבל או בספק טבל, אבל בדמאי הקלו ע"י דין ג', - ויש להסתפק אם מותר גם שלא לצורך שבת, - בכה"ג שברשותו א"צ לחזור ולומר כלום בשבת.

ב. אם לא בירר חלק התרו"מ בזמן התנאי, רק אמר שהחלק שעתיד להפריש לתרומה ומעשר יחול כשיפריש, אם היו הפירות ברשותו מותר, וצריך לחזור וללחוש בשפתיו כשמפריש ולומר הרי"ז תרומה וכן בכולם, מיהו ד"ז מותר רק לצורך שבת, ולא לסמוך ע"ז לכתחלה מע"ש רק בשכח או שהי' רחוק או טרוד, ולדעת מרן זללה"ה לא מהני להתיר ההפרשה בשבת כיון שמברר כעת החלק שיחול עליו תרו"מ, וצריך להתנות שכל מה שעתיד להפריש בשבת יחול מע"ש כעת בזמן התנאי, ואמנם כעת לא חל כלום אבל התירו

שהרי נחלקו בהיתר זה, ולא נחלקו מהו תנאי, [וואאמו"ר שליט"א כתב שם דאפשר שלא הצריכו ללחוש בשפתיו אלא בדמאי שלא הי' ברשותו, אבל בודאי כיון שהי' ברשותו סגי בתנאי, וסיים דברמב"ם מבואר שהעתיק האמירה בודאי, ובאמת גם ר' ינאי מצריך שיהא זכור תנאו, אע"ג דס"ל אדם מקנה דשלב"ל].

וי"ש לעי' כשנחלקו אמוראי בפ"ז ה"ד אם מותר להתנות מע"ש שתהא תרומה למחר, למה לא הביאו דהיינו מתני' דהמזמין ומתני' דתאנים, ולדעת מרן זללה"ה שע"י התנאי לא חל כלום א"כ באמת אינו ענין למתני', מיהו ע"כ דמתני' היתר מיוחד הוא מפני הצורך שהרי התירו דבר שאינו ברשותו והתירו אף ברירה בדמאי, וכן בתאנים התירו במה שאני עתיד לברר, ואפשר דפשיטא להו שלא התירו בלא צורך לעשר בתנאי כזה, והם נחלקו כשהתרומה מבוררת אלא שהתנה בזמן שתחול בשבת, בלא הפרשה נוספת כלל, והיינו מתני' דלגין, ובזה המסקנא דשרי, והיינו נמי עובדא דר' ינאי ביבמות לדעת הרמב"ן, ומשמע קצת דרך לצורך שבת שרי, שהרי הביא לו קרא דכל הימים, ואמנם לפי זה לא נאמר בפסוק זה קולא בדאורייתא, מ"מ משמע שצורך שבת הוא המתיר, ויש לדחות דקמ"ל רק דמשכח"ל היתר הפרשה בשבת.

וענין התנאי בודאי דבעינן שיהא ברשותו בערב שבת, כתב מרן זללה"ה בסק"ו דלא מהני למ"ד אין ברירה שיחול מבעו"י למפרע, וע"כ דמהני כמו בדמאי שאינו ברשותו, שהתנאי רק גורם היכר שהתירו רבנן להפריש באופן זה, ומ"מ בודאי לא הקלו אלא כשהוא ברשותו, והביא מדברי הרמב"ם ומשמעות הירושלמי שהכל אותו תנאי, ואם מפרשינן שהתנאי בע"ש גורם את החלות לכשיפריש, א"כ מובן דבעינן שיהא ברשותו שבידו להפריש ובידו להתנות, ובדמאי הקלו אפי' אינו ברשותו ובזה פליג ר"י, ולא נתבאר

בשבת שיחול מכח דיבורו בע"ש, א"כ לא חל מידי, כיון שדיבורו בע"ש קודם שבא לרשותו, ורבנן הקלו בדמאי לעשר כברשותו, אבל לא מצינו שהתירו אלא במתארח אצל ע"ה, וא"כ יש לדון דבמוצ"ש אסור לאכול מאותן פירות עד שיפריש כדין, ואין לדקדק מסתמות המשנה כלום, כיון שאין הפירות שלו במוצ"ש, ולא דמי למתני' דפ"ד מ"א, וכן נפ"מ לפירות שבאו לרשותו בשבת, אם רשאי לעשרן על סמך התנאי או שהתירו רק במתארח, ונפ"מ נמי למוצ"ש, ולדעת מרן זללה"ה שהכל נעשה בשבת הכל מותר, וגם מה שמקילין שסומכין על משגיח הכשרות כשיודעים שבדרך כלל הוא מעשר לחשבו כדמאי, היינו לענין לעשר בשבת על סמך התנאי, אבל שיחול המעשר מכח התנאי אע"פ שאינו ברשותו, זה חמור יותר, וצריך לכוין שלצד שלא חל מכח התנאי, יחול הכל כעת, וכדעת מרן זללה"ה, ואפשר שכשאמרו שילחיש בשפתיו נתכוונו לזה שיהא גם כח חלות בשבת, - אם נתכוין בתנאי על כל הפירות אפי' שאינן שלו, צ"ע אם מהני לעשר גם של חברו, או שצריך לזכותו תחלה, דהא המתארח אפשר שמעשר בשליחות בעה"ב, וא"כ יוכל לעשר בשליחות חברו, ועי' ירושלמי בעובדא דר' הושעיא וזבדי בין לוי, ואאמו"ר שליט"א כתב בסק"ה לדינא שצריך לזכות לעצמו דוקא.

ד. בדמאי התירו לעשר ע"י ברירה ודעת הרמב"ם דזה מהני אף למאי דקי"ל אין ברירה, מיהו לא מצינו כן אלא במתארח אצל ע"ה ואינו יכול לעשר, כגון במזגו לו את הכוס, או פועל אצל בעה"ב, וקשה לסמוך ע"ז למעשה כיון שאין לנו דין דמאי, וגם צ"ע אם הדבר מוסכם להקל בברירה, ולכן לכתחלה יחזור ויעשר בשבת, ובשעה"ד יכול לסמוך על ברירה, ואאמו"ר שליט"א כתב בסק"ה דלהלכה סמכין דיש ברירה בדמאי, וכ"כ בחזו"א סק"ו שמייע פסק הרמב"ם בזה,

לו ע"י אמירתו לעשר בשבת, וכשמפריש בשבת מעשר הכל בתחלה כבחול, ואינו סומך על התנאי כלום, רק להתיר איסור ההפרשה בשבת, ואם סמך על התנאי בלבד נסתפק מרן זללה"ה דאפשר שלא חל כיון דקי"ל אין ברירה, ועכ"פ אם לא התנה שיחול מבעו"י אסור לו להפריש בשבת.

ולמעשה עושין התנאי מע"ש באופן המועיל שכולל שני הפירושים, ובשבת לשני הפירושים חוזר ומלחיש בשפתיו כל נוסח המעשר, ומכוין ג"כ כפי הראוי, אם חל מכח התנאי או שחל הכל כעת.

בחילול המע"ש אין הדבר ברור שמועיל תנאי מע"ש, דנהי דהפירות ברשותו ובידו להפריש מע"ש, מ"מ לענין חילול מע"ש קודם שהי' בעולם י"ל דלא חשיב כברשותו מכח בידו, דחסר עיקר המציאות של המע"ש, ונסתפק בזה מרן זללה"ה בסי"ז וסיים ואין לעשות מעשה בכל זה, מיהו בס"ט ס"ק י"ד כתב דחשיב בידו כמ"ש בסי"ז, וכן יש לדון לענין הפרשת תרומת מעשר אם מהני תנאי קודם שהי' המעשר בעולם, ולפ"ז אם מעשר טבל או ספק טבל שברשותו, טוב שלא לסמוך על התנאי לענין תרומת מעשר וחילול מע"ש, רק יפריש כל המעשר ראשון לעצמו וכן המע"ש ובמוצ"ש יפריש תרו"מ ויחלל, ואם רוצה להפריש תרו"מ וכן לחלל המע"ש בשבת על סמך התנאי יכוין שהתרו"מ והחילול חל בשבת לאחר ההפרשה, לצד שלא מועיל התנאי לזה, ובלא"ה מכוונים כן מפני דעת מרן זללה"ה, אלא שבוזה יתכן דלכו"ע כן, כיון שיש לחוש שלא חל מכח תנאו, - הראשונים שדנו בלוקח יין מבין הכותים דמהני נמי לחילו מע"ש, היינו משום דאתיא כר"מ וחל מיד בכח ברירה, והוי כבעולם.

ג. בדמאי התירו להתנות אף על פירות שאינן ברשותו, ועושה התנאי כמו בודאי, ואם הכל נעשה בשבת ניחא, אבל אם מפריש

זללה"ה ס"ט ס"ק כ"ב משמע דמעשר בשליחותו, ובבנו כתב דמעשר משלו על של בנו ע"ש, ויתכן שאומר לבנו שישאיר מעט, והוא יעשר ע"ז, ובנו קטן שאינו יכול לעשר וסומך עליו שיפריש, שו"ר עוד בספר מרן זללה"ה סי"א ס"ק כ"ב גבי פועל שהקשה איך מעשר בלא זכייה, ועי"ש כמה תירוצים.

יד. **ירושלמי** פ"ז ה"א ר' הושעיא ה"י לו תנאי ודאי, חדא איתא בשלה

ירק אנשיית מתקנתה, אתת לגבי ר' הושעיא ושלח לזבדי בן לוי דיתקן לה, פשטות הדברים שהאשה לקחה ירק מן השוק שהוא דמאי, ושכחה לעשרו כדמאי ושלח את זבדי שיתקן לה על סמך התנאי שלו, ויש לעי' למה לא אמר לה שתתקן על סמך התנאי שלו, הרי היא יודעת לעשר אלא ששכחה כמבואר בלשון הגמ', וא"כ צ"ב מה תועלת במעשרו ע"י זבדי, ובשלמא אם זבדי זכה הירק עבורו ניחא, אבל האמוראים לא פשטו מזה ששלח את זבדי לעשר, דש"מ שהוא זכה עבור ר' הושעיא את הירק, ואפשר שלא רצה ר' הושעיא שתתרגל שאפשר לעשר בשבת, לכן שלח את זבדי שתדע שהיא אינה יכולה לעשר, א"נ כיון שצריך לעשר בשליחותו של ר' הושעיא, הרי האשה לא תבין ענין זה, ולכן שלח את זבדי שיהא שלוחו.

ויתכן עוד דאשה זו היתה רגילה להפריש בביתה רק דמאי, שלוקחת ירק מן השוק ומעשרת אחד ממאה, ולרוב בנ"א שוסמכין על השוק אין טבל מצוי אצלם, ואם היתה מעשרת כדרכה היתה מעשרת אחד ממאה, אבל ר' הושעיא עשה תנאי ודאי, ושיפריש אחד מעשרה בלא תרו"מ, וכן עשירית מהנותר למע"ש בלא חילול, ולכן שלח את זבדי שיעשר לה כפי תנאו של ר' הושעיא, וניחא בזה מה שהקדימו שהי' לו תנאי ודאי, ובפשוטו הירק שלה הי' דמאי כסתם ירק שבשוק, (ומ"ש הר"ש שר' הושעיא נתן לה ירק שאינו מעושר קשה טובא, ואין

ול"ע בזה, ומתנה מה שאני עתיד לשייר במאכל או בכוס] אם אינו חוזר ושותה באותו כוס], הרי היותר מאחד ממאה שבו תרומה גדולה בצד צפנונו אותו אחד ממאה ועוד תשעה חלקים כמותו הסמוכים לו [נכעת או לפני שנשתייר עי' סק"ד בזה], הרי הם מעשר ראשון אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר הרי הוא תרו"מ, ומע"ש בפיו או בצפנונו בשאר הפירות ומחולל על המעות.

מיהו לכאורה צריך לזכות תחלה בפת או בכוס שעתידי לאכול, דלדעת מרן זללה"ה לא התיירו בדמאי שאינו ברשותו אלא לענין התנאי, אבל ההפרשה הוא עושה בשבת כשהפירות ברשותו, שאם גם בשבת מעשר כשאינו ברשותו יכול שפיר להתנות קודם שבת, מיהו י"ל דכשנותנין המנה לפניו הרי היא כברשותו לענין מעשר, ומטעם שליחות יכול לעשר, עסק"ח, ומ"מ לדעת מרן זללה"ה לא מהני ברירה קודם שזכה באוכלין או שנתנום לפניו, וצריך להתנות ע"ג השלחן דוקא, ויכול להכין נוסח ברשותו ולומר שיחול כמו שכתוב בנוסח, אבל לדעת אאמו"ר שליט"א בענין התנאי של דמאי, הרי מצינו שמועיל תנאי קודם שזכה, וה"נ מהני ברירה לכשיזכה, ומיהו גם לפ"ז לא מהני אם אוכל חלק מהפת כשעדיין לא זכה את המעשר ראשון שעתידי להשתייר, דא"כ אכל את הטבל באופן שכשיזכה במעשר כבר אין הטבל בעולם, ולכן לא מהני אלא כשיזכה תחלה, ויכול להשאיר בכל פרוסה משהו, אם אינו יכול לזכות בכמה פרוסות יחד, וצ"ע בכ"ז.

המתארח בחול אצל ע"ה בפשוטו אינו מגביה כל מנתו, וכ"מ בתוספתא וברמב"ם פ"י ממעשר ה"ו ז' שעושה תנאי על בנו, אע"פ שאינו זוכה עבורו, וע"כ צ"ל שמעשר בשליחות בעה"ב דניחא ליה בהכי, וכן הבנתי מדברי אאמו"ר שליט"א שמעשרים בכח שליחות ואין מגביהים המנה תחלה, וה"ה בשבת דמהני כה"ג, שו"ר בספר מרן

שיעשר חלקו בשליחותו, ובפי' הרא"ש העתיק שהדין כן במתנה על ודאי, ומיושב בזה הא דהזכירו בירושלמי שהי' לו תנאי על ודאי, אבל קשה איך יועיל תנאי על ודאי שלא היה ברשותו, ובפשוטו הירק נלקח בשוק, והיה דמאי, ואם נימא שכל מי ששכח לעשר יכולין לעשר עבורו סמוך לשקיעה"ח מדין שליחות, נוכל לומר שיכול ג"כ לעשות תנאי עבורו, ומ"מ הדברים מחודשים.

שם ריב"ז בשר"א איתתבת ולא זכי זבדי בן לוי לר"ה בירקא, בפשוטו מתפרש בתמיה, (והגר"א פי' בניהותא שהעיד שלא זכה), וחידש ריב"ז שאף ר' אבהו הקשה קושית ר' בא בר ממל איך לא הזהירו שהי' צריך לזכות הירק לר"ה, [וכע"ז פי' הרש"ס, ולפירושו רק ר"א שאל כן], ואפשר שבא לומר דכיון שר' אבהו הקשה כן, שהיה תלמידו של ר' יוחנן וקשיש מיניה, [עי' ברכות מ"ו א' שהי' בדורו, ומ"מ נראה דקשיש מיניה], ש"מ דלא מהני תנאי על אחרים, שאם מהני הי' ר' אבהו מפרש שכנראה הי' לר"ה תנאי אף על אחרים, או שא"ל לזכות עבורו, וכדר"ז [ועי' פי' מהר"א פולדא], ולפי' הגר"א מסיק בשם ר"א שהי' לר"ה תנאי גם על אחרים ולכן לא הוצרך לזכות הירק עבורו, (ומרן זללה"ה פי' שהי' גם לאשה תנאי, ולא נתפרש א"כ למה באה לר"ה ולמה הוצרך לשלוח את זבדי, וצ"ע).

טו. פ"ז מ"ה היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו כו' היו דמאי כו', קמ"ל בדמאי מפריש תרו"מ ומחלל מע"ש, דאל"כ פשיטא אם מהני תנאי לודאי כ"ש לדמאי, ובירושלמי ריש פרקין מדייק מדקתני סיפא דמאי ש"מ דרישא בודאי, אבל אין לשנות כולה סיפא משום זה, דהא קתני טבל וקתני תרומה גדולה, ומזה נדע דמייירי בטבל ודאי, וגם הו"מ למיתני טבל ודאי, וקמ"ל שהתירו בדמאי שברשותו לחלל מע"ש ע"י תנאי, דלא

רמז לזה בירושלמי, ופשוטו הירושלמי שלא הי' קשר לאשה עם תנאו של ר' הושעיא כלל, שלא רמזו כן לא בעובדא עצמה, ולא בזיכוי שאח"כ, שהיו מזכירין לדון אם מהני התנאי שעשה כשהיו ברשותו, ולכן לא נתפרשו לנו הדברים), ועדיין הדברים סתומין לומר שהי' פשוט בירושלמי שלכך שלח את זבדי, ולכן נראה יותר כתירוצים הראשונים.

שם ר' בא בר ממל בעי כו' ר"ז בעי כו', לשון בעי משמש בירושלמי הרבה פעמים בלשון החלטה, [וכן פירושו במגילה שם הרמב"ן והר"ן והרא"ז], עכ"ל מרן זללה"ה באו"ח סי' קנ"ב סק"ב.

שם ולא הוה זבדי בר לוי צריך מזכיא לר"ה בירקא, יש לעי' מה מועיל מה שמזכה לו הירק בשבת, לאחר שכבר עשה את התנאי מערב שבת קודם שהיו ברשותו, ואפשר שכל המוזמן אצל ע"ה מועיל לו התנאי מע"ש, ע"מ שיזכה במנתו בשבת, ואע"פ שר"ה לא הי' דעתו על ירק זה מע"ש אפ"ה מהני בדמאי כשבא לרשותו אח"כ, א"נ כשעושה תנאי לעצמו מכיון על כל מה שיבא לרשותו, ואפשר דמעיקרא עשה התנאי כדי שאם יודמן לו צורך יוכל להפריש, ולא מפני פירות ידועים שהי' דעתו לעשרם בשבת, (והרש"ש פי' שהפריש משל ר"ה על הירק של האשה, ולפ"ז לא הי' צריך לשלחו כלל, אלא הי' מעשר מיד מביתו, ועישר שלא מן המוקף, ובלא"ה ל"מ כן).

שם ר"ז בעי מה נן קיימין אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים כו', האי בעי מתפרש כמו אמר, [מיהו אפשר שלא הי' ברור לו ד"ז], ולשון מה נן קיימין פירושו שאין כאן מקום לקושיא דיתכן שזכה עבורו, ויתכן שהי' לו תנאי גם על אחרים, ומבואר בדבריו ששייך לעשות תנאי לטובת אחרים, אע"פ שאין לו רשות בהם בשעת עשיית התנאי, ואף הזמנה לא היתה לו, דבהזמינו שייך לומר דניחא ליה

ר"ח ולא פשט ממתני', ועמ"ש מרן זללה"ה בס"ק י"ז בדברי השנו"א, וצ"ל דמתני' הו"מ למידחי דמפריש בכח ברירה כמו בלוקח יין מבין הכותים, ולבתר דפשט ליה ר"ח דשרי, מפרשינן גם מתני' דמהני תנאי לטבל.

מהא דלא קתני ברישא חילול מע"ש מוכח דמיחל דקתני גבי יין אינו חילול, דהא חזינן דבמקום שבלא"ה מפריש המע"ש לא קתני חילול, וביארו הראשונים הטעם שלא אמרו חילול אלא כשמניח המע"ש מעורב בצפוננו או בדרומו, ואין לו להניחו מעורב אלא אם מחללו, אבל בטבל חייבוהו להפריש המע"ש, ושוב א"צ לחללו עכשיו, ומה שלא אמרו בצפוננו או בדרומו ויתפרש מה שישאר לאחר שיפרישו המע"ר שצריך נתינה, י"ל שבטבל החמירו שיהא מבורר בלי תערובת, כיון שעדיין תלוי המע"ר במה שעתידי להפריש, ולא דמי לפ"ה מ"ב דמייירי לאחר שהפריש מע"ר, ועוד דבמעשר עני הרי צריך להפריש משום מצות נתינה, ושוב לא חילקו, וגם השו"ה המע"ר והמע"ש בהפרשה, [ובפ"ה הפריש רק תרו"ג ותרו"מ] ומה"ט גם לא הפריש תרו"מ מהמע"ר, וע"ע מש"כ אאמור"ר שליט"א בזה שלא יראה כהקדים מע"ש לראשון, ובדמאי הרי אין בכך כלום.

ומשמע דפשיטא להו שיכולין לחלל המע"ש מיד, אע"פ שלא בא לעולם, ובמתני' דיין דמכח ברירה חל למפרע ניחא בפשיטות, שהרי באמת בא לעולם, אבל במתני' דתאנים אם מעשר מכח תנאי וחל רק בשבת, יש לדון אם אפשר להתנות שיחולל המע"ש קודם שבא לעולם, ועמ"ש"כ בזה לעיל ס"ק י"ג בשם מרן זללה"ה ס"ק י"ד דחשיב כבידו, וממתני' אין ראי' כיון שמפריש תשע לעמ"ש ומפרידן לא קתני חילול מעיקרא, והנדון לדידן כשאין מפרידין המע"ש, וכן יש לדון לענין תרו"מ קודם שנעשה המעשר, ובדמאי הקלו בכל אלו, אבל בטבל לא שמענו, ואין ראי' ממתני' דכיון

שמענו מרישא אלא במזמין, שאינו יכול להפריש מע"ש לעצמו.

ולפ"ז נראה דכולה מתני' במפריש למחר בשבת, דהא קתני טבל דומיא דדמאי, וא"צ כאן לדין ברירה דמפריש מכח התנאי ואח"כ אוכל, וכמ"ש בירושלמי דבמשנה זו מבואר דמהני תנאי לטבל, ולא דמי ללוקח יין מבין הכותים דקתני ומיחל ושותה דהיינו ששותה מיד קודם שיפריש, [ובחולין י"ד א' הגרסא ושותה מיד, (ויש בגרסת הראשונים מיחל בלא וא"ו), ובמקום לשנות ושותה מיד הקדימו מתחיל כדי שלא יתפרש שצריך לשותה אלא היתר, מתחיל ושותה כמו מותר לשותה, וע"ע להלן], וע"כ דמדין ברירה אתינן עליה, והיינו דחששו בבריתא שמא יבקע הנוד, אבל במשנה זו לא קתני היתר אכילה קודם ההפרשה, ומתפרשא במפריש בשבת קודם אכילה דומיא דדמאי, וצ"ע בפיה"מ שכתב דאינה הלכה כיון דאתיא כמ"ד יש ברירה, ואפי"ן אי ל"ג למחר כיון דלא קתני ומיחל שפירושו להרמב"ם מתחיל, ממילא מתפרש כמו בדמאי שמפריש למחר ואח"כ אוכל, [ובמ"ד נקט לשון מתחיל שצריך לשייר מעשרותיו, שמותר לו רק להתחיל ולא לגמור הכל, והעיקר כמ"ש דמתחיל ושותה משמע שרשא, ושותה לחוד משמע ציווי, (וגם לשון מתחיל מתפרש שהוא המתחיל ראשון קודם הפרשת תרו"מ, ועוד דהכא שהוא שותה כולו מיד אף רבנן מודו דלא חיישינן שמא ישבר הכוס לשעתו, אבל מתחיל ושותה משמע שיפריש לאחר זמן)].

והנה בכל הספרים קתני בסיפא למחר, וברישא לא קתני למחר, והר"ש בפ"ד מ כתב דבסיפא ג"כ ל"ג למחר, ובשנו"א משמע דבירושלמי גרס גם ברישא למחר, והיינו משום דפשיט מינה דמהני תנאי לטבל ודאי לעשרו בשבת, ואין מקור בתלמודן לד"ז, ואולי דייק מדלא פשיט ר' ינאי יבמות צ"ג א' ממתני', אבל גם בירושלמי שאל ר"י את

שמפרישן לעצמן, שוב א"צ להתנות להפריש תרו"מ.

ט"ז. פ"ז מ"ג פועל שאינו מאמין לבעה"ב נוטל גרוגרת אחת [כאן נקט גרוגרת ובמ"ה תאנים לומר דכאן אינו אוכל מה"ת], כו' על תשעים שאני אוכל כו', מבואר שמעשר בכח ברירה שהרי אין ידוע בדיוק איזה מהם יאכל, ועדיין לא זכה בהם ואפ"ה הוא מעשר עליהם, ועושה מע"ש באחרונים, וכיון שאוכל קודם שזכ השאר, ע"כ דמהני מכח שליחות של בעה"ב או שזיכו לו חכמים, וכמ"ש מרן זללה"ה בסי"א ס"ק כ"ב, ובאמת התנאי ב"ד שיטול עוד גרוגרת אחת ג"כ צריך זיכוי ב"ד שהרי אינו מודיע לבעה"ב שהוא חושדו.

והנה מבואר במתני' שאסור לו להשאיר התרו"מ והמע"ש בשל בעה"ב, אע"פ שאם הם מתוקנים לא הפסיד כלום, ואם הבעה"ב לא תיקן כלל, א"כ לא הפסיד לו בזה שהחליף מאיסור טבל לאיסור מע"ש חוץ לירושלים, או מטבל גמור לטבול לתרו"מ, או לאיסור תרומה, מ"מ משעה שהוא הפריש חל עליו חיוב לסלק התקלה, ואינו רשאי להאכיל לבעה"ב תרו"מ ומע"ש, וכ"מ בתוספתא שבר"ש שהתקינו שמע"ש משל פועל, דהיינו שלא ישאיר מע"ש שאינו מחולל, ומבואר שחללוהו בשויו דהו"ל פסידא דפועל, דאם הי' רשאי להשאיר הי' יכול לאכול במקומם תשע גרוגרות אחרות.

הרמב"ם בפ"ט הי"א הביא משנה זו להלכה, אע"פ שמכח ברירה אתינן עלה, וכן הביא מתני' דמזגו לו את הכוס, והיינו משום דס"ל שבדמאי הקלו דיש ברירה, ובמתני' דמזמין את חבירו לא שמענו אלא קולא שמתנה על של חבירו, אבל מפריש ואח"כ אוכל, מיהו פשטות הדברים שכל המשניות שוות לדין ברירה, וא"כ בדמאי הקלו שיעשר בכח ברירה, [מיהו בפועל שחייב להאכילו י"ל

שזיכו לו רבנן, ולא שמענו מזה לאורח, אלא דהתם י"ל דניחא ליה], ולא שמענו קולא במזמין בספק טבל שיוכל לעשר קודם שיזכה בכל הפירות שמעשר עליהן, מיהו קשה דהא ר' יהודה לית לי ברירה אפי' בדרבנן, ואפ"ה פליג במשנת המזמין רק מפני שאינו יכול להתנות על של חבירו כיון שאינו ברשותו, ולא חלק על עיקר המעשר שאינו חל, ומשמע דמתפרש שפיר שזוכה בשבת ואח"כ מפריש, מיהו בירושלמי הזכירו רק טעמא דבקיעת הנוד במתני' דמזגו לו את הכוס, וא"כ י"ל דס"ל דלר"י ג"כ יש ברירה.

שם רי"א לא יחשוך מפני שהוא תנאי ב"ד, בפשוטו בעה"ב אינו יודע כלום, אלא שב"ד הפקיעו ממנו ונתנו לפועל רשות לעשר תרו"מ על חשבון בעה"ב, ומע"ש על חשבון הפועל, וכל מתארח אצל בעה"ב עושה כן, אלא דהתם אמרינן דניחא ליה לבעה"ב שהאורח יהא לו נחת רוח, וכאן בפועל בעינן לתנאי ב"ד.

ולכאורה ר"י כרשב"ג ס"ל שאין לפועל למעט באכילה מפני שממעט במלאכתו של בעה"ב, וא"כ צריך הפועל ליתן גרוגרת אחת משלו, וע"ז התנו ב"ד שיתן משל בעה"ב, א"נ אף לת"ק שפיר התנו ב"ד שיהא לפועל כדי שביעה משל בעה"ב, אף אם אין לחוש לממעט מלאכתו של בעה"ב במשהו של אחד ממאה.

והרמב"ם מפרש דלת"ק דחושך גרוגרת אחת היינו שנוטל משל בעה"ב ונותנה לכהן, ואולי לגרסתו על מאה שאני אוכל דמשמע שאף לת"ק אוכל מאה, ולכן פירש דר"י ביאר טעמו של ת"ק, ורשב"ג אמר שלא יפסיד אותה גרוגרת משל בעה"ב אלא משל עצמו, וחזר ר"י ואמר שלא יחסוך אותה משל עצמו אלא משל בעה"ב, ובזה ניחא גרסת לא יחסוך בדרי"א אף להרמב"ם, ומרן זללה"ה כתב בסי"א ס"ק כ"ב שהרמב"ם גרס בדרי"א יחסוך,

אבל בפיה"מ כתוב תנאי ב"ד הוא שלא יחסר תרו"מ של דמאי אלא משל בעה"ב, משמע שרוצה ליישב בזה לשון יחסוך, מיהו ודאי שפירושו קשה וכמו שנקטו כל המפרשים דחוסך היינו שאוכל רק צ"ט במקום ק', [גם

לשון עשרה מע"ש צריך תיקון דהול"ל ט', וצ"ל דכונתו עשירית], והשגת הראב"ד לא נתפרשה, שהרי דבריו שוין לדברי הרמב"ם, ומרן זללה"ה כתב דכונתו שהרמב"ם לא ביאר ברישא שנוטל משל בעה"ב.

סימן ו

הערות לפו"ר

שם ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות, בר"ש מחק ובלבד, ואכתי הול"ל ופירות על הכסף, ולא למיתני ויחזור ויפדה את הפירות, ובמע"ש ס סק כתבנו דר"מ דינא קתני דנהי דהתירו לחלל כסף על נחשת ושיתקיים כן בדמאי, אע"פ שהמע"ש עלול להפסיד דהמטבע נקבע לפי הכסף, ומה"ט אסור לקיים כן בודאי, מ"מ לא התירו כן אלא בנחשת דסו"ס מין מטבע הוא אבל לא בפירות, והיינו כשאין דעתו להעלותם לירושלים, ור"מ הי' פשוט לו להתיר לחלל לקוח דמאי על המעות, ורבנן אהדרו ל"י דלא שרינן לחלל הלקוח כלל, ונפ"מ בנטמאו דמחלל אף הפירות דלא יניח המע"ש בפירות מפני שמפסידו.

פ"ב מ"א האורז שבחול"ל כל המשתמש ממנו פטור, נראה לפרש דנהי דסתם אורז בחול"ל יש לחוש דמשל א"י הוא, אבל יש מקומות שעיקר תשמישן מאורז שבחול"ל ושם לא גזרו, ושיעור הלשון כל מקום שהוחזק שמשתמש מאורז שבחול"ל פטור, אבל סתמא חייב, והיינו דקתני בתוספתא פ"ב אורז במקומו מותר שבחולת אנטוכיא כו' פי' במקום שזורעין אורז לא חיישינן שמגיע משל א"י, ומפרש דבחולת אנטוכיא האורז משם, ובירור' תנא האורז שבחולת אנטוכיא מותר במקומו, ומפרש התם דעד בורן דהיינו מקום קרוב לחולת אנטוכיא לוקחין משם, ובעי בירור' אם כמדת בורן לכל רוח ג"כ מותר, ומצינו בתוספתא פ"א ה"ט לשון שהן משתמשינן ביהודה לכוונה זו, דרגילין ליקח משם, וה"נ כל מקום בחול"ל המשתמש מהאורז שבחול"ל לא חיישינן שם לאורז של א"י.

פ"א מ"ב ואין לו ביעור, ואף לאחר הביעור נשאר בקדושת מע"ש, ועי' מש"כ מע"ש ס סק לדקדק מזה דמע"ש לאחר הביעור לא נאסר, דאל"כ למה יתקנו חכמים קדושת מע"ש בדבר שנאסר ובטלה מצותו, וזה קצת גרע מאונן שהתירו, דסו"ס זהו דבר קבוע, מיהו י"ל שלא רצו להפסידו בזמן הביעור.

שם ומאבדין את מיעוטו בדרכים, לכאור' נראה דמאבדין אותו בידים, (עפ"ג מ"ב בשביל שלא יאבדו), ולא רק שגונזים אותו עד שירקב, [וכענין שהוזכר בירור' פ"ז ה"א שהק' ואינו אסור מפני אובדן אוכלים, א"ל מפרור כל שהוא], ואף בזה"ז אין לעשות כן במע"ש, כדקתני מע"ש פ"א מ ואם אין מקדש ירקבו, אבל לא לאבד בידים, ובזה מיושב מה שנסתפקו בירור' אם צריך לחללו על המעות, ומייתי מדרבב"א שלא חיללו על המעות אע"פ שהיו בידו מעות, ואם הניחו לירקב א"כ בעיר נמי שרי ומאי רבותא דדרכים, ומדקאמר שהיו לו מעות בדסקיא משמע שזהו נדון במאורע, והיינו בדרכים, ובדמאי דוקא, [והא דקאמר ולא הי' מחללו, היינו משום דממעשה אחד אין להוכיח, דשמא הי' נצרך למעותין], אבל אאמו"ר שליט"א לא כ"כ, ולע"כ.

שם ונותנו לע"ה ויאכל כנגדו, לכאור' היינו מתני' דשלהי טבו"י דבראשונה היו אומרים מחללין על פירות ע"ה, והיינו נותנו לע"ה, שנותן לו המע"ש לאכלו או שמחלל מעותיו על פירות הע"ה, חזרו לומר אף על מעותיו אע"פ שבזה התקלה מצוי' יותר, והיינו דקתני ויאכל כנגדו שהתירו אף להניח בידו מעות מע"ש, ע"מ שיאכל כנגדן, וכבר ביאר בזה אאמו"ר שליט"א עי"ש.

ובעיקר הדברים יתכן גם לפרש דמיירי בלוקח סתם מן השוק, ולפי טביעות עינו מכיר שהם מחו"ל, ובהני גזרו לעשרן, וזהו שכ' הר"ש דהדבילה ואינך יש בא"י אף גרועין הדומין לשל חו"ל ולכן אסירי בא"י, והניכרים שהם מא"י אסורין בכ"מ, ואורז של חו"ל אין גרוע כמותו בא"י ומותר בכל מקום, לפי היכר העין, ואורז שבאנטוכיא יש כמוהו בא"י, ואמנם זה בא"י משוכח ממנו, אבל כיון שיש בא"י כמותו אסור, וזהו האורז שבחלתא דסומק הוא, והלבן אסור בכל מקום, והסומק מותר רק באנטוכיא, וכ"ז רק בהיכר העין, אבל המביא בודאי ממקום הפטור אינו מתחייב בשינוי המקום, ומ"ש הר"ש לשון דסברי דמא"י הן, היינו הרואים שאינם יודעין להבחין, ולכן גזרו שחייבין במעשר, וצ"ע בזה, - ושמעתי להעיר דאפשר דבנגמ"מ ביד גוי בחו"ל פטור, דנהי דבחו"ל לא הוי חיוב כלל ולא שייך פטור גוי, שהרי אם עישון שם לאו כלום הוא, מ"מ י"ל דלא החמירו טפי מגדל בא"י, תדע דהגדל בחו"ל במקומות שחייבו משום איחלופי יש לפטור גמ"מ ביד גוי, (וכדפטרו בסוריא), וצ"ע למעשה, דלא ברירא גדר איסור זה.

פ"ב מ"ג ולא יהיה מטמא למתים ומשמש בביהמ"ד, בפשוטו תרתי קתני שלא ירגיל עצמו בטומאת מת שלא לצורך גמור, וזהו לשון ולא יהי' מטמא, ולא אמר ולא יטמא למת, ועוד שישמש חכמים ונראה הכונה דאף אם אינו ת"ח, מ"מ יקיים שימוש חכמים לשמוע הספיקות המתחדשות בחששי הטומאות, שאין בור ירא חטא כי לא ידע במה לזהר.

פ"ב מ"ב רי"א אף המתארח כו' לכאור' הכונה שסומך עליו שיעשר בשבילו, ואינו מקבל שלא לסמוך עליו כשאינו נאמן, ורק בכה"ג שמתארח סומך עליו, אבל את שהוא לוקח הרי הוא מעשר.

יעו"י בר"ש כאן ולעיל פ"א מ"ג, ודעתו ז"ל שגזרו על פירות הגדילין בחו"ל במקומות שמגיעין שם פירות א"י, שיתחייבו במעשרות, דלא ליתי לאיחלופי בשל א"י, אבל אם הם ניכרין שאינם מא"י הרי הם מותרין בכל מקום, ומשמע עוד דאף פירות חו"ל שגדלו במקום שהם פטורין, אם הביאום למקום שמגיעין שם פירות א"י חייב לעשרן, וזהו האורז שבאנטוכיא שאסור בשאר מקומות, ולפ"ז נראה דהענין שקבעו חז"ל שכל הנמכר בשוק במקום זה חייבין לעשר, שאם יפטרו חכמים לעשר אורז המגיע מאנטוכיא, לא ידעו דפטורו מפני שבא מאנטוכיא, ויבאו להתיר כל הנמכר בשוק, כמו שגזרו מה"ט על הגדל בחו"ל באותו מקום, ואמנם ל"ד דאלו מגיעין אחר גמ"מ ואיכא למימר דמעושרין הן, משא"כ הגדילין באותו מקום, לא רצו לחלק כן כיון דהלוקח מע"ה בחזקת שאינן מעושרין.

ולפ"ז המביא פירות מחו"ל לא"י אינן מתחייבין במעשר, דאין זו אלא הוראה ללוקחין מע"ה בשוק, שאע"פ שיודעין שאלו הפירות מגיעין מחו"ל חייבין לעשר, ולשון הר"ש משמע דהרואין אינם יודעין שהם מחו"ל, שכ' דסברי דמא"י הן, ורק לוקח זה יודע בדבר, ואם יראו שאינו מעשר יבאו להקל בלוקח מן השוק, אבל המביא עמו פירות אינם יודעים אם עישון ולא תיקנו בהם חיוב כלל.

ולפ"ז נראה דפירות שבזמן לקיחתן ניכר שהם מחו"ל, אינם מתחייבין בביתו, ונפ"מ בקופסאות שימורים שאריזתן בחו"ל, באופן דלא חיישינן לאיחלופי, אם נימא דזה מהני ה"ה דאינם מתחייבין כשמוציאין אותן מאריזתן בבית, [ושמעתי דאמרו"ר שליט"א אומר שיש לחוש דכ"ז שהם בקופסאות הרי הם פטורין כיון דמינכרי, ויש לעשרן רק כשמוציאן, ולפמש"כ אם פטורין בפנים אינם מתחייבין כשמוציאן].

פ"ב מ"ה ובלח דינר, בתוספתא ובירו' איכא מ"ד דבלח הין וביבש לימון ומין מטבע הוא כמ"ש הר"ש, והנה הין הוא ג' קבין דד' לוגין בקב, ולפז" אפשר דנחלקו אם שיעור ג' קבין בלח נאמר וביבש לפי דמים או איפכא, וקצת דוחק שיזכירו מדת קבין בלח, שוב שמעתי מאמו"ר שליט"א מדתניא יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא.

סופ"א המקדים מע"ש לראשון נראה דהמע"ש גופי' טבול למע"ר ויכול לעשר מיני' ובי' ויהא המע"ר קדוש בקדושת מע"ש, אלא דמפני הפסד הלוי מורין לי' לפדות ולעשר, ולפ"ז יכול להפריש עשירית מכל הפירות, ויכול גם לייחד המע"ש חוץ ממה שעתיד להיות מע"ר, או שיפריד מיד חלק שאינו מפריש עליו המע"ש, ומ"ש אאמו"ר שליט"א דיכול להביא מע"ר ממקו"א, היינו דזה מוכיח שאפשר להפריש מע"ש גם על הראוי להיות מע"ר.

והשאר תרומה על הכל, בתוספתא גבי אחד מכ' ג"כ קתני תרומה על הכל, וגבי חלה לא קתני, אע"פ שגם היא כוללת הכל, ולכאור' הטעם מפני שאמר תחלה הר"ז בצד זה חולין, הי' במשמע שאין התרומה חלה ע"ז, ומה"ט בנוסח יותר מאחד ממאה אצ"ל

על הכל, וזה מסייע מה שאמרו דביותר מאחד ממאה הכל בכלל החשבון, ובלשון המשנה כל אחד בפ"ע, (ולפ"ז אם נאמר ביותר מאחד ממאה על הכל, יהא קצת תיקון שלא הי' הכל בכלל החשבון).

אם חלה ניטלת רק באומד, כהגר"א, צ"ע למה התירו כאן לייחד אחד ממ"ח, ודוחק לומר דמפני שאין השאר לעצמו אין בזה חסרון כ"כ, - חלה לא דמיא לתרומה גם מפני שיש שיעור לעיסה, [ובתוספתא איכא מ"ד דאין תורמין את המדוד ואת השקול], וגם בדבר מועט אין האומד יתרון כ"כ, ולא הזכיר תרם ועלה בידו פחות מכ"ד ופחות ממ"ח.

הגרע"א ז"ל דקדק למה נקט הרע"ב אחד ממ"ח, וכבר כתבו דהחויב חל אצל הנחתום, ובתוספתא [ששם המקור להר"ש] צ"ל דמיירי שלקח מנחתום טבל ודאי.

הר"ש דקדק במ"א דא"צ חומש, ולא יישב במ"ב, והכפתור ופרח דקדק מהמשניות דא"צ להזכיר חומש, וזו המשנה היחידה דלא מיירי בדמאי (שא"צ חומש), ובספר כתוב דהתנא לא נחית לכל דיני חילול.

התוי"ט מקיים גרסת והשאר חלה בדרך חסורי מיחסרה, ול"מ כן בראשונים אבל מיושב זה לשון מהחולין ולשון בצד זה.

סימן ז

הערות בעניני תרו"מ

כל הפירות [אפי' השנויים ברישא שפירות א"י ניכרים הם] אע"פ שניכר עליהם שהם של חו"ל חייבין בדמאי, כיון שיש גם הגדילין בא"י שדומין לשל חו"ל, ורק באורז אין בא"י כשל חו"ל, ולפ"ז מתפרש דהלוקח מע"ה פירות בא"י שדומין לשל חו"ל חיישין שהם מא"י וחייב לעשרן, אע"פ שבנוסף לרוב ע"ה מעשרין הן יש סברא לומר שהן מחו"ל, אפ"ה אסורין.

מידו פשטות לשון הר"ש דאפי' ידעין בודאי שהם מחו"ל דינם כדמאי, דילמא אתי לאיחלופי בשל א"י, ואמנם ודאי דיש להם כל קולות של דמאי, דהא אסירי רק משום גזירת דמאי, שאפי' אם משל א"י הן אינן אלא דמאי, מ"מ החמירו בהם כדין לוקח מע"ה, [ולא יתכן לפרש שאם יאמר המוכר משל א"י הן יעשר דמאי, ואם יאמר משל חו"ל יעשר ככל מעשר דרבנן, מיהו יש לדחות שאין דין דמאי בפירות שודאי לא עישרן, וא"כ חמיר מפירות א"י כיון שהמוכר אומר שאינן מעושרין, ויצטרכו להפריש מהן מעשר עני ותרו"ג], שהרי באורז של חילת אנטוכיא מיירי בדידעין שבא משם, דאל"כ פשיטא שאסור בא"י דיש לנקוט שמא"י הוא, וכ"ה לשון הר"ש דסברי דמא"י הוא, והיינו דאנן ידעין שאינו מא"י ואפ"ה מעשרן דמאי.

ובפ"א מ"ג כתב הר"ש בתירוץ אחד שגזרו מדרבנן חיוב מעשר על עיירות בא"י שלא קידשום עד כזיב, ודוקא בפירות הדומין לשל א"י, אבל מכזיב ולהלן לא גזרו אפי' על פירות הדומין לא"י, והיינו בשגדלו ביד ישראל, דכיון שקרובין לא"י ויש שם הרבה מפירות א"י, גזרו גם על הגדילין שם, ומשמע

בענין אתי לאיחלופי בפירות חו"ל שנכנסו לארץ

דמאי פ"ב מ"א האורז שבחו"ל כל המשתמש ממנו פטור, בתוספתא תניא אורז במקומו מותר בחולת אנטוכיא ראב"י אומר אורז בחולת אנטוכיא מותר הוא עד בורו, והובא בירושלמי דר"י בעי [פי' אמר] וכמדתה לכל רוח, ונראה דזו כונת המשנה האורז שבחו"ל דהיינו שיש אורז במקום מסוים בחו"ל שדומה לשל א"י והוא פטור במקומו דוקא, ולשון כל המשתמש ממנו משמע שלא רק במקומו אלא כל מקום שמשמש מהאורז של חו"ל פטור והיינו כראב"י דאף העיירות הסמוכות לה מותרות עד בורן וכמדתה לכל רוח, ומצינו בתוספתא פ"א ה"ט דלשון כל המשתמש פירושו כל המסתפק ממקום זה, דאמרינן התם על עיירות הכותים שעל יד הדרך התבואה והקטנית שלהם דמאי מפני שהם משתמשים ביהודה ושאר כל פירותיהן ודאי, למדנו מזה דלשון משתמשין נאמר על המסתפקין ממקום זה, וביאור הדברים דכיון דקתני רישא דאורז חייב בדמאי בכל מקום, לפי שאין מצוי בשאר מקומות כשל א"י, מסיים בסיפא דאף המקום שגדל שם אורז כשל א"י, אינו מותר אלא במקומו וסביבותיו כל המשתמשין ממקום זה, אבל בשאר מקומות תלינן שבאו מא"י כיון שדומין לשל א"י, וכן פירש הר"ש דברי הירושלמי שהביאו תוספתא זו, ולכן כתב הר"ש שאף בחו"ל אורז זה אסור, דהיינו דין הרישא שאורז מתעשר דמאי בכל מקום.

אבל במתני' פי' הר"ש דאורז שבחו"ל הכונה אורז הגדל בחו"ל שאינו דומה לשל א"י, וקתני שהוא מותר אפי' בא"י, אבל שאר

איחלופי, דהבו דלא לוסיק עלה שלא גזרו בשל חו"ל יותר משל א"י.

ויש לעי' מהו גדר החיוב של פירות חו"ל בארץ משום איחלופי, ובפשוטו נראה שהלוקח פירות בחו"ל ובא עמהם לא"י אינם מתחייבין בגבול א"י, כמו שפשוט שהנוסע ממקום למקום בחו"ל ועבר בא"י אין הפירות מתחייבין בגבול א"י, וחוזרין ונפטרין בגבול חו"ל, וה"נ אם נשאר בא"י לא חל עליהם חיוב, דגדר איחלופי שייך רק כשנפגש עם הפירות במקום שחייבין במעשר, ובוה אמרו שלא תועיל הידיעה שאלו מחו"ל, אבל ברשות הלוקח לא חל חיוב, (כמו שלא חל חיוב בפירות הניכרין, כשריסקן בביתו ואינם ניכרין), ופירות שלקחן בא"י ונתחייבו משום איחלופי, לא יפטרו כשיצא עמהם לחו"ל, וע"כ דשעת הכנסת הפירות לרשותו קובעת גדר איחלופי.

מיהו יש להסתפק אם יש חילוק בין לוקח מנאמן ללוקח מע"ה, דלכאורה כולה מתני' בלוקח מע"ה כדתנן מתעשרין דמאי בכל מקום, ובוה שייך איחלופי בין פירות א"י שלוקח ממנו לפירות חו"ל, אבל הלוקח מנאמן כשם שא"צ לעשר פירות א"י כך לא שייך איחלופי בשעת המקח על פירות חו"ל, אבל לעומת זה קשה להמציא חיוב מעשרות על פירות חו"ל דוקא ברשות ע"ה, דבפשוטו התקנה דרבנן מתייחסת לפירות ולא למוכר וללוקח, ולפ"ז חבר המביא עמו פירות ע"מ למכור חייב לעשרן, ומהני המעשרות שלו אע"פ שהוא עצמו יכול לאכלן, מ"מ כיון שחייבו חכמים את הלוקח לעשר, הרי המוכר חייב למכור לו מתוקנן, דלא מצינו שאפשר למכור פירות שאינן מתוקנן שמתחייבין ברשות הלוקח, והדבר תימה דאם המוכר בעצמו פטור הרי הוא יכול לעשר ולאכול המעשרות, וצ"ל דכל שהביא ע"מ למכור חייב לעשר מדרבנן, מיהו יתכן דחבר שהביא עמו פירות זהו מאורע ולא גזרו בזה, דגזירת

שגזרו חיוב מעשר כדמאי, אע"פ שבדאי לא עישרום, והדברים מחודשים לתקן הפרשה כדמאי בגידול הפירות, ובתירוצן בתרא דגם במקום שגזרו היינו דוקא בשל ישראל ולא בלוקח מן הנכרי, וכ"ז אינו ענין לחיוב פירות חו"ל הניקחין בארץ, אלא שהר"ש למד ממשנה זו לחדש תקנת מעשר במינים הדומין לשל א"י, מיהו עמון ומואב ומצרים ובבל שמעשרין אף בשביעית ע"כ לאו משום איחלופי הוא.

ובמעשרות פ"ה מ"ח ג"כ נראה בר"ש שגזרו חיוב מעשרות על פירות חו"ל שדומין לפירות א"י, והני דמני במתני' שם אינם דומין לפירות א"י, ופטורין מן המעשרות מפני שחזקתן מחו"ל, מיהו הרמב"ם פירש שחזקתן מן ההפקר, ואפשר דשניהם אמת שחזקתן מחו"ל, ואין דרך לזרעם בארץ, ואף שבארץ הם העולין מאליהן בשדות הפקר, ואין כיו"ב נשמר בשביעית.

יש להסתפק פירות שגדלו ביד נכרי בחו"ל או שמירחן גוי או הפקר, האם דינם כפירות חו"ל שגדלו ביד ישראל, דהא ודאי בא"י מירוח גוי והפקר פטור, ואינו בדין שיהא חו"ל חמור מא"י, מיהו י"ל דבשעת הגידול בחו"ל שהוא פטור, אין חלות בפטור גוי והפקר, ולא שייך להתייחס לזה כאילו הי' כאן פטור נוסף מלבד חו"ל, וכיון דמתחייבין להו בא"י לא מחלקינן בגידולם בחו"ל כלל, ומסתברא לקולא שהרי אף במקומות שגזרו על גידולי חו"ל של ישראל בחו"ל במקומות הקרובים מפני שיש שם רוב מפירות א"י התירו גידולי נכרי, וכמ"ש הר"ש בתירוצן בתרא דמיירי בלוקח מנכרי, וכיון שכן אינו בדין שבמקום שלא גזרו על גידוליהם, יאסרו פירותיהן כשנכסו לארץ, ואמנם אין זו הוכחה טפי מא"י גופה שלא גזרו על גידולי נכרי, מ"מ יש ללמוד מזה פשטות הדברים שלא גזרו על גידולי נכרי בשום אופן משום

לעיל דגדל ברשות גוי מותרין, אין ראי' מזה כלל, שהרי בדרך כלל גדלו ברשות גוי, וגם נגמ"מ ע"י גוי, מיהו אפשר דשימורים עדיפי מאריזה בעלמא, כיון שא"א למכרן בלא האריזה וחשיב כהיכר בגוף הפירות.

הערות בבכורות י"א ב' – בענין יש קנין

בכורות י"א ב' ארשב"נ אר"ח הלוקח טבלים ממורחין מן העכו"ם מעשרן והן שלו, למסקנא שלקח טבלים שאינם ממורחים ומירחן, צ"ל דה"ק הלוקח טבלים והם כעת ממורחין, א"נ כדי לרמז שהם חייבין במעשר מפני שנתמרחו בחיוב, פירש בדבריו ממורחין פי' שיש עליהם חיוב של המירוח, אבל מיירי בלקח שאינם ממורחין, ולמ"ד מירוח עכו"ם אינו פוטר מיירי שפיר בממורחין ממש, אלא דר"ח להלכה קאמר דקי"ל מירוח עכו"ם פוטר.

שם מעשרן והן שלו, למסקנא היינו דוקא מע"ר ותרו"מ, [והיינו דקאמר מעשרן ולא תורם], והלשון סתום, דהא לעיל א' אמרו גבי יורש מכהן מעשרן והן שלו וקאי על כל ההפרשות גם התרו"ג, וכאן קאי רק אמע"ר, ואפשר דלשון מעשרן משמע רק מעשרות, ולעיל דנקט מעשרן הול"ל תורם ומעשר, ונקט מעשרן אגב מעשר בהמה עי"ש.

שם דמרחינהו ישראל מרשות עכו"ם, פי' תו' והרמב"ם שלקחן מן הנכרי קודם מירוח, שכבר יש בה אפשרות מעשר, ומירחן ישראל, ואפשר דה"ה בלקחן במחובר קודם הבאת שלישי.

שם מעשרן דאין קנין כו', למסקנא מפורש בפסוק דאין קנין, דאם יש קנין לא משכח"ל מעשר מן הנכרי, ואולי יש לדחוק דמ"ד יש קנין מוקים לקרא בנכרי עצמו שלקח פירות אחר שלישי והפריש תרומות ומעשרות קודם מירוח, שעדיין לא נפטרו במירוח נכרי.

איחלופי נאמרה על השוק בלבד וכפשטא דמתני'.

וכבר נתבאר לעיל דאף במקום שגזרו לא החמירו בהם יותר מדמאי, אע"פ שבודאי אינם מעושרין, דעיקר הגזירה נתחדשה מכח דמאי, דעל חברים לא היו גוזרים משום איחלופי, [וכן נהגו לעשר הקמח שמחו"ל כדמאי אע"פ שבודאי לא עישורוהו, שו"ר דמזה אין ראי' לפמש"כ דגדל ברשות עכו"ם פטור, ועוד דמשום פלוגתת הרמב"ם אין נותנין מעשר שני], וזהו מה שמעורר להסתפק שכל הגזירה היא רק בלוקח מע"ה, וצ"ע כי עיקר הגזירה סתומה ואין לה מקור אחר רק דיוקא דמתני' להר"ש וכמ"ש אאמור"ר שליט"א שאין מקור לזה לדעת הרמב"ם, וכ"נ דעת מרן זללה"ה בדמאי בדעת הרמב"ם, וכן פשוט דבלא מקור אין להמציא גזירה בדידינן בודאי שבא מחו"ל, דלא אשכחן שחייבו פירות שהיו פטורין במוחלט, וע"י כניסה לארץ ישראל נתחייבו.

ולפ"ז נאמן השולח נאמן להביא עבורו פירות מחו"ל יכול להקל שלא לעשרן כאילו הביאים הוא בעצמו.

הלוקח פירות חו"ל הדומין לא"י, אע"פ שניכר על האריזה שבאו מחו"ל אפי' באופן שאפשר לסמוך ע"ז לענין נאמנות כדין חותם בתוך חותם, מ"מ לענין איחלופי לא מצינו שהאריזה מועלת ליחשב היכר, דבעינן היכר בגוף הפירות, שהרי עדות וידיעה ברורה שבאו מחו"ל לא מהני, ואריזה כעדות ולא כהיכר אע"פ שנמכרין באריותן, ולפ"ז שימורים שבקופסאות מחו"ל אם הפירות עצמן דומין לשל חו"ל דינם כפירות חו"ל שדומין לא"י דשייך איחלופי, ומהני להפריש כשהם בתוך הקופסאות, וכפי מה ששמענו שמרן זללה"ה לא עישר פירות אלו, יש ללמוד מזה דסמכינן על נאמן שהביא, מיהו י"ל דפירות כבושין באופן כזה חשיבי כניכרין, ולפמש"כ

שאם יש חיוב נתינה בפירותיו, הרי גם בדמאי יש חיוב נתינה בתרו"מ, וכיון דר"ש קאי רק אתרו"ג שפיר קאמר אביי דילמא ד"ז הוא רק בתרו"ג.

הפברא לחלק בין תרו"ג לתרו"מ שהכהן כבר קיבל תרו"ג גם מהמע"ר, וחייב התרו"מ הוא רק בגלל הלוי שהוא קיבל את המע"ר כמתנה, אבל בלוקח מנכרי שלא קיבל מע"ר במתנה, ה"ה שאינו חייב לתת מזה תרו"מ, ולפ"ז עיקר הפטור הוא מנתינת מע"ר וממילא פטורין גם מתרו"מ.

ושמעתי לבאר דתרו"ג שאסורה לזרים לא מהני קאתינא לפוטרו מנתינה, כיון שע"כ ליתנה לכהן וא"כ הנדון אם ליטול ממנו דמים, ולא יהיבין ליה זכות לבקש דמים, אבל מע"ר ומ"ע שמותר לזרים, הרי הוא נפטר מנתינה ונוטלו לעצמו, ולפ"ז י"ל דלהכי איצטריך קרא לפוטרו מתרו"מ, דבזה ה"י מקום לחייבו בנתינה כמו התרו"ג, ויש לשאול לר"מ יבמות פ"ו א' דמע"ר אסור לזרים מא"ל, ואפשר דיליף מקרא דתרו"מ לפטור המע"ר מנתינה, וטעמא דקרא משום דלא חמיר איסוריה, שרינן ליה למכרו ללוי.

שם דאריב"ל מנין ללוקח טבלים ממורחין מן העכו"ם שהוא פטור מתרו"מ כו', פי' פטור מנתינה ולא פטור מהפרשה, וכדמסיים אי אתה מפריש מהם תרו"מ ונותנה לכהן, ויש לעי' היכי משמע מהאי קרא פטור מנתינה ולא פטור מהפרשה, ואפשר דמשמעות הפסוק שהמע"ר אצל הלויים, דקאמר להו שא"צ ליתן לכהן את התרו"מ, ואם אין שם מע"ר כלל, א"כ מה ענין ציווי זה ללויים, הרי הם לא קיבלו כלל, והנה לר"מ דמע"ר אסור לזרים מכרוהו ללויים, וכן לרבנן דאב"ג שהלויים צריכין להפריש התרו"מ, מכרוהו ללויים כדי שיפריש תרו"מ, ולכו"ע מהא דהציווי נאמר ללויים ש"מ שהי' חיוב הפרשת מע"ר וממילא גם חיוב הפרשת תרו"מ, ומדפטרה תורה

שם והן שלו דא"ל קאתינא מכח גברא כו', פי' דנהי דנכרי לא מפקע להו מחיוב הפרשה, אבל הוא זכה בפירות שאינו חייב בנתינתם, ומכר זכות זו לישראל, וד"ז נקבע בזמן הבאת שליש שכבר יש חיוב מעשר בפירות, ועי' לקמן מ"ז ב' דבנולד החלל בחיי האב איכא סברת קאתינא, אבל במת האב קודם שנולד חייב בפדה"ב, שעדיין לא הי' זמן החיוב, וה"ה בלוקח פירות מחוברין מנכרי קודם שליש שחייב במעשרות.

ויש לתמוה דהכא מסקינן בטעמא דקא אתינא, ובסמוך מפרש לה מקרא, ונדחה לגמרי טעמא דקא אתינא, דהא בתרו"ג מיחייב אף בנתינה, ולכאורה ה"י אשפר לומר דהאי קרא אתי רק למ"ד מירוח נכרי אינו פוטר, דדוחק לאוקומי קרא בנטבלו ביד ישראל, דהו"ל מעשר שאתה מקבל מישראל, אבל אין נראה כן בגמ', אלא מימרא דר"ח היינו דרשא דריב"ל, ועי' להלן.

שם תנן התם המפקיד כו' אר"א להפריש כו"ע ל"פ כו', פי' דלשון דמאי שהזכיר ר"ש הוא לשון מושאל לענין חיוב נתינה, ואע"פ שגם בדמאי יש חיוב נתינה בתרו"מ, ואין חיוב הפרשה בתרו"ג, מ"מ נקט שפיר לשון דמאי, שכמו בדמאי אין חיוב הפרשה בתרו"ג, וממילא גם אין חיוב נתינה, ה"נ אין חיוב נתינה בתרו"ג מפירות שהפקידו אצל נכרי.

שם דילמא כאן בתרו"ג כאן בתרו"מ א"ל אדכרתן מילתא כו', פי' שאביי א"ל מסברא שמא יש לחלק דר"ח פטור להו רק מתרו"מ, ונזכר ר"ד טעמא דמילתא, ויש לעי' אם איתא דאביי לא ידע דרשא זו, א"כ מהיכי תיתי לחלק בין תרו"ג לתרו"מ, וי"ל דכיון דר"ש אמר גם דמאי לענין שאין חיוב נתינה, והרי בתרו"מ יש חיוב נתינה גם בדמאי, א"כ ע"כ דר"ש קאי אתרו"ג דת"ק מחייב בנתינה של תרו"ג ור"ש פוטר, אבל בתרו"מ ל"פ,

החיוב היו ביד נכרי, מיהו אפשר שגם אם רגע המירוח הי' ביד נכרי איכא טעמא דקאטינא למ"ד מירוח נכרי אינו פוטר, - ובאמת גם למ"ד יש קנין חייב מדרבנן, אלא דהשתא מדאוריתא קיימינן.

שם אצל עכו"ם כפירותיו, פרש"י דסבר מירוח נכרי אינו פוטר, והקשו תו' והא ר"ש סבר דפוטר, וי"ל דר"ש לדבריו דת"ק קאמר דלא אמרינן ודאי חלפינהו, ופטור מנתינה, ומשכח"ל נפ"מ גם לר"ש היכא דידעינן שפירותיו טבל שנתמרח ביד ישראל, אבל לא נחית לזה דעיקרו לומר שאין להחמיר בהם כודאי לענין חיוב נתינה, ונפ"מ נמי בנכרי שלוקח מן השוק של ישראל שפירותיו דמאי, שפטור המפקיד לר"ש מנתינת התרומת מעשר לכהן, אלא שזה גם לת"ק [בבכה"ג דמתני' דמיירי בפירות טבל של הנכרי] פטור כדבסמוך, אבל החילוק נכון דלת"ק היכא דידעינן שלוקח מן השוק חייב ליתן תרומת מעשר לכהן, ולר"ש פטור מנתינת תרו"מ דלא ודאי חלפינהו, ובתו' תירצו דר"ש מחייב פירותיו משום בעלי כסין, אבל לפ"ז לא שמענו דפטור ר"ש מנתינה בטבל גמור, ועוד דמשום גזירת בעלי כסין אין לחלק בין תרו"ג לתרו"מ.

יש לעי' לר' אלעזר דס"ל גיטין מ"ז א' דיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר, א"כ מ"ט פירותיו טבל, [ואין לומר דמאן דלא דריש דיגונך למירוח נכרי, לא דריש נמי דיגנך לגידול ברשות נכרי, דלא משמע דלר"א פליגי תנאי בדין יש קנין], ומשמע מזה דמדרבנן אמרינן אין קנין וחייב לעשר וליתן המתנות, ולכן ליכא נפ"מ למעשה בזה בין יש קנין לאין קנין.

המעשר מטבל ודאי על תערובת או ספק תערובת

המעשר מטבל ודאי על תערובת או ספק תערובת אומר שיחול מעשר ראשון

נתינת תרו"מ פטרה נמי נתינת מע"ר, אלא דקמ"ל לפטור מנתינה בתרו"מ שנתינתה לכהן לחלק בינה לתרו"ג שחייבין בנתינה, ולפמ"ש לעיל פטור נתינת המע"ר מכח קאטינא, ואיצטריך קרא לתרו"מ שהי' מקום לדמותה לתרו"ג.

והנה הרמב"ם בפ"א מתרומות הי"א הביא טעמא דקאטינא וגם הדרשא מן הפסוק, והכי משמע בגמ' שנשאר טעמא דקאטינא, ואפשר דמהאי טעמא ילפינן שגם המע"ר פטור מנתינה, ומדנכתב פטור נתינה בתרו"מ למדנו לחייב את התרו"ג בנתינה, ולפ"ז למדנו מהאי קרא חיוב נתינה בתרו"ג, ואי לא סברא דקאטינא לא היינו פוטרין מהאי קרא תרו"מ, ורק כיון שיש סברא שרק מה שקיבלו בחיוב מישראל חייבים ליתן, ולאפוקי היכא דאתו שלא מכח בני", מפרשין דהינו טעמא דמפרש קרא מאת בני", וכיון דממעט רק תרו"מ ש"מ דתרו"ג חייבין.

והי' מקום לפרש דמיעוט הנתינה ילפינן מהפסוק השני, דחד קרא כתיב כי תקחו מאת בני"י את המעשר וגו' והרמותם וגו' ובתר הכי כתיב כן תרימו גם אתם תרומת ד' מכל מעשרותיכם אשר תקחו מאת בני"י ונתתם ממנו וגו' וממעט בני"י מנתינה, ולא מהרמה שנכתב בפסוק ראשון, אבל ל"מ כן מהדרשות שבגמ' דהאי קרא בתרא בתרו"ג מיירי, דבהקדימו בכרי חייב בתרו"ג.

לפ"ר

י"א ב' דמרחינהו מאן אילימא דמרחינהו כו', ואין לומר דחייב משום גזירת בעלי כסין, דהא פטרינן ליה מנתינה, ועיקר הגזירה כדי לחייבו בנתינה, ואמנם צריך טעם מ"ט פטור לאחר הגזירה, מ"מ השתא בדאוריתא קיימינן.

שם מעשרן דאין קנין כו', מבואר דמיירי בשהיו ביד נכרי כשהגיעו לשליש, ולא שמענו מכאן פטור דקאטינא אלא כשברגע

שהכהן מותר ליהנות בהיסק תרומה טמאה, ומוכח מזה כפי' תו' דהאי קרא מיירי בתרומה שמוותרת בהנאה, דבזה איצטרך למימר תתן לו ולא לאורו, אבל כשאין לו בזה כלום אין כאן נתינה כלל ולפי' לרבנן דחמץ אסור בהנאה לא מיתוקם קרא אלא בתרומה טמאה.

מידו אפשר דמהאי קרא ילפינן איסור להפריש מן הטמא על הטהור, כדין מן הרע על היפה, שלא יתן לכהן פירות טמאין אע"פ שהם יפים בגופם, כ"ג מלשון רש"י שבת שם, ומינה ילפינן ללא היתה לו שעת הכושר שהוא פטור מתרומה, אבל אין נראה כן דא"כ מטמאה על הטמאה מותר להפריש כדין מן הרע על הרע, שאין לחייבו להשיג פירות טהורין ולהפריש מהם, ולישנא דקרא משמע ולא לאורו כלל ולכן לא מיתקומא אלא בלא הי' לו שעת הכושר, כמו אחמץ במחובר, וכן מצינו חולין קל"ז א' דילפינן מהאי קרא תתן לו ולא לשקו, לומר דצמר עיזים פטור, הרי דמהאי קרא דרשינן פטור גמור.

ולאמור מוכח מכאן דפירות שתלשן טמא כשהם רטובים לרצונו פטורין מן המעשר, דבענין אחר לא מיתוקם קרא דלו ולא לאורו, דהא בהיתה לו שעת הכושר חייבין, ואע"פ שבסברא הי' מקום לדון דחשיב הכשר תחלה ואח"כ טומאה, שהרי ההכשר נעשה רק בתלוש, ואחר שהוכשר מקבל טומאה, וא"כ שייך חלות תרומה קודם שיקבלו טומאה, וקמ"ל דאפ"ה לא חשיב שעת הכושר, כיון שלא שייך שתהא התרומה הזו ראוי' לו, דמשעת קצירתה הוחלטה לטומאה, וחשיב לא היתה לו שעת הכושר, או דכה"ג מיקרי בב"א, (כעין שאמרו לענין אאחע"א ביבמות ל"ד ב', מיהו ל"ד כ"כ, דהתם שייך גם שיהא הדין דאחע"א וקמ"ל בגמ' דכה"ג לכו"ע שייך ציווי על שני האיסורים יחד בכה"ג).

על הטבל החמור יותר שבפירות אלו, ואם יש שתי דרגות חיוב הר"ז חל על שניהם כי כונתו על החמור יותר תחלה ואח"כ על השאר, וכשחזור ומפריש תרו"מ צריך להתנות שיחול מן החמור שבו על החמור שבפירות ומן הקל שבו על הקל שבפירות, ולא יאמר סתם שיהא תרו"מ על הכל.

וזה הנוסח יותר מאחד ממה שיש כאן הרי הוא תרו"ג בצד צפוניו אותו אחד ממאה שיש כאן מן הטבל החמור יותר [הכונה חמור חמור תחלה] שבפירות אלו בתחתון של הפירות הרי הוא מעשר ראשון על הטבל החמור יותר [הכונה חמור חמור תחלה], ושאר מע"ר בתחתון של הפירות בכל דרגת חיוב על חיובו, אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר הרי הוא תרו"מ באופן היותר ראוי לתיקון הפירות, ומע"ש בעליונו בכל דרגת חיוב על חיובו.

(יש לעשר תחלה כרגיל מהפירות של התערובת, ולהתנות תחלה שאם לא יתוקן הכל בהפרשה זו שלא יחול כלום, ואח"כ לעשר מן הטבל ודאי כנ"ל, ואח"כ יחזור ויעשר מה שעושר תחלה מהתערובת, בלא תנאי).

(אם) מעשר משני טבלים בב"א ואינו יודע על איזה מהם שיש לכל אחד ספק או חשש רחוק חל, כגון שנוטל אחד ממאה מזה ואחד ממאה מזה ואומר אחד ממאה מהטבל שיש כאן, ואינו יודע היכן חל המע"ר יש לחוש לביטול המע"ר קודם שיעשנו תרו"מ, אע"פ שדעת אאמו"ר שליט"א נוטה שכשודע פרטי המקרים של כל אחד אינו מתבטל, מ"מ לא נעשה מעשה לערבם בהפרשה אחרת).

בעניני תרו"מ בפסחים ל"ג א' תתן לו ולא לאורו

פסחים ל"ג א' ארנב"י אמר קרא תתן לו ולא לאורו, בשבת כ"ה ב' דייק מזה רנב"י

לחשבו כמין הפטור, אבל נטמא בתלישתו פטור אף מחלה.

ש"י בספר אאמו"ר שליט"א (הועתק מחלה ס"ז) שכתב כע"ז שראו חכמים לצמצם מיעוטא דלו ולא לאורו, רק לאחמיץ ונטמא במחובר, דאף בתרומה לא הי' מועיל מה שאפשר להפריש תרומה בתלוש כ"ז שאינה בדין טבל, וע"כ הטעם שלא ראו למעט היכא שהי' בידו למרחו, וה"ה לענין חלה היכא שהי' בידו לעשותה בטהרה, והסברא בזה נראה כמש"כ דבמחובר חשיב כמין הפטור, אבל בתלוש יש כבר לכהן חלק בו.

ואין לומר דחיוב חלה בטומאה הוא מדרבנן, שהרי שנינו פסחים מ"ו ב' שאינו עובר עליה בבל יראה לר' יהושע, וזה לא יתכן בחיוב דרבנן, וכן היכא דניטלת מן הטהור על הטמא לר"א סופ"ב דחלה לא הוזכרו משום שאין שיירה ניכרין וש"מ שחייבת מדאורייתא, וסתמא דמילתא העושה עיסתו בטומאה נטמאת קודם שנתחייבה, וע"ע מ"ש אאמו"ר שליט"א דמוכח כן מדקתני יעשנה קרבן ולא יעשנה בטומאה, דלא משמע שחידשו חיוב חלה והורו להמנע מלהביאה לידי חיוב.

מדהא דתניא דברי הכל אינה קדושה יש ללמוד דלא קדשה כלל אפי' מדרבנן, ואין מקור לחדש דתיקנו מדרבנן חיוב מעשר, דהא זימנין דאתי לידי קולא לאפרושי מן החיוב על הפטור, ומ"ש הרע"ב בפ"ב דתרומות מ"ב לשון מדאורייתא אין כונתו על חיוב דרבנן, אלא כלפי מה ששנינו דמזיד לא עשה כלום משום קנס דרבנן אמר דבלא היתה לו שעת הכושר אף בשוגג לא עשה כלום כיון דמדאורייתא לא חל מידי, ולא רק קנס דרבנן על זה שהי' מזיד, וכ"מ בפי' הרא"ש שממנו מקור פי' הרע"ב בסדר זרעים, (ואין להמציא חיוב דרבנן אלא אם באנו ליישב פיה"מ להרמב"ם שכתב דתלוי בשעת גמ"מ, עי' בספר מן זללה"ה שם, דאולי יש ליישב

מיהו ק"ק לשון הגמ' שאמרו ל"ק התם היתה לו שעת הכושר, דאם איתא דמשכח"ל שלא היתה לו שעת הכושר, א"כ הול"ל התם כגון שהיתה לו שעה"כ, וי"ל דסתמא לא מיירי בקצרוה טמאים כשהיא לחה, ולכן הא דלא היתה לו שעת הכושר זה מאורע, ושפיר נקטינן דסתמא מיירי בהיתה לו שעת הכושר, וגם מסיים הכא לא היתה לו שעה"כ, ולא קאמר הב"ע כו'.

והקשה מן זללה"ה בלקוטים זרעים ס"ג סק"ג [שור' בשאג"א בדיני חדש ס"ב], מהא דתנן בחלה פ"ב מ דעיסה שנעשית בטומאה חייבת בחלה, ואמאי הרי לא היתה לה שעת הכושר לחלה, אם לשה במים טמאים, או שטימאתה קודם שהי' בה כשיעור, ואפשר דכיון שעיסה זו חייבת בתרומה ובמעשרות, לא אמרינן דלענין חלה לא תתחייב, דסו"ס יש בה מצות הפרשה לאורו, ואמנם אם לא היתה לה שעת הכושר לתרומה, פטורה נמי מחלה, כדאמרינן דחלה איקריא תרומה, וכמו שמועיל שעת הכושר קודם גמ"מ אע"פ שעדיין אינו טבל גמור לאיסור אכילה מדאורייתא, אע"פ שבשעת גמ"מ הי' טמא, ה"ה דסגי בשעת הכושר לתרומה, מיהו לאו בחיוב תרומה תליא מילתא, דאפי' הפקר שפטור מתרומה חייב בחלה בטומאה, דבשעת הכושר לתרומה בטהרה תליא מילתא, אם היתה חייבת בתרומה.

ואפשר ג"כ דמיעוטא דתתן לו לא קאי אחלה, דכיון דהאי קרא כתיב בתר ראשית הגז, לא ילפינן מיניה לחלה, עי' שאג"א שם, ודוחק, אבל אפשר דהיכא דלא היתה לו שעת הכושר חשיב כמין הפטור ממעשר, ולענין חלה שוב לא שייך פטור זה, שרק במחובר שייך לומר כן, שהוא כפרי גרוע ואין לכהן חלק בו, אבל לענין חלה שנשלם גידול הפירות, ומעתה תלוי במעשה אדם, א"א

צ"ע מה חיוב ההפרשה להפריש דבר שאינו ראוי כלל, ועי' להלן מירושלמי בזה, ועי"ש מ"ש לענין חדש, וכבר האריך בזה בשאג"א שם, ובפשוטו נראה כיון דרשאי למוכרו טבל לנכרי וליקח ממנו לאחר הפסח אין להפקיעו מחיוב תרו"מ, דדוקא חמץ בפסח שמצווה לאבדו חשיב לאורו.

שם כי אתא רהבדר"י, בפי' ר"ח ליתא תיבות כי אתא ובאמת לא נתבאר הלשון מהיכא אתא, דהא איהו אתקיף עלה מעיקרא, וראיתי ברש"ש בשם הצ"ח שמחקם ושמעתי להעיר שנשתבש מלשון כואתי וכמו שהוא בפי' ר"ח.

שם ב' אמר קרא ראשית ששייריה ניכרין לישראל, בקושית הגרע"א ז"ל דא"כ יכול להפריש חמץ על מצה, כבר הביאו מירושלמי דכיון שאינו יכול להתיר את עצמו אינו יכול לפטור את המצה, מיהו יש לעי' מה דין הטבל הזה לאחר הפסח למאי דקי"ל דמדאורייתא מותר בהנאה ובאכילה, דלא יתכן שיפקע איסור טבל ויהא חוזר וניעור, ואם נשאר איסור טבל צ"ע מהו גדר הפטור הזה בפסח עצמו, ובירושלמי שם נראה דלא חל חיוב חלה בחמץ וגם לא פקע עי"ש הובא להלן מיהו שם משמע דאף כשאין לו היתר וצ"ע, ויתכן דנפ"מ אם הפריש ממצה על מצה וחמץ אם זה מן החיוב על הפטור, וכגון ששייריה ניכרין מן המצה, מיהו י"ל דלא חשיב ראשית של החמץ, כיון שאינו שיירים של המצה, שו"ר שכ"מ בירושלמי דהפריש מצה על חמץ דכיון שאינה מתרת את השיירים לאכילה אינה תרומה, ומשמע אפי' מצה עמה.

ולכאורה יש לדון בטבל של נכרי למאי דתנן בסופ"ג דתרומות שתרומתו תרומה, אם חל שם תרומה על חמצו בפסח, דלדידיה שייריה ניכרין, אבל אינם ניכרין לישראל, ואינו בדין שיפקע שם טבל ברשותו כיון שאינו מצווה לאבדו, וא"כ מצינו טבל שא"א להפרישו בפסח, ודכוותה יש לפרש דין החמץ

הקושיות ע"ז דהתם חייב מדרבנן, ואין לחלק בין חמץ לתרומה טמאה, דבגמ' מדמינן להו, ואדרבה מבואר מדבריהם דלא חל כלום אפי' מדרבנן, שאם מדרבנן תרומתו תרומה הי' הדין דיחזור ויתרום כמו בדמאי, והרי בפירושם מבואר דשוגג בלא היתה לו שעת הכושר לא עשה כלום.

שם התם היתה לו שעת הכושר הכא לא כו' לרנב"י זהו דין בחיוב הפירות ולכן הדבר תלוי בשעת הכושר, דכיון שחל חיוב תו לא פקע, אבל לרהבדר"י זהו דין בהפרשה, ולכן לא תלוי בשעת הכושר, ככל דיני ראשית, וכ"ה משמעות הדרשא דראשית שע"י ההפרשה מיקרי שמו ראשית, אבל תתן לו מתפרש על עצם מצות הנתינה איזה מין ליתן לו, ומה שראוי לאורו א"צ ליתן לו, ועי' להלן מדברי הירושלמי בזה.

שם א"ל אין בגזירת עירין פתגמא כו' וכן מורין בבי מדדשא כוותי, לפי שהדבר זר לאוקומי ברייתא באחמין במחובר, שהוא דבר שאינו מצוי כלל, ואפי' אירע כן לא נודע ד"ז בדרך כלל, לכן הוצרך להביא סיוע מבי מדרשא לומר שאע"פ שזה דוחק נתגלה להם הסוד כמו שמתנהל כל דבר בגזירת עירין ומאמר קדישין.

וי"ש לעי' מהו לשון וכן מורין, ופרש"י מורין הוראה, והיכן מצוי להם הוראה זו בבבל, לומר שאם הפריש חמץ תרומה הר"ז קדושה חוץ מאחמין במחובר, דמהוראה בתרומה טמאה ליכא למילף מידי דלא כרהבדר"י, אא"כ הורו דנטמא בתלישתו פטור מתרומה, ול"מ כן, וצ"ל דהורו לאו דוקא אלא שכן אוקמוה בי מדרשא, שו"ר בחדושי הגר"מ הורוויץ ז"ל שהקשה דהא לרבנן לא איצטריך מיפטא דלו ולא לאורו, מיהו בזה י"ל דמורין בי מדרשא דאחמין בתלוש חייב בתרומה, דלא משמע דלרבנן יש חילוק בין חמץ לטומאה לענין היתה לו שעת הכושר, [מיהו

וכעת ראיתי בספר מרן זללה"ה דמאי ס"ד סק"ג דנקט שלרהבדר"י אין איסור טבל בחמץ, שהקשה במצת טבל מ"ט אמרינן ל"ה ב' שאין בה משום כל תאכל חמץ הרי כשתחמץ יפקע איסור טבל, ולפי המבואר בירושלמי לא פקע איסור טבל אע"פ שא"א להפריש במצב זה, ול"ד דיני ראשית לדין תן לו דרנב"י וכמשנ"ת לעיל, ועי"ש מה שתירץ בזה.

שם אמר קרא ראשית כו' פשטות הדברים דאיצטריך האי דרשא אף לרבנן דריה"ג, ומשמע דאי לאו קרא דראשית ה' חל תרומה על החמץ, ואע"פ שאין בה שום שימוש לכהן ולישראל, ואפשר דאיצטריך קרא למעט מפריש מצה על חמץ, או חמץ על מצה, א"נ איצטריך שלא תועיל הפרשתו לאחר הפסח, דבעינן שבשעת ההפרשה יהיו השירים ניתרין, מיהו אם היה מועיל מה שראוי לאחר הפסח לא היתה מתמעטת מראשית, עמש"כ לעיל בחמץ נוקשה, ובירושלמי הנ"ל מדמי איסור ע"ז לחמץ, ואע"פ שאין להם היתר, אלא ששם לא הוזכר פסוק לזה.

ומ"מ פשטות הדברים דכל שנשאר איסור טבל אי לאו דמעטיה קרא ה' מועיל ההפרשה להתיר איסור טבל, ואמנם יש לשאול למה לא יפקע איסור טבל, אבל זה מבואר בירושלמי דבקדם הטבל לא פקע, וכן בסוגיא ל"ה ב' מבואר בפשטות דלא פקע איסור טבל, מיהו עמש"כ לעיל מדברי מרן זללה"ה בזה.

ולענין הלכה פשטות הדברים דק"ל כרהבדר"י דבתרא הוא, וכן הרמב"ם בפ"ה מתרומות ה"ח סתם דין שוגג תרומתו תרומה ולא חילק בתרומה טמאה בין היתה לה שעת הכושר או לא, ובפ"ב הי"ד כתב אפי' נטמא הדגן או התירוש כולו קודם שיפריש הר"ז חייב להפריש ממנו כו' שנאמר ואני נתתי כו' וזוהי דרשא דר"נ ארבב"א שבת

לישראל שאינו בר הפרשה בפסח, אבל עדיין שם טבל עליו.

ולפ"ז יש לעי' בחמץ נוקשה למ"ד שאיסורו מדאורייתא בלאו, אם מהני הפרשה בפסח אע"פ שהוא לאורו להסוברים שאסור בבל יראה, כיון ששייריו ניכרין לישראל בזה שפקע ממנו איסור טבל וקאי איסור לאו, כמ"ש האחרונים ז"ל לענין חדש, או"ד כיון שמצווה לבערו אין יתרון במה שפקע איסור טבל וקאי איסור לאו, והכי מסתברא.

בירושלמי מבואר דס"ל כר"ה בדר"י דבעינן תרומה שמתרת השירים ודנו אם חמץ מתיר את המצה ואם מצה מתרת את החמץ עי"ש, ובאמת שינויא דרנב"י דחוק טובא מלבד האופן הרחוק דאחמץ במחובר, הרי הברייתא דקתני בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה כו' קשה מאד לפרשה דבמפריש תרומת חמץ שהחמץ בתלוש קדושה ורק החמץ במחובר אינה קדושה, וכמש"כ לעיל דלהכי הוצרך לסיוע דבי מדרשא.

עוד מבואר בירושלמי שאם חל חיוב חלה קודם שהחמיצה או חיוב תרו"מ קודם שנאסרו הפירות באיסור ע"ז, נשאר איסור טבל גם כשנאסרו, ואם קדם החמץ או איסור ע"ז, תו לא חייל עליהו איסור טבל, ולמדנו מזה דלא פקע דין טבל אף שהחמיצה, [ועוד שחלות דין טבל הוא בגמ"מ ולא בשעת הכושר, דכיון דהנדרון לענין אחע"א הרי הדבר תלוי בזמן חלות האיסור], ואע"פ שהירושלמי סובר כר"ה בדר"י דלא חל התרומה, מ"מ נשאר איסור טבל.

מיהו מהא דמייתי לה בירושלמי אף באיסורי ע"ז שאין להם היתר, דהיינו פרי שהשתחוה לו ישראל שאין לו ביטול, שמעינן דאף כשאין לו היתר כלל, לא פקע איסור טבל, וזה צ"ב מהו איסור טבל שאין אפשרות להפריש ממנו תרו"מ.

כ"ה א', ולא דרשא דרנב"י שם, ובפ"י ה"ו כתב האוכל תרומת חמץ כו' אפי' הפרישה מצה והחמיצה פטור, ומתפרש כדברי רהבדרי' שתלוי בשעת ההפרשה, (דלרנב"י הול"ל אפי' תלש החטים ואח"כ החמיצו), וכ"כ במלא"ש פ"ב מ"ב בשם החרדים שהרמב"ם חזר בו ופסק כרהבדרי'.

ומה שהביאו הר"ש והרא"ש פ"ב מ"ב דבהיתה לו שעת הכושר חייב בתרומה לכו"ע, אין להוכיח מזה דהלכה כרנב"י, אלא כלפי שפי' ריב"ן דטעמא דמתני' משום תתן לו ולא לאורו, וכמ"ש תו' יבמות פ"ט א' כלפי זה הביאו סוגיא דפסחים שאינו כן, דבהיתה לו שעת הכושר לא קרינן ביה ולא לאורו, וטעמא דאסור לכתחלה משום הפסד כהן, או דהו"ל מן הרע על היפה, ולא נחתו להוסיף בביאור המשנה דלרהבדרי' אפי' לא היתה לו שעת הכושר חייב, ובפ"י הר"י במ"צ הביא הא דרהבדרי', וכתב דדוקא חמץ ממעטינן שאין שייריה נותרין לזרים.

ומרן זללה"ה בלקוטים ס"ג סק"ב כתב דממה שהביאו הר"מ והר"ש בתרומות דמיירי בהיתה לו שעת הכושר משמע דקי"ל כרנב"י, ומשום דמורין בי מדרשא כוותיה, והנה רהבדרי' לא חש להא דמורין בי מדרשא, והו"ל בתראה גם להכריע נגד זה, גם בשבת כ"ה א' הביאו תחלה כמה תירוצים לענין תרומה טמאה דלא כרנב"י, וכן בירושלמי מבואר דלא כרנב"י, וכבר כתב במלא"ש בשם החרדים דדברי הרמב"ם מתפרשים דלא כרנב"י, ולא יתכן לסתום בכה"ג, משא"כ זה שהשמיט חמץ בפסח ל"ק כ"כ, גם רמזו בפ"י ה"ו וכמ"ש לעיל.

ולענין מעשה הרבה פירות וירקות נלקטים בזמן הגשמים ולא ראינו שנוזהרים במעשרותיהן לידע אם מעשרין מן הרטוב על

הנגוב, ואפשר שסומכין ע"ז שסתמא לא ניחא ליה שיהיו הפירות רטובין בזמן קצירתן, שאף אלו שדעתו להדיחם מ"מ נוח יותר שיהיו יבשים בזמן הקצירה, מיהו צ"ב בד"ז דאפשר שאם הוה ניחא ליה הדחתן על האילן, ועכשיו יודע שתולשן רטובים חשיב שפיר תלישה לרצון, כיון שהי' לו שום צורך במים אלו, כאותה ששינו במכשירין פ"ד מ"ו צנון שבמערה נדה מדיחתו והוא טהור העלתו כל שהוא מן המים טמא, וכן כל דבר שנכנס למים במתכוין כגון השוחה לשתות והממלא בחבית כל שיודע שיתלש חשיב לרצון, מיהו התם הוא הביאם למים, וכאן נפלו המי גשמים מעצמן, וגם ידע שבהכרח יצאו מן המים רטובים, אבל במי גשמים מתנגבין ואין הכרח שילקטם רטובין, וא"כ י"ל שצריך רצון בזמן הקצירה ולא סגי בזה שיודע שהוא תולש כעת המים שע"ג הפרי, וכ"ה פשטות הדברים.

מידו פעמים שמדיח ידיו במי גשמים כגון שמעביר עפר שנדבק על ידו בידו השני', וכבר הוכשרו המים שע"ג ידיו, ומכשירין כל פרי שנוגע בו בקצירתו, דמים מוכשרין מכשירין בכל ענין, לדעת הר"ש והרא"ש, וזה מצוי הרבה שמעביר מים מפניו וכיו"ב, וכל הני נעשין כתלושין לרצונו ומכשירין, וגם הו"ל מים טמאין, ולכן כל שקוטפין הפירות בזמן הגשמים או כשהם רטובים, ואפי' כשהם לחים מן הטל יש לחוש בכל הני להכשר, וכן סתמו הראשונים ז"ל דבלקטן אדם טמא כשהם רטובים ליכא שעת הכושר, אלא די"ל שכונתם כשהוכשרו ע"ז לרצונו, וכן סתם מרן זללה"ה בלקוטים שם, ולא הזכיר דבעינן שיהיו רטובין לרצונו בזמן הלקיטה, וצ"ע.

ולאמור אין לנו לסמוך להקל ולעשר מזה"ז אלא משום דקי"ל כרהבדרי', וכמ"ש מהחרדים בדעת הרמב"ם וכ"ה

ברביבמ"צ, וכ"ה בירושלמי, ולא מצאנו חולק בהדיא.

אחר זמן שמעתי מאאמור"ר שליט"א דפשיטא ליה דרהבדר"י לא פליג אדרשא דרנב"י רק אאוקמיתא דחיקתא דאחמיץ במחובר, וכיון דמודה לרנב"י לא הרווחנו ממה שנפסוק כרבהרד"י, ודעתו להקל רק משום דליכא ניותא במים, ולא חיישינן למעט מים שעל ידיו שמתנגבין ואין הפרי טלה"ט מחמתם, ולא קאמינא כעת בסוגיא.

מיהו יש להעיר דלכאורה רהבדר"י בא לדחות האוקימתא דמתנ"י דתרומות מיירי דנקוו בהיתה לו שעת הכושר וא"כ פליג אדרנב"י,

ויש ליישב דאין זו אוקימתא במתנ"י כ"כ כיון שהיא מתפרשת בתורם פירות החייבין מן הטמא על הטהור, ולא מיירי בדין פירות שפטורין מפני טומאתן, ולכן ארנב"י בפשיטות התם בהיתה לו שעת הכושר דבחייבין מיירי.

ואם נימא דוכן מורין בי מדרשא כוותי קאי אדרשא דלו ולא לאורו, א"כ משמע דרהבדר"י פליג ע"ז, אע"פ שאין בדבריו סתירה לזה, ובשבת כ"ו ב' ג"כ מצינו דרשא זו רק בדברי רנב"י, וסתמות הרמב"ם והאחרונים שלא הזהירו על ד"ז משמע שאין לחוש לזה והיינו כרהבדר"י, (וכדאשכחן בחלה), ושמא לא הי' הדבר מצוי לחשוש לזה לפי שידעו דלא ניחא ליה, וצ"ע.